

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De toegevoegd notaris anno 2023: een kritische analyse van het statuut

Fran Corstjens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Tim WUYTS

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt

Campus Hasselt:

Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt

Campus Diepenbeek:

Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2023
2024

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De toegevoegd notaris anno 2023: een kritische analyse van het statuut

Fran Corstjens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Tim WUYTS

SAMENVATTING

Deze masterthesis onderzoekt de efficiëntie van het statuut van toegevoegde notaris in het kader van de doelstelling van de wetgever om het beroep aantrekkelijker te maken. Meer in het bijzonder vormt deze scriptie derhalve een eerste tussentijdse evaluatie waarbij de aantrek van het beroep als toetsingskader geldt, gezien de voortdurende uitdaging om talent aan te trekken en te behouden.

Een rechtsdogmatisch onderzoek in de vorm van een literatuurstudie belicht de onduidelijkheden en hiaten in de regelgeving, onder meer in arbeidsovereenkomsten met betrekking tot het bepalen van de (leidinggevende)functie en de minimumvergoeding. Ook worden vraagtekens geplaatst bij de bijna zichtbare scheidingslijn tussen het arbeidscontract en de ambtelijke bevoegdheden die resulteren in mogelijke implicaties voor het tuchtrecht.

Bovendien wordt in deze literatuurstudie eveneens een vergelijking gemaakt tussen het Belgische statuut enerzijds, en soortgelijke figuren in Frankrijk en Nederland waarop de wetgever zich heeft gebaseerd anderzijds. Het valt op dat de minimale regelgeving rond het statuut in België, dat slechts een basiskader biedt, eveneens als sterktepunt kan worden beschouwd; dezelfde soepelheid kan niet worden teruggevonden in de Nederlandse en Franse statuten, waar een strengere en beperktere regulering geldt.

Een tweede onderzoek vanuit sociaalwetenschappelijk perspectief biedt een eerste tussentijdse evaluatie van het statuut op basis van rechtsvergelijkende studies en bevragingen uit het praktijkveld. Hieruit blijkt dat er in het algemeen tevredenheid bestaat over het statuut van de toegevoegde notaris, maar een significante instroom echter uitblijft. Dit wordt mede toegeschreven aan verscheidene factoren waaronder verouderde denkwijzen en ongewijzigde regelgevingen. Het statuut wordt tevens door partijactoren hoofdzakelijk als opstap naar het zelfstandigenstatuut van notaris-titularis of geassocieerde notaris gekwalificeerd; persoonsgebonden factoren zoals leeftijd, woon-werksituatie, reeds aangevatte associatieprocedures, etc. spelen in deze overweging dan ook een belangrijke rol. Er kan tot slot niet met zekerheid worden besloten dat het statuut zal leiden tot een betere balans tussen werk en privéleven, en bijgevolg tot een betere aantrek van het beroep. Voor de mensen die werkzaam zijn in het notariaat kan het statuut deuren openen, maar vanuit extern perspectief lijkt de toegevoegde notaris geen wonderen te kunnen verrichten.

De tijd zal echter moeten uitwijzen of het statuut in de nabije toekomst effectief zal bijdragen aan een grotere aantrek van het notariaat. Op basis van het gevoerde interdisciplinaire onderzoek, dat zowel lacunes als sterktepunten aan het licht brengt, lijkt de impact ervan echter gering te zijn.

DANKWOORD

Deze masterthesis vormt het sluitstuk van mijn rechtenopleiding aan de Universiteit Hasselt, een reis waar ik met dankbaarheid en voldoening op terugkijk. Mijn traject kende uitdagingen maar illustreert eveneens dat met vastberadenheid en inzet dromen haalbaar zijn. Ik ben bijzonder trots dat ik, na een stopzetting van mijn studie in 2018, de moed heb teruggevonden om het schakelprogramma te voltooien en jurist te worden.

Mijn oprechte dank gaat in de eerste plaats uit naar mijn promotor, prof. dr. T. Wuyts, voor het vertrouwen en enthousiasme om dit onderwerp te mogen onderzoeken. Zijn strenge maar eerlijke begeleiding en uitgebreide feedback hebben me steeds gemotiveerd om te blijven verbeteren. Ik ben eveneens dankbaar voor de geboden ondersteuning in mijn moeizame zoektocht naar respondenten.

Ik wil verder ook graag mijn oprechte dank betuigen aan alle respondenten die de tijd hebben genomen om deel te nemen aan mijn onderzoek. Jullie input en perspectieven vormen een meerwaarde en zijn cruciaal voor dit onderzoek.

Daarnaast wil ik mijn dankbaarheid uitspreken naar mijn familie en vriend die me gedurende mijn hele traject onvoorwaardelijk hebben gesteund.

Ik wil dit dankwoord afsluiten met een woord van waardering voor mijn studentenvereniging ELSA Hasselt, waar ik met trots drie jaar lang deel van heb mogen uitmaken. Mijn tijd bij ELSA Hasselt heeft mijn persoonlijke groei bevorderd, mij waardevolle vriendschappen gegeven en onvergetelijke herinneringen bezorgd die ik voor altijd zal koesteren. Het vormt dan ook een grote bron van voldoening om ook dit hoofdstuk in de positie van ondervoorzitter te mogen afsluiten.

Fran Corstjens,

Maaseik, 15 mei 2024.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	1
HOOFDSTUK 1. SITUERING.....	9
AFDELING 1. HET BEGRIP 'NOTARIS'	9
AFDELING 2. TOETREDING TOT HET AMBT – KANDIDAAT-NOTARIS	9
Onderafdeling 1. Voorwaarden	10
Onderafdeling 2. Procedure	13
HOOFDSTUK 2. NOTARIS-TITULARIS VS. GEASSOCIEERDE NOTARIS - ZELFSTANDIGENSTATUUT	17
AFDELING 1. ALGEMEEN	17
AFDELING 2. BENOEMING	19
AFDELING 3. RECHTEN EN VERPLICHTINGEN	22
AFDELING 4. AANSPRAKELIJKHEID	25
AFDELING 5. DEONTOLOGIE EN TUCHT	27
AFDELING 6. EINDE	29
HOOFDSTUK 3. TOEGEVOEGDE NOTARIS IN BELGIË - BEDIENDENSTATUUT	33
AFDELING 1. INLEIDING	33
AFDELING 2. BENOEMING	34
AFDELING 3. SOCIAALRECHTELIJKE ASPECTEN.....	36
Onderafdeling 1. Andere sectoren	36
Onderafdeling 2. Arbeidsovereenkomst.....	39
Onderafdeling 3. Rechten en verplichtingen.....	44
Onderafdeling 4. Aansprakelijkheid	46
Onderafdeling 5. Deontologie en tucht.....	48
Onderafdeling 6. Overzicht pijnpunten en oorzaken	49
HOOFDSTUK 4. TOEGEVOEGDE NOTARIS IN NEDERLAND EN FRANKRIJK	53
AFDELING 1. AANLEIDING.....	53
AFDELING 2. DEFINITIE EN <i>RATIO LEGIS</i>	54
AFDELING 3. BENOEMING	57
AFDELING 4. RECHTEN EN VERPLICHTINGEN.....	60
AFDELING 5. AANSPRAKELIJKHEID.....	62
AFDELING 6. EINDE	64

HOOFDSTUK 5. EVALUATIE VAN HET STATUUT	69
AFDELING 1. TOETSINGSKADER.....	69
Onderafdeling 1. Aantrek van de notarisprofessie.....	69
Onderafdeling 2. War for talent	70
AFDELING 2. STERKTE- EN ZWAKTEPUNTEN VAN HET BELGISCHE RECHT BEKEKEN VANUIT RECHTSVERGELIJKEND PERSPECTIEF	71
Onderafdeling 1. Statistieken	71
Onderafdeling 2. Evaluatie aantrek van het beroep.....	72
Onderafdeling 3. Tussenbesluit	75
AFDELING 3. ERVARINGEN EN MENINGEN UIT HET WERKVELD	76
Onderafdeling 1. Motivatie of drijfveer	76
Onderafdeling 2. Voorafgaandelijke opleiding	77
Onderafdeling 3. Voordelen statuut	77
Onderafdeling 4. Onderlinge samenwerking.....	77
Onderafdeling 5. Specialisatiemogelijkheid	78
Onderafdeling 6. Work-life balance.....	78
Onderafdeling 7. Beperkte aansprakelijkheid vs. onafhankelijke uitoefening.....	79
Onderafdeling 8. Regelgeving op punt vs. verdere verfijning.....	79
Onderafdeling 9. Aantrek tot het beroep/meerwaarde.....	80
Onderafdeling 10. Tussenbesluit	81
CONCLUSIE.....	83
BIBLIOGRAFIE.....	85
SUPRANATIONAAL	85
BELGIË	85
NEDERLAND	94
FRANKRIJK.....	97
Bijlagen	1

LIJST MET AFKORTINGEN

OWN	Wet 25 ventôse jaar XI (16 maart 1803) op het notarisambt (Organieke Wet Notariaat)
Wijzigingswet	Wet van 22 november 2022 tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen
Taalwet Gerechtszaken	Wet van 15 juni 1935 over het gebruik der talen in gerechtszaken
Arbeidsrelatiewet	Programmawet (I) 27 december 2006
OVb	Orde van Vlaamse Balies
Fednot	Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (NL)
WNA	Wet op het Notarisambt (NL)
BFT	Bureau Financieel Toezicht (NL)
CSN	Conseil Supérieur du Notariat (FR)

LIJST VAN BIJLAGEN

Bijlage 1	Transcriptie interview 1
Bijlage 2	Transcriptie interview 2
Bijlage 3	Transcriptie interview 3
Bijlage 4	Transcriptie interview 4
Bijlage 5	Transcriptie interview 5
Bijlage 6	Transcriptie interview 6
Bijlage 7	Notities interview 7

INLEIDING

§1 Onderwerp van het onderzoek

1. De modernisering van het notariaat vormt een afgebroken gegeven. De wetten van 4 mei 1999 hebben de start gemaakt door onder meer het beroep toegankelijker te maken, de dienstverlening in de vorm van associaties in te voeren en de notariële organisatiestructuren uit te breiden door de invoering van een Nationale Kamer van notarissen.¹ Met de wet van 25 april 2014 werd voorts verdere verfijning geboden aan de ambtsuitoefening in vennootschapsverband - al dan niet binnen een associatie - en werd voortaan de voorheen deontologische verzekeringsplicht in hoofde van iedere notaris wettelijk verankerd.² Hoewel deze wet vooral de bijwerking en vervollediging van de vennootschapsrechtelijke bepalingen beoogde, zorgde de wet van 6 juli 2017 bijgevolg voor een verdere detaillering en actualisering van de overige bepalingen.³

2. Op vraag van voormalig minister van Justitie Koen Geens werden eind 2017 twee belangrijke experts met de opdracht gelast om te rapporteren over de toekomst van het notarisambt.⁴ Niemand minder dan erevoorzitter van de Koninklijke Federatie van Belgische notarissen Pierre Nicaise, en erevoorzitter van de Nationale Kamer van Notarissen Thierry Van Sinay bogen zich over de kwestie en formuleerden verscheidene voorstellen tot verbetering van de notariële dienstverlening.⁵ Eén voorstel in het bijzonder triggerde de interesse en nieuwsgierigheid naar verder onderzoek, met name de creatie van een figuur die tot meer specialisatie zou leiden en meer bevoegdheden toebedeeld zou krijgen teneinde jonge notariële juristen aan te zetten om notaris te worden.⁶ Inspiratie werd hiervoor gevonden in Nederland, waar de toegevoegd notaris sedert 1 januari 2013 actief is⁷, en in Frankrijk waar het statuut van gesalarieerde notaris in 2023 zijn 30-jarig jubileum vierde.⁸

3. De wet van 22 november 2022 tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen (hierna: Wijzigingswet) zet deze onafgebroken modernisering voort.⁹ Een van de belangrijkste hervormingen betreft de invoering van het statuut

¹ MvT bij wetsontwerp tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI, tot regeling van het notarisambt, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 1433/1, 5-6.

² MvT bij wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende Justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53-3149/001, 113-114.

³ MvT bij wetsontwerp houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2259/001, 125.

⁴ FOD JUSTITIE, "Plan over de toekomst van het ambt van notaris", 6 augustus 2018, <http://www.justitie.belgium.be>.

⁵ T. VAN SINAY en P. NICAISE, "Juridische beroepen voor de toekomst – een toekomst voor de juridische beroepen", 30 juni 2018, 167.

⁶ *Ibid.*, 239.

⁷ *Ibid.*, 173-176.

⁸ *Ibid.*, 177-179.

⁹ Wet van 22 november 2022 tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen, BS 22 november 2022 (hierna: Wijzigingswet).

van toegevoegde notaris dat op 1 januari 2023 in werking is getreden. Voortaan bevat de geüpdate wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt (hierna: OWN) bepalingen die betrekking hebben op deze figuur.¹⁰ Deze masterscriptie focust zich derhalve op de analyse van dit recente statuut van toegevoegde notaris in het licht van een eerste tussentijdse evaluatie.

§2 Probleemstelling

4. Het onderliggende motief achter de invoering betrof de naderende vrees voor een tekort aan notarissen. Jonge juristen ervoeren namelijk een remming om voor het statuut van de notaris te kiezen door factoren als werkdruk, combinatie werk en privé, hoge financiële lasten, enzovoort.¹¹ Zo wordt in bepaalde rechtsleer aangehaald dat voorafgaandelijk aan de invoering van het statuut het meer een “*alles of niets*” verhaal was: men werd notaris of men werd het niet.¹² Vele rechtenstudenten overwogen dergelijke optie dan ook niet meer door de onzekerheid niet gunstig te worden gerangschikt na een algemene rechtenopleiding, een specialisatiejaar notariaat, drie jaren notariële stage en de deelname aan het notarieel vergelijkend examen.¹³

In het experten rapport valt eveneens te lezen dat de wens tot specialisatie in hoofde van sommige notariële juristen, evenals het onervaren jeugdige gevoel voor ondernemerszin, ook cruciale factoren waren waardoor gekozen werd de weg van het klassieke notarissenstatuut niet in te slaan.¹⁴ Bijbehorend vormt de wens om deeltijds tewerkgesteld te worden in het kader van een betere balans tussen werk en privé eveneens een doorslaggevende reden.¹⁵

5. De wetgever is met de invoering van het statuut van toegevoegde notaris tegemoet willen komen aan deze wensen door een statuut te creëren dat meer verantwoordelijkheid geeft aan de bekwame jurist, doch zonder de ondernemingsrisico's van het notarissenstatuut te moeten dragen.¹⁶ Op deze manier hoopt de wetgever dan ook het ambt toegankelijker te maken voor jonge mensen. Om deze aantrek te stimuleren werd tevens een hervorming van het jaarlijkse quotum van het aantal kandidaat-notarissen doorgevoerd.¹⁷

6. De vraag blijft echter of de introductie van een notarissenstatuut in loonverband, en de daarmee gepaard gaande verhoging van het jaarlijks quotum, effectief een bijdrage kunnen leveren om bovenstaande problematiek te verhelpen.

¹⁰ Art. 1 *jo.* art. 49*bis*-49*ter* OWN.

¹¹ MINISTER VAN JUSTITIE, “Parlement keurt modernisering notariaat goed”, 8 december 2022, www.jubel.be/parlement-keurt-modernisering-notariaat-goed/.

¹² C. DE WULF, “Over de nieuwe notariiswetten in België en in Nederland, *TPR* 2001, afl. 2, 525.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ T. VAN SINAY en P. NICAISE, “Juridische beroepen voor de toekomst – een toekomst voor de juridische beroepen”, 30 juni 2018, 168.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ MvT bij wetsontwerp tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen, *Parl.St.* Kamer 2022-23, nr.55-2868/001, 4 (hierna: MvT wijzigingswet).

¹⁷ Verslag bij het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen, *Parl.St.* Kamer 2022-23, nr. 2868/003, 13.

§3 Relevantie en beperkingen

7. Deze masterscriptie vertoont een relevantie op tweeledig vlak.¹⁸ Theoretisch draagt dit onderzoek namelijk bij aan de bestaande kennis rond het statuut door eventuele hiaten of onduidelijkheden in de regelgeving vast te stellen. Bovendien wordt eveneens duidelijk welke elementen van het statuut al dan niet een invloed zouden kunnen uitoefenen op het verbeteren van de aantrek van het notariaat, zowel intern voor de wereld van het notariaat, als extern voor de afgestudeerde jurist die overweegt tot het notariaat toe te treden.

Daarnaast biedt deze masterscriptie eveneens een praktische relevantie aan verscheidene actoren. Zo verleent het in de eerste plaats aan de wetgever als beleidsmaker een vroegtijdige eerste evaluatie van het statuut met betrekking tot de beoogde doelstelling de aantrek te bevorderen. In de tweede plaats biedt deze thesis perspectief aan het praktijkveld van het notariaat. Meer in het bijzonder geeft dit onderzoek mogelijk inzichten aan titularissen of geassocieerde notarissen, maar ook aan kandidaat-notarissen die een aanstelling overwegen. De toegevoegde notaris zelf kan als derde actor zijn of haar standpunten en visies over verscheidene aspecten van het beroep vergelijken met de opgeworpen bevindingen door collega-notarissen. Tot slot verleent dit onderzoek mogelijk een bijkomende stimulans aan jonge, afgestudeerde juristen om voor een tewerkstelling binnen het notariaat te kiezen.

Concluderend strekt dit onderzoek zich derhalve uit tot een brede doelgroep. De output van dit onderzoek vormt een bouwsteen voor verder onderzoek over de impact en de uitdagingen van het statuut van toegevoegde notaris ter bevordering van het notariaat.

8. Gelet op de omvang en tijdspanne waarbinnen dit onderzoek moet plaatsvinden, behandelt deze masterscriptie echter niet alles. Deze scriptie focust zich uitsluitend op de analyse van de regelgeving die de onderscheidende kenmerken van het statuut blootlegt, en tevens ook op de evaluatie uit het praktijkveld in het kader van een betere aantrek.

§5 Onderzoeksvragen

9. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: "Wat zijn de sterkte-en zwaktepunten van het nieuwe statuut van toegevoegde notaris in het licht van de doelstelling van de wetgever om de aantrek van het beroep van notaris te versterken?"

10. Om een antwoord te bieden op bovenstaande centrale onderzoeksvraag dienen eerstvolgende subonderzoeksvragen beantwoord te worden:

- Wat is de definitie van een notaris? (definiërende onderzoeksvraag);
- Welke kenmerken vertonen de statuten van notaris-titularis en geassocieerde notaris? (beschrijvende onderzoeksvraag);
- Hoe ziet het nieuwe statuut van toegevoegde notaris er vandaag in België uit? (beschrijvende onderzoeksvraag);

¹⁸ L. KESTEMONT, P. SCHOUKENS, K. HENDRICKX en E. TERRY (eds.), *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2020, 23-24.

- Wat zijn de gelijkenissen en verschillen tussen het statuut van de toegevoegde notaris in België en het statuut van respectievelijk de toegevoegd notaris in Nederland en de gesalarieerde notaris in Frankrijk? (vergelijkende onderzoeksvraag);
- Wat dient te worden verstaan onder 'de aantrek van de notarisprofessie', meer in het bijzonder in het kader van de "war for talent"? (beschrijvende onderzoeksvraag);
- Welke uitdagingen en aandachtspunten kunnen worden afgeleid uit de werking van het statuut in naburige landen Nederland en Frankrijk? (vergelijkende onderzoeksvraag);
- In welke mate draagt het statuut van de toegevoegde notaris bij tot de bevordering van de toegang tot het beroep, bekeken vanuit het perspectief van de toegevoegde notaris? (evaluerende onderzoeksvraag).

§6 Methodologie en bronnen

11. Dit onderzoek vormt een evaluatief onderzoek dat zal nagaan welke sterktes en zwakkere elementen het statuut vertoont in het kader van de initiële doelstelling van de wetgever om het notariaat aantrekkelijker te maken. Teneinde dit doel te bereiken wordt gebruik gemaakt van een interdisciplinaire onderzoeksmethode, waarbij zowel een rechtsdogmatisch als een sociaalwetenschappelijk onderzoek worden verricht. Dit onderzoek focust zich hoofdzakelijk op het bestuderen en analyseren van wetgeving en reeds gepubliceerde commentaren. Het bestuderen van eventuele rechtspraak over dit onderwerp wordt in deze masterscriptie derhalve niet behandeld.

12. Het rechtsdogmatisch onderzoek omvat een definiëring van het notarisbegrip, een beschrijving van de gemeenschappelijke toegangsweg, de bestaande statuten van notaris-titularis en geassocieerde notaris op zelfstandige basis, het nieuwe statuut van toegevoegde notaris op loonbasis en tot slot de vergelijking van de Belgische regelgeving met inspiratiefiguren uit Frankrijk en Nederland.

Een eerste fase van het onderzoek bestaat uit de definiëring van het notarisbegrip waarbij artikel 1 OWN het startschot geeft (subonderzoeksvraag 1 - definiërend). Vervolgens wordt nagegaan welke procedure gevolgd moet worden door eenieder die het ambt van notaris wenst uit te oefenen (subonderzoeksvraag 1 - beschrijvend). De gehanteerde bronnen voor beide subonderzoeksvragen vormen onder meer de bestaande wetgeving waaronder de Organieke Wet Notariaat (hierna: OWN), de Wijzigingswet van 22 november 2022 met bijbehorende parlementaire voorbereiding, alsook de reglementen en deontologische code voor het notariaat. Naast wetgeving wordt ook beroep gedaan op de bestaande rechtsleer, waaronder onder meer de bijdragen van auteur L. WEYTS in verzamelwerk *De Notariswet*, tijdschriftartikelen uitgaande van auteurs als VAN DEN BOSSCHE, RENIERS en RENS, maar tevens ook het uitgebrachte advies van de Verenigde Benoemingscommissies.

Als tweede onderdeel worden de statuten op zelfstandige basis, meer bepaald de figuren van notaris-titularis en geassocieerde notaris, op gedetailleerde wijze uiteengezet en gekenmerkt op basis van elementen als benoeming (KB of MB), rechten en verplichtingen (dubbele beperking bij vennootschapsaansprakelijkheid), aansprakelijkheid en ten slotte deontologie en tucht (subonderzoeksvraag 2 - beschrijven). Hiervoor wordt de bestaande wetgeving - waaronder de OWN

en onder meer de wetten van respectievelijk 4 mei 1999 en 25 april 2014 - geconsulteerd, evenals rechtsleer over de (vernieuwde) Notariswet door auteurs WEYTS en VAN DEN EYNDE e.a.

Het derde hoofdstuk omvat een kritische omschrijving van het statuut van de toegevoegde notaris (subonderzoeksvraag 3 - beschrijvend). Zo wordt dezelfde structuur aangehaald als bij het eerste hoofdstuk teneinde de afwijkende kenmerken van het statuut op sociaalrechtelijk vlak nader te kunnen duiden. Bij de analyse wordt eveneens gebruik gemaakt van de eerder genoemde toepasselijke wetgeving, maar ook van de bevindingen uit het rapport van experts NICAISE en VAN SINAY. Omwille van het bediendenstatuut worden bijgevolg ook de Arbeidsovereenkomstenwet en bijbehorende wetgeving inzake loon en arbeidsduur geconsulteerd. Ook de rechtsdoctrine oefent een prominente rol uit binnen dit hoofdstuk: naast notarieel gerelateerde werken zoals het Jaarboek 2022 door VLANOT en het VADEMECUM door respectievelijk SSN, CNK en FEDNOT, wordt in dit hoofdstuk ook teruggegrepen naar handboeken uit het klassieke arbeidsrecht.

In het vierde deel van het rechtsdogmatisch onderzoek worden gelijkaardige figuren uit verschillende rechtssystemen met elkaar vergeleken (subonderzoeksvraag 4 - vergelijkend). De te vergelijken figuren zijn deze van de toegevoegde notaris in Nederland - meer stoelend op een specialiserend statuut - en de figuur van de gesalarieerde notaris in Frankrijk dat een algemener kader omvat. Gekozen werd om deze twee statuten in dit onderzoek te betrekken daar de Belgische wetgever zich bij de creatie heeft laten inspireren door de genoemde landen. Via deze punctuele vergelijking kunnen essentiële verschilpunten en gelijkenissen worden vastgesteld die als voorbereidende stap dienen voor het evaluatief gedeelte van dit onderzoek: uitdagingen of risico's vaststellen die mogelijks in het vaarwater van het Belgisch systeem terecht kunnen komen. Het betreft voorts een micro-externe vergelijking die de focus legt op de specifieke rechtsfiguren van de notaris in loonverband. De vergelijking geschiedt op functionele wijze, daar zowel de Nederlandse als Franse figuur van de notaris in loonverband werden ingevoerd om gevolg te geven aan destijds heersende behoeften en noden. De gehanteerde bronnen vormen voor Nederland hoofdzakelijk de Wna-wet maar tevens ook belangrijke rechtsleer waaronder de uitgave van auteurs WAAIJER en MELIS, het toepasselijke Nederlandse Vademecum 2022 en bepaalde artikelen uit het tijdschrift Juridische berichten voor het notariaat (JBN). In Frankrijk wordt gelijkaardig de toepasselijke wetgeving (Décret n°93-82) en rechtsleer gebruikt, waaronder bepaalde bijdragen van auteur DE POULPIQUET.

13. Daarnaast omvat dit onderzoek eveneens een sociaalwetenschappelijke studie die enerzijds uiteenvalt in een vergelijkende terugkoppeling van het statuut met buurlanden Nederland en Frankrijk, en anderzijds in een kwalitatief gevoerd onderzoek in hoofde van de toegevoegde notaris naar de meningen en percepties over het statuut.

Deze studie vangt aan met het bespreken van het toetsingskader waaraan het statuut getoetst wordt, met name de aantrek van de notarisprofessie in het kader van de heersende war for talent (subonderzoeksvraag 5 - beschrijvend). Naast het raadplegen van internationale bronnen teneinde meer algemene duiding te verkrijgen over de oorsprong en betekenis van dit fenomeen, wordt eveneens nagegaan of dergelijk principe ook in de andere (juridische) beroepen een probleem vormt.

Een volgend luik in het sociaalwetenschappelijk onderzoek veronderstelt het laatste aspect van de rechtsvergelijking, waarbij vastgesteld wordt welke mogelijke uitdagingen de Belgische toegevoegde notaris al dan niet kan verwachten op basis van de inmiddels geëvalueerde praktijken in naburige landen Nederland en Frankrijk (subonderzoeksvraag 6 - vergelijkend). Uit de gedane vaststellingen kan derhalve ook afgeleid worden of de theoretische sterkte- en zwaktepunten vermeld in het tweede hoofdstuk ook in de praktijk standhouden. Hiervoor werden onder meer het voorstellen rapport van de heer STOKKERMANS voor de Nederlandse figuur geconsulteerd, net als tijdschriftartikelen en columns van notaris DUTHLON voor de Franse notaire salarié.

Tevens vormt het een aanzienlijke meerwaarde om de praktijkactoren in dit gegeven te kunnen betrekken (subonderzoeksvraag 7 - evaluerend).¹⁹ Daarom wordt het statuut van de Belgische toegevoegde notaris getoetst aan de aantrek van het beroep op basis van aangereikte meningen en percepties uit de praktijk. Deze studie kent een kwalitatief karakter en neemt de vorm aan van semigestructureerd diepte-interviews. Op deze wijze kan immers een gedetailleerder en diepgaander inzicht worden verworven over het statuut en de onderlinge verhouding tot de aantrek. Door een variërende volgorde in de vragenlijst wordt immers ruimte gecreëerd om dieper te kunnen ingaan op bepaalde aspecten door het stellen van bijvragen.²⁰

Er werden in totaal 7 toegevoegde notarissen geïnterviewd, geografisch verspreid over heel Vlaanderen. Initieel werd hierbij vooropgesteld om een evenwichtige mix van toegevoegde notarissen, titularissen/geassocieerde notarissen en notariële medewerkers over het statuut te bevragen. Echter bleek dit voornemen niet haalbaar te zijn, gelet op de geringe respons die werd verkregen en mede gelet op de beperking in tijd en omvang van dit onderzoek. Omwille van laatstgenoemde redenen kon tevens ook geen representatieve selectie op basis van geslacht worden doorgevoerd, waardoor de selectieprocedure louter op basis van beschikbaarheid en bereidwilligheid tot deelname heeft plaatsgevonden. Een mogelijk nadeel van dit onderzoek luidt dan ook dat slechts een beperkt aantal geïnterviewden hun mening en ervaringen delen en niet de gehele beroepsgroep.

De verzameling van data heeft plaatsgevonden door middel van opnames, die vervolgens getranscribeerd en gepseudonimiseerd werden, om finaal tot een vergelijking te kunnen leiden. Een respondent gaf geen toestemming tot het maken van een opname. Bijgevolg werden de notities eveneens ter goedkeuring aan de betrokken respondent voorgelegd alvorens over te gaan tot de vergelijking en verwerking.

§7 Opbouw onderzoek

14. Deze masterscriptie bevat vier hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk betreft een algemene situering van het begrip van notaris en de toegangsweg tot het ambt. Vervolgens wordt in het tweede hoofdstuk een beschrijving gegeven van de bestaande statuten voorafgaandelijk aan de Wijzigingswet. Voorts volgt er in het derde hoofdstuk een diepgaande en kritische analyse van het nieuwe statuut van toegevoegde notaris en worden de typerende kenmerken, meer bepaald het

¹⁹ B. MEULEMAN en H. ROOSE, *Kennis maken - methodologie voor sociale wetenschappers*, Gent, Skribis, 2021, 316-327.

²⁰ D. MORTELMANS, *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*, Leuven, Acco, 2020, 221.

sociaalrechtelijke aspect van bediende, nader geduid. Het vierde hoofdstuk spitst zich toe op een beschrijving van het statuut van toegevoegde notaris in inspiratielanden Nederland en Frankrijk. Het vijfde en laatste hoofdstuk heeft betrekking op de evaluatie van het statuut van toegevoegde notaris in het licht van de oorspronkelijke doelstelling van de wetgever. Zo wordt eerst het toetsingskader besproken van de aantrek van talent in functie van het wereldwijde fenomeen genaamd de war for talent. Hierna wordt nagegaan of evaluatieve studies in Nederland en Frankrijk mogelijke uitdagingen kunnen blootleggen. Tevens wordt door middel van een praktijkgericht kwalitatief onderzoek gepolst naar de meningen en standpunten van praktijkactoren over bepaalde theoretische aspecten van het statuut en meer concreet of deze nieuwe figuur al dan niet een bijdrage zal leveren aan een verbeterde aantrek van het notarisberoep. De conclusie vat bovenstaande hoofdstukken finaal samen om een antwoord te geven op de centrale evaluerende onderzoeksvraag.

HOOFDSTUK 1. SITUERING

15. In het eerste hoofdstuk wordt het duaal begrip van notaris op inleidende wijze besproken, dat zowel de hoedanigheid van openbaar ambtenaar dekt, maar tevens ook de functie van ondernemer, juridisch adviseur, bemiddelaar, etc. Vervolgens wordt de toegang tot het ambt van notaris op gedetailleerde wijze uiteengezet. Eenieder die het statuut van respectievelijk notaris, geassocieerde notaris of toegevoegde notaris namelijk wenst uit te oefenen dient voorafgaandelijk verplicht tot kandidaat-notaris te worden benoemd (subonderzoeksvraag 1).

AFDELING 1. HET BEGRIP 'NOTARIS'

16. Uit artikel 1 OWN valt af te leiden dat de notaris optreedt als openbaar ambtenaar.²¹ De notaris vervult een rol in wat bekend staat als 'preventieve' justitie waarbij zijn voornaamste taak bestaat uit het voorkomen van toekomstige geschillen.²² Dit komt tot uiting in zijn bevoegdheid om notariële akten op te stellen en te verlijden die bijzondere bewijskracht en directe uitvoerbaarheid genieten.²³ Het wettelijke mandaat van de notaris is er dus op gericht ervoor te zorgen dat burgers goed geïnformeerd zijn bij het aangaan van juridische handelingen en overeenkomsten, doch zich ook bewust zijn van de daarmee gepaard gaande consequenties. Op belangrijke momenten in het leven genieten burgers dankzij deze ambtelijke plicht derhalve extra bescherming.²⁴ Het is opvallend dat de notaris vanwege deze preventieve focus toch een unieke positie inneemt: hij handelt namelijk op verzoek van partijen en valt dus niet onder de jurisdictie van enige andere overheidsinstantie.²⁵

17. Hoewel de notaris door de wet wordt erkend als een openbaar ambtenaar, betekent dit niet dat alle aspecten van zijn werkzaamheden binnen dit kader vallen.²⁶ Wanneer deze immers wordt belast met nevenactiviteiten zoals het verlenen van een advies, of in het kader van een bemiddeling, handelt hij of zij bijgevolg niet als openbaar ambtenaar maar in de hoedanigheid van adviseur, vertrouwenspersoon, ondernemer, enzovoort. In deze functies wordt de notaris niet onderworpen aan de regelgeving van de OWN, maar aan andere specifieke wettelijke voorschriften.

AFDELING 2. TOETREDING TOT HET AMBT – KANDIDAAT-NOTARIS

18. De toegang tot het notarisberoep wordt strikt wettelijk gereguleerd en bevat een gehele benoemingsprocedure. Het voltooien van een masteropleiding in de rechten is op zichzelf immers niet voldoende. De te volgen procedure geldt voor eenieder die het statuut van respectievelijk

²¹ Art. 1 OWN.

²² E. KRINGS en E. DECKERS, "Algemene inleiding" in P. VAN DEN EYNDE, C. HOLLANDERS DE OUDERAEN en P. BUISSERET (eds.), *De vernieuwde notariswet - deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 4.

²³ Art. 8.17 BW; Art. 19 OWN.

²⁴ A-L. VERBEKE, "De notaris is van ons allemaal" in E. ALOFS, H. CASMAN en A. VAN DEN BOSSCHE (eds.), *Liber amicorum André Michielsens*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2015, 718.

²⁵ M. BUNKENS, "Wet 16 maart 1803 (25 ventôse jaar XI) op het notarisambt" in F. DEBUCQUOY, M. BUNKENS, M. CLAEYS BOUUAERT, A. CLYBOUW, S. MARYSSE, J. ROCHTUS, B. VAN DEN BERGH, S. VERBIST, I. VERMANDER, J. VERSTAPPEN en VERWIMP, D. (eds.), *Deontologie juridische beroepen: notariaat*, Brussel, Larcier, 2017, 1.

²⁶ E. DECKERS, *Het notariaat: de veerkracht van justitie*, Gent, Mys & Breesch, 1997, 34.

notaris-titularis, geassocieerde notaris of toegevoegde notaris wil bekleden. De Wijzigingswet van 22 november 2022, heeft ook enkele aanpassingen aangebracht aan deze materie.

Onderafdeling 1. Voorwaarden

19. Voor aanvang van de procedure moeten kandidaten reeds aan bepaalde criteria voldoen, die in drie hoofdcategorieën kunnen worden ingedeeld. De eerste categorie bevat algemene voorwaarden zoals het hebben van de Belgische of een andere EU-nationaliteit, het bezitten van alle burgerlijke en politieke rechten en het behalen van een academische graad als licentiaat of master in het notariaat.²⁷ Het tweede aspect betreft de succesvolle voltooiing van de wettelijke notariële stage. Ten slotte vereist de derde categorie dat kandidaten gunstig gerangschikt worden op basis van het verplicht notarieel vergelijkend examen.²⁸

§1 Algemene voorwaarden

20. Het eerste criterium omvat twee aspecten: de kandidaat moet ofwel de Belgische nationaliteit hebben, ofwel onderdaan zijn van een andere EU-lidstaat. Daarnaast moet hij of zij ook alle burgerlijke en politieke rechten genieten.²⁹

Aanvankelijk kwamen uitsluitend mensen met een Belgische nationaliteit in aanmerking om (kandidaat-)notaris te worden. België werd hiervoor echter veroordeeld in 2011 door het Europese Hof van Justitie wegens het schenden van het principe van vrije vestiging, zoals vastgelegd in toenmalig artikel 43 van het EG-verdrag.³⁰ Hoewel de Staat het verschil in behandeling meende te rechtvaardigen door te stellen dat de uitoefening van de notariële activiteit in het kader van het openbaar gezag plaatsvond, en om die reden uitsluitend aan een Belgische onderdaan kon worden toegekend³¹, verwierp het Hof deze argumentatie en eiste tevens aanpassing van de wetgeving. België gaf hieraan gevolg en breidde het toepassingsgebied uit, waardoor voortaan ook onderdanen uit een andere EU-lidstaat het notariële ambt in België kunnen uitoefenen.

De voorwaarde dat een kandidaat alle politieke en burgerlijke rechten moet bezitten, houdt in dat de kandidaat na de oproep tot kandidaatstelling een recent bewijs van goed gedrag en zeden moet kunnen voorleggen.³² Een notaris mag in het algemeen geen strafrechtelijke veroordelingen hebben opgelopen die zijn integriteit, of de reputatie van het notarisberoep, in diskrediet kunnen brengen. Voor de wijzigingswet van 17 juli 2015 werd dit alleen gecontroleerd binnen het gerechtelijk arrondissement van de kandidaat. Sinds de wet van 2015 vormt het de taak van de bevoegde

²⁷ Art. 35, §3, 1° OWN.

²⁸ Art. 38 OWN.

²⁹ Art. 35, §3, 1° OWN.

³⁰ Art. 49 VWEU; HvJ 24 mei 2011, nr. C-47/08.

³¹ Art. 51 VWEU.

³² Art 1, 5° KB 30 december 1999 tot vaststelling van de bijlagen die bij de kandidatuur voor een benoeming tot kandidaat notaris en bij de kandidatuur voor een benoeming tot notaris dienen te worden gevoegd, BS 8 januari 2000, 485.

procureur des konings om bij kandidaatstelling alle gerechtelijke arrondissementen om advies te verzoeken.³³

21. Ten tweede moet de persoon een academische graad van licentiaat of master in het notariaat hebben behaald in de taal van het gewest waar hij of zij het beroep wil uitoefenen.³⁴ Voor kandidaten met een andere EU-nationaliteit wordt in een aparte regelgeving voorzien: het afleggen van een eventuele bekwaamheidsproef dat zal resulteren in het verkrijgen van een bekwaamheidscertificaat.³⁵

§2 Notariële stage

22. Om benoemd te kunnen worden tot kandidaat-notaris, moet de desbetreffende persoon eerst een stagecertificaat of een daaraan gelijkgesteld bekwaamheidscertificaat behalen dat een voorwaarde vormt om de benoemingsprocedure te kunnen starten.³⁶

23. Alvorens de stage effectief van start kan gaan, wordt vereist dat de kandidaat zowel een diploma van licentiaat- of master in het notariaat op zak heeft, als vermeld staat op het stagetableau van de Nationale Kamer van Notarissen.³⁷ De wet biedt uitzonderlijk ook de mogelijkheid aan deze laatste instantie om een afwijkende startdatum voor de stageperiode vast te stellen.³⁸ Komen hiervoor alleen in aanmerking: degenen die minstens vijf jaar juridisch actief zijn geweest binnen het notariaat, het diploma van licentiaat of master in het notariaat hebben behaald tijdens deze periode of daarna, en zich vervolgens binnen een maand hierna hebben aangemeld op het stagetableau.³⁹ Als de betrokkene aan de vereiste diploma-en werkervaring voldoet, doch verzuimt om tijdig een inschrijving op het stagetableau te doen, wordt de stage vanaf de datum van inschrijving met één jaar verlengd.⁴⁰

Mocht er geen voorziening bestaan voor dergelijke afwijkende regelgeving, zou dit in de notariële praktijk echter als zeer ongunstig worden ervaren door de notariële medewerkers die gedurende vele jaren professioneel actief zijn geweest in het notariaat en op latere leeftijd toch besluiten om een master in het notariaat te behalen. In het bijzonder zouden de jaren van werkervaring dan niet worden meegeteld in de berekening van de stageperiode. De wetgever heeft er derhalve goed aan gedaan om deze afwijkende bepaling in te voeren.

24. Wat de stage zelf betreft, moet deze als hoofdactiviteit worden uitgevoerd, wat betekent dat de vereisten van minstens 30 uur per week en een periode van minstens 3 jaar gerespecteerd moeten worden.⁴¹ De wet biedt verder enige flexibiliteit door onder meer een periode van één jaar een stage in het buitenland mogelijk te maken, net als het voltooien van de stage in een atypische functie zoals

³³ X, "Benoemingsprocedure kandidaat-notaris", *NJW* 2015, nr. 329, 683.

³⁴ Art. 35, §2, lid 1 *jo.* art. 38, §2 OWN.

³⁵ *Infra* 12, nr. 27; art. 35*bis* OWN.

³⁶ Art. 35, §3, 2° OWN.

³⁷ Art. 36, §2 lid 1 OWN.

³⁸ *Ibid.*, lid 2.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ MvT wijzigingswet, 25..

bij een kantoor Rechtszekerheid, als assistent aan een universitaire faculteit voor rechtsgeleerdheid, bij de balie, of binnen een notariële instantie zoals de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat (hierna: Fednot).⁴² De tijdsbeperking voor de stage in het buitenland kan worden gerechtvaardigd door opvolgingsmoeilijkheden, hetgeen zou kunnen resulteren in een verschil in behandeling met kandidaten die een binnenlandse stage volgen.⁴³ De wetgever acht het bovendien ook belangrijk dat kandidaten hun stage tijdelijk kunnen onderbreken om diverse persoonlijke redenen. Het vroegere onderscheid tussen situaties waarbij de goedkeuring van de Nationale Kamer wel dan niet vereist was voor respectievelijk de schorsing dan wel onderbreking, werd inmiddels verlaten.⁴⁴ De Wijzigingswet heeft verduidelijkt dat de stage voortaan maximaal twee jaar onderbroken kan worden, gebaseerd op de vroegere cumulatieve toepassing van één jaar schorsing en één jaar onderbreking.⁴⁵ Er is echter wel een deadline gesteld door de wetgever: de stage moet namelijk binnen een periode van maximaal 5 jaar voltooid zijn.⁴⁶

25. Na het succesvol afronden ontvangt de betreffende kandidaat een eindverslag, opgesteld door de bevoegde stagecommissie en ondertekend door de stagemeester.⁴⁷ Dit verslag bevestigt dat de kandidaat de vereiste minimumperiode heeft voltooid, hetgeen eveneens als bewijsstuk dient van een goede opvolging door de betrokken stagecommissies.⁴⁸ De kandidaat moet een kopie naar de Nationale Kamer sturen, die vervolgens controleert of alle vereiste documentatie aanwezig is en of het verslag eveneens voldoet aan de gestelde voorwaarden, voordat het definitieve stagecertificaat wordt uitgereikt.⁴⁹ Tezelfdertijd markeert het uitreiken officieel het einde van de stageperiode.⁵⁰ Het eindverslag wordt overhandigd aan de bevoegde adviescommissie, die dit mee in overweging neemt bij het uitbrengen van verdere adviezen daar het waardevolle informatie bevat inzake het gedrag en de ervaring van de kandidaat in kwestie.⁵¹

26. Er wordt in de wet speciale aandacht besteed aan EU-onderdanen die vermoedelijk hun verplichte notariële stage niet binnen een Belgisch notarissenkantoor hebben voltooid. Voor hen is er echter een alternatieve mogelijkheid voorzien: door met succes een - indien nodig - gunstige bekwaamheidstest af te leggen kunnen zij een bekwaamheidscertificaat verkrijgen. Dit stelt hen in staat om deel te nemen aan de volgende stap in het benoemingsproces, namelijk het vergelijkend notarieel examen.⁵² Tijdens de procedure selecteert de EU-onderdaan zelf de taalrol waarin hij of zij wenst te worden ingeschreven, en dient hij of zij vervolgens een dossier in bij de minister van Justitie.⁵³ Deze gaat na of de betrokkene een postsecundaire opleiding van minstens 3 jaar genoten heeft, wat de toegang tot het ambt in de betreffende lidstaat mogelijk zou maken, of dat de kandidaat

⁴² Art. 36, §1, lid 2, 2-6° OVN; Mvt wijzigingswet, 25.

⁴³ Art. 36, §1, lid 2, 1° OVN; MvT wijzigingswet, 25.

⁴⁴ MvT wijzigingswet, 26.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Art. 36, §3 OVN.

⁴⁷ *Ibid.*, §5.

⁴⁸ Art 36, §5 lid 1 OVN; MvT wijzigingswet, 25.

⁴⁹ Art 36, §5, lid 2-3 OVN.

⁵⁰ MvT wijzigingswet, 27.

⁵¹ Art. 37, §5, laatste lid OVN; MvT wijzigingswet, 27.

⁵² *Supra* 10, nr. 22.

⁵³ Art. 35bis, §1 OVN.

een benoeming heeft en als notaris werkzaam is.⁵⁴ Bij een positieve controle wordt het dossier overgemaakt aan de bevoegde benoemingscommissie op basis van de gekozen taalrol.⁵⁵ De commissie kan hierbij opteren om de betrokkene aan een bekwaamheidsproef te onderwerpen wanneer er specifieke verschillen bestaan tussen het betrokken rechtsstelsel en derhalve de noodzaak aanwezig is van een aanvullende vorming. Indien gunstig wordt het bekwaamheidscertificaat hierna uitgereikt.⁵⁶

§3 Nuttige rangschikking

27. Een laatste en cruciale stap in het behalen van de titel van kandidaat-notaris vormt de deelname aan het vergelijkend examen. Belangrijk hierbij vormt het gegeven dat slagen voor het examen niet voldoende is; de kandidaat moet gunstig zijn gerangschikt op de definitieve lijst van kandidaten om tot het ambt te mogen toetreden, en derhalve benoemd te worden tot kandidaat-notaris.⁵⁷

28. Het notarieel vergelijkend examen wordt georganiseerd door de bevoegde benoemingscommissie op basis van de taalrol. België heeft momenteel 3 commissies: de Nederlandstalige en Franstalige voor respectievelijk het Vlaamse en Waalse Gewest, en de Verenigde Benoemingscommissie voor de tweetalige kantons in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest.⁵⁸ Elke commissie bestaat uit acht actieve en acht plaatsvervangende leden van Belgische nationaliteit.⁵⁹ De wet specificeert ook de vertegenwoordiging van de verschillende statuten, met inachtneming van het nieuwe concept van toegevoegde notaris en de daarmee gepaard gaande gelijkheid tussen de diverse statuten.⁶⁰ Meer informatie over de samenstelling, de onverenigbaarheden en de procedure van het voorzitterschap staat uitgebreid beschreven in de OWN.⁶¹

Onderafdeling 2. Procedure

29. De procedure tot benoeming van kandidaat-notarissen begint met de publicatie van een koninklijk besluit in het Belgisch Staatsblad, waarin het jaarlijks te benoemen aantal wordt vastgesteld, gevolgd door een oproep tot kandidaatstelling.⁶² De Koning bepaalt het aantal benoemingen per taalrol op basis van het verkregen advies van de benoemingscommissies en de Nationale Kamer.⁶³

⁵⁴ A. VAN DEN BOSSCHE, "Wijzigingen aan de organieke wet op het notariaat door de wet houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie", *T.Not.* 2017, 776.

⁵⁵ Art. 35*bis*, §1 lid 2 OWN.

⁵⁶ *Ibid.*, §2.

⁵⁷ Art. 39, §5 OWN; *Infra* 14-15, nr. 31.

⁵⁸ Art. 38, §1 OWN.

⁵⁹ *Ibid.*, §2.

⁶⁰ *Ibid.*, §4; MvT wijzigingswet, 27.

⁶¹ Art. 38 OWN.

⁶² Art. 39, §1 OWN; Bericht notariaat - vergelijkend examen voor de rangschikking van kandidaat-notarissen voor het jaar 2024 - oproep tot kandidaten, *BS* 16 januari 2024, 5676-5677.

⁶³ Op basis van de taal van het diploma van licentiaat of master in het notariaat of de keuze ingeval art. 35 *jo.* art.35, §2 OWN; VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde

Gelet op de doelstelling van de wetgever om het aantal notarissen te verhogen en het nieuwe statuut van toegevoegde notaris te bevorderen, werd besloten om de maximum aantallen op te trekken tot 120.⁶⁴ Deze veranderingen zijn bedoeld om meer jongeren aan te trekken tot het notariaat, maar roepen eveneens vragen op over de te hanteren kwaliteitscontrole. Voorafgaandelijk aan de Wijzigingswet werden slechts 90 benoemingen mogelijk gemaakt, onderverdeeld in 54 Nederlandstalige en 36 Franstalige.⁶⁵

30. Kandidaten hebben maximaal één maand de tijd vanaf de oproeping om hun aanvraag in te dienen bij de minister van Justitie via een aangetekend schrijven.⁶⁶ Laattijdige aanmeldingen worden automatisch als vervallen beschouwd.⁶⁷ De aanvraag moet voldoen aan strikte eisen, zoals het bijvoegen van documenten als de geboorteakte, het diploma van licentiaat of master in het notariaat, het stagecertificaat en een recent bewijs van goed gedrag en zeden daterend van na de oproep.⁶⁸ Ook is een verklaring op erewoord over de gedane werkervaring en een uitgebreid curriculum vitae vereist. Indien alles in orde is, stuurt de minister het dossier op basis van de taalrol naar de bevoegde benoemingscommissie.⁶⁹

Alle kandidaten worden onderworpen aan een vergelijkend examen, zowel schriftelijk als mondeling. Dit examen, samen met de later verkregen adviezen, stelt de benoemingscommissie in staat om de geschiktheid van de kandidaten voor het ambt te beoordelen.⁷⁰ Het programma en reglement van beide commissies wordt opgesteld door de Verenigde Benoemingscommissie, al dan niet goedgekeurd door de betrokken minister op basis van het advies door de Nationale Kamer, en vervolgens gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad via ministerieel besluit teneinde een uniforme beoordeling en procedure in beide taalgebieden te verzekeren.⁷¹

Het schriftelijk examen begint met drie algemene secties, waarvan twee gelijk zijn voor beide taalrollen, en één keuze sectie. Om te slagen moeten kandidaten minstens 60% behalen op de algemene secties in totaal en 60% op alle vier de secties samen.⁷² Worden deze percentages behaald, dan ontvangt de kandidaat binnen 75 dagen na de oproep een uitnodiging om deel te nemen aan het mondelinge examen waarvoor minstens 50% vereist is.⁷³

Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 001.

⁶⁴ MvT wijzigingswet, 24.

⁶⁵ Bericht notariaat - vergelijkend examen voor de rangschikking van kandidaat-notarissen voor het jaar 2023 - oproep tot kandidaten, *BS* 18 januari 2023, 7462-7464.

⁶⁶ Art. 39, §1 OWN.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Art. 1 KB 30 december 1999 tot vaststelling van de bijlagen die bij de kandidatuur voor een benoeming tot kandidaat-notaris en bij de kandidatuur voor een benoeming tot notaris dienen te worden gevoegd, *BS* 8 januari 2000.

⁶⁹ Art. 39, §2 OWN.

⁷⁰ *Ibid.*, lid 2.

⁷¹ MB 11 januari 2024 houdende de goedkeuring van het programma en het reglement van het jaarlijks vergelijkend examen tot rangschikking van de kandidaat-notarissen, *BS* 15 januari 2024.

⁷² NEDERLANDSTALIGE BENOEMINGSCOMMISSIE VOOR HET NOTARIAAT (NBCN), "Examen kandidaat-notaris 2024", www.bcn-not.be/sites/files/20240116_-_info_examen.pdf.

⁷³ L. WEYTS, "De notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 397.

Tezelfdertijd met het deelname verzoek verzoekt de benoemingscommissie de betrokken minister van Justitie om gemotiveerd schriftelijk advies in te winnen bij de bevoegde adviesinstanties.⁷⁴ Zo controleert de procureur des konings van het arrondissement waar de kandidaat woont de al dan niet bestaande strafrechtelijke veroordelingen en/of onderzoeken. Het relevante adviescomité van de provincie waar de kandidaat professioneel actief is evalueert de kandidatuur op geschiktheid en bekwaamheid voor het ambt.⁷⁵ Beide instanties sturen hun bevindingen binnen een termijn van 30 dagen naar de minister en de betrokken kandidaat, die aansluitend 10 dagen de tijd heeft om opmerkingen toe te voegen.⁷⁶ De bevoegde benoemingscommissie stelt uiterlijk binnen 60 dagen vanaf het deelname verzoek een voorlopige rangschikking op van de kandidaten, en zendt deze door naar de minister die op zijn beurt de uitgebrachte adviezen aan de voorzitter van de commissie ter beschikking stelt.⁷⁷ De bevoegde commissie kan ervoor opteren om na het ontvangen van de opmerkingen te beslissen om de betrokken kandidaat opnieuw te horen.⁷⁸ Hierna wordt de definitieve rangschikking opgesteld. Deze lijst wordt, samen met de dossiers van alle kandidaten en een gemotiveerd en ondertekend proces-verbaal, aan de minister van Justitie overhandigd. Eveneens wordt een afschrift aan de betrokken gerangschikte kandidaten toegezonden.⁷⁹

31. De uiteindelijke beslissing ligt bij de koning om uiterlijk binnen één maand na ontvangst van de rangschikking de meest gunstige kandidaten te benoemen tot kandidaat-notaris.⁸⁰ De criteria voor 'geschiktheid' worden vastgesteld in een KB. In 2024 konden maximaal 72 Nederlandse, en 49 Franse kandidaat-notarissen worden benoemd.⁸¹ Tot slot volgt de bekendmaking van de benoeming in het Belgisch Staatsblad.⁸² De gekozen kandidaten worden ingeschreven op het tableau van de bevoegde provinciale kamer.⁸³ Deze inschrijving resulteert in de verplichting tot naleving van de deontologische regels en tuchtregelgeving van het notariaat.⁸⁴ Niet-verkozenen kunnen zich opnieuw aanmelden bij de eerstvolgende oproep. Daarnaast hebben zij het recht om, samen met de gerangschikte kandidaten, een afschrift van het proces-verbaal te vragen binnen een termijn van 8 dagen vanaf het afschrift.⁸⁵

⁷⁴ Art. 39, §3, lid 1 OWN.

⁷⁵ J. RENS, "Notaris" in X, *Onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2016, III.H.4-5.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Art. 39, §5, lid 1 OWN.

⁷⁸ *Ibid.*, lid 2.

⁷⁹ *Ibid.*, lid 3.

⁸⁰ *Ibid.*, §6.

⁸¹ VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 001, 5.

⁸² Art. 39, §6 OWN.

⁸³ Art. 40 *jo.* 77 OWN.

⁸⁴ MvT wijzigingswet, 30.

⁸⁵ Art. 39, §8 OWN.

HOOFDSTUK 2. NOTARIS-TITULARIS VS. GEASSOCIEERDE NOTARIS - ZELFSTANDIGENSTATUUT

32. Dit hoofdstuk geeft een antwoord op de tweede subonderzoeksvraag, met name welke specifieke kenmerken de statuten van notaris-titularis en geassocieerde notaris vertonen op welbepaalde aspecten als benoeming, rechten en verplichtingen, aansprakelijkheid, deontologie en tucht. Het statuut van notaris-titularis vormt reeds lange tijd het klassieke uitgangspunt binnen de wereld van het notariaat. De benoeming tot notaris-titularis geschiedt op koninklijke wijze door middel van voordracht door de minister van Justitie en gaat gepaard met de toekenning van een vaste standplaats.⁸⁶ Sinds de wet van 4 mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt is het ook mogelijk om het notarisberoep alleen of een associatie binnen een vennootschap uit te oefenen.⁸⁷ Hierbij geschiedt de benoeming echter via ministerieel besluit, en vormt de betrokken standplaats de zetel van de notarisvennootschap.

AFDELING 1. ALGEMEEN

§1 Notaris-titularis

33. Vanaf het jaar 2000 werd de idee verlaten dat het notarisambt binnen families blijft en op dergelijk wijze wordt doorgegeven. Tegenwoordig wordt iedereen die notaris wil worden immers aan dezelfde strenge selectieprocedure onderworpen.⁸⁸

34. Op 15 december 2023 waren er in het Belgische notariaat in totaal 1.232 notarissen-titularissen, waarvan 637 actief waren in het Vlaamse Gewest, 419 in het Waalse, 126 in Brussel en 50 in Vilvoorde.⁸⁹ Hoewel dit een redelijk aantal betreft, wordt eveneens in een beperking van het aantal notarissen-titularissen voorzien. Omwille van de dubbele rol die de notaris heeft, wordt het numerus clausus principe derhalve op deze figuur toegepast.⁹⁰ De Koning bepaalt het aantal standplaatsen per gerechtelijk arrondissement, afhankelijk van het inwonersaantal.⁹¹ Artikel 31 OWN bepaalt dat er niet meer dan één notaris mag zijn per 9.000 inwoners.⁹² Geassocieerde notarissen en toegevoegde notarissen worden echter niet meegeteld in deze berekening omdat deze statuten in het leven werden geroepen om meer mensen het ambt van notaris te kunnen laten uitoefenen, zonder hiervoor het aantal standplaatsen en titularissen te moeten verhogen.⁹³ Bovendien worden

⁸⁶ Art. 45 OWN.

⁸⁷ Art. 27 wet 4 mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt, *BS* 1 oktober 1999.

⁸⁸ X, "5 clichés over de notaris ontkracht", www.notaris.be/de-notaris/5-cliches-over-de-notaris-ontkracht; X, "De notaris: je juridische 'huisdokter'", 1 april 2022, www.notaris.be/nieuws-pers/detail/de-notaris-je-juridische-huisdokter.

⁸⁹ VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 001, 2.

⁹⁰ L. WEYTS, "De notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 383.

⁹¹ M. BOES, "Professionele organisatie - aantal en spreiding van notarissen en notariskantoren" in P. VAN DEN EYNDE, C. HOLLANDERS DE OUDERAEN e.a. (eds.), *De vernieuwde notariswet*, Gent, Larcier, 2005, 443.

⁹² Art. 31, lid 1 OWN.

⁹³ M. BOES, "Professionele organisatie - aantal en spreiding van notarissen en notariskantoren" in P. VAN DEN EYNDE, C. HOLLANDERS DE OUDERAEN e.a. (eds.), *De vernieuwde notariswet*, Gent, Larcier, 2005, 444.

alleen natuurlijke personen meegeteld; rechtspersonen worden uitgesloten van de berekening.⁹⁴ Recente cijfers laten zien dat op basis van de bevolkingsaantallen per 31 december 2021 het wettelijk toegestane maximum aantal notarissen-titularissen neerkomt op 1.281.⁹⁵ De OWN stelt daarnaast ook een minimum aantal notarissen per gerechtelijk arrondissement vast, met name het maximum aantal verminderd met één.⁹⁶

Het beperkingsprincipe kan relatief van aard worden beschouwd, gezien de 28 overtallige notarissen-titularissen in België.⁹⁷ Het opheffen van standplaatsen vormt echter geen eenvoudige kwestie. Artikel 32 OWN bepaalt dat dit alleen kan plaatsvinden bij overlijden, ontslag of afzetting, en dus bij het openvallen van standplaatsen.⁹⁸ Eveneens moet er een eensluidend gemotiveerd advies worden verkregen van zowel de bevoegde tuchtkamer, als van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg en uiterlijk binnen een maand na het ontheffingsverzoek.⁹⁹ Aan de andere kant kan het aantal notarissen ook worden verhoogd indien een gemotiveerd financieel plan de noodzaak ervan aantoonst.¹⁰⁰

§2 Geassocieerde notaris

35. De *ratio legis* achter deze invoering betrof de steeds hogere eisen die cliënten stelden, en de alsmaar complexer wordende chaotische regelgeving voor notarissen.¹⁰¹ De wetgever heeft meer in het bijzonder de associatie willen promoten teneinde meer kwaliteit te kunnen bieden aan de cliënt.¹⁰² Op deze manier kunnen algemene kosten gedrukt worden, en is er bijkomend ruimte voor specialisatie.¹⁰³ De keerzijde van de medaille vormt het verlies van onafhankelijkheid en onpartijdigheid in hoofde van de titularis, net als het mogelijke gevaar tot conflicten tussen de verschillende vennoten.¹⁰⁴

36. Wanneer de titularis ervoor kiest om een associatie aan te gaan, kan dit op twee manieren gebeuren: de associatie tussen een notaris en een kandidaat-notaris opgenomen in de lijst van een genootschap enerzijds, en de onderlinge associatie met verschillende titularissen gesitueerd binnen hetzelfde gerechtelijk arrondissement en genootschap anderzijds.¹⁰⁵ De titularissen die wensen tot associatie over te gaan verliezen hun oorspronkelijke standplaatsen niet.¹⁰⁶

⁹⁴ L. WEYTS, "De notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 383.

⁹⁵ KB 21 december 2022 tot bepaling van de bevolking van de gerechtelijke kantons op 31 december 2021 - BS 22 februari 2022; VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 001, 2.

⁹⁶ Art. 31, lid 3 OWN.

⁹⁷ VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 001, 2.

⁹⁸ Art. 32 OWN.

⁹⁹ Art. 31, lid 2 OWN.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ MvT bij wetsontwerp tot wijziging van de wet 25 ventôse jaar XI, tot regeling van het notarisambt, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 1433/1, 6-7.

¹⁰² L. WEYTS, "Associaties of vennootschappen tussen notarissen" in L. WEYTS, *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 423.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Art. 35, §4 jo. art. 50 §2 jo. art. 52, §2 OWN.

¹⁰⁶ Art. 52, §1 OWN.

37. In het geval van een associatie vormen de wettelijk toegestane vennootschapsvormen enerzijds de besloten vennootschap (BV) en anderzijds de coöperatieve vennootschap (CV).¹⁰⁷ De wetgever acht deze rechtsvormen namelijk het meest geschikt en aansluitend voor het notarisambt.¹⁰⁸ Bovendien kan een associatie uit maximaal 12 notarissen van 5 verschillende standplaatsen bestaan.¹⁰⁹ Ten slotte voorziet de wet ook in een verbod van interprofessionele samenwerking om de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de notaris te waarborgen.¹¹⁰

AFDELING 2. BENOEMING

§1 Notaris-titularis

38. Het statuut van notaris-titularis vereist ook een benoeming die eveneens onderworpen is aan bijkomende voorwaarden. Allereerst zijn er algemene voorwaarden waaraan de betrokken kandidaat-notaris moet voldoen, zoals het bezit van de titel van kandidaat-notaris, en de naleving van de voorwaarden die vermeld worden in de wet van 15 juni 1935 over het gebruik der talen in gerechtszaken (hierna: *Taalwet Gerechtszaken*).¹¹¹ Ten tweede moet er een vacante standplaats zijn.¹¹² Het derde en laatste deel omvat de procedure waarbij de kandidaten in de top drie rangschikking moeten eindigen, opgesteld door de bevoegde benoemingscommissie.

1. Benoemingsvoorwaarden

39. Om mee te dingen naar de positie van notaris-titularis zijn er twee belangrijke vereisten. Ten eerste moet de persoon reeds tot kandidaat-notaris zijn benoemd.¹¹³ Dit wordt bereikt door te voldoen aan alle benoemingsvoorwaarden en succesvol te zijn in het vergelijkend notarieel examen (zowel schriftelijk als mondeling) door nuttig te worden gerangschikt en finaal benoemd te worden.¹¹⁴

Ten tweede moeten de voorwaarden van de *Taalwet Gerechtszaken* worden gerespecteerd.¹¹⁵ Dit betekent dat kandidaat-notarissen die in het Vlaamse Gewest willen werken, een diploma van licentiaat of master in het notariaat in het Nederlands bezitten, en vice versa voor het Waalse Gewest. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er een aanvullende vereiste van een *ad hoc* taalexamen om de beheersing van de andere taal aan te tonen.

¹⁰⁷ Art. 50, §1 OWN; Art. 2 Regl. vennootschappen van notarissen, 26 april 2011.

¹⁰⁸ MvT bij wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53-3149/001, 117.

¹⁰⁹ Art. 52, §1/2 OWN.

¹¹⁰ L. WEYTS, "Associaties of vennootschappen tussen notarissen" in L. WEYTS, *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 426.

¹¹¹ Art. 43, §10-13 wet 15 juni 1935 over gebruik der talen in gerechtszaken, *BS* 22 juni 1935, 4002; P. DELNOY, "Benoeming tot notaris-titularis" in P. VAN DEN EYNDE, C. HOLLANDERS DE OUDERAEN e.a. (eds.), *De vernieuwde Notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 45.

¹¹² Art. 43, §1 OWN.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Supra* 14-16, nrs. 30-32.

¹¹⁵ P. DELNOY, "Benoeming tot notaris-titularis" in P. VAN DEN EYNDE, C. HOLLANDERS DE OUDERAEN e.a. (eds.), *De vernieuwde Notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 45; art. 43, §10-13 wet 15 juni 1935 over gebruik der talen in gerechtszaken, *BS* 22 juni 1935, 4002.

40. Gezien het numerus clausus beginsel met betrekking tot het aantal notarissen-titularissen, moeten de betreffende kandidaat-notarissen als tweede voorwaarde solliciteren voor een 'vacante standplaats'.¹¹⁶ De term 'standplaats' verwijst naar de stad of gemeente waar het kantoor gevestigd is of zal worden.¹¹⁷ Een standplaats wordt bijgevolg vacant beschouwd wanneer de koning indien nodig een nieuwe oprichting doet, of wanneer een notaris in functie de leeftijd van 70 jaar bereikt of voortijdig het ambt beëindigt middels vrijwillig ontslag, overlijden of afzetting.¹¹⁸ Vacante standplaatsen worden steeds gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Recente gegevens tonen aan dat op 31 december 2024 25 notarissen-titularis - 18 Nederlandstaligen en 7 Franstaligen - de leeftijdsgrens van 70 jaar zullen bereiken.¹¹⁹

41. Tenslotte bepaalt de OWN dat de kandidaat-notaris moet eindigen in de top drie van de ranglijst op basis van bekwaamheid en geschiktheid voor de uitoefening van het ambt, opgesteld door de bevoegde benoemingscommissie.¹²⁰

2. Procedure

42. De benoemingsprocedure vangt aan met de publicatie van de vacante standplaats in het Belgisch Staatsblad.¹²¹ Kandidaat-notarissen hebben vervolgens een maand de tijd om een aangetekend schrijven te richten aan de minister van Justitie met inbegrip van de op straffe van verval verplichte bijlagen.¹²²

43. Tezelfdertijd, dus vanaf de bekendmaking, heeft de minister van Justitie 45 dagen de tijd om schriftelijk advies in te winnen bij de eerder vermelde adviesinstanties.¹²³ Deze instanties beschikken over een termijn van 90 dagen na de bekendmaking om hun advies aan de minister over te dragen en een kopie aan de kandidaat-notarissen af te leveren.¹²⁴ Laatstgenoemden kunnen binnen de gestelde termijn van 15 dagen vanaf kennisname of uiterlijk 100 dagen vanaf de bekendmaking eventuele opmerkingen toevoegen.¹²⁵ Na afloop van deze termijn stuurt de minister het complete benoemingsdossier door naar de bevoegde benoemingscommissie.¹²⁶ Deze instantie nodigt de kandidaten minstens één week van tevoren uit voor een hoorzitting waar persoonlijke verschijning vereist is behoudens bewijs van overmacht.¹²⁷ Vervolgens rangschikt de commissie de top drie geschikte kandidaten op basis van hun bekwaamheid en geschiktheid.¹²⁸ Een proces-verbaal

¹¹⁶ Art. 43, §1 OWN.

¹¹⁷ J. RENS, "Notaris" in X, *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, III.H.3-15.

¹¹⁸ L. WEYTS, "De notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 400.

¹¹⁹ VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 001, 2.

¹²⁰ Art. 44, §2 OWN.

¹²¹ Art. 32, lid 3 OWN.

¹²² Art. 43, §1 OWN.

¹²³ art. 43, §2 OWN; L. WEYTS, "De notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 400; *Supra* 15, nr 83.

¹²⁴ Art. 43, §2, lid 2 OWN.

¹²⁵ *Ibid.*, lid 3.

¹²⁶ Art. 44, §1 OWN.

¹²⁷ *Ibid.*, §2, lid 3.

¹²⁸ *Ibid.*, lid 2.

wordt opgesteld en ondertekend door de voorzitter en de secretaris. Vanaf dan start de termijn van 30 dagen vanaf de verzending van de dossiers om de lijst en het proces-verbaal aan de minister van Justitie over te maken en eveneens een kopie aan de gerangschikte kandidaten te bezorgen.¹²⁹

3. Benoeming

44. De notaris-titularis wordt als enige via koninklijk besluit benoemd. De minister van Justitie draagt met name één kandidaat voor aan de koning die tot de benoeming overgaat en een vaste standplaats toewijst.¹³⁰ De akte van aanstelling wordt tevens ook gedeeld met de rechtbank van eerste aanleg van het rechtsgebied waar de titularis zijn standplaats heeft.¹³¹ Niet-geselecteerde kandidaten genieten opnieuw het recht om een gepersonaliseerd verzoek tot inzage in te indienen.¹³²

45. Hoewel de benoeming is voltooid, kan de notaris-titularis nog niet onmiddellijk starten met de uitoefening van diens ambtelijke bevoegdheden; er worden immers formaliteiten verbonden aan de effectieve aanvang van het ambt.¹³³ Zo moet de notaris binnen twee maanden na de benoeming de eed afleggen en beloven het ambt nauwgezet en eerlijk te vervullen voor de betrokken rechtbank van de aanstellingsakte.¹³⁴ Vervolgens moet het daartoe opgestelde proces-verbaal geregistreerd worden ter griffie van de rechtbank van eerste aanleg van de standplaats.¹³⁵ Tot slot vereist de aanvaarding van het ambt eveneens ter griffie van dezelfde rechtbank de neerlegging van de handtekening en paraaf.¹³⁶

Echter lijkt de aanvang van de ambtelijke bevoegdheden voor de nodige verwarring te zorgen. Artikel 48 OWN vereist namelijk de eedaflegging binnen een termijn van twee maanden na de benoeming, maar zwijgt over de termijn tot registratie van het proces-verbaal.¹³⁷ De aanvaarding van het ambt moet eveneens vooraf worden gegaan door de neerlegging van zijn handtekening en paraaf bij de griffie van de rechtbank van eerste aanleg waartoe zijn of haar standplaats behoort.¹³⁸ Het is onduidelijk of deze laatste stap ook binnen de genoemde termijn moet plaatsvinden.

§2 Geassocieerde notaris

46. Wanneer tot de associatie wordt overgegaan, wordt de betrokken kandidaat-notaris via ministerieel besluit tot geassocieerde notaris benoemd.¹³⁹ Betrokken partijen moeten hiervoor een oprichtingsakte opstellen, waarin de statuten en de specifieke samenstelling van het vermogen van de vennootschap, net als de rechten en plichten van elke vennoot binnen de associatie, worden

¹²⁹ Art. 44, §3, lid 2 OWN.

¹³⁰ Art. 45 OWN.

¹³¹ Art. 46 OWN.

¹³² Art. 44, §3, lid 2 OWN.

¹³³ Art. 48 OWN.

¹³⁴ Art. 47 OWN.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Art. 46-47 OWN.

¹³⁷ Art. 48 OWN.

¹³⁸ Art. 49 OWN.

¹³⁹ L. WEYTS, "De notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 402-403.

vastgelegd.¹⁴⁰ Het is raadzaam dat naast deze oprichtingsakte, ook een huishoudelijk reglement of een ander document wordt opgesteld om de werking van de vennootschap verder te verduidelijken.

Vervolgens worden deze documenten tezamen ter goedkeuring voorgelegd aan de kamer van notarissen waar de zetel van de vennootschap gelegen is.¹⁴¹ Dit akkoord vormt een essentiële voorwaarde om het associatieproces te kunnen starten.¹⁴² De bevoegde kamer beoordeelt de wettigheid van de akte en onderzoekt of deze overeenstemt met de regels van de notariële deontologie.¹⁴³ Als partijen er echter voor kiezen om hun contract niet vooraf ter goedkeuring voor te leggen, leidt dit tot de nietigverklaring van het contract en eveneens tot mogelijke tuchtsancties.¹⁴⁴ Als de kamer daarentegen besluit de akte niet goed te keuren, hebben de partijen de mogelijkheid om binnen één maand na de kennisgeving hiertegen in beroep te gaan via aangetekend schrijven bij de voorzitter van de Nationale Kamer van Notarissen.¹⁴⁵

47. Na goedkeuring wordt het associatieverzoek inclusief alle verzamelde documenten gezamenlijk ingediend bij de betreffende minister van Justitie, die overgaat tot de publicatie ervan in het Belgisch Staatsblad met vermelding van de effectieve startdatum - en bij gebreke de tiende dag na de bekendmaking.¹⁴⁶ Zodra een kandidaat-notaris is benoemd tot associé, geldt opnieuw de opschortende voorwaarde tot daadwerkelijk aanvang het ambt zoals eerder vermeld werd bij de benoeming van de notaris-titularis.¹⁴⁷

AFDELING 3. RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

§1 Notaris-titularis

48. Betreffende de materiële bevoegdheden geniet de notaris in de eerste plaats een algemene en exclusieve bevoegdheid tot het verlijden van authentieke akten.¹⁴⁸ Het initiatiefrecht hiervoor ligt bij de betrokken partijen; de notaris geeft slechts vorm aan de akte en biedt bijstand bij de uitvoering.¹⁴⁹ Desalniettemin betekent dit niet dat de notaris geen actieve rol heeft. Hij moet de partijen in de eerste plaats wijzen op de juridische gevolgen van elke handeling, en kan de ambtsverlening tevens weigeren indien het om een zaak gaat die niet tot het notariaat behoort.¹⁵⁰

¹⁴⁰ Art. 51, §1 OWN.

¹⁴¹ Art. 50, §5 OWN; art. 25 Regl. vennootschappen van notarissen, 26 april 2011.

¹⁴² Art. 50, §5, lid 1 OWN.

¹⁴³ *Ibid.*, lid 2.

¹⁴⁴ *Ibid.*, laatste lid.

¹⁴⁵ Art. 50, §5, lid 2 *jo.* art. 94bis lid 1 OWN.

¹⁴⁶ Art. 52, §2, lid 1 *jo.* art. 52, §5, lid 1 OWN.

¹⁴⁷ *Supra* 21, nr. 46.

¹⁴⁸ L WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 115.

¹⁴⁹ *Ibid.*, 116.

¹⁵⁰ *Ibid.*, 115.

Daarnaast verkrijgt de notaris tal van bijzondere bevoegdheden waaronder de bevoegdheid tot verkoop van een (on)roerend goed¹⁵¹, boedelbeschrijvingen¹⁵², de staat van vereffening inzake huwgemeenschappen of nalatenschappen¹⁵³, enzovoort.¹⁵⁴ Ten slotte worden er ook grenzen gesteld aan het takenpakket van de notaris. Het gemeentebestuur wordt onder meer bevoegd geacht om de akten van de burgerlijke stand te verlijden, terwijl de jeugdrechter akten van ontvoogding verlijdt.¹⁵⁵ Ook bestaan er uitzonderingen op de exclusieve bevoegdheid van de notaris, waarbij hij concurreert met onder meer de ambtenaar van de burgerlijke stand, de vrederechter, de deurwaarder of overheid, etc.¹⁵⁶

49. De territoriale bevoegdheid van de notaris-titularis strekt zich niet uit over het gehele grondgebied en is afhankelijk van de hoedanigheid waarin de notaris optreedt. Ongeacht de nationaliteit van de betrokken partijen en de locatie van het onroerend goed, wordt de notaris in de hoedanigheid van openbaar ambtenaar uitsluitend bevoegd geacht voor het verlijden van akten binnen het rechtsgebied waarin de standplaats zich bevindt.¹⁵⁷ De Wijzigingswet voegt hieraan toe dat bij een wettelijk toegestane videoconferentie de notaris ook binnen zijn rechtsgebied handelt.¹⁵⁸ Wanneer een notaris daarentegen optreedt als juridisch dienstverlener of raadsman, kan hij of zij wel buiten het arrondissement treden en daar onder meer voorafgaandelijke besprekingen voeren, onderhandse akten en aangiften opstellen, enzovoort. Dit geldt ook bij het optreden als vertegenwoordiger.¹⁵⁹

Paragraaf 2 van hetzelfde lid maakt echter enkele uitzonderingen op dit beperkte toepassingsgebied. Als een partij namelijk persoonlijk moet verschijnen voor de ondertekening, maar om fysieke of juridische redenen echter niet in staat is zich naar het kantoor of het betrokken gerechtelijk arrondissement te begeven, kan het optreden van de notaris buiten het arrondissement uitzonderlijk worden toegestaan.¹⁶⁰ Onder fysieke redenen wordt verstaan: de noodzaak om beroep te doen op een ambulance of het gevaar dat enige mobiliteit inhoudt op de gezondheid van de betrokkene.¹⁶¹ Als juridische redenen worden onder meer toegelaten: de detentie in de gevangenis en de opname in een gesloten psychiatrische instelling.¹⁶²

¹⁵¹ Inzake de verkoop van lichamelijke roerende goederen deelt hij echter een monopolie met de gerechtsdeurwaarder; L. WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 116.

¹⁵² Art. 1177 e.v. Ger.W.

¹⁵³ Art. 1213 Ger.W.

¹⁵⁴ L. WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 123-125.

¹⁵⁵ *Ibid.*, 120-121.

¹⁵⁶ *Ibid.*, 121-122.

¹⁵⁷ Art. 5 OWN.

¹⁵⁸ *Ibid.*, §1, laatste lid.

¹⁵⁹ L. WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 127.

¹⁶⁰ Toevoeging 'juridische' redenen sedert de Wijzigingswet; art. 5, §2 OWN.

¹⁶¹ L. WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 128.

¹⁶² *Ibid.*, 127.

50. De OWN vermeldt voorts verschillende hoedanigheden waarin de notaris niet mag optreden, in dien verstande dat zijn onafhankelijkheid en onpartijdigheid te allen tijde behouden moet blijven.¹⁶³ Het verbod is absoluut: zelfs bij het optreden van meerdere notarissen mag de betrokken notaris alsnog in deze hoedanigheid geen handelingen verrichten.¹⁶⁴ Meer specifiek mag de notaris derhalve geen akten opstellen voor zichzelf, noch optreden namens een derde, als sekwester of uitvoerder van het testament.¹⁶⁵ Daarnaast moet de betrokken notaris zich onthouden van het verlijden van akten voor diens echtgenoot of wettelijk samenwonende partner, noch voor bloedverwanten in rechte lijn in alle graden en zijdelings tot de tweede graad, met inbegrip van buitenhuwelijkse en adoptieve verwantschappen.¹⁶⁶

51. Indien de notaris een inbreuk maakt op de hierboven genoemde bevoegdheidsbeperkingen, dan leidt dit tot de nietigheid van de opgestelde akte.¹⁶⁷ Deze nietigheid is absoluut van aard, maar kan onder bepaalde omstandigheden ook resulteren in een gedeeltelijke nietigheid.¹⁶⁸ Wanneer een notariële akte echter wel vereist wordt voor het tot stand brengen van een rechtshandeling - zoals het geval is bij schenkingen, openbare testamenten, huwelijkscontracten, hypotheekvestigingen en vennootschapsoprichtingen - wordt een niet-conforme onderhandse akte ongeldig beschouwd.¹⁶⁹ Daarnaast loopt de betreffende notaris eveneens het risico op civielrechtelijke en/of tuchtrechtelijke aansprakelijkheid.¹⁷⁰

§2 Geassocieerde notaris

52. De geassocieerde notaris geniet identieke rechten en verplichtingen als de notaris-titularis. Daarom mag laatstgenoemde vanaf de associatie ook niet langer meer de titel van titularis voeren.¹⁷¹ Ook de wetgever heeft de associatiegedachte willen bevorderen door te bepalen dat de vennootschap slechts één boekhouding moet voeren en één repertorium moet bijhouden die bewaard worden op de zetel van de betrokken vennootschap.¹⁷² Elke vennoot heeft bovendien ook één stem en is gemachtigd om afschriften en uittreksels af te geven van akten die zijn opgesteld door andere notarissen.¹⁷³ Belangrijk is wel dat een geassocieerde notaris zijn hoofdactiviteit uitsluitend binnen de vennootschap mag uitoefenen.¹⁷⁴

¹⁶³ Art. 8 OWN; L WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 135.

¹⁶⁴ Art. 10 OWN.

¹⁶⁵ L WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 135.

¹⁶⁶ *Ibid.*, 135.

¹⁶⁷ *Ibid.*, 149.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ L WEYTS, "Bevoegdheid van de notaris" in L. WEYTS, *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 150.

¹⁷¹ Art. 52, §2, lid 4-5 OWN.

¹⁷² Art. 33 *jo.* art. 51, §6 OWN.

¹⁷³ Art. 51, §4 OWN; L. WEYTS, "Associaties of vennootschappen tussen notarissen" in L. WEYTS, *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 429.

¹⁷⁴ Art. 50, §1 OWN.

AFDELING 4. AANSPRAKELIJKHEID

§1 Notaris-titularis

1. Algemeen

53. De notaris kan, afhankelijk van het belang dat werd geschonden en afhankelijk van de persoon die schade lijdt, aansprakelijk worden gesteld voor begane beroepsfouten. Zo bestaat er in de eerste plaats de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor schade die werd berokkend aan de maatschappij.¹⁷⁵ Bijgevolg kan de notaris verantwoordelijk worden gesteld voor volgende bijzondere misdrijven: valsheid in geschrift, schending van het beroepsgeheim en het verlenen van enige medewerking aan financiële misdrijven op basis van respectievelijk zijn of haar waarheids-, vertrouwelijkheids- en controleplicht.¹⁷⁶ Daarnaast kan de notaris ook de belangen van de specifieke notariële beroepsgroep schaden, hetgeen resulteert in de tuchtrechtelijke aansprakelijkheid. Een grondige analyse hiervan volgt later.¹⁷⁷ Tot slot kunnen handelingen of gedragingen van de notaris eveneens schade veroorzaken aan individuen (cliënten/derden). In dat geval is onderstaande burgerrechtelijke aansprakelijkheid van toepassing.

2. Contractueel vs. buitencontractueel

54. De notariële burgerlijke aansprakelijkheid heeft tot doel de individuele belangen van zowel de cliënt als van een derde te beschermen ter herstel van de schade. Wat betreft de aard van de burgerlijke aansprakelijkheid, met name of de burger moet vertrouwen op de contractuele dan wel buitencontractuele relatie, bestaat er enige verdeeldheid. Deze controverse komt voort uit het tweeledige statuut als juridisch adviseur en openbaar ambtenaar.¹⁷⁸

Als *summa divisio* kan worden gesteld dat de notaris buitencontractueel aansprakelijk wordt gehouden voor fouten begaan in de hoedanigheid van openbaar ambtenaar, terwijl de contractuele aansprakelijkheid van toepassing is wanneer de notaris optreedt als juridisch adviseur.¹⁷⁹ In de rechtsliteratuur worden echter verschillende standpunten ingenomen. Rechtsgeleerden DE PAGE en GOEMAERE concluderen dat de aansprakelijkheid buitencontractueel van aard is en baseren zich hiervoor op de verplichte ambtsuitoefening en de keuzevrijheid van notaris in hoofde van de cliënt. Al deze elementen wijzen volgens hen op een buitencontractuele grondslag vanwege het ontbreken van enige wilsovereenstemming in hoofde van de notaris.¹⁸⁰ Auteur DACQ daarentegen geeft de voorkeur aan de contractuele benadering en verwijst hiervoor naar vergelijkbare situaties met advocaten en gerechtsdeurwaarders.¹⁸¹ Auteur CASMAN wijst echter op een samenloop van

¹⁷⁵ A. RENIERS, *De burgerlijke notariële aansprakelijkheid herbekeken*, Brugge, Die Keure, 2010, 84-85.

¹⁷⁶ Art. 194 e.v. jo. art. 458 Sw.; wet 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, BS 9 februari 1993.

¹⁷⁷ *Infra* 29, nr. 58-59.

¹⁷⁸ A. RENIERS, *De burgerlijke notariële aansprakelijkheid herbekeken*, Brugge, Die Keure, 2010, 110.

¹⁷⁹ *Ibid.*, 113.

¹⁸⁰ *Ibid.*, 110.

¹⁸¹ R.O. DALCQ, "La responsabilité des professions libérales", *JT* 1964, 101-105.

aansprakelijkheden en benadrukt dat ingeval de notaris in het kader van een gerechtelijke opdracht optreedt, deze aansprakelijkheid hoe dan ook buitencontractueel van aard is.¹⁸²

Auteur RENIERS heeft hierop voortgebouwd en betoogt voorts dat de wettelijke verplichting tot het verlenen van bijstand voortvloeit uit de impliciete wil van beide contractspartijen, waardoor het als een contractuele verplichting moet worden beschouwd.¹⁸³ Hoewel een samenloop tussen beide aansprakelijkheidsregimes in theorie perfect mogelijk zou zijn, lijkt het erop dat de verdere gevolgen van de buitencontractuele aansprakelijkheid door deze beweegredenen worden opgeheven.¹⁸⁴ Dit zou derhalve betekenen dat de burgerlijke notariële aansprakelijkheid van de notaris uitsluitend wordt beoordeeld op basis van de principes uit het contractuele aansprakelijkheidsrecht.¹⁸⁵

§2 Geassocieerde notaris

55. Wanneer de notaris zijn ambt uitoefent binnen een vennootschap, alleen of in associatie, kan zijn professionele aansprakelijkheid op twee manieren worden beperkt ten gevolge van de wet van 25 april 2014 houdende diverse bepalingen betreffende Justitie¹⁸⁶. Ten eerste wordt de aansprakelijkheid van elke vennoot beperkt tot zijn eigen inbreng, en ten tweede wordt de aansprakelijkheid van de vennootschap overigens beperkt tot een minimumbedrag van € 5.000.000.¹⁸⁷ Er is echter een uitzondering voorzien waarbij deze beperkingen niet van toepassing zijn, met name wanneer de notaris opzettelijk of roekeloos handelt om schade toe te brengen.¹⁸⁸ In dat geval wordt de notaris persoonlijk aansprakelijk gesteld, samen met de notarisvennootschap die op haar beurt een verhaalsrecht heeft.¹⁸⁹

Deze wetgeving werd geïnspireerd door soortgelijke initiatieven voor respectievelijk architecten, accountants, vastgoedmakelaars en dierenartsen.¹⁹⁰ Voor gerechtsdeurwaarders werd door dezelfde wet van 25 april 2014 ook een gelijkaardige regeling ingevoerd. Het cruciale verschil met deze initiatieven en die van de notaris is dat deze laatste, en naar analogie ook de figuur van gerechtsdeurwaarder, persoonlijke titularis blijft van het ambt terwijl bij de andere vrije beroepen de rechtspersoon optreedt en handelingen verricht.¹⁹¹ Deze wijziging is gebaseerd op diverse motieven. De algemene beperking van aansprakelijkheid binnen een vennootschap is aantrekkelijk, naast het grotere vertrouwen dat burgers hebben in rechtspersonen.¹⁹² Tot slot werd deze mogelijkheid in 2014 eveneens als noodzakelijk beschouwd door de wetgever, gezien de stijgende

¹⁸² A. RENIERS, *De burgerlijke notariële aansprakelijkheid herbekeken*, Brugge, Die Keure, 2010, 112.

¹⁸³ Art. 9, §1 OWN.

¹⁸⁴ A. RENIERS, *De burgerlijke notariële aansprakelijkheid herbekeken*, Brugge, Die Keure, 2010, 119-121.

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ Wet 25 april 2014 houdende diverse bepalingen betreffende Justitie, *BS* 14 mei 2015.

¹⁸⁷ Art. 50, §4, lid 1 OWN.

¹⁸⁸ MvT bij wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53-3149/001, 118.

¹⁸⁹ Art. 50, §4 OWN.

¹⁹⁰ I. SAMOY en K. RONSIJN, "De professionele aansprakelijkheid van de notaris en de notarisvennootschap" in X, *Professionele aansprakelijkheid*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 63.

¹⁹¹ *Ibid.*, 67.

¹⁹² *Ibid.*, 69.

kosten van de beroepsaansprakelijkheid en de aanzienlijke bedragen binnen transacties, waardoor de verzekering van dergelijke risico's haast onbetaalbaar werd.¹⁹³

Het valt op dat een notaris die het ambt als individu uitoefent, los van een vennootschap, geen beperking van aansprakelijkheid geniet.¹⁹⁴ Desalniettemin is de titularis sinds de wet van 4 mei 1999 eveneens verplicht een verzekering burgerlijke aansprakelijkheid af te sluiten, evoluerende van oorspronkelijk € 2.500.000 naar € 5.000.000.¹⁹⁵ Dit onderscheid komt voort uit het principe van gelijke behandeling zoals vastgelegd in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet: elke burger die een notaris raadpleegt, moet een gelijke bescherming krijgen, ongeacht of deze al dan niet in vennootschapsverband werkt.¹⁹⁶ Het Grondwettelijk Hof heeft dit bevestigd door te stellen dat het verschil in behandeling een objectief criterium heeft, namelijk dat de notaris de voor- en nadelen van beide opties heeft kunnen afwegen en op basis hiervan vrijwillig een keuze heeft gemaakt.¹⁹⁷

Derhalve lijkt het statuut van geassocieerde notaris extra bescherming te bieden in termen van aansprakelijkheid, en dus lijkt de titularis als natuurlijke persoon er goed aan te doen om bijgevolg een eenmansvennootschap op te richten. Op deze manier geniet hij of zij dezelfde aansprakelijkheidsbeperkingen, hetgeen duidelijk als een meerwaarde kan worden beschouwd.

AFDELING 5. DEONTOLOGIE EN TUCHT

§1 Notaris-titularis

56. Deontologie verwijst naar de regels die de professionele houding van de notaris en zijn relaties met cliënten, collega's en tuchtoverheden regelen.¹⁹⁸ Het omvat zowel ongeschreven regels, - beter bekend als *soft law* - als enkele wettelijk verankerde voorschriften waaronder de deontologische code van notarissen, opgesteld door de Nationale Kamer van Notarissen.¹⁹⁹ Deze regels gelden specifiek voor notarissen en voor niemand anders.²⁰⁰ De naleving is van groot belang, vooral gezien de groeiende mondigheid van cliënten en het toenemend institutionele wantrouwen.²⁰¹ De notaris moet deze regels hoog in het vaandel dragen, zelfs buiten de kantooruren, omdat

¹⁹³ MvT bij wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53-3149/001, 113-114.

¹⁹⁴ I. SAMOY en K. RONSIJN, "De professionele aansprakelijkheid van de notaris en de notarisvennootschap" in X, *Professionele aansprakelijkheid*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 72.

¹⁹⁵ Art. 41 wet 4 mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt, *BS* 1 oktober 1999.

¹⁹⁶ MvT bij wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53-3149/001, 115.

¹⁹⁷ GwH 20 oktober 2009, nr.164/2009.

¹⁹⁸ B. VAN DEN BERGH, "Deontologie vs. tuchtrecht: een subtiel distingo", in B. VAN DEN BERGH, *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke Wet Notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2024, 7.

¹⁹⁹ Deontologische Code Notarissen, 22 juni 2004; B. VAN DEN BERGH, "Deontologie vs. tuchtrecht: een subtiel distingo", in B. VAN DEN BERGH, *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke Wet Notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2024, 7-12;

²⁰⁰ B. VAN DEN BERGH, "Deontologie vs. tuchtrecht: een subtiel distingo", in B. VAN DEN BERGH, *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke Wet Notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2024, 13.

²⁰¹ *Ibid.*, 14.

privézaken ook een invloed kunnen hebben op zijn of haar professionele integriteit.²⁰² Inbreuken worden in eerste instantie door de beroepsgroep behandeld en kunnen leiden tot tuchtzaken.²⁰³

Tot slot verdient het in het bijzonder de aandacht om te vermelden dat de deontologie van het notariaat niet mag worden verward met de werkingsregels binnen deze beroepsgroep. Deze laatste worden immers vastgelegd en behandeld in een ander instrument: het Algemeen Reglementair Kader (ARK).²⁰⁴ Deze reglementering omvat bepalingen die uitsluitend bieden wanneer meerdere notarissen optreden inzake regels over de minuut, de te hanteren erelonen, enzovoort.²⁰⁵

De Deontologische Code van notarissen omvat o.a. verplichtingen als openbaar ambtenaar waaronder de ambts(weigerings)plicht en de eerbiediging van diens standplaats²⁰⁶, rechten in hoofde van de cliënt zoals de eerlijkheids-, de onpartijdigheids- en de discretieplicht²⁰⁷, regels met betrekking tot de onderlinge relatie met mede-notarissen waarin wederzijds respect een kernwoord vormt²⁰⁸, ten opzichte van de notariële medewerkers, en tot slot bepalingen die specifiek toegespitst zijn op de erenotarissen en de kandidaat-notarissen.

57. Het tuchtrecht daarentegen vormt het repressieve aspect van de beroepsethiek, en toetst de gestelde handelingen van een notaris aan zowel de normen van eer en waardigheid van het beroep als aan de deontologische regelgeving.²⁰⁹ Het tuchtrecht regelt de procedure gaande van het onderzoek tot de mogelijke vervolging, en waarborgt eveneens de rechten van de betrokkene in het kader van het recht op een eerlijk proces.²¹⁰ Ten slotte worden ook sancties voorzien bij tuchtrechtelijke veroordelingen.²¹¹

58. Recentelijk heeft de regelgeving met betrekking tot het tuchtrecht aanzienlijke veranderingen ondergaan door de Wijzigingswet. De nieuwe bepalingen zijn van kracht vanaf 1 januari 2024 met de datum van oproeping als cruciaal referentiepunt: gedane oproepingen voorafgaandelijk aan deze datum worden namelijk niet aan de nieuwe regelgeving onderworpen.²¹²

Een belangrijke vernieuwing vormt de instelling van een nationaal tuchtorgaan genaamd de tuchtraad, dat in eerste aanleg bevoegd is voor tuchtzaken. Met deze stap heeft de wetgever gestreefd naar een meer professionele aanpak en heeft hij tevens geprobeerd om het Belgische tuchtrechtssysteem geloofwaardiger te maken.²¹³ Tegelijkertijd is de voorheen geldende

²⁰² *Ibid.*, 16.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ Algemeen reglementair kader met betrekking tot de regels van de notariële praktijk, 24 oktober 2000.

²⁰⁵ Art. 69 OWN.

²⁰⁶ Art. 3-8 Deontologische Code 22 juni 2004.

²⁰⁷ Art. 9-13 Deontologische Code 22 juni 2004.

²⁰⁸ Art. 17-21 Deontologische Code 22 juni 2004.

²⁰⁹ Art. 555/3 Ger.W.; B. VAN DEN BERGH, "Inleiding" in B. VAN DEN BERGH, *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke wet notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2024, 1-3.

²¹⁰ Art. 6 EVRM.

²¹¹ B. VAN DEN BERGH, "Deontologie vs. tuchtrecht: een subtiel distingo", in B. VAN DEN BERGH, *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke Wet Notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2024, 24-25.

²¹² B. VAN DEN BERGH, "Inleiding" in B. VAN DEN BERGH, *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke wet notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2024, 2.

²¹³ *Ibid.*

berechtigingsbevoegdheid van de kamer van notarissen herleid naar louter een vervolgingsbevoegdheid, en werd parallel hieraan een nieuw auditoraat opgericht bij de Nationale kamer die uitsluitend bevoegd is bij een genomen vervolgingsbeslissing tot seponering of minnelijke schikking.²¹⁴ Betekent dit dat de rol van de syndicus overbodig wordt, gezien zijn bevindingen niet bindend zijn voor de kamer van notarissen maar wel een aanzienlijke bijdrage leveren aan het onderzoek? Het lijkt dus een punt van overweging te zijn om het advies van de syndicus bindend te maken, of om zijn positie in deze procedure grondig te herzien. Ten slotte zijn er nog enkele wijzigingen doorgevoerd, zij het minder ingrijpend en voor dit onderzoek derhalve overbodig.

§2 Geassocieerde notaris

59. Aangezien de wet bepaalt dat de kandidaat-notaris die tot geassocieerde notaris wordt benoemd identieke rechten en plichten geniet, worden bijgevolg de deontologische regels en het tuchtrecht eveneens toepasselijk geacht.²¹⁵

AFDELING 6. EINDE

§1 Notaris-titularis

60. Onder definitieve beëindiging van het statuut moet worden beschouwd: het overlijden van de notaris, het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van 69 jaar, het vrijwillig ontslag met goedkeuring van de koning, de tuchtrechtelijke afzetting, het strafrechtelijk verbod tot uitoefening, de aanvaarding van een onverenigbaar ambt, het niet-verblijf houden in de toegewezen standplaats en tot slot de vernietiging van de benoeming door de Raad van State.²¹⁶ De tijdelijke stopzetting van het ambt kan geschieden in geval van de preventieve of disciplinaire schorsing, evenals bij de tijdelijke ontzetting uit het ambt.²¹⁷

De vertrekkende titularis blijft belast met de voortzetting van het ambt tot de eedaflegging van de nieuwe notaris heeft plaatsgevonden, en uiterlijk tot het bereiken van de leeftijd van 70 jaar.²¹⁸ Binnen een maand na de eedaflegging moet de vertrekkende notaris de minuten, repertoria, grossen, uitgiften, eigenhandige testamenten alsmede andere vertrouwelijke documenten aan de nieuwe titularis overhandigen.²¹⁹ Ook moet een beknopte vergelijkende staat van de minuten worden opgesteld om hun volledigheid en staat te verifiëren.²²⁰ Vanaf dat moment neemt de nieuwe notaris het over, waarbij hij het bestaande personeel moet blijven behouden en lopende contracten verder

²¹⁴ Art. 97^{quater} jo. art. 100, §1 lid 2 en 4 OWN.

²¹⁵ *Supra* 28-29, nrs 57-59.

²¹⁶ L. WEYTS, "Ambtsbeëindiging als notaris" in L. WEYTS, *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 415-416.

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ *Ibid.*, 419.

²¹⁹ Art. 54, lid 1 OWN.

²²⁰ Art. 58 OWN; L. WEYTS, "Ambtsbeëindiging als notaris" in L. WEYTS, *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 420.

dient uit te voeren.²²¹ Hij wordt eveneens automatisch belast met de uitvoering van de gerechtelijke opdrachten.²²²

§2 Geassocieerde notaris

61. Een mogelijke beëindigingsoptie vormt het recht van één of meerdere vennoten om een notaris in de associatie, die niet aan de verwachtingen voldoet, verplicht zijn aandelen over te dragen aan de eiser(s) of vennootschap indien gevraagd.²²³ Hiervoor moet echter een gewettigde reden worden aangetoond.²²⁴ De vordering wordt ingediend bij de ondernemingsrechtbank van de zetel van de vennootschap. De rechtbank wint, alvorens zich over de zaak uit te spreken, het advies in van de bevoegde kamer van notarissen.²²⁵

Een andere mogelijkheid is dat een notaris-vennoot ervoor kiest om de associatie te verlaten door uit de vennootschap te stappen.²²⁶ In dat geval kan hij of zij besluiten de aandelen al dan niet over te dragen aan een bestaande of nieuwe vennoot mits goedkeuring van de andere vennoten, of aan een notaris die door de koning als opvolger wordt benoemd.²²⁷ Wanneer een vennoot de associatie verlaat, wordt dit gemeld aan de bevoegde kamer van notarissen en finaal aan de minister van Justitie die overgaat tot de publicatie in het Belgisch Staatsblad.²²⁸ Vragen rezen bij de situatie dat de enige vennoot-titularis vertrekt. Ook hier heeft de wetgever een oplossing voorzien door een periode van twee jaar in te stellen waarbinnen de geassocieerde notaris het ambt verder kan blijven uitoefenen zodat de continuïteit van de dienstverlening eveneens gewaarborgd blijft.

Als derde manier wordt de ontbinding van de vennootschap genoemd, die op drie verschillende wijzen kan plaatsvinden. Ten eerste kan de vennootschap worden ontbonden door de unanieme beslissing van de vennoten.²²⁹ Als tweede optie kan de ontbinding gerechtelijk worden uitgesproken door de bevoegde ondernemingsrechtbank op verzoek van één of meer vennoten, de procureur des konings of de betrokken kamer van notarissen.²³⁰ Ook voor deze methode is het vereist dat er een gewettigde reden of noodzaak bestaat die verband houdt met het algemene belang.²³¹ De betreffende rechter baseert zijn oordeel op adviezen van de kamer van notarissen en/of de procureur des konings.²³² Bij de ontbinding behoudt de betrokken notaris-titularis, behoudens in het geval van afzetting, zijn titel en kan hij bijgevolg zijn ambtelijke bevoegdheden voortzetten.²³³ Als derde en laatste mogelijkheid

²²¹ *Ibid.*, 418.

²²² Art. 54, lid 2 OWN.

²²³ Art. 53, §1 lid 1 OWN; Art. 14 Regl vennootschappen van notarissen, 26 april 2011.
; Art. 5:155 WVV.

²²⁴ Art. 53, §1 lid 1 OWN; Art. 14 Regl. vennootschappen van notarissen, 26 april 2011.

²²⁵ Art. 53, §1 lid 2 OWN.

²²⁶ L. WEYTS, "Associaties of vennootschappen tussen notarissen" in L. WEYTS, *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 433.

²²⁷ Art. 51, §3, b) OWN; Art. 5:154 jo. art. 6:120 WVV.

²²⁸ Art. 52, §4, lid 2 OWN.

²²⁹ *Ibid.*, §3.

²³⁰ Art. 53, §4, b), lid 1 OWN.

²³¹ *Ibid.*

²³² *Ibid.*, lid 2.

²³³ *Ibid.*, lid 5.

wordt de vennootschap automatisch ontbonden wanneer de standplaats wordt opgeheven of wanneer de enige titularis wordt uitgesloten.²³⁴

62. Een belangrijk punt om op te merken is dat het overlijden, de afzetting of het ontslag van zowel de titularis als de geassocieerde notaris niet automatisch resulteert in het einde van de associatie.²³⁵ Deze blijft integendeel verder bestaan, maar met het gevolg dat de aftredende notaris de hoedanigheid van vennoot verliest, en terugkeert naar het vroegere statuut van titularis of kandidaat-notaris.²³⁶

Als een titularis in één van bovenvermelde situaties verkeert, ontstaat er een vacante standplaats waarvoor geïnteresseerde kandidaat-notarissen zich kunnen aanmelden.²³⁷ Zodra de opvolging is verzekerd en een nieuwe notaris wordt benoemd, wordt deze automatisch vennoot binnen de vennootschap.²³⁸ Voor de geassocieerde notaris verandert er dan weinig: hij of zij kan het ambt verder blijven uitoefenen, zij het met een tijdsbeperking.²³⁹ Er is namelijk een termijn van 2 jaar vanaf de bekendmaking van de vacante standplaats om een nieuwe titularis te benoemen.²⁴⁰ Gebeurt dit echter niet binnen deze termijn, dan eindigt ook de aanstelling van de geassocieerde notaris automatisch en wordt dit eveneens bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad.²⁴¹ Tijdens deze tussenperiode kan op verzoek van de bevoegde kamer ook een plaatsvervanger worden benoemd.²⁴²

²³⁴ Art. 53, §4, c) OWN; art. 23 Regl. vennootschappen van notarissen, 26 april 2011.

²³⁵ Art. 53, §§2-3 OWN.

²³⁶ *Ibid.*

²³⁷ Art. 53, §2, lid 2 OWN.

²³⁸ *Ibid.*

²³⁹ Art. 53, §2, lid 4 OWN.

²⁴⁰ *Ibid.*, lid 5.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² Art. 53, §2, lid 6 OWN; A. VAN DEN BOSSCHE, "Wijzigingen aan de organieke wet op het notariaat door de wet houdende vereenvoudiging, harmonisering informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie", *T.Not.* 2017, 781.

HOOFDSTUK 3. TOEGEVOEGDE NOTARIS IN BELGIË - BEDIENDENSTATUUT

63. Dit hoofdstuk behandelt de derde subonderzoeksvraag en gaat na hoe het statuut van toegevoegde notaris er vandaag in België uit ziet. Meer concreet wordt ook ingezoomd op het sociaalrechtelijk aspect van het statuut, dat het wezenlijk verschil vormt met de reeds bestaande statuten van titularis en geassocieerde notaris. Terwijl andere statuten op volledig zelfstandige basis worden uitgeoefend, bekleedt de toegevoegde notaris immers een ondergeschikte positie.

AFDELING 1. INLEIDING

64. Met ingang van 1 januari 2023 is het voortaan mogelijk om naast de bestaande functies van notaris-titularis en geassocieerde notaris ook de rol van toegevoegde notaris te vervullen. Hoewel de OVN geen expliciete definitie van een 'toegevoegde notaris' geeft, staat in artikel 49*bis*, meer bepaald in §1, evenwel het volgende vermeld: "Een kandidaat-notaris, aangewezen door de minister van Justitie als toegevoegde notaris overeenkomstig artikel 49ter, §3, tweede lid, oefent zijn ambt uit met het statuut van loontrekkende op basis van een arbeidsovereenkomst met een andere notaris, natuurlijke persoon, of met een professionele notarisvereniging."²⁴³

65. Zoals eerder vermeld²⁴⁴, onderstreepten de wetten van respectievelijk 4 mei 1999, 25 april 2014 en 6 juli 2017 (Potpourri-V) de nood aan verdere modernisering binnen het notariaat.²⁴⁵ Het experten rapport werd opgesteld en onmiddellijk doorgestuurd naar de Nationale Kamer van Notarissen en Fednot met het verzoek advies hierover uit te brengen aan de minister van Justitie.²⁴⁶ Dit resulteerde uiteindelijk in de indiening van het wetsontwerp door de regering op 14 september 2022, gevolgd door de definitieve goedkeuring van de Wijzigingswet op 22 november 2022.²⁴⁷

66. De Wijzigingswet streeft verschillende doelstellingen na, waaronder verdere digitalisering, aanpassingen van het notarieel fonds, technische en maatschappelijke wijzigingen zoals aanpassingen ten gevolge van de COVID-crisis, evenals een fundamentele aanpassing van het tuchtrecht en het bevorderen van de toegankelijkheid van het ambt voor jonge, bekwame juristen.²⁴⁸

Met de introductie van dit nieuwe statuut heeft de wetgever gereageerd op de beperkte mogelijkheden die voorheen bestonden. Destijds was de keuze immers beperkt: men werd ofwel zelfstandige notaris, al dan niet in associatie, of men bleef in dienst als bediende binnen het notariskantoor.²⁴⁹ Het toegevoegde notarisstatuut kent bijgevolg een tweeledig doel. Allereerst biedt het jonge juristen de opportuniteit om zich voor te bereiden op het notarisberoep, zonder

²⁴³ Art. 49*bis*, §1 OVN.

²⁴⁴ *Supra* 1, nr. 1.

²⁴⁵ T. VAN SINAY en P. NICAISE, "Juridische beroepen voor de toekomst – een toekomst voor de juridische beroepen", 30 juni 2018, 24-35.

²⁴⁶ FOD JUSTITIE, JUSTITIE, "Plan over de toekomst van het ambt van notaris", 6 augustus 2018, <http://www.justitie.belgium.be>.

²⁴⁷ Wijzigingswet.

²⁴⁸ MvT wijzigingswet, 1.

²⁴⁹ C. DE WULF, "Over de nieuwe notarietwetten in België en in Nederland", *TPR* 2001, nr.36, 525.

onmiddellijk alle ondernemingsrechtelijke verantwoordelijkheden op zich te moeten nemen.²⁵⁰ Op deze manier kan de toegevoegde notaris zich volledig richten op het juridische aspect. Een tweede doelgroep zijn oudere notarissen die geleidelijk aan wensen te stoppen met hun werk, maar dit echter niet op abrupte wijze willen doen.²⁵¹

67. Het statuut brengt echter complexe regelgeving met zich mee vanwege het unieke karakter als bediendenstatuut, en met de nuance dat de ambtelijke bevoegdheden identiek zijn aan deze van de titularis of associé. Hierdoor valt de toegevoegde notaris onder verschillende wet- en regelgeving, waaronder de deontologische regels en operationele voorschriften van het notarisambt, evenals het arbeidsrecht voor bedienden. Dit nieuwe statuut vertoont daarom afwijkingen ten opzichte van de bestaande statuten, wat hierna zal worden besproken.²⁵²

AFDELING 2. BENOEMING

68. De benoemingsprocedure wordt beschreven in een specifieke paragraaf van artikel 49ter OWN en verloopt grotendeels parallel met de procedure voor geassocieerde notarissen.²⁵³

69. De eerste stap in de procedure zijn onderhandelingen tussen de kandidaat-notaris en de notaris-titularis(vennootschap). Beide partijen stellen hiervoor een schriftelijke arbeidsovereenkomst op, wat een fundamentele vereiste vormt voor de benoeming tot toegevoegde notaris.²⁵⁴ Het statuut staat zelfstandige uitoefening bijgevolg niet toe.²⁵⁵ Wanneer de kandidaat-notaris echter reeds werkzaam is onder een arbeidscontract, volstaat het om een addendum toe te voegen waarin de functiewijziging wordt vermeld van werknemer naar toegevoegde notaris.²⁵⁶

70. Daarna wordt de arbeidsovereenkomst onder de opschortende voorwaarde van goedkeuring voorgelegd aan de bevoegde kamer van notarissen, zijnde de standplaats van de titularis, dan wel de vennootschapszetel bij associatie.²⁵⁷ Partijen die deze voorwaarde niet naleven door een definitief karakter aan de overeenkomst te verbinden, of door stilzwijgend tot uitvoering over te gaan, kunnen worden geconfronteerd met de nietigverklaring van het contract en worden eveneens onderworpen aan een hogere tuchtstraf uitgaande van de bevoegde rechtbank.²⁵⁸ Deze voorwaarde geldt echter niet alleen voor nieuwe contracten, maar eveneens voor alle gedane wijzigingen aan bestaande arbeidsovereenkomsten.²⁵⁹ De betrokken kamer beoordeelt vervolgens de overeenkomst op diens wettigheid met de uitoefening van het ambt en op diens verenigbaarheid met de geldende notariële

²⁵⁰ E. CLEEREN, "De hervorming van het notariaat" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Jaarboek 2022*, Brussel, 2022, 593.

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² *Infra* 36, afdeling 3.

²⁵³ Art. 49ter, §3 OWN; MvT wijzigingswet, 33.

²⁵⁴ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 6.

²⁵⁵ Art. 1bis OWN.

²⁵⁶ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 11.

²⁵⁷ Art. 49ter, §2, lid 1 OWN; SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 11.

²⁵⁸ Art. 49ter, §2, lid 3 OWN.

²⁵⁹ A. VAN DEN BOSSCHE, "De (nog maar eens) nieuwe notariswet 2023 (tweeduizend drieëntwintig)", *T.Not.* 2023, 478.

deontologie.²⁶⁰ Op te merken valt dat er geen rekening wordt gehouden met arbeids- en sociaalrechtelijke aspecten.²⁶¹

Indien de kamer van notarissen een negatieve beslissing neemt en de overeenkomst bijgevolg niet goedkeurt, kunnen de kandidaat-notaris en andere notaris(sen) hiertegen beroep aantekenen bij de voorzitter van de Nationale Kamer van Notarissen door middel van een aangetekend schrijven binnen één maand na de bekendmaking van de beslissing.²⁶² Bij tijdige indiening worden alle partijen en de betrokken kamer gehoord en volgt er binnen 3 maanden na de indiening van het beroep een gemotiveerde uitspraak die zo snel als mogelijk aan de betrokkene moet worden medegedeeld.²⁶³

Deze beroepsprocedure kan echter een aanzienlijke periode van onzekerheid teweegbrengen voor de betrokken kandidaat-notaris en andere notarissen. Het lijkt daarom gerechtvaardigd om te overwegen of deze procedure niet efficiënter kan worden gemaakt, gezien de mogelijkheid dat de betrokken kandidaat-notaris elders nog werkzaam is en niet zomaar diens arbeidsovereenkomst kan of wil beëindigen in afwachting van deze uitspraak.²⁶⁴

71. Als daarentegen de bevoegde kamer goedkeuring heeft verleend, gaat de volgende fase van de aanstellingsprocedure van start. Een gezamenlijk verzoek tot toevoeging, bij voorkeur aangetekend, wordt ingediend bij de minister van Justitie door de betrokken kandidaat-notaris en de andere notaris(sen).²⁶⁵ Bij dit verzoek worden het bewijs van inschrijving op het tableau bij een kamer van notarissen en het bewijs van goedkeuring van het arbeidscontract gevoegd.²⁶⁶ De arbeidsovereenkomst zelf dient niet te worden toegevoegd, wat een verschil uitmaakt ten opzichte van de aanstellingsprocedure in het geval van een associatieovereenkomst.²⁶⁷ Het is aan te raden om ook de effectieve datum van inwerkingtreding te vermelden in het verzoek, evenals het aantal toegevoegde notarissen dat al werd benoemd binnen het betrokken kantoor met inbegrip van hun standplaatsen.²⁶⁸

Indien het verzoek vergezeld gaat van alle vereiste wettelijke documenten, keurt de minister dit goed en benoemt hij de betrokken kandidaat-notaris tot toegevoegde notaris in het betreffende kantoor. Vervolgens wordt, gezien het openbaar ambt van de toegevoegde notaris, de benoeming eveneens bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad met de vermelding van de effectieve inwerkingtreding.²⁶⁹ Bij gebrek aan enige melding vormt dit de tiende dag na de bekendmaking.²⁷⁰

²⁶⁰ Art. 49ter, §2, lid 2 OWN.

²⁶¹ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 7.

²⁶² Art. 94bis, lid 1 OWN.

²⁶³ *Ibid.*, lid 2.

²⁶⁴ A. VAN DEN BOSSCHE, "De (nog maar eens) nieuwe notariswet 2023 (tweeduizend drieëntwintig)", *T.Not.* 2023, 478.

²⁶⁵ Art. 49ter, §3 OWN.

²⁶⁶ *Ibid.*, lid 1.

²⁶⁷ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 7.

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ Art. 49ter, §3, lid 2 OWN.

²⁷⁰ *Ibid.*

72. Toch impliceert de aanstelling niet dat de toegevoegde notaris onmiddellijk zijn nieuwe functie kan aanvangen. Wederom gelden de formaliteiten zoals bepaald in de artikelen 47 tot en met 49 OVN, die eveneens toepasselijk worden geacht op de titularis of geassocieerde notaris.²⁷¹ Tot slot wordt eveneens een beperking gesteld op het aantal toegevoegde notarissen per kantoor. Het aantal mag bijgevolg niet hoger zijn dan het aantal notaris-titularissen vermeerderd met één.²⁷²

AFDELING 3. SOCIAALRECHTELIJKE ASPECTEN

Onderafdeling 1. Andere sectoren

§1 Artsen

73. Het concept van de arts in loonverband is al geruime tijd bekend. Sinds het cassatie-arrest van 22 februari 1968 werd algemeen aanvaard dat artsen in een ondergeschikte positie tewerkgesteld kunnen worden.²⁷³ Het apothekers-arrest heeft dit verder verduidelijkt door te bevestigen dat, ondanks de ruime vrijheid die de arts geniet, deze nog steeds onder de categorie van werknemer kan vallen en dus als ondergeschikt kan worden beschouwd.²⁷⁴ Een voorbeeld hiervan betreft de zaak behandeld door het Gentse hof van beroep, waarin een neurochirurg niet persoonlijk aansprakelijk kon worden gesteld voor gepleegde fouten tijdens een operatie omdat hij als werknemer werd beschouwd en zijn therapeutische vrijheid deze band van ondergeschiktheid niet verbrak.²⁷⁵

74. Daarnaast is het belangrijk om te begrijpen wat onder het concept van gezag kan vallen. Cassatie heeft aangegeven dat zolang de werknemer grenzen ondervindt in zijn persoonlijke vrijheid tijdens het uitvoeren van het werk, er alleszins sprake is van gezag.²⁷⁶ Deze grenzen kunnen voortvloeien uit de aard van het werk zelf, zoals wanneer het ziekenhuis de betrokken arts verplicht bepaalde laboratoria te belasten met onderzoeken, of uit de arbeidsvoorwaarden anderzijds waar externe omstandigheden een cruciale rol spelen.²⁷⁷ Als de arts volledig vrij zijn werkuren en methoden kan bepalen, kan bijvoorbeeld worden geconcludeerd dat geen ondergeschiktheid bestaat.²⁷⁸

75. Niettemin blijft dit onderwerp een zaak van feiten die bij rijzende geschillen door de betrokken rechter moet worden beoordeeld. Evenwel heeft de wetgever enkele algemene regels vastgesteld in de Programmawet van 27 december 2006 (hierna: Arbeidsrelatiewet).²⁷⁹ In principe moet de voorkeur worden gegeven aan de aard van de relatie zoals deze door de partijen werd gekozen en moet deze kwalificatie eveneens overeenstemmen met de werkelijke uitvoering van de

²⁷¹ *Supra* 21 en 23, *nrs.* 46 en 48.

²⁷² Art. 49bis, §2 OVN.

²⁷³ Cass. 22 februari 1968, *Arr.Cass.* 1968, 826.

²⁷⁴ Cass. 16 oktober 1972, *Arr.Cass.* 1972, 166.

²⁷⁵ Gent (1^e k.) 21 december 2017, *T.Gez.* 2019-20, afl. 3, 201 (noot X).

²⁷⁶ Cass. 26 september 1989, *Arr.Cass.* 1989, nr. 57, 117.

²⁷⁷ T. VANSWEEVELT EN F. DEWALLENS (eds.), *Handboek gezondheidsrecht - volume I zorgverleners: statuut en aansprakelijkheid*, Brussel, Intersentia, 2022, 1361-1362.

²⁷⁸ *Ibid.*, 1362.

²⁷⁹ Programmawet (I) 27 december 2006, *BS* 28 december 2006, 75178 (Hierna: Arbeidsrelatiewet).

overeenkomst.²⁸⁰ Als echter blijkt dat de feitelijke uitvoering niet overeenstemt met de gekozen kwalificatie, volgt er een herkwalificatie van de arbeidsrelatie.²⁸¹ Deze conformiteitstoets wordt gedaan aan de hand van de door Arbeidsrelatiewet aangereikte algemene criteria zoals onder meer de uitgedrukte en overeenkomstige wil van de partijen, de vrijheid om werk(tijd) te organiseren en uiteindelijk de mogelijkheid om toezicht uit te oefenen.²⁸² Bovendien kan de koning, na advies te hebben ingewonnen, specifieke criteria vaststellen voor bepaalde sectoren of beroepen.²⁸³

Daarnaast wijzen zowel de rechtspraak als de juridische literatuur op feitelijke elementen die op zich niet doorslaggevend zijn, doch richting kunnen geven aan een ondergeschiktheid van de betrokkene. Voorbeelden hiervan vormen onder meer de autonomie van de wil, het werkrooster of vakantieschema, de werklocatie, het ondersteunend personeel, de behandelingsverplichting, de vergoedingswijze, de arbeidsduur, enzovoort.²⁸⁴

§2 Advocaten

76. Het statuut van bediende binnen de advocatuur vormt daarnaast een actuele ontwikkeling. Op 6 maart 2024 werd namelijk een wetsontwerp ingediend met het doel de modernisering eveneens door te trekken binnen de advocatuur.²⁸⁵ De wetgever streeft ernaar meer mogelijkheden te bieden aan ondernemende advocaten, doch zonder de kernwaarden van de professie te moeten aantasten.²⁸⁶ Een belangrijk aspect van deze modernisering vormt het creëren van de mogelijkheid voor advocaten om voortaan ook in de hoedanigheid van werknemer te kunnen opereren. Onderzoek toont aan dat er vraag naar is: in de advocatenbarometer van 2020 gaf maar liefst 35,6 procent van de Vlaamse advocaten aan dat zij het statuut zouden overwegen omwille van verbeterde sociale zekerheid, hogere verloningen en werkzekerheid.²⁸⁷ Ook blijkt uit gedane enquêtes over de prioriteitennota dat bijna 80% van de tableau-advocaten uit Gent onder de 30 jaar sterke voorstander zijn van de invoering.²⁸⁸

Het wetsontwerp heeft niet expliciet tot doel om het statuut te bevorderen, maar om aan te geven dat deze mogelijkheid voortaan bestaat met eerbiediging voor de zelfregulering van het beroep en de keuzevrijheid van elke betrokkene.²⁸⁹ Daarom wordt ook de Arbeidsrelatiewet niet van toepassing geacht.²⁹⁰ Hoewel het bepalen van de verdere voorwaarden aan de communautaire ordes wordt overgelaten, wordt tevens benadrukt dat dit slechts toegelaten is voor gedetailleerde en vooral

²⁸⁰ Art. 331 Arbeidsrelatiewet.

²⁸¹ Art. 332, lid 1 Arbeidsrelatiewet.

²⁸² Art. 333, §1 Arbeidsrelatiewet.

²⁸³ Art. 334, §§1,3 en art. 335 lid 1 Arbeidsrelatiewet.

²⁸⁴ P. SCHOUKENS, "De ziekenhuisgeneesheer: werknemer, ambtenaar of zelfstandige? De criteria uit het arbeids- en socialezekerheidsrecht toegepast op de ziekenhuissector", *T.Gez.* 2004-05, 172.

²⁸⁵ MvT bij wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001, 9.

²⁸⁶ Samenvatting bij wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001, 3.

²⁸⁷ W. HARDYNS, *De advocatenbarometer 2020. Een beschrijvende analyse van het profiel van de Vlaamse advocaat*, Antwerpen, Boom juridisch, 2021, 79.

²⁸⁸ BALIE GENT, N°54, *Strop & Toga*, 14.

²⁸⁹ MvT bij wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001, 10.

²⁹⁰ *Ibid.*

technische facetten van het statuut.²⁹¹ Daarenboven moet de regelgeving voldoen aan het dwingend arbeidsrecht en de uitoefening van het beroep niet onmogelijk of buitengewoon complex maken.²⁹²

Niet iedereen lijkt positief te staan tegenover dit nieuwe concept. Zo wordt onder meer betoogd dat het sociaal statuut van advocaten geen invloed uitoefent op maatschappelijke ontwikkelingen als braindrain en de afname van het aantal vrouwelijke advocaten.²⁹³ De argumenten hiervoor worden namelijk door de betrokken auteur op basis van cijfergegevens onvoldoende onderbouwd geacht gezien de gestage maar gunstige ontwikkelingen in de vertegenwoordiging van vrouwen en het totale aantal advocaten in de loop der tijd.²⁹⁴ Daarnaast wordt gespeculeerd over mogelijke negatieve gevolgen van de invoering, zoals een toenemende financiële last voor kleinere kantoren, een groeiende onderlinge concurrentie en een mogelijk verdere uitstroom binnen het advocatenberoep.²⁹⁵ Gesuggereerd wordt dat het wellicht beter zou zijn om meer te focussen op zelfregulering die voorziet in fatsoenlijke basissalarissen, passende sociale voordelen, enzovoort.²⁹⁶

77. Of dit wetsontwerp daadwerkelijk van kracht zal worden, zal de tijd moeten uitwijzen daar het momenteel nog hangende is in de Kamer. Het lijkt m.i. echter een positief initiatief om dergelijk statuut ook voor advocaten te voorzien. Ook vindt hiermee een gelijkschakeling plaats met de Frans- en Duitstalige advocaten die tot op heden geen verbod genieten om in dienstverband te werken.²⁹⁷ Het is en blijft evenwel de vrije keuze van de advocaten om al dan niet voor dit statuut te kiezen.

78. Tot op heden blijft het standpunt echter gehandhaafd dat advocaten uitsluitend op zelfstandige basis tewerkgesteld mogen worden.²⁹⁸ Toch bestond er in het verleden ook enige controverse over dit gegeven. Eerdere interesse werd namelijk reeds getoond door het vonnis van de arbeidsrechtbank te Brussel in 2000, waarin de mogelijkheid opportuun werd bevonden maar in beroep alsnog werd verworpen.²⁹⁹ In 2005 voerde de Orde van Vlaamse Balies (hierna: OVB) een reglement in waarin advocaten, gelet op de inherente vrijheid en onafhankelijkheid van het beroep, uitsluitend als zelfstandigen opereren.³⁰⁰ In 2006 beoordeelde Cassatie de controverse onder de stelling 'Een meester mag geen knecht zijn'.³⁰¹ De verzoeker eiste de nietigverklaring van het betrokken artikel 142 uit het reglement dat een ongelijke behandeling tussen artsen en advocaten in loondienst impliceerde.³⁰² Het Hof oordeelde echter dat er geen sprake was van enige schending en verwierp de vordering, gezien het doel om de onafhankelijkheid van advocaten en het vertrouwen

²⁹¹ Adv.RvS bij wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001, 104.

²⁹² *Ibid.*

²⁹³ P. DE KOSTER, "De advocaat als werknemer: een teken van moderniteit of net niet?", *Juristenkrant* 2023, 12.

²⁹⁴ *Ibid.*

²⁹⁵ *Ibid.*, 13.

²⁹⁶ *Ibid.*

²⁹⁷ MvT bij wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001, 9.

²⁹⁸ Art. 142 Codex Deontologie Advocaten.

²⁹⁹ Arbrb. Brussel 8 december 2000, *RW* 2000-01, 1208.

³⁰⁰ Tenzij ze noch de onafhankelijkheid in hoofde van de advocaat, noch de waardigheid van de balie in gevaar brengen; art. 437 jo. art. 444 Ger.W.; Art. 142 Codex Deontologie voor Advocaten.

³⁰¹ Cass. 6 oktober 2006, *Arr.Cass.* 2006, 1936; E. BREWAEYS, "Cassatie velt principearrest over arbeidsstatuut advocaten, *Juristenkrant* 2006, nr. 138, 7.

³⁰² E. BREWAEYS, "Cassatie velt principearrest over arbeidsstatuut advocaten, *Juristenkrant* 2006, nr.138, 7.

van de rechter te waarborgen, en gebaseerd is op de rechtvaardiging van het onderscheid middels de wettekst en de geschiedenis.³⁰³

Onderafdeling 2. Arbeidsovereenkomst

§1 Algemeen

79. In tegenstelling tot notarissen die zelfstandig het ambt uitoefenen, werkt een toegevoegde notaris in dienstverband bij een werkgever op basis van een geldig gesloten arbeidsovereenkomst.³⁰⁴ Volgens de wet kan een kandidaat-notaris zowel met een notaris-titularis als met een professionele notarissenvennootschap een contract sluiten.³⁰⁵ Aangezien de toegevoegde notaris derhalve als werknemer wordt beschouwd, valt hij onder het toepassingsgebied van het algemene arbeidsrecht.³⁰⁶

80. Om een geldige overeenkomst te sluiten, moeten bijgevolg de algemene voorwaarden uit het verbintenissenrecht worden nageleefd.³⁰⁷ Dit omvat onder meer een geldige toestemming en bekwaamheid van beide partijen, evenals een geoorloofd voorwerp en geoorloofde oorzaak van de overeenkomst.³⁰⁸ Als aan één van deze voorwaarden niet wordt voldaan, kan de overeenkomst nietig worden verklaard en kunnen disciplinaire maatregelen worden genomen.³⁰⁹

81. Hoewel partijen vrij zijn om de overeenkomst verder in te vullen, en ondanks de standaardisering van de arbeidsvoorwaarden door de wet en collectieve arbeidsovereenkomsten, is een schriftelijke overeenkomst niet vereist voor contracten met een onbepaalde duurtijd.³¹⁰ Echter moet volgens artikel 49ter, §2 OWN het arbeidscontract schriftelijk worden opgesteld.³¹¹ Deze vereisten zijn namelijk gebaseerd op bestaande regelgeving van associatiecontracten en de Franse wet inzake de arbeidsovereenkomst van gesalarieerde notarissen.³¹²

82. De toegevoegde notaris opereert onder het gezag en de verantwoordelijkheid van de werkgever, wat wijst op een ondergeschikte relatie ten opzichte van de titularis of notarissenvennootschap.³¹³ Dit wezenlijk verschil illustreert het contrast met het zelfstandigenstatuut van de notaris-titularis en de geassocieerde notaris. De concrete vorm waarin het gezag wordt uitgeoefend is minder belangrijk; het essentiële is dat de werkgever het recht heeft om als zodanig op te treden, wat de basis vormt voor het bestaan van de arbeidsovereenkomst.

³⁰³ *Ibid.*

³⁰⁴ Art. 49bis, §1 OWN.

³⁰⁵ *Ibid.*

³⁰⁶ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 10.

³⁰⁷ Art. 5.27 BW.

³⁰⁸ Art. 5.28 jo. art. 5.33 jo. art. 5.46-5.49 jo. art. 5.51 BW.

³⁰⁹ B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 600.

³¹⁰ P. HUMBLET en M. RIGAUX (eds.), *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2014, 65.

³¹¹ Art. 49ter, §2 OWN.

³¹² MvT wijzigingswet, 32.

³¹³ Art. 49ter, §4, lid 1 OWN.

83. Aangezien de wet de toegevoegde notaris beschouwt als volwaardige notaris met identieke rechten en plichten, moet de betreffende werkgever-titularis(vennootschap) rekening houden met deze beschermde beoordelingsvrijheid bij het uitoefenen van het toezicht.³¹⁴ De concrete invulling van het gezag wordt verder verhelderd door de Arbeidsrelatiewet.³¹⁵

§2 Inhoud van de overeenkomst

1. Type overeenkomst en arbeidsduur

84. Hoewel de OWN en de parlementaire voorbereiding zwijgen over de arbeidsduur, wordt teruggevallen op het traditionele arbeidsrecht waarin staat dat een arbeidsovereenkomst zowel voor bepaalde als onbepaalde tijd kan worden gesloten.³¹⁶ Dit betekent dat een toegevoegde notaris kan worden onderworpen aan een overeenkomst van onbepaalde duur, of aan één of meerdere overeenkomsten van bepaalde duur. In dit laatste geval kan dit, behoudens wettelijke uitzonderingen, resulteren in een overeenkomst van onbepaalde duur.³¹⁷

Voor het specifieke statuut van toegevoegde notaris moet echter rekening worden gehouden met de opschortende voorwaarde van voorafgaande goedkeuring door de bevoegde kamer van notarissen, die vereist wordt voor elke nieuwe overeenkomst en wijziging.³¹⁸ Het verzuim aan deze verplichting geeft aanleiding tot de nietigverklaring van de overeenkomst en de toepassing van het notarieel tuchtrecht.³¹⁹

85. In het notariaat bedraagt de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur 37 uur en 30 minuten.³²⁰ Niettemin geldt bovenstaande bepaling inzake de arbeidsduur geheel of gedeeltelijk niet voor bepaalde groepen van werknemers door middel van het KB van 10 februari 1965.³²¹ Artikel 2 lijst namelijk specifieke personen op die een leidinggevende functie of vertrouwenspositie bekleden. Hoewel dit niet expliciet wordt vermeld, concludeert VLANOT dat de toegevoegde notaris naar analogie met de genoemde personen in deze lijst derhalve ook over enige vertrouwens-of leidinggevende functie beschikt, waardoor de regels inzake arbeidsduur bijgevolg niet op hem of haar van toepassing lijken te zijn.³²²

³¹⁴ Art. 49bis, §3 OWN; P. HUMBLET en M. RIGAUX (eds.), *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2014, 35.

³¹⁵ *Infra* 41, nr. 87.

³¹⁶ Art. 7 WAO.

³¹⁷ Art. 10 WAO; B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 603.

³¹⁸ Art. 49ter, §3 OWN; B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 603.

³¹⁹ Art. 49ter, §2, lid 2 OWN.

³²⁰ ACLVB, "PC 216: Loon- en arbeidsvoorwaarden", <https://www.aclvb.be/nl/pc-216-loon-en-arbeidsvoorwaarden#zijn-er-andere-vergoedingen-voorzien-in-deze-secto>.

³²¹ Art. 3, §3 Arbeidswet 16 maart 1971; KB 10 februari 1965 tot aanwijzing van de personen die met een leidende functie of met een vertrouwenspost zijn bekleed in de particuliere sectors van 's lands bedrijfsleven, voor de toepassing van de wet betreffende de arbeidsduur, BS 12 februari 1965.

³²² B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 603.

Om verdere discussies en interpretatieproblemen te vermijden, wordt in de doctrine aanbevolen om een clause in het arbeidscontract op te nemen die expliciet stipuleert dat de regels inzake de arbeidsduur geen toepassing vinden op het statuut van de toegevoegde notaris.³²³ M.i. zou het beter zijn om deze uitsluiting wettelijk vast te leggen door een eenvoudige verwijzing in de OVN naar het betrokken KB, in plaats van te vertrouwen op dergelijke contractuele clauses en de goodwill van partijen, teneinde een uniforme behandeling te kunnen waarborgen.

86. Gezien het doel van de wetgever om een statuut te creëren dat zowel een tussenoplossing biedt voor degenen die al dan niet het zelfstandigenstatuut van notaris ambiëren, als voor degenen die streven naar een beter evenwicht tussen werk en het privéleven, wordt zowel voltijdse als deeltijdse tewerkstelling mogelijk.³²⁴ Hierbij hoort de verplichting voor de toegevoegde notaris om het ambt bijgevolg uitsluitend binnen één specifiek kantoor uit te oefenen om die reden dat afwijkende associatievormen hierdoor vermeden kunnen worden.³²⁵ Daarnaast mag de toegevoegde notaris, behalve in de hoedanigheid van plaatsvervanger, ook geen andere functie binnen dit kantoor bekleden.³²⁶

Er bestaat echter discussie over de vraag of het statuut van toegevoegde notaris daadwerkelijk bijdraagt aan het creëren van een betere balans tussen werk en privé.³²⁷ Mijns inziens lijkt dit doel eerder subjectief en voor elk individu anders ingevuld te worden. De formulering in de parlementaire voorbereiding wekt m.i. de verkeerde indruk dat het statuut als 'wonderoplossing' wordt gezien teneinde een betere balans te creëren voor de toegevoegde notaris. Toch zijn er veel situaties denkbaar waarin ook bedienden moeite ervaren om dergelijk evenwicht te bereiken. Bovendien rust op de toegevoegde notaris eveneens een gelijke - en zelfs grotere - verantwoordelijkheid om zijn of haar ambtelijke bevoegdheden correct en nauwkeurig uit te voeren, gezien het gezag van de werkgever-titularis(vennootschap).

2. Loon

87. Een ander aspect van de arbeidsovereenkomst betreft de vaststelling van een billijke en proportionele vergoeding voor de toegevoegde notaris, samen met de bijbehorende voorwaarden.³²⁸ Opmerkelijk hierbij is dat de wetgever deze bepaling, gezien de diversiteit binnen de verschillende notariskantoren, volledig overlaat aan de contractuele vrijheid van de betrokken partijen.³²⁹ Dit betekent dat de betreffende kamer van notarissen dit deel van het contract niet moet goedkeuren.³³⁰

88. Een andere belangrijke observatie is dat de wetgever bij de invoering van het statuut geen toepasselijke functieclassificatie en bijbehorend paritair comité heeft voorzien voor het vaststellen van de toepasselijke minimumlonen. Deze worden normaliter bepaald door sectorale collectieve

³²³ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 12.

³²⁴ MvT wijzigingswet, 31

³²⁵ Art. 49bis, §2, lid 1 OVN; MvT wijzigingswet, 31.

³²⁶ Art. 49bis, §2, lid 2 OVN.

³²⁷ *Supra* 2-3, nr. 5.

³²⁸ Art. 49ter, §2 lid 4 OVN.

³²⁹ MvT wijzigingswet, 33.

³³⁰ *Ibid.*

arbeidsovereenkomsten op basis van functiegroepen die verschillende aspecten van het beroep omvatten waaronder o.a. boekhouding, familiale en patrimoniale akten, generalisme, onroerend goed, secretariaat en vennootschappen.³³¹ Het wordt daarom aanbevolen door bepaalde rechtsleer om, vergelijkbaar met het bediendenstatuut binnen het notariaat, de toegevoegde notaris te kwalificeren onder paritair comité 216 en het minimumloon minstens te baseren op de functie kwalificatie van categorie 4B 0.³³²

Bovenstaande vaststellingen van de contractsvrijheid enerzijds, en het niet vermelden van het bevoegde paritaire comité en de vereiste minimumclassificatie anderzijds, zetten m.i. de deur wagenwijd open voor rechtsmisbruik in hoofde van beide partijen. De toekomstige toegevoegde notaris bevindt zich omwille van zijn of haar positie als kandidaat-notaris immers in een bevoorrechte onderhandelingspositie: jaarlijks worden slechts een bepaald aantal benoemd, waardoor het aanbod kleiner is dan bij notarieel bedienden. Bijgevolg kan de kandidaat-notaris derhalve meer eisen stellen bij het bepalen van de vergoeding. Anderzijds ziet de betrokken titularis/vennootschap het statuut van toegevoegd notaris als een bediendenstatuut en kan hij of zij, bij gebrek aan enige wettelijke bepaling, eveneens slechts een lager loon toekennen. Bijgevolg leiden deze twee aspecten m.i. tot het creëren van rechtsonzekerheid, hetgeen te allen tijde vermeden moet worden. Het zou daarom beter zijn om minstens het bevoegde paritair comité en de vereiste functieclassificatie wettelijk neer te leggen, waardoor eveneens het minimumloon van de betrokken toegevoegde notaris wordt gewaarborgd.

89. De toegevoegde notaris ontvangt een salaris maar profiteert ook van extralegale voordelen naar analogie met de andere bedienden binnen het notariaat. Deze voordelen omvatten onder andere een aanvullend pensioen, een uitkering bij vroegtijdig overlijden, een ziektekostenverzekering voor binnen- en buitenland, een verzekering voor inkomensverlies bij langdurige arbeidsongeschiktheid en verschillende andere voordelen zoals opleidingsverlof, vergoeding woon-werkverkeer, premies, ecocheques, extralegale kinderbijslag, tijdskrediet, enzovoort.³³³

3. Einde

90. De OVN maakt een algemene verwijzing naar de begrippen ontslag en stopzetting, zonder specifieke bepalingen op te nemen over hoe de arbeidsovereenkomst van de toegevoegde notaris beëindigd wordt.³³⁴ Daarom moet wederom worden teruggегреpen naar de regels uit het klassieke arbeidsrecht.³³⁵ Concreet kan een arbeidsovereenkomst eindigen wanneer een bepaalde termijn verstrijkt of wanneer het bedongen werk is voltooid.³³⁶ Ook kan de overeenkomst een einde nemen door gezamenlijk overleg of middels eenzijdige opzegging dan wel verbreking in hoofde van één

³³¹ Bijlage 2 bij de collectieve arbeidsovereenkomst van 25 januari 2005 tot vaststelling van de functieclassificatie en loonvoorwaarden, BS 17 februari 2006, 8394-8429.

³³² SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 13.

³³³ B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 605-608.

³³⁴ Art. 49ter, §5 OVN.

³³⁵ *Ibid.*

³³⁶ Art. 32, °1-2 WAO.

contractspartij.³³⁷ Het invoeren van een dringende reden in hoofde van de werkgever wordt ook toelaatbaar geacht.³³⁸ Tot slot eindigt de arbeidsovereenkomst eveneens bij het overlijden van de werknemer, in dit geval de toegevoegde notaris.³³⁹ Het overlijden van de werkgever, zijnde de notaris-titularis of geassocieerde notaris, leidt daarentegen principieel niet tot de beëindiging van het contract.³⁴⁰ Dit kan namelijk enkel en alleen gebeuren als het contract specifiek vanwege de persoon van de werkgever is gesloten, of als het overlijden het einde van de bedrijfsactiviteiten tot gevolg heeft.³⁴¹

Vragen rijzen bij dit overlijden van de werkgever. Volgens de OVN worden de ambtelijke bevoegdheden van de toegevoegde notaris opgeschort als er geen andere titularis, geassocieerde notaris of plaatsvervanger actief blijkt te zijn binnen het kantoor.³⁴² Wat precies volgens de wetgever als "actief" moet worden beschouwd blijft echter onduidelijk; de parlementaire voorbereiding noemt alleen het overlijden van de notaris in functie.³⁴³ In dat geval kan de toegevoegde notaris als plaatsvervanger optreden en de ambtelijke taken nog op tijdelijke wijze voortzetten.³⁴⁴ Toch lijkt deze bepaling geen helderheid te bieden over de vraag of de bevoegdheden eveneens zullen worden opgeschort tijdens een kortere periode van inactiviteit door bijvoorbeeld ziekte of verlofdagen.³⁴⁵

Bovendien moet er ook worden nagedacht over een specifieke regeling in de wet betreffende de melding van het overlijden van de werkgever aan de toegevoegde notaris. Het is namelijk denkbaar dat de toegevoegde notaris niet direct op de hoogte wordt gebracht van het overlijden van de werkgever en zijn ambtelijke taken onbevoegd voortzet. Het zou daarom m.i. zinvol zijn om een opschortende voorwaarde te koppelen aan de daadwerkelijke kennisgeving van het overlijden door de toegevoegde notaris, in plaats van het moment van overlijden als referentiepunt te nemen. Hieraan gekoppeld vormt het opvallend gegeven dat de arbeidsovereenkomst gedurende deze periode van inactiviteit niet geschorst wordt en het loon behoudens een andersluidende overeenkomst verder wordt uitbetaald door de werkgever.³⁴⁶

Ten slotte wordt ook kritisch gekeken naar de opvolging van de titularis en of deze eveneens verplicht is om de arbeidsovereenkomst met de toegevoegde notaris voort te zetten. Ter bescherming van de werknemerspositie werd door EU-Richtlijn 2001/23 van de Raad van 12 maart 2001 vereist dat de lidstaten hun wetgevingen moesten wijzigingen betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij de overgang van gehele of gedeeltelijke ondernemingen dan wel vestigingen.³⁴⁷ De

³³⁷ Art. 32, °3 jo. 37 WAO.

³³⁸ Art. 32, °3 jo. 35 WAO.

³³⁹ Art. 32, °4 WAO; W. RAUWS, R. JANVIER, J. PEETERS, K. VAN DEN LANGENBERGH en A. VAN REGENMORTEL (eds.), *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht. Individueel arbeidsrecht*, Brussel, 2020, Intersentia, 216.

³⁴⁰ Art. 33 WAO; W. RAUWS, "Dood van de werkgever" in M. RIGAUX en W. RAUWS (eds.), *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 8, Antwerpen, Intersentia, 2010, 359.

³⁴¹ W. RAUWS, R. JANVIER, e.a. (eds.), *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht. Individueel arbeidsrecht*, Brussel, 2020, Intersentia, 216.

³⁴² Art. 49ter, §4 OVN.

³⁴³ MvT wijzigingswet, 34.

³⁴⁴ *Ibid.*

³⁴⁵ A. VAN DEN BOSSCHE, "De (nog maar eens) nieuwe notariswet 2023 (tweeduizend drieëntwintig)", *T.Not.* 2023, 476;

³⁴⁶ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 13.

³⁴⁷ Richtl. Raad 2001/23/EG, 12 maart 2001 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen, *Pb.L.* 082, 22 maart 2001, 0016-0020.

wetgever heeft hieraan gevolg gegeven middels CAO nr.32*bis*, stellende dat de rechten en plichten in hoofde van de vervreemder overgaan op de verkrijger op het moment van de overgang.³⁴⁸ Bijgevolg is de nieuwe titularis in de hoedanigheid van werkgever voortaan ertoe verbonden de arbeidsovereenkomsten voor te zetten onder identieke voorwaarden en is het bijgevolg niet mogelijk naar aanleiding van de overdracht de betrokken werknemer te ontslaan. Op zijn beurt vormt de overgang voor de toegevoegde notaris eveneens geen reden tot enige contractbreuk en dient het ontslag te worden gegeven wanneer de werknemer voornemens is om de arbeidsovereenkomst met de nieuwe werkgever stop te zetten.³⁴⁹

91. Wat betreft de procedure bij ontslag of stopzetting staat vermeld dat deze gebeurtenissen moeten worden bekendgemaakt door de minister van Justitie in het Belgisch Staatsblad.³⁵⁰ Dit houdt in dat er een reeks aan kennisgevingen plaatsvindt, beginnend bij de notaris-titularis of alle vennoten gezamenlijk die de betreffende kamer van notarissen informeren. Vervolgens vormt het de taak van deze laatste om de minister van Justitie op de hoogte te stellen.³⁵¹ Als de toegevoegde notaris na de bekendmaking op een later tijdstip echter het werk wil hervatten binnen hetzelfde of enig ander kantoor, dan is volgens de bestaande statuten van titularis en geassocieerd notaris, en bijgevolg ook voor het statuut van toegevoegde notaris, een nieuwe wettelijke aanstelling hiervoor vereist.³⁵²

Onderafdeling 3. Rechten en verplichtingen

92. Ondanks het feit dat de toegevoegde notaris onderworpen is aan het gezag en de verantwoordelijkheid van de titularis of professionele vennootschap, verleent de wet hem of haar nochtans gelijke bevoegdheden, rechten en verplichtingen.³⁵³ Hierdoor heeft hij of zij de volledige autonomie om te beslissen of een akte/opdracht al dan niet in strijd is met de wettelijke of deontologische regels.³⁵⁴ Het is daarom aan te raden om vanaf het begin duidelijke afspraken te maken en principes op elkaar af te stemmen om geschillen te voorkomen en de samenwerking te blijven garanderen.³⁵⁵

Deze gelijkheid in bevoegdheid betekent dat alle reglementaire bepalingen, die gelden voor respectievelijk de titularis en de geassocieerde notaris, eveneens van toepassing zijn op de toegevoegde notaris.³⁵⁶ De OWN vermeldt echter de zinsnede “*behoudens andersluidende wettelijke bepaling*”, wat aangeeft dat de wetgever de mogelijkheid heeft om specifieke regelgeving uit te sluiten voor dit statuut.³⁵⁷ Zo bepaalt Artikel 1*bis*, §2, laatste lid van deze wet tevens dat de

³⁴⁸ Art. 7 CAO nr. 32*bis* van 7 juni 1985 betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij wijziging van werkgever ingevolge de overgang van ondernemingen krachtens overeenkomst en tot regeling van de rechten van de werknemers die overgenomen worden bij overname van activa na faillissement.

³⁴⁹ FOD WERKGELEGENHEID, ARBEID EN SOCIAAL OVERLEG, “De overgang is voor de werknemer geen reden tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst. Kan de werknemer zich verzetten tegen zijn overdracht?”, <https://werk.belgie.be/nl/themas/herstructurering/overgang-van-onderneming-krachtens-overeenkomst/de-overgang-voor-de>.

³⁵⁰ Art. 49*ter*, §5, lid 1 OWN.

³⁵¹ *Ibid.*

³⁵² *Ibid.*, lid 2 OWN.

³⁵³ Art. 49*bis*, §3 OWN.

³⁵⁴ Art. 49*ter*, §2 lid 5 OWN.

³⁵⁵ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 46.

³⁵⁶ Art. 1*bis*, §2 lid 1-2 OWN; SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 16.

³⁵⁷ Art. 49*ter*, §2, lid 5 OWN.

bepalingen uit titel II van de wet alleen toepasselijk zijn op het statuut als dit uitdrukkelijk wordt bepaald.³⁵⁸

93. Hoewel de wet verschillende statuten onderscheidt, wordt dit verschil in de praktijk als irrelevant beschouwd. Extern wordt de toegevoegde notaris dus behandeld en aanzien als een volwaardige notaris. Hierdoor vervult hij of zij feitelijk een dubbele rol: als werknemer binnen het kantoor en als houder van een openbaar ambt met de vereiste onafhankelijkheid en onpartijdigheid.³⁵⁹

De gelijkstelling van de toegevoegde notaris met de titularis of professionele notarisvennootschap komt tot uiting in verschillende praktische aspecten binnen de organisatie van het kantoor. Zo heeft de toegevoegde notaris een eigen zegel met zijn of haar naam, de titel 'notaris', de standplaats en het rijkswapen.³⁶⁰ Bovendien wordt in de aanhef van elke akte de naam, voornaam en standplaats van de (toegevoegde) notaris vermeld die de akte verlijdt.³⁶¹ De akten die door hem of haar zijn verleden worden opgenomen in het repertorium van de titularis(vennootschap).³⁶² De toegevoegde notaris heeft ook het recht om grossen of uitgiften af te leveren die door andere notarissen van het kantoor werden opgesteld of bewaard.³⁶³ Verder wordt er één enkele boekhouding gevoerd en maakt de toegevoegde notaris tevens gebruik van de (derden)rekening op naam van de titularis(vennootschap).³⁶⁴ Tot slot is de toegevoegde notaris vrijgesteld van de verplichting om een aparte burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering af te sluiten, net omdat hij onder de verzekering van de titularis(vennootschap) valt.³⁶⁵ Sommige rechtsgeleerden suggereren echter dat het toch voordelig kan zijn voor de toegevoegde notaris om een aparte verzekering burgerlijke aansprakelijkheid af te sluiten; in geval van bedrog of ernstige dan wel herhaaldelijke lichte fouten kan de toegevoegde notaris immers persoonlijk aansprakelijk worden gesteld.³⁶⁶ Het lijkt m.i. zeker geen slecht idee om dergelijke verzekering eveneens wettelijk te verankeren, teneinde meer bescherming aan de betrokkene te kunnen bieden.

94. Het statuut van volwaardig toegevoegde notaris biedt tevens de mogelijkheid om verschillende mandaten te bekleden in de organen van het notariaat.³⁶⁷ Zo kan hij of zij lid worden van de benoemings³⁶⁸- of adviescommissie³⁶⁹, een kamer van notarissen³⁷⁰ en zelfs van de Nationale

³⁵⁸ Art. 1*bis*, §2, laatste lid OWN.

³⁵⁹ Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen, *Parl.St.* Kamer 2021-22, nr.2868/001, 33.

³⁶⁰ Art. 27 OWN; Vademecum, SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 17.

³⁶¹ Art. 12, lid 1 OWN.

³⁶² Art. 29, lid 1 OWN.

³⁶³ Art. 21, lid 2 OWN.

³⁶⁴ Art. 33, lid 2 en art. 34, §1, lid 4 OWN.

³⁶⁵ Art. 34*ter* OWN.

³⁶⁶ A. VAN DEN BOSSCHE, "De (nog maar eens) nieuwe notariswet 2023 (tweeduizend drieëntwintig)", *T.Not.* 2023, 478.

³⁶⁷ Art. 78, lid 1 OWN; O. PIERARD, "Le notaire adjoint: nouveau-né de la réforme du notariat de 2022, *Rev.not.* 2023/2, 268.

³⁶⁸ Art. 38, §4, 2° OWN.

³⁶⁹ Art. 38*bis*, lid 3, 1 OWN.

³⁷⁰ Art. 78, lid 1 OWN.

Kamer van Notarissen mits de vereiste van minstens 5 jaar notariële ervaring.³⁷¹ Het is echter belangrijk om het risico van belangenvermenging niet uit het oog te verliezen. Deelname aan discussies en stemmingen over kwesties waarbij de toegevoegde notaris persoonlijk of direct belang heeft is namelijk verboden; deze regel kan breed worden geïnterpreteerd.³⁷²

Onderafdeling 4. Aansprakelijkheid

95. De werkgever-titularis(vennootschap) kan burgerrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor enige schade die wordt veroorzaakt door gestelde handelingen van personen voor wie zij verantwoordelijk zijn.³⁷³ Deze aansprakelijkheid wordt beschouwd als een kwalitatieve aansprakelijkheid en vloeit voort uit de rol van de werkgever als aansteller.³⁷⁴ Het is echter vereist dat de fout die door de aangestelde wordt begaan zich tijdens de uitvoering van de opdracht manifesteert opdat er sprake kan zijn van deze aanstellersaansprakelijkheid.³⁷⁵ Als de benadeelde kan aantonen dat er sprake is van een fout, schade en een oorzakelijk verband geldt er een onweerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid in hoofde van de aansteller.³⁷⁶ Het slachtoffer kan dan kiezen om de aansteller, de aangestelde of beide gezamenlijk aan te spreken om de schade te vergoeden.³⁷⁷ Op basis hiervan zijn in principe zowel de werkgever-titularis(vennootschap) als de toegevoegde notaris - al dan niet gezamenlijk - aansprakelijk voor fouten van de toegevoegde notaris tijdens de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.

96. In het klassieke arbeidsrecht geniet de werknemer echter een relatieve beperking van zijn aansprakelijkheid, ter bescherming tegen buitensporige risico's en financiële lasten indien de aansprakelijkheid bewezen wordt.³⁷⁸ Dit betekent dat de werknemer alleen persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld als hij of zij tijdens de uitvoering van het werk bedrog pleegt of een ernstige dan wel gewoonlijk voorkomende lichte fout begaat.³⁷⁹ Bedrog impliceert dat de werknemer opzettelijk bepaalde handelingen heeft verricht, waarbij het bewijs van dit intentioneel element moeilijk te leveren is.³⁸⁰ Een ernstige fout wordt gedefinieerd als een fout zonder intentioneel element maar alsnog onverschoonbaar wordt geacht.³⁸¹ Een licht herhaalde fout verwijst naar een fout die regelmatig voorkomt binnen een relatief korte periode.³⁸²

Deze beperking is onderworpen aan bepaalde voorwaarden. De fout moet worden begaan door een werknemer die verbonden is middels een arbeidsovereenkomst, en moet eveneens plaatsvinden tijdens de uitvoering hiervan.³⁸³ Deze bepaling wordt beschouwd als dwingend recht, wat betekent

³⁷¹ Art. 92, §2, lid 1 OWN.

³⁷² Art. 38, §10 *jo.* art. 38*bis*, lid 10 *jo.* art. 84, lid 2 OWN.

³⁷³ Art. 1384, lid 3 oud BW.

³⁷⁴ D. HEYLEN en I. VAN PUYVELDE (eds.), *Arbeidsrecht toegepast*, Brussel, Intersentia, 2021, 116.

³⁷⁵ *Ibid.*, 116.

³⁷⁶ *Ibid.*

³⁷⁷ *Ibid.*

³⁷⁸ Art. 18 WAO.

³⁷⁹ *Ibid.*

³⁸⁰ D. HEYLEN en I. VAN PUYVELDE (eds.), *Arbeidsrecht toegepast*, Brussel, Intersentia, 2021, 117.

³⁸¹ *Ibid.*

³⁸² *Ibid.*, 118.

³⁸³ *Ibid.*

dat hiervan niet kan worden afgeweken door contractuele afspraken dan behoudens in het geval van algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten.³⁸⁴ Bovendien is deze beperking bindend voor zowel werkgever als voor derden.³⁸⁵ In conclusie kan worden gesteld dat de toegevoegde notaris derhalve alleen aansprakelijk kan worden gesteld voor opzettelijke handelingen, ernstige fouten of gewoonlijk voorkomende lichte fouten tijdens de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.³⁸⁶

97. Deze aansprakelijkheidsregeling- en beperking roepen concrete vragen op over de verenigbaarheid van deze beperkte aansprakelijkheid met het volledig onafhankelijke en onpartijdige karakter dat de toegevoegde notaris ook geniet in de uitoefening van zijn ambtelijke bevoegdheden.

Voor wat betreft artsen in loonverband kan het ziekenhuis als aansteller aansprakelijk worden gesteld wanneer deze entiteit de juridische of feitelijke mogelijkheid heeft om gezag uit te oefenen, zonder dat dit gepaard gaat met daadwerkelijke controle.³⁸⁷ Het is aan de rechter om op basis van de specifieke omstandigheden vast te stellen of er sprake is van gezag in hoofde van de aansteller.³⁸⁸ Op vergelijkbare wijze kan derhalve ook aan artsen in loonverband enige mate van onafhankelijkheid worden toegekend wanneer zij zelfstandig hun taken uitvoeren, zij het onder een bepaald rooster of andere voorwaarden. Inzake het loonstatuut binnen de advocatuur heeft de Raad van State in zijn advies gewezen op de mogelijke spanning tussen de ondergeschikte positie van de werknemer-advocaat enerzijds en de vereiste onafhankelijkheid in de beroepsuitoefening anderzijds.³⁸⁹ Als reactie hierop wordt verwezen naar de wijzigingen binnen het notariaat, waarbij benadrukt wordt dat de arbeidsovereenkomst niet in strijd mag zijn met de deontologische regels van het notarisambt.³⁹⁰

In conclusie wordt naar analogie met bovenstaande beroepsgroepen geoordeeld dat het ondergeschikte verband niet in strijd is met de onafhankelijkheid en onpartijdigheid die de toegevoegde notaris moet handhaven in de uitoefening van het ambt, juist vanwege de expliciete bepaling dat geen afbreuk mag worden gedaan aan de notariële deontologische regelgeving.³⁹¹ Aangezien het statuut ook onderworpen wordt aan deze regels, lijkt het logisch dat instructies die hiermee onverenigbaar worden beschouwd, niet door de toegevoegde notaris moeten worden opgevolgd.

Daarom is het van groot belang dat er tussen de werkgever-titularis(vennootschap) en de toegevoegde notaris een zekere mate van vertrouwen bestaat voordat het statuut wordt uitgeoefend. Alleen wanneer er consensus bestaat en de gehanteerde normen en waarden op één lijn liggen, lijkt het aanstellen van een kandidaat-notaris tot toegevoegde notaris een haalbare optie. Wanneer echter verschillende opvattingen en strijdige benaderingen aan het licht komen, lijkt het geen goed

³⁸⁴ *Ibid.*

³⁸⁵ *Ibid.*, 119.

³⁸⁶ Art. 49ter, §4 OWN.

³⁸⁷ Rb. Antwerpen 12 november 2007, *T.Gez.* 2011-12, afl.4, 307 (noot C.L.).

³⁸⁸ *Ibid.*

³⁸⁹ Adv.RvS bij wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001, 104.

³⁹⁰ *Ibid.*

³⁹¹ Art. 49ter, §2, lid 5 OWN.

idee om onder dit statuut, en dus onder het gezag van de betreffende titularis(vennootschap), te werken.

Onderafdeling 5. Deontologie en tucht

98. De regels betreffende de ethiek van toegevoegde notarissen stellen duidelijk dat de arbeidsovereenkomst nooit in strijd mag zijn met de notariële ethische normen.³⁹² Dit betekent dat deze altijd boven het gezag van de werkgever staat en dus ook boven de gesloten arbeidsovereenkomst.³⁹³ Het is belangrijk op te merken dat als een toegevoegde notaris ervoor kiest om deeltijds binnen het kantoor te werken, dit betekent dat er geen mogelijkheid is om bijkomstig een bijberoep uit te oefenen omwille van de ethische onverenigbaarheid met de onpartijdigheids- en onafhankelijkheidsplicht in hoofde van de toegevoegde notaris.³⁹⁴

99. Er zijn inspanningen geleverd om het tuchtrecht te vernieuwen door de oprichting van een nieuwe tuchtraad en een nieuw auditoraat, en door de bevoegdheden van de kamer van notarissen te herleiden tot een loutere vervolgingsbevoegdheid.³⁹⁵ Desondanks blijven er echter spanningen en duidelijkheden bestaan met betrekking tot het notariële tuchtrecht.

100. Een eerste onduidelijkheid heeft betrekking op de positie en de rechtsgevolgen van de toegevoegde notaris wanneer zijn of haar werkgever-titularis(vennootschap) geschorst wordt. Volgens de wet worden alleen de ambtelijke bevoegdheden van de toegevoegde notaris opgeschort tijdens de inactiviteit van de titularis, geassocieerd notaris of plaatsvervanger.³⁹⁶ Naar analogie kan worden afgeleid dat de arbeidsovereenkomst van de toegevoegde notaris ondanks deze opschorting alsnog in stand gehouden wordt.³⁹⁷ Dit impliceert ook dat de werkgever ertoe gehouden blijft om het overeengekomen loon van de toegevoegde notaris verder te betalen in vergelijking met de andere bedienden werkzaam binnen het notariskantoor.³⁹⁸

Het handhaven van de arbeidsovereenkomst lijkt m.i. logisch, aangezien de toegevoegde notaris geen rol heeft in de schorsing van de werkgever en bovendien zijn of haar status ook niet afhankelijk zou mogen zijn hieraan. In vergelijking met de geassocieerd notaris heeft deze laatste het recht om bij het overlijden, ontslag of afzetten van de titularis gedurende 2 jaar het ambt nog verder uit te oefenen of de rol van titularis op zich te nemen. Indien wettelijk bepaald zou worden dat de arbeidsovereenkomst derhalve eindigt bij de schorsing van de werkgever, zou dit m.i. tot ongelijke behandeling van de statuten leiden en de figuur van toegevoegde notaris eveneens minder aantrekkelijk maken.

³⁹² *Ibid.*

³⁹³ B. BLONDÉ, "De toegevoegd notaris: een blik in de glazen bol", *TNM* 2022, www.jubel.be/de-toegevoegd-notaris-een-blik-in-de-glazen-bol/.

³⁹⁴ SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 45.

³⁹⁵ *Supra* 29, nr. 59.

³⁹⁶ Art. 49ter, §4, lid 2 OWN.

³⁹⁷ B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 612.

³⁹⁸ *Ibid.*

101. In sommige gevallen kan het ook voorkomen dat een toegevoegde notaris wordt onderworpen aan een tuchtrechtelijke sanctie zoals de schorsing of ontzetting uit het ambt. Ook in deze gevallen wordt de gesloten arbeidsovereenkomst niet automatisch beëindigd, wat betekent dat de voormalige toegevoegde notaris nog steeds recht heeft op de uitbetaling van zijn of haar loon.³⁹⁹ Echter laat de titularis(vennootschap) het bij een ontzetting vaak niet zo ver komen en beëindigt de arbeidsverhouding door middel van ontslag of het invoeren van een dringende reden wegens onherstelbare samenwerking.⁴⁰⁰

Dergelijke situatie voelt m.i. wel onrechtvaardig. Ter voorkoming wordt voorgesteld om een ontbindende voorwaarde in de arbeidsovereenkomst op te nemen die het contract onmiddellijk doet eindigen wanneer het ambt van toegevoegde notaris wordt beëindigd.⁴⁰¹ Dit wordt eveneens sterk aanbevolen door de relevante notariële instellingen zoals het Sociaal secretariaat der notarissen (SSN), de Nationale Kamer van notarissen en de Koninklijke Federatie van Notarissen.⁴⁰² Mijns inziens lijkt deze toevoeging ook zeker geen overbodige luxe. Het dient als een waarschuwing aan de toegevoegde notaris dat ernstige misdragingen tot verregaande gevolgen kunnen leiden, gezien de extra verantwoordelijkheid die de toegevoegde notaris heeft ten opzichte van de andere bedienden binnen het kantoor. Bovendien biedt het daarnaast ook gemak voor de werkgever-titularis(vennootschap), aangezien deze niet zelf het einde van de overeenkomst meer in werking moet stellen.

Onderafdeling 6. Overzicht pijnpunten en oorzaken

§1 Algemeen

102. Als afsluiting van dit hoofdstuk wordt een overzicht geboden van de vastgestelde knelpunten binnen het statuut en de mogelijke oorzaken hiervan. Over het algemeen kan worden opgemerkt dat, gezien de jeugdige leeftijd van dit statuut, er enige rechtsonzekerheid bestaat bij bepaalde aspecten.

103. Eén van de grootste zorgen betreft m.i. de doelstelling die de wetgever voor ogen had met de introductie van het statuut, namelijk om, naast het toegankelijker maken van het ambt voor jonge juristen, ook een mogelijkheid te creëren voor degenen die van het statuut gebruik willen maken om een betere balans tussen werk en privéleven na te streven.⁴⁰³ De keuze tussen voltijdse of deeltijdse tewerkstelling wordt hierbij als belangrijke factor vermeld. Echter wordt deze work-life balance m.i. sterk afhankelijk gesteld van elk individu en verder ingevuld naar eigen wensen en behoeften. Er lijkt dan ook een verkeerde indruk te zijn gewekt door de wetgever dat dit statuut hiertoe effectief bijdraagt. Aan de toegevoegde notaris lijkt daarentegen zelfs een grotere verantwoordelijkheid geboden dan aan de titularis of vennoten, net omwille van het feit dat deze volledig zelfstandig

³⁹⁹ *Ibid.*, 611-612.

⁴⁰⁰ B. CLOET, "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Vlanot Jaarboek 2022*, Brussel, Intersentia, 2022, 612.

⁴⁰¹ *Ibid.*, 611.

⁴⁰² SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 11.

⁴⁰³ *Supra* 41-42, 88.

handelingen kan en mag stellen die finaal onder de verantwoordelijkheid van de werkgever-titularis(vennootschap) vallen. Het lijkt m.i. ook niet mogelijk dat bepaalde urgente zaken binnen dit statuut zomaar terzijde kunnen worden geschoven om later te hernemen. Een dergelijke argumentatie doet dus vragen rijzen over de vraag of dit statuut daadwerkelijk bijdraagt aan het bereiken van voornoemde doelstelling, of dat dit eerder een persoonsgebonden kwestie betreft die door iedereen anders wordt ingevuld.

104. Voorts zijn ook lacunes en onduidelijkheden waarneembaar in de arbeidsovereenkomst als noodzakelijke vereiste om het statuut van toegevoegde notaris te kunnen uitoefenen. Zo blijft het in de wet onbeantwoord of de toegevoegde notaris al dan niet een leidende functie of vertrouwenspositie bekleedt zoals bepaald in KB van 10 februari 1965.⁴⁰⁴ Een dergelijke beslissing heeft aanzienlijke rechtsgevolgen, met name of de Arbeidsrelatiewet en specifieke regelgeving zoals bijvoorbeeld in het geval van overuren, al dan niet van toepassing zijn op dit nieuwe statuut. Hoewel rechtsgeleerden vermoeden dat deze uitzonderingscategorie ook van toepassing is op toegevoegde notarissen, wordt hier nochtans geen expliciete melding over gemaakt in de wet. In het recente wetsontwerp van de advocaat in loonverband wordt wel expliciet vermeld dat de bepalingen geen toepassing vinden omwille van de onafhankelijke positie die advocaten moeten innemen.⁴⁰⁵ Het is m.i. betreurenswaardig dat er in de notariële wereld niet aan dergelijke overeenkomstige wetsbepaling is gedacht bij de invoering van het statuut. Gesuggereerd werd om een clause in de arbeidsovereenkomst op te nemen die de bepalingen uit de Arbeidsrelatiewet uitsluit, al lijkt het m.i. een betere zaak om dit hiaat in de wetgeving aan te vullen teneinde een uniforme toepassing te kunnen garanderen en rechtsmisbruik verder uit te kunnen sluiten.

Een tweede constatering met betrekking tot de arbeidsovereenkomst is gerelateerd aan het bepalen van een billijke en proportionele vergoeding voor de toegevoegde notaris. Zo wordt enerzijds de volledige bepaling overgelaten aan de contractuele vrijheid van betrokken partijen, en heeft de wetgever tevens ook nagelaten om het bevoegde paritaire comité en een functieclassificatie vast te stellen ter bepaling van het minimumloon.⁴⁰⁶ De oorzaak van deze laatste nalatigheid kan echter worden gevonden in de reeds vooraf bestaande sectorale collectieve arbeidsovereenkomst, daterend van 25 januari 2005. Dergelijke passieve houding en nalatigheid in hoofde van de wetgever kunnen echter mogelijk leiden tot rechtsmisbruik en rechtsonzekerheid. Vanuit de rechtsleer zijn er suggesties gedaan om paritair comité 216 aan te wijzen, dat overeenstemt met de bedienden in het notariaat, en om toegevoegde notarissen ten minste in loonschaal 4B met niveau 0 in te delen.⁴⁰⁷ Hoewel dit derhalve logisch lijkt, resulteert een wettelijke verankering echter in meer transparantie.

Tot slot zijn er ook enkele onduidelijkheden vastgesteld met betrekking tot de manieren waarop de arbeidsovereenkomst kan worden beëindigd. Zo wordt onder meer het criterium van 'activiteit' gebruikt om te bepalen of de ambtelijke bevoegdheden van de toegevoegde notaris al dan niet

⁴⁰⁴ *Supra* 41, nr. 87.

⁴⁰⁵ *Supra* 37-38, nr.78.

⁴⁰⁶ *Supra* 42-43, nrs. 89-90.

⁴⁰⁷ *Supra* 43, nr. 90.

moeten worden opgeschort.⁴⁰⁸ Hoewel de memorie van toelichting hierbij enkel het overlijden van de werkgever aanhaalt, blijft de vraag of ook korte periodes van ziekte of verlof als inactief kunnen en zelfs moeten worden beschouwd, waardoor de ambtelijke bevoegdheden moeten worden opgeschort wanneer er geen andere titularis, associé of plaatsvervanger aanwezig is. Daarnaast kan er verwarring optreden over het effectieve startmoment waarop deze bevoegdheden worden opgeschort in het geval van het overlijden van de werkgever-titularis.⁴⁰⁹ Een verandering van het referentiepunt naar het moment waarop de toegevoegde notaris daadwerkelijk kennis krijgt van het overlijden kan de opschorting op een transparantere en efficiëntere manier regelen.

§2 Rechten en verplichtingen

105. Met betrekking tot de rechten en plichten moet worden opgemerkt dat de wetgever eveneens heeft nagelaten de toegevoegde notaris wettelijk te verplichten een aanvullende verzekering voor burgerlijke aansprakelijkheid af te sluiten.⁴¹⁰ Hoewel een dergelijke extra verplichting het statuut mogelijk minder aantrekkelijk zou maken vanuit financieel oogpunt, lijkt het hebben van zo'n verzekering echter voordelen te bieden aan derden die mogelijk schade lijden, evenals aan de toegevoegde notaris zelf.

§3 Aansprakelijkheid

106. Voortbouwend op het aansprakelijkheidsregime waarbij de toegevoegde notaris onder de verzekering van de werkgever (titularis of vennootschap) valt, behalve in gevallen van opzet of ernstige dan wel herhaaldelijke schuld, kan er enige verwarring ontstaan in relatie tot het principe dat de toegevoegde notaris in alle onafhankelijkheid en onpartijdigheid moet handelen in dossiers waar hij of zij betrokken is.⁴¹¹ Deze zorg lijkt ook aanwezig te zijn in andere beroepscategorieën, zoals de advocatuur waarbij de Raad van State met betrekking tot het recente wetsontwerp de verhouding tussen beide principes ter discussie heeft gesteld.⁴¹² Een voorbeeld van parallelle toepassing binnen één statuut vormt daarentegen het geval van artsen in loonverband.

Het is daarom belangrijk dat betrokken partijen een zekere vertrouwensband kunnen opbouwen voorafgaand aan de inwerkingtreding van het statuut, waarbij zij hun standpunten en zienswijzen onderling kunnen aftoetsen. Tegenwoordig is het namelijk mogelijk om per direct bij een notariskantoor als toegevoegde notaris aan de slag te gaan zonder dat deze persoon hier bekend is. Dit vormt m.i. ook een knelpunt in de regelgeving. Om de coherentie tussen beide principes te waarborgen kan een voorafgaande bevestiging dat alle betrokkenen dezelfde visie delen, mogelijke problemen in de verdere toekomst drastisch reduceren. Een mogelijke oplossing hiervoor zou bijvoorbeeld kunnen zijn om een bepaalde wachttijd in te voeren voordat iemand het statuut kan

⁴⁰⁸ *Supra* 43-44, nr. 92.

⁴⁰⁹ *Supra* 43-45, nr. 92.

⁴¹⁰ *Supra* 45-46, nr. 94.

⁴¹¹ *Supra*, 48, nr. 99.

⁴¹² *Supra*, 48 nr. 99.

opnemen, inclusief uitzonderingen voor kandidaat-notarissen die uiteraard al enige tijd binnen het kantoor werkzaam zijn.

§5 Deontologie en tucht

107. Ten slotte vertoont het statuut van toegevoegde notaris op het gebied van het tuchtrecht enkele tekortkomingen. Essentieel hierbij vormt de constatering dat de arbeidsovereenkomst op geen enkele wijze gekoppeld lijkt te zijn aan de uitoefening van het ambt van toegevoegde notaris.⁴¹³ Hoewel de arbeidsovereenkomst doorloopt in het geval van schorsing van de notaris naar analogie met de situatie van een geassocieerde notaris een goede zaak vormt, lijkt dit gegeven echter in fel contrast te staan met het schorsingsgeval in hoofde van de toegevoegde notaris. Bij de schorsing blijft de arbeidsovereenkomst namelijk voortbestaan totdat één van de partijen hier arbeidsrechtelijk een einde aan stelt. Ook op dit gebied lijkt de wetgever m.i. dus niet nauwkeurig genoeg te hebben gehandeld.

⁴¹³ *Supra* 49-50, nr. 103.

HOOFDSTUK 4. TOEGEVOEGDE NOTARIS IN NEDERLAND EN FRANKRIJK

108. Dit hoofdstuk onderzoekt hoe het statuut van toegevoegde notaris wordt toegepast in de naburige landen, met specifieke aandacht voor Nederland en Frankrijk (subonderzoeksvraag 4). Het hoofdstuk vangt aan met een bespreking van de aanleiding van beide statuten, om vervolgens opvallende kenmerken nader te kunnen belichten teneinde in het laatste hoofdstuk deze statuten te kunnen toetsen aan de Belgische figuur van de toegevoegde notaris.

AFDELING 1. AANLEIDING

Onderafdeling 1. Nederland

109. In Nederland kent de positie van de toegevoegde notaris een langere geschiedenis. Vanaf de jaren 60 werd gestreefd naar verbetering van de positie van kandidaat-notarissen door concepten als 'substituut-notaris', 'niet-protocol houdende notaris' en 'rechtspersoon-notaris'.⁴¹⁴ Deze voorstellen hielden in dat een kandidaat-notaris die aan de benoemingsvereisten van een notaris voldeed, op voordracht van een notaris door de koning benoemd zou worden met bijbehorende gehele notariële bevoegdheden en verplichtingen.⁴¹⁵

Het rapport in 2003 heeft onder meer geleid tot een wetsvoorstel dat in 2005 aan de Tweede Kamer werd voorgelegd.⁴¹⁶ Dit voorstel vereiste echter tal van aanpassingen. Hierdoor, en door conflicten rond de onafhankelijke koninklijke benoeming enerzijds en het ondergeschikt verband anderzijds, leidden met nog een aantal andere complicaties tot het sneuvelen van dit wetsvoorstel.⁴¹⁷

In de daaropvolgende jaren bleef er toch een noodzaak bestaan om een nieuw raamwerk te ontwikkelen voor ervaren kandidaat-notarissen, zoals geïllustreerd werd in het trendrapport van 2006.⁴¹⁸ De reden van deze noodzaak betrof de uitstroom van ervaren kandidaat-notarissen door factoren als hoge werklast, ongunstige arbeidsvoorwaarden, en een onevenwichtige balans in werk- en privéleven.⁴¹⁹ Hoewel het aantal vrouwelijke kandidaat-notarissen echter sterk toenam, ervoer deze categorie echter meer obstakels en uitdagingen om voor het statuut van notaris te kiezen.⁴²⁰ Ten slotte betekende een afname van het aantal kandidaat-notarissen ook een mogelijk toekomstig probleem, daar bijna een derde van de notarissen binnen de tien jaar de pensioengerechtigde leeftijd bereikten en daardoor zouden defungeren van het notarisambt.⁴²¹

110. Niettemin werd tijdens de opschorting van de behandeling van het wetsvoorstel door de Eerste Kamer een alternatieve regeling ontwikkeld die geïntegreerd zat in het wetsontwerp tot wijziging van de wet op het notarisambt als reactie op een evaluatie.⁴²² Deze regeling omvatte de

⁴¹⁴ Rapport commissie evaluatie wet op het notarisambt, *Staatscourant* 2004, 63.

⁴¹⁵ E.A.A. LUIJTEN, "Het statuut van de kandidaat-notaris in Nederland", *T.Not.* 1978, nr.4, 114.

⁴¹⁶ E.I. KORTLANG, "De toegevoegd notaris", *JBN* 2011/31, 1.

⁴¹⁷ *Ibid.*

⁴¹⁸ Z.D. LACLE en M.J. TER VOERT, "Eerste Trendrapportage Notariaat 2006 - Toegankelijkheid, continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening", Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2008, 11-14.

⁴¹⁹ *Ibid.*, 13.

⁴²⁰ *Ibid.*

⁴²¹ *Ibid.*

⁴²² *Ibid.*

introduktie van de toegevoegd notaris als alternatief voor het konsept van de notaris in loondienst.⁴²³ Uiteindelijk werd gehoor gegeven aan de behoeften en noden door de wet van 29 september 2011 tot wijziging van de wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet (...), waardoor het statuut van toegevoegd notaris werkelijkheid werd en op 1 januari 2013 rechtsingang kreeg in Nederland.⁴²⁴

Onderafdeling 2. Frankrijk

111. Ook in Frankrijk vormt het konsept van de toegevoegde notaris geen recente ontwikkeling. Al in 1970 werd het idee van een bezoldigd notaris voorgesteld.⁴²⁵ De advocatuur was echter geen voorstander van dit konsept: zij vonden het behoud van hun onafhankelijkheid essentieel voor de uitoefening van hun beroep, hetgeen door het aangaan van een dienstverband hen niet langer meer mogelijk leek.⁴²⁶ Toch werd het onderwerp later opnieuw aangekaart en uiteindelijk aanvaard, behorende tot de fusie van advocaten en juridisch adviseurs.⁴²⁷ Hierdoor ontstond de vraag bij bepaalde academici of deze verandering ook op het notariaat van toepassing kon zijn.

112. Sinds 1 januari 1992 is er een nieuw type notaris geïntroduceerd genaamd 'le notaire salarié'.⁴²⁸ Specifiek heeft de wet van 31 december 1990, meer in het bijzonder artikel 45, geleid tot de aanpassing van de bestaande ordonnantie n°45-2590 van 2 november 1945: artikelen 1*bis* en 1*ter* werden toegevoegd en hebben uitsluitend betrekking op het statuut van de gesalarieerde notaris.⁴²⁹ Ook het decreet van 15 januari 1993 speelt een belangrijke rol, daar het aan de figuur concrete invulling geeft.⁴³⁰

AFDELING 2. DEFINITIE EN *RATIO LEGIS*

Onderafdeling 1. Nederland

113. Art. 1b van de Nederlandse wet op het notarisambt (hierna: Wna) definieert de begrippen en verwijst naar toepasselijk artikel 30b voor de definitie van een toegevoegd notaris.⁴³¹ Hieruit kunnen volgende essentiële kenmerken worden afgeleid voor het betrokken statuut.

⁴²³ E.I. KORTLANG, "De toegevoegd notaris", *JBN* 2011/31, 1; MvT bij wetsvoorstel wijziging van de Wet op het notarisambt en enige andere wetten in verband met de invoering van de mogelijkheid het ambt van notaris in dienstverband uit te oefenen en het aanbrengen van enkele wijzigingen van technische aard, *Parl.St.* Kamer 2005-06, 30350, nr.3, 1.

⁴²⁴ Wet van 29 september 2011 tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister en van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme, *Stb.* 2011, 470.

⁴²⁵ T. COLIN, "Le notaire: une hydre à têtes multiples", *La Semaine Juridique Notariale et Immobilière*, 8 janvier 1993, nr.1, 100023.

⁴²⁶ A. BERNARD, "Les notaires et la réforme du statut des professions du droit" in *Genèses* 1997, 70.

⁴²⁷ T. COLIN, "Le notaire: une hydre à têtes multiples", *La Semaine Juridique Notariale et Immobilière*, 8 janvier 1993, nr.1, 100023.

⁴²⁸ *Ibid.*

⁴²⁹ Loi n°90-1259 du 31 décembre 1990 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques, *JORF* n°0004 du 5 janvier 1991.

⁴³⁰ Décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, *JORF* n°18 du 22 janvier 1993.

⁴³¹ Art. 1b wet op het notarisambt, *Stb.* 4 mei 1999 (hierna: Wna).

114. Het eerste lid van het genoemde artikel bepaalt dat de toegevoegde notaris geen ambtsdrager is; hij of zij draagt de titel van kandidaat-notaris en wordt op voordracht van een notaris aan hem of haar toegevoegd door middel van een ministeriële aanstelling.⁴³² Dit onderscheidt het statuut van de eerder genoemde figuur van notaris in dienstbetrekking: deze laatste zou namelijk als volwaardig notaris fungeren en zijn bevoegdheden in eigen naam uitoefenen.⁴³³ De bevoegdheden van de toegevoegde notaris worden daarentegen afgeleid uit het verkregen mandaat waarover de notaris-werkgever de eindverantwoordelijkheid draagt. Daarom wordt in het tweede lid van hetzelfde artikel vermeld dat de toegevoegd notaris gemachtigd is om namens de notaris-werkgever en onder zijn verantwoordelijkheid en toezicht alle ambtelijke handelingen te verrichten.⁴³⁴ Hierdoor worden de door hem opgestelde akten onder het protocol van de notaris-werkgever geregistreerd, maar wordt gebruik gemaakt van een gepersonaliseerde zegel met de eigen naam en de hoedanigheid van toegevoegd notaris vermeld.⁴³⁵

Op deze manier is de Nederlandse wetgever tegemoet willen komen aan de bestaande behoeften en uitdagingen die al geruime tijd werden waargenomen. Het statuut biedt namelijk verschillende voordelen die vanuit diverse perspectieven merkbaar zijn. De toegevoegd notaris biedt in de eerste plaats namelijk mogelijkheden aan kandidaat-notarissen. Op basis van eerder genoemde cijfergegevens was er namelijk een trend waarneembaar waarbij heel wat getalenteerde kandidaat-notarissen, die niet bereid waren om het ondernemingsrisico te dragen of die de weg naar de benoeming tot notaris als te langdurig beschouwden, na enkele jaren het notariaat verlieten.⁴³⁶ Door het statuut van toegevoegd notaris te introduceren, wordt aan hen erkenning gegeven. Bovendien helpt het statuut ook de notarissen zelf. Aangezien de toegevoegd notaris dezelfde bevoegdheden en verantwoordelijkheden heeft, zal dit eveneens leiden tot een toename van de capaciteit om aktes te passeren binnen het kantoor.⁴³⁷

115. Tenslotte geldt er in Nederland ook een beperking op het aantal toegevoegd notarissen per titularis/notarisvennootschap. Conform het eerste lid van artikel 30b mogen er per notaris-werkgever hoogstens drie toegevoegd notarissen optreden.⁴³⁸ Deze kwantitatieve beperking kan worden gerechtvaardigd door de argumentatie dat door dergelijke beperking in te voeren het toezicht op de betrokken toegevoegd notaris te allen tijde kan worden gewaarborgd.⁴³⁹ Dit betekent derhalve ook dat zodra een kandidaat-notaris aan een bepaalde notaris-werkgever wordt toegevoegd, hij of zij niet langer als toegevoegd notaris kan optreden voor een andere notaris.⁴⁴⁰

⁴³² Art. 30b, lid 1 Wna.

⁴³³ Nota naar aanleiding van het verslag tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van de wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, 32250, nr. 6, 12.

⁴³⁴ Art. 30b, lid 2 Wna;

⁴³⁵ Art. 30b, lid 5 Wna.

⁴³⁶ B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, "De toegevoegd notaris" in B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS (eds.), *De notariswet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 1.

⁴³⁷ *Ibid.*

⁴³⁸ Art. 30b, lid 1 Wna.

⁴³⁹ MvT bij wetsvoorstel wijziging van de Wet op het notarisambt en enige andere wetten in verband met de invoering van de mogelijkheid het ambt van notaris in dienstverband uit te oefenen en het aanbrengen van enkele wijzigingen van technische aard, *Parl.St.* Tweede Kamer 2005-06, 30350, nr.3, 23.

⁴⁴⁰ B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, "De toegevoegd notaris" in B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS (eds.), *De notariswet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 1.

Naar analogie met de Belgische toegevoegde notaris vertoont deze beperking nochtans een mildere aard. Ter illustratie hiervan volgend voorbeeld: een kantoor met 3 notarissen, de locatie hierbij niet in acht genomen, wenst het maximaal aantal toegevoegd notarissen aan te stellen. Naar Nederlands recht zou dit betekenen dat 9 toegevoegd notarissen kunnen worden aangesteld (3 notarissen x 3).⁴⁴¹ Naar Belgisch recht vormt het aantal te benoemen toegevoegde notarissen binnen deze MSK slechts 4. Deze vaststelling vormt m.i. een opmerkelijk gegeven daar het toezichtsvereiste naar Nederlands recht effectief strenger wordt geëvalueerd dan dit naar Belgisch recht het geval is.

Onderafdeling 2. Frankrijk

116. In Frankrijk lijkt de wet geen specifieke definitie te geven van het concept van gesalarieerde notaris. Echter wordt wel vermeld dat notarissen de mogelijkheid hebben om hun beroep uit te oefenen als werknemer van een natuurlijk persoon of van een rechtspersoon die het ambt uitoefent.⁴⁴² Het invoeren van de functie van gesalarieerde notaris steunt op de volgende hoofddoelen. Enerzijds is het statuut bedoeld om de loopbaanontwikkeling van gekwalificeerde notariële medewerkers met een masterdiploma te bevorderen. Anderzijds vormt de nieuwe figuur een voorbereidende stap voor potentiële zelfstandige notarissen door middel van een tijdelijke invulling van het statuut.⁴⁴³

117. Het aantal gesalarieerde notarissen per natuurlijke titularis of vennootschap is in de loop der jaren sterk veranderd. Bij de initiële invoering was het zo dat er slechts één bezoldigd notaris per natuurlijke titularis kon worden aangenomen, en dat voor notariële vennootschappen er niet meer bezoldigd notarissen mochten zijn dan het aldaar aantal werkzame notarissen.⁴⁴⁴ In 2014 werd dit aantal verhoogd door de ordonnantie van 27 februari 2014, waarbij respectievelijk 2 bezoldigd notarissen per titularis, en het dubbel van het aantal geassocieerde notarissen werd toegestaan.⁴⁴⁵ Deze verandering werd gemotiveerd door bevindingen uit het 'Attali-rapport' van 2008, waaruit bleek dat er behoefte was aan fundamentele hervormingen binnen de gereglementeerde beroepen: de methodes die de concurrentie beperkten leidden er namelijk toe dat Frankrijk hierdoor niet verder kon groeien.⁴⁴⁶ Als overgangsmaatregel bracht de daaropvolgende 'Macronwet' van 2015 het aantal tijdelijk omhoog naar 4 per titularis/notarisvennootschap.⁴⁴⁷ Vanaf 1 januari 2020 werden deze aantallen opnieuw verlaagd naar respectievelijk 2 per titularis en het dubbele per aantal geassocieerde notarissen.⁴⁴⁸

⁴⁴¹ Art. 30b, lid 1 Wna.

⁴⁴² Art. 1bis lid 1 ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat, JORF du 3 novembre 1945.

⁴⁴³ ECHOS PRO, "74e session de l'Assemblée de Liaison des notaires de France: le notaire salarié (En)quête de sens", *Defrénois* 12 octobre 2023, n°41, 13.

⁴⁴⁴ Art. 45 loi n°90-1259 du 31 décembre 1990 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques, JORF 5 janvier 1991.

⁴⁴⁵ Art. 2 ordonnance n°2014-239 du 27 février 2014 relative à l'exercice des professions d'avocat au Conseil d'Etat et à la Cour de cassation et de notaire en qualité de salarié, JORF n°0050 du 28 février 2014.

⁴⁴⁶ J. ATTALI, Rapport de la Commission pour la libération de la croissance française, La Documentation française, 2008.

⁴⁴⁷ Art. 59, I., 1° loi n°2015-990 du 6 août 2015 pour la croissance, l'activité et l'égalité des chances économiques, JORF n°0181 du 7 août 2015.

⁴⁴⁸ *Ibid.*

Bovenstaand voorbeeld opnieuw in acht genomen⁴⁴⁹, zou dit betekenen dat naar Frans recht 6 gesalarieerd notarissen kunnen worden aangesteld. Dit aantal ligt eveneens hoger dan naar Belgisch recht.

AFDELING 3. BENOEMING

Onderafdeling 1. Nederland

118. De procedure voor het benoemen van een toegevoegd notaris in Nederland wordt beschreven in zowel titel II van de Wna, als in het uitvoeringsbesluit.⁴⁵⁰ Het valt op dat deze procedure parallel loopt aan die voor de benoeming tot notaris.⁴⁵¹ Beide functies hebben dezelfde ambtsrechtelijke taken, met als enig verschil dat de toegevoegd notaris deze taken in ondergeschikt verband uitvoert.⁴⁵²

119. Voordat een verzoek tot aanstelling kan worden ingediend, moet de betrokken kandidaat-notaris echter aan een aantal benoemingsvoorwaarden voldoen. Een eerste vereiste is dat de kandidaat de Nederlandse nationaliteit heeft, of die van een andere EU-lidstaat. Komen eveneens in aanmerking: de kandidaten die onderdaan zijn van een land dat respectievelijk partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte of lid is van de Zwitserse Bondsstaat.⁴⁵³ Als tweede moet de kandidaat zijn of haar opleiding hebben afgerond en dus de graad van master of de titel van meester in het notarieel recht dragen.⁴⁵⁴ Als derde vereiste, logisch hierop volgend, moet de kandidaat een stage van minstens 6 jaar hebben voltooid bij een Nederlands of ander EU-notariskantoor, waaronder inbegrepen een beroepsopleiding met een notarieel examen.⁴⁵⁵ Als vierde geldt een actuele werkervaringsvereiste: de kandidaat moet gedurende twee jaar voorafgaand aan het verzoek gemiddeld 21 uur per week hebben gewerkt als kandidaat-notaris of als notaris.⁴⁵⁶ Tot slot moet de kandidaat ook beschikken over een wettelijke verklaring van goed gedrag, en de Nederlandse taal machtig zijn opdat het ambt van toegevoegde notaris efficiënt kan worden uitgeoefend.⁴⁵⁷

Afwijkend voor de positie van toegevoegd notaris dient de betrokken kandidaat tevens aan te tonen dat hij of zij bereid is in een ondergeschikte positie te werken en om die reden de instructies van de notaris zal respecteren en opvolgen.⁴⁵⁸

⁴⁴⁹ *Supra*, 57-58, nr.116.

⁴⁵⁰ Besluit van 27 september 2012 houdende regels ter uitvoering van de Wet op het notarisambt, *Stb.* 2012, nr. 459.

⁴⁵¹ Art. 30c, lid 1 Wna.

⁴⁵² MvT bij wetsvoorstel wijziging van de Wet op het notarisambt en enige andere wetten in verband met de invoering van de mogelijkheid het ambt van notaris in dienstverband uit te oefenen en het aanbrengen van enkele wijzigingen van technische aard, *Parl.St.* Tweede Kamer 2005-06, 30350, nr.3, 23.

⁴⁵³ Art. 6, lid 1 Wna.

⁴⁵⁴ *Ibid.*, lid 2, a).

⁴⁵⁵ Art. 31, lid 1 Wna.

⁴⁵⁶ Art. 6, lid 2, b), 3° Wna.

⁴⁵⁷ *Ibid.*, c) en d).

⁴⁵⁸ Art. 30b, lid 2 Wna.

120. De procedure voor de benoeming begint met het indienen van een verzoek, uitgaande van zowel de kandidaat-notaris als de notaris aan wie hij/zij wil worden toegevoegd, bij de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (hierna: KNB).⁴⁵⁹ Het verzoek moet vergezeld gaan van documentatie die aantoont dat de kandidaat aan alle wettelijke vereisten voldoet, inclusief de informatie over de werkgever(s) waarbij hij of zij eerder heeft gewerkt.⁴⁶⁰ De KNB stuurt dit verzoek naar de minister van Justitie en verstrekt tevens ook afschriften aan zowel de Commissie Toegang Notariaat, als het Bureau Financieel Toezicht (hierna: BFT).⁴⁶¹

De minister van Justitie belast vervolgens de Commissie Toegang Notariaat met het verstrekken van advies over de persoonlijke geschiktheid van de aanvrager, waarbij diens integriteit, onafhankelijkheid en onpartijdig aan de uitoefening van het ambt worden getoetst.⁴⁶² Zowel de KNB als het BFT kunnen ook advies uitbrengen indien zij dit nodig achten.⁴⁶³ Binnen een termijn van 5 maanden na ontvangst van het verzoek beslist de minister van Justitie definitief over de kwestie op basis van het ingewonnen advies en de verzamelde documenten.⁴⁶⁴

Bij een gunstig resultaat wordt de kandidaat-notaris bij ministerieel besluit benoemd tot toegevoegd notaris. Indien echter blijkt dat hij of zij niet aan alle wettelijke vereisten voldoet, of indien er twijfels zouden zijn over de eer en de reputatie van het beroep, kan de minister het verzoek weigeren.⁴⁶⁵ In dat geval kan de verzoeker beroep aantekenen.

121. In dit opzicht lijkt het Belgisch systeem mogelijks een aantrekkelijker benoemingsproces te bevatten. Hoewel toegevoegde notarissen alle ambtshandelingen mogen stellen en derhalve als volwaardige notarissen worden beschouwd, blijft er steeds een duidelijk verschil tussen hen en titularissen of associés bestaan: toegevoegde notarissen werken namelijk onder de supervisie en verantwoordelijkheid van de titularis of associé. Sommige Nederlandse experts bekritiseren ook de Nederlandse opzet, omdat dit een te zware voorwaarde lijkt te zijn om als toegevoegd notaris te kunnen starten.⁴⁶⁶

122. Daarom lijkt m.i. een aanvullende toetsing inzake het bekomen van de titel titularis, associé of toegevoegde notaris derhalve overbodig. Tijdens de zes jaar durende stageperiode in Nederland volgt de kandidaat-notaris gedurende de eerste drie jaar immers een notariële beroepsopleiding waarbij de bevordering van de praktische vaardigheden en de uitbreiding van de notariële juridische kennis centraal staan.⁴⁶⁷ Na het eerste en laatste jaar moet de kandidaat-notaris vervolgens een

⁴⁵⁹ Art. 30c, lid 2 Wna; MvT bij wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, 32350, nr.3, 23.

⁴⁶⁰ Art. 8, lid 1 Wna.

⁴⁶¹ Art. 8, lid 1 Wna; E.I. KORTLANG, "De toegevoegd notaris", *JBN* 2011/31, 2.

⁴⁶² Art. 8, lid 2 Wna; MvT bij wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, 32350, nr.3, 18.

⁴⁶³ Art. 8, lid 6 Wna; E.I. KORTLANG, "De toegevoegd notaris", *JBN* 2011/31, 2.

⁴⁶⁴ *Ibid.* lid 5.

⁴⁶⁵ *Ibid.*, lid 2.

⁴⁶⁶ E.I. KORTLANG, "De toegevoegd notaris", *JBN* 2011/31, 2.

⁴⁶⁷ KNB, "Kandidaat-notaris worden", www.knb.nl/de-notaris/werken-bij-de-notaris/kandidaat-notaris.

mondeling examen afleggen. Om deze reden rijzen er m.i. bijgevolg twijfels over de effectiviteit van deze strenge Nederlandse aanpak.

Het herzien van het Nederlandse benoemingsproces voor toegevoegd notarissen kan bovendien een oplossing bieden voor de geuite kritiek die betrekking heeft op het specifieke geval van een toegevoegde notaris die na het einde van zijn of haar toevoeging het statuut zou willen hervatten binnen een ander kantoor.⁴⁶⁸ Volgens de Wna moet men dan opnieuw de volledige procedure doorlopen, inclusief de persoonlijkheidsgeschiktheidstest.⁴⁶⁹ Het is echter waarschijnlijk dat het resultaat van deze test vergelijkbaar zal zijn met eerder behaalde resultaten. Daarnaast kan de herziening eveneens voorkomen dat een kandidaat, die geruime tijd buiten het notariaat heeft gewerkt, niet langer voldoet aan de actuele werkervaringsvereisten bij een mogelijke terugkeer; het is momenteel namelijk vereist dat men gedurende minstens twee jaar voorafgaandelijk aan de aanvraag minstens 21 uren per week heeft gewerkt als notaris, werknemer of waarnemer.⁴⁷⁰

Onderafdeling 2. Frankrijk

123. De aanstelling van een gesalarieerde notaris wordt eveneens geregeld via een ministerieel besluit. Belangrijk hierbij is dat zowel de naam van het kantoor waar de bezoldigd notaris exclusief zal werken, als de naam van de kantoorhouder worden vermeld.⁴⁷¹ Als gevolg hiervan kan de bezoldigd notaris alleen binnen dat kantoor zijn bevoegdheden uitoefenen.⁴⁷² Indien de gesalarieerde notaris echter verkiest om binnen dezelfde onderneming van kantoor te verhuizen, is er geen nieuwe benoeming hiervoor vereist: in dat geval moet de betrokkene binnen 10 dagen na de ondertekening van diens arbeidsovereenkomst een verklaring indienen bij de minister van Justitie, vergezeld van een kopie van zijn nieuw arbeidscontract.⁴⁷³ De bevoegde kamer van notarissen, namelijk deze van het rechtsgebied waar het nieuwe kantoor gevestigd is, ontvangt ook een kopie van de betrokkene.

124. Zowel de betrokken notaris(vennootschap) als de kandidaat-notaris moeten de aanvraag tot benoeming gezamenlijk indienen via de website van het ministerie van Justitie.⁴⁷⁴ Het verzoek moet tevens ook een kopie van het afgesloten arbeidscontract bevatten waarin minstens de duur en de beëindigingswijzen vermeld staan, alsmede de regels met betrekking tot het vaststellen van het salaris.⁴⁷⁵ Binnen 20 dagen na ontvangst van de aanvraag zal het adviescollege van de Hoge Raad voor het notariaat alle benodigde gegevens aan de minister van Justitie mededelen die hem ertoe in staat stelt tot een evaluatie over te gaan van de beroepsbekwaamheid van de kandidaat, en

⁴⁶⁸ C.M. STOKKERMANS, "Hoe versterkt het notariaat zijn maatschappelijke bijdrage? Discussienota in opdracht van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie", 29 november 2018, 15.

⁴⁶⁹ *Ibid.*

⁴⁷⁰ *Ibid.*, 14.

⁴⁷¹ Art. 9, lid 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁷² Art. 2, lid 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁷³ Art. 9, lid 2 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁷⁴ Art. 10 lid 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁷⁵ *Ibid.*

vervolgens na te gaan of de gesloten arbeidsovereenkomst voldoet aan de beroepsregelgeving om finaal te beslissen over de benoeming van de kandidaat tot gesalarieerde notaris.⁴⁷⁶

De gesalarieerde notaris mag alleen zijn functie beginnen uitoefenen nadat hij de eed heeft afgelegd.⁴⁷⁷ Volgens de wet moet dit binnen de maand na de aanstelling gebeuren; anders wordt ervan uitgegaan dat de betrokkene afstand heeft gedaan van zijn benoeming, tenzij gevallen van overmacht kunnen worden aangetoond.⁴⁷⁸

Opnieuw is er een verschil merkbaar tussen de benoemingsprocedure in Frankrijk en deze in België. Hoewel deze aanstelling in beide landen per ministerieel besluit gebeurt en de overeenkomst op verenigbaarheid met de notariële deontologie wordt getoetst, wordt er in België echter geen beroepsbekwaamheidsadvies verleend in de procedure tot aanstelling van de toegevoegde notaris. De betrokken toegevoegde notaris heeft deze test namelijk reeds doorlopen bij de benoemingsprocedure tot kandidaat-notaris.

AFDELING 4. RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Onderafdeling 1. Nederland

125. Zoals eerder vermeld⁴⁷⁹, werkt de toegevoegd notaris onder het toezicht en de verantwoordelijkheid van de notaris via een geldig gesloten arbeidsovereenkomst.⁴⁸⁰ Hierdoor heeft hij of zij de bevoegdheid om elke notariële handeling te verrichten, tenzij anders geïnstrueerd wordt. Dit betekent dat de bevoegdheid van de toegevoegd notaris afhankelijk is van die van de notaris. De Wna verleent aan de notaris-werkgever een exclusieve instructiebevoegdheid die niet contractueel kan worden beperkt en bovendien prevaleert op de arbeidsovereenkomst en het traditionele arbeidsrecht.⁴⁸¹ Op deze manier kan de notaris adequaat toezicht houden op de activiteiten van de toegevoegd notaris en waar nodig bijsturen.⁴⁸²

De Nederlandse wetgever staat geen toezicht op afstand toe; de notaris moet derhalve aanwezig zijn opdat de toegevoegd notaris zijn ambtelijke taken effectief uit kan voeren. Om deze reden heeft de wetgever ook een limiet gesteld aan het aantal toegevoegde notarissen per notaris-werkgever. Tot slot heeft de notaris-werkgever echter geen onbeperkte instructiebevoegdheid; elke onderrichting moet namelijk in overeenstemming worden bevonden met de ethische regels van het beroep.⁴⁸³

⁴⁷⁶ Art. 11 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁷⁷ Art. 13 lid 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993; Art. 57 décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire, JORF N°0157 du 7 juillet 1973.

⁴⁷⁸ *Ibid.*

⁴⁷⁹ *Supra* 57, nr.115.

⁴⁸⁰ E.H.F HAANTJES, C.H.J VAN DER MEER, *Vademecum Notariaat 2022*, Den Haag, Sdu, 2022, 2.

⁴⁸¹ Art. 30b, lid 2 Wna jo. art. 10:6 Awb; B.C.M. WAAIJER en J.C.H. B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, "Bevoegdheden en verplichting van de notaris met betrekking tot de toegevoegd" in B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, *De notariswet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 21.3

⁴⁸² E.H.F HAANTJES, C.H.J VAN DER MEER, *Vademecum Notariaat 2022*, Den Haag, Sdu, 2022, 2.

⁴⁸³ B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, "De toegevoegd notaris" in B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, *De notariswet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, nr.21.

Gebaseerd op het voorgaande kunnen er bedenkingen worden gesteld bij de explicitering van de instructiebevoegdheid. De Belgische wetgever heeft dergelijke precisering weggelaten. De memorie van toelichting bij zowel het Nederlandse en Belgische wetsvoorstel geeft namelijk weer dat de toegevoegde notaris gemachtigd is om alle ambtshandelingen te verrichten, doch enkel in naam en voor rekening van de notaris.⁴⁸⁴ Hieruit kan naar analogie worden afgeleid dat de toegevoegde notaris hierdoor ondergeschikt is aan de notaris, en derhalve gehouden is tot het in acht nemen van diens bemerkingen. De expliciete wettelijke vermelding lijkt m.i. in die zin overbodig.

126. Aan de andere kant lijkt de Belgische wetgever niet te hebben overwogen hoe het toezicht precies verder moet worden ingevuld. In het ontbreken van andersluidende bepalingen kan worden afgeleid dat de wetgever deze kwestie met een zekere flexibiliteit behandelt en overlaat aan de contractvrijheid van de betrokken partijen. Cruciaal is het gegeven dat enige vorm van toezicht of gezag in hoofde van de werkgever-titularis hierbij volstaat.⁴⁸⁵

Onderafdeling 2. Frankrijk

127. In de ogen van de buitenwereld wordt de gesalarieerde notaris als volwaardig notaris beschouwd. Hij heeft dezelfde kwalificaties en beheerst zo ook dezelfde vaardigheden. Dit komt tot uiting in zijn bevoegdheid om de juistheid van de door partijen aangereikte akten aan te tonen.⁴⁸⁶ Daarom moet de gesalarieerde notaris zich houden aan dezelfde wettelijke, reglementaire en ethische normen als de titularis/associé, inclusief de onverenigbaarheden die normaliter enkel voor deze laatste twee categorieën gelden.⁴⁸⁷ Sinds 2006 is het overigens niet langer vereist in alle documentatie en correspondentie de hoedanigheid van gesalarieerde notaris te vermelden, zoals voorheen wel het geval was.⁴⁸⁸ Hierbij is echter wel vereist dat de naam of aanduiding van de natuurlijke persoon of rechtspersoon waarbij hij tewerkgesteld wordt, evenals de maatschappelijke zetel van het kantoor worden vermeld.

128. Desondanks krijgt de gesalarieerde notaris, vanwege zijn ondergeschikte rol en de arbeidsovereenkomst die daarmee gepaard gaat, minder autoriteit in vergelijking met de titularis/vennootschap. In de eerste plaats kan de gesalarieerde notaris geen persoonlijk cliëntenbestand hebben daar hij akten verlijdt namens en voor rekening van de werkgever-titularis of de notarisvennootschap.⁴⁸⁹ Daarnaast is het de titularis/houder van de vennootschap die de minuten bewaart en niet de gesalarieerde notaris.⁴⁹⁰ Bovendien moet een gesalarieerde notaris zich overigens ook onthouden van deelname aan beraadslagingen of stemmingen in tuchtzaken die

⁴⁸⁴ MvT bij wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, 32350, nr. 3, 22.

⁴⁸⁵ Art. 1134 OBW.

⁴⁸⁶ J. DE POULPIQUET, "Exercice salarié, Répertoire de droit civil 2009, Dalloz, nr. 238.

⁴⁸⁷ Art. 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁸⁸ Décret n°2006-1299 du 24 octobre 2006 relatif aux notaires salariés, JORF n°248 du 25 octobre 2006.

⁴⁸⁹ Art. 2, lid 2 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁹⁰ Art. 3, lid 2 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

betrekking hebben op de titularis of collega-notarissen van het kantoor waar hij werkzaam is, indien hij een mandaat heeft verkregen bij de kamer van notarissen of de regionale raad voor notarissen.⁴⁹¹

129. Het Belgische recht daarentegen laat na om vergelijkbare bepalingen in de wet vast te leggen. Er zijn slechts twee specifieke artikelen ingevoerd voor het statuut, namelijk artikelen 49*bis* en 49*ter*, en voor het overige moet worden teruggevallen op de geldende bepalingen OWN en deze van het klassieke arbeidsrecht.

Hoewel de genoemde beperkingen logisch lijken gezien het invullen van het bediendenstatuut als toegevoegde notaris en het vermijden van belangenvermenging, zou het toch duidelijker en meer transparant zijn om dergelijke bepalingen ook wettelijk te verankeren binnen de titel die specifiek van toepassing wordt geacht op het statuut van toegevoegde notaris. Op die manier biedt de regelgeving een completer overzicht van wat wel en niet toegestaan is bij het uitoefenen van het statuut.

AFDELING 5. AANSPRAKELIJKHEID

Onderafdeling 1. Nederland

130. Zowel de Wna als de bijbehorende parlementaire voorbereiding bevatten weinig tot geen specifieke regels over de aansprakelijkheid van de toegevoegd notaris. De notaris-werkgever beroept zich bij de uitoefening van zijn notarieel ambt op kantoorgenoten waaronder de toegevoegd notaris. Bijgevolg wordt de vraag gerezen wie voor welke fouten al dan niet aansprakelijk gesteld kan worden. Daarom moet, conform de heersende juridische opvattingen, naar analogie teruggegrepen worden naar de regelgeving rond de aansprakelijkheid van de kandidaat-notaris.⁴⁹²

131. Uit het algemeen geldend recht wordt erkend dat bij het aangaan van contracten een grotere zorgplicht rust in hoofde van de opdrachtnemer-notaris dan wanneer er geen contractsluiting plaatsvindt.⁴⁹³ Notarissen hebben omwille van hun openbaar ambt een verhoogde verantwoordelijkheid om de belangen van hun cliënten te beschermen.⁴⁹⁴ Schendingen van deze zorgvuldigheidsplicht kunnen leiden tot een contractbreuk die, indien de fout aan de notaris toerekenbaar wordt geacht, kan resulteren in een schadevergoedingsplicht.⁴⁹⁵

132. Tevens schakelen beroepsbeoefenaars waaronder notarissen vaak ook hulppersonen in om bepaalde taken uit te voeren. Het is daarom belangrijk om te bepalen of er een contractuele relatie bestaat tussen de opdrachtnemer en de schuldeiser, aangezien verschillende niveaus van aansprakelijkheid van toepassing zijn, afhankelijk van dit onderscheid.

⁴⁹¹ Art. 5 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁴⁹² B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, "Aansprakelijkheid voor de toegevoegd notaris" in B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, *De notariwet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 21.5.

⁴⁹³ E.A.L. VAN EMDEN en M. DE HAAN, "Beroepsaansprakelijkheid" in *Recht & Praktijk*, Deventer, Kluwer, 2014, nr.CA11, 1-2.

⁴⁹⁴ *Ibid.*

⁴⁹⁵ Art. 6:74 BW.

133. Indien er een contractuele relatie bestaat, geldt doorgaans het klassieke uitgangspunt dat de opdrachtnemer namens zijn opdrachtgever aansprakelijk kan worden gesteld voor fouten die zijn gemaakt door ingeschakelde hulppersonen.⁴⁹⁶ Dit betekent dat de cliënt de notaris kan aanspreken voor fouten die zijn gemaakt door de kandidaat-notaris.⁴⁹⁷ Deze aansprakelijkheid is echter beperkt, omdat de beroepsbeoefenaar alleen aansprakelijk kan worden gesteld voor dergelijke fouten '*op gelijke wijze als voor eigen gedragingen*'.⁴⁹⁸ Daarom moet de fout ook toerekenbaar zijn aan de notaris, mocht hij de fout zelf gemaakt hebben. Daarnaast moet de hulppersoon ook een rol hebben gespeeld bij de uitvoering van de verbintenis, en moet deze tevens ook zijn opgetreden tijdens de uitvoering van de verbintenis.⁴⁹⁹ Artikel 6:76 BW lijkt bovendien ook van toepassing te zijn in de gevallen van waarneming, waarbij de beroepsbeoefenaar de uitvoering van de verbintenis al dan niet volledig overlaat aan een ander.⁵⁰⁰ Echter geldt er binnen het notariaat een speciale aansprakelijkheid waarin wordt gesteld dat zowel de notaris, als de waarnemer aansprakelijk kunnen worden gesteld voor fouten die door de waarnemer zijn begaan.⁵⁰¹

Kan de notaris zich dan verhalen op de hulppersonen voor diens fouten? Artikel 7:661 BW geeft hierover duidelijkheid door te stellen dat dit in principe alleen mogelijk is wanneer de werknemer met opzet of bewuste roekeloosheid heeft gehandeld.⁵⁰²

134. Wanneer de belangen van een derde partij zo sterk verweven zijn met de overeenkomst dat deze schade zou kunnen ondervinden als gevolg van de wanprestaties van één van beiden, treedt ook de buitencontractuele aansprakelijkheid op de voorgrond.⁵⁰³ Zo zal de kandidaat-notaris persoonlijk aansprakelijk kunnen worden gesteld wegens het begaan van een onrechtmatige daad, waarbij het vereiste van persoonlijke verwijtbaarheid geldt.⁵⁰⁴ Doch wordt deze laatste ook als ondergeschikte van de notaris beschouwd, en zal de notaris in principe aansprakelijk worden gesteld inzake beroepsfouten jegens derden behoudens het bewijs van opzet of bewuste roekeloosheid in hoofde van de kandidaat-notaris.⁵⁰⁵

Onderafdeling 2. Frankrijk

135. Het traditionele principe van aansprakelijkheid houdt in dat de werkgever-titularis(vennootschap) in beginsel steeds verantwoordelijk wordt gesteld voor professionele fouten die worden gemaakt door de gesalarieerde notaris, handelend in naam en voor rekening van de

⁴⁹⁶ Art. 6:76 BW.

⁴⁹⁷ E.A.L. VAN EMDEN en M. DE HAAN, "Beroepsaansprakelijkheid" in *Recht & Praktijk*, Deventer, Kluwer, 2014, nr.CA11, 37-40.

⁴⁹⁸ *Ibid.*

⁴⁹⁹ *Ibid.*

⁵⁰⁰ *Ibid.*

⁵⁰¹ Art 29, lid 9 Wna.

⁵⁰² Art. 7:661 BW.

⁵⁰³ E.A.L. VAN EMDEN en M. DE HAAN, "Beroepsaansprakelijkheid" in *Recht & Praktijk*, Deventer, Kluwer, 2014, nr.CA11, 12-14.

⁵⁰⁴ *Ibid.*

⁵⁰⁵ Art. 6:170 lid 3 BW; D.T. Boks, *Notariële aansprakelijkheid*, Deventer, Kluwer, 2002, 171.

werkgever.⁵⁰⁶ Indien echter de gesalarieerde notaris schuldig wordt bevonden aan ambtsmisbruik, zal niet de werkgever maar hijzelf persoonlijk aansprakelijk kunnen worden gesteld.⁵⁰⁷

Bovendien blijft de gesalarieerde notaris ook persoonlijk aansprakelijk indien hij ernstige nalatigheden met opzet begaat tijdens de uitoefening van zijn functie, met het doel om schade te veroorzaken.⁵⁰⁸ In dergelijke gevallen kunnen schuldeisers het volledige vermogen van de gesalarieerde notaris aanspreken daar de wet geen verplichting oplegt om voor deze groep enige beroepsaansprakelijkheidsverzekering af te sluiten. De praktijk lijkt deze lacune in de wetgeving op te lossen door specifieke clausules in de arbeidsovereenkomst tussen de titularis/vennootschap enerzijds en de gesalarieerde notaris anderzijds op te nemen.

Geconcludeerd kan derhalve worden dat in de gevallen van aansprakelijkheid zowel de rechtsstelsels van België als deze van respectievelijk Nederland en Frankrijk op gelijke wijze worden ingevuld.

AFDELING 6. EINDE

Onderafdeling 1. Nederland

136. Het statuut van toegevoegd notaris kent diverse beëindigingsmogelijkheden, zoals uiteengezet in artikel 30d, eerste lid Wna. Deze regelgeving stipuleert een automatische stopzetting bij het intreden van bepaalde specifieke gebeurtenissen.

137. Vooreerst leidt het beëindigen van de arbeidsovereenkomst, ongeacht de wijze waarop, tot het einde van het statuut.⁵⁰⁹ Ook de schorsing van de notaris resulteert in de beëindiging.⁵¹⁰ Een tuchtrechtelijke maatregel kan tevens ook het einde inleiden, en kan ofwel gericht worden aan de notaris om geen toegevoegde notaris meer aan te stellen, of aan de toegevoegde notaris om niet langer in die hoedanigheid of als waarnemer op te treden.⁵¹¹ Een andere beëindigingswijze veronderstelt de benoeming van de toegevoegde notaris tot notaris-titularis.⁵¹² Tot slot leiden ontzetting, ontslag of overlijden van de notaris ook tot het einde van het statuut.⁵¹³ Wanneer het statuut bijgevolg komt te eindigen, lichten de notaris en toegevoegd notaris de KNB en de minister van Justitie hierover in.

Het is opmerkelijk dat de Nederlandse wetgever afwijkt van het klassieke arbeidsrecht met betrekking tot het overlijden van de notaris-werkgever. Volgens dit recht blijft een arbeidsovereenkomst met een werknemer voortbestaan bij het overlijden van de werkgever.⁵¹⁴ Echter, specifiek volgens de Wna, verliest een toegevoegd notaris echter direct zijn titel bij het

⁵⁰⁶ Art. 6 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁵⁰⁷ Art. 1242 lid 1 en lid 5 cciv; J. DE POULPIQUET, "Exercice salarié", *Répertoire de droit civil* 2009, Dalloz, nr. 238.

⁵⁰⁸ Art. 1240-1241 cciv.

⁵⁰⁹ Art. 30d, lid 1, a) Wna.

⁵¹⁰ *Ibid.*

⁵¹¹ Art. 30d, lid 1, c) en d) Wna.

⁵¹² *Ibid.*, e).

⁵¹³ *Ibid.*, d).

⁵¹⁴ Art. 7:675 BW.

overlijden en worden zijn ambtelijke bevoegdheden opgeschort.⁵¹⁵ In België volgt het statuut daarentegen het klassiek geldende arbeidsrecht waarbij het overlijden van de werkgever niet automatisch het einde van de arbeidsovereenkomst betekent, behalve bij contracten *intuitu personae* of als de bedrijfsactiviteit eveneens eindigt met het overlijden.⁵¹⁶ In dat geval worden de bevoegdheden van de toegevoegde notaris opgeschort als er geen andere geassocieerde notarissen of plaatsvervangers beschikbaar zijn gedurende deze periode van inactiviteit.⁵¹⁷

Deze afwijking werpt specifieke vragen op over het verschil in behandeling tussen Nederlandse toegevoegd notarissen en notariële medewerkers. Het wegvallen van de notaris heeft namelijk ook aanzienlijke gevolgen voor de werkzaamheden van de notarieel medewerker. Dit doet de vraag rijzen waarom de arbeidsovereenkomst van de medewerker niet wordt beëindigd bij het overlijden van de notaris, terwijl dat wel het geval is voor de toegevoegd notaris. Sommige auteurs, waaronder de heer STOKKERMANS, suggereren hierover dat het aftreden van de notaris niet noodzakelijk het einde van de toevoeging hoeft te betekenen.⁵¹⁸

WAAIJER en MELIS benadrukken ook dat het voor toegevoegd notarissen duidelijker moet zijn op welk precies moment ze hun ambtelijke bevoegdheden niet langer kunnen uitoefenen.⁵¹⁹ Dit blijkt zowel volgens Nederlands als Belgisch recht onvoldoende helder te zijn.

Dientengevolge kan worden geconcludeerd dat het verstandig was van de Belgische wetgever om het statuut inzake het overlijden van de notaris op een manier te regelen die aansluit bij het gemene arbeidsrecht, en derhalve niet in een afwijkende bepaling te voorzien. Echter is het wel belangrijk om gevolg te geven aan het creëren van een overgangsregeling inzake de kennisgeving.

138. Een opmerkelijk aspect is dat de wetgever ook een overgangsregeling heeft ingesteld voor het geval het statuut van toegevoegd notaris automatisch eindigt door ontslag, ontzetting of overlijden van de notaris. In dit geval heeft de voorzitter van de kamer voor het notariaat de bevoegdheid om een voormalig toegevoegd notaris, die intussen kandidaat-notaris is geworden, toe te voegen aan de aangewezen waarnemer gedurende de waarnemingsperiode.⁵²⁰ Dit kan echter enkel en alleen gebeuren wanneer de toestemming werd verkregen van de betreffende kandidaat-notaris.⁵²¹

In het Belgische rechtssysteem daarentegen worden de bevoegdheden van de toegevoegde notaris opgeschort tijdens periodes van inactiviteit binnen het kantoor. Dit betekent dat wanneer een plaatsvervanger wordt aangesteld, deze logischerwijze wordt gehouden de arbeidsovereenkomst met

⁵¹⁵ Art. 30d, lid 1, b) Wna.

⁵¹⁶ W. RAUWS, R. JANVIER e.a., *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht. Individueel arbeidsrecht*, Brussel, 2020, Intersentia, 216.

⁵¹⁷ MvT bij wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, 32350, nr.3, 34.

⁵¹⁸ C.M. STOKKERMANS, "Hoe versterkt het notariaat zijn maatschappelijke bijdrage? Discussienota in opdracht van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie", 29 november 2018, 15.

⁵¹⁹ B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, "Einde van de toevoeging" in B.C.M. WAAIJER en J.C.H. MELIS, *De notariswet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 21.7.

⁵²⁰ Art. 30d, lid 2 Wna.

⁵²¹ *Ibid.*, lid 2.

de betrokken toegevoegde notaris verder na te leven vanaf het punt waar de oorspronkelijke titularis was gestopt.

139. Bovendien heeft de minister van Justitie ook het recht om het statuut van toegevoegde notaris in te trekken. Dit kan zowel op verzoek van de toegevoegde notaris of ambtshalve door de minister zelf gebeuren indien de toegevoegde notaris niet langer voldoet aan de gestelde voorwaarden.⁵²²

In België bestaat deze mogelijkheid dan weer niet. De (toegevoegde) notaris kan namelijk eenzijdig een einde stellen aan de geldende arbeidsovereenkomst, en dus ook aan het statuut. Daarom lijkt het momenteel niet nodig om dergelijke wetgeving in de nabije toekomst te introduceren.

Onderafdeling 2. Frankrijk

140. Hoewel specifieke beëindigingsmethoden van het statuut niet worden vermeld, wordt over het algemeen aangenomen dat de bevoegdheden van de gesalarieerde notaris worden opgeschort bij het beëindigen van zijn arbeidsovereenkomst.⁵²³ Artikel 18 van het decreet spreekt binnen de sectie 'beëindiging statuut' ook nog over de beëindigingsgronden van ontslag en pensionering.⁵²⁴

141. De opschorting leidt niet tot de verdere niet-uitoefening van het statuut; er bestaat namelijk een optie om één jaar lang het werk te kunnen hervatten. De gesalarieerde notaris dient hiervoor een eenvoudige verklaring in te dienen, vergezeld van een kopie van zijn arbeidsovereenkomst, via een online-procedure bij de minister van Justitie.⁵²⁵ Deze verklaring moet binnen 10 dagen na het ondertekenen van de akte worden ingediend.⁵²⁶ Na ontvangst vangt de termijn van één maand aan voor de minister om al dan niet verzet aan te tekenen tegen deze werkhervatting. Laat deze laatste echter na tijdig een beslissing te nemen, dan wordt dit als gunstig beschouwd en kan de gesalarieerde notaris na het respecteren van de termijn opnieuw beginnen.⁵²⁷ Hetzelfde geldt indien de gesalarieerde notaris actief blijft binnen dezelfde juridische regio.⁵²⁸

142. Bovendien is het belangrijk om de specifieke regelgeving met betrekking tot het ontslag te benadrukken. Wanneer een notaris-titularis van plan is om zijn gesalarieerde notaris te ontslaan, moet hij eerst advies inwinnen bij een speciaal volgens de wet samengestelde adviescommissie.⁵²⁹ De voorzitter van deze commissie ontvangt de redenen voor het ontslag van de notaris via een aangetekende brief met ontvangstbevestiging, waarin ook de minister van Justitie, de voorzitter van de kamer van notarissen en de openbare aanklager van het desbetreffende hof van beroep op de

⁵²² *Ibid.*, lid 4.

⁵²³ Art. 17, lid 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁵²⁴ Art. 18 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993

⁵²⁵ Art. 17 lid 2 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁵²⁶ *Ibid.*

⁵²⁷ *Ibid.*, lid 3.

⁵²⁸ *Ibid.*, lid 4.

⁵²⁹ Art. 19 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

hoogte worden gebracht door middel van een kopie.⁵³⁰ Voordat deze bijeenkomst effectief vergadert, worden de betrokken partijen en de voorzitter van de kamer van notarissen ten minste 8 dagen van tevoren opgeroepen om persoonlijk te verschijnen en gehoord te worden.⁵³¹ Hierna vangt de termijn van 15 dagen aan waarin er een afschrift van het omklede advies aan de partijen, de voorzitter van de kamer, de minister van Justitie en de officier van Justitie wordt verstrekt.⁵³²

Indien de werkgever, zelfs na een positieve beslissing voor de gesalarieerde notaris, besluit om toch tot ontslag over te gaan, is het vervolgens wettelijk vereist om de betreffende gesalarieerde notaris hiervan op de hoogte te stellen via ofwel een aangetekende brief met ontvangstbevestiging, ofwel via een brief met ontvangstbewijs.⁵³³ Het proces van dit ontslag kan dus enige tijd in beslag nemen, omdat het eerst moet worden gemeld aan de Commissie, die vervolgens advies verleent aan de werkgever, teneinde de definitieve kennisgeving te verrichten aan de werknemer. Indien echter kan worden aangetoond dat de gesalarieerde notaris ernstig wangedrag heeft vertoond, kan er een versnelde procedure worden ingezet. In dat geval kan de werkgever-notaris de gesalarieerde notaris direct in kennis stellen van het ontslag, nog voordat de volledige adviesprocedure doorlopen moet worden.⁵³⁴

143. In het Belgische rechtssysteem is er geen specifieke wettelijke bepaling betreffende het ontslag van toegevoegde notaris in hoofde van de titularis/vennootschap opgenomen. Dit betekent naar analogie dat men moet terugvallen op de bestaande artikelen van het algemeen arbeidsrecht.⁵³⁵ Uit een definitie van Cassatie kan worden afgeleid dat het ontslag een vormvrije, onherroepelijke en onvoorwaardelijke eenzijdige rechtshandeling vormt, die aan de betrokken partij moet worden meegedeeld opdat de rechtsgevolgen (al dan niet onmiddellijk gezien de opzegmogelijkheid) kunnen intreden.⁵³⁶ Het volgt daaruit dat een werkgever die voornemens is een werknemer te ontslaan, dit kan doen zonder dat hij advies moet inwinnen bij andere instanties.

144. Zou het verstandig zijn als onze wetgever overweegt bij een volgende evaluatie en aanpassing van de OWN een gelijkaardige voorafgaande adviesprocedure te introduceren bij het ontslag van een toegevoegde notaris? Een potentieel voordeel hiervan zou kunnen zijn dat het advies meer transparantie biedt omtrent de onderliggende redenen of motieven voor het ontslag. Bovendien zou de toegevoegde notaris in kwestie dan ook een hogere mate van ontslagbescherming genieten doordat de werkgever het ontslag met voldoende onderbouwing moet rechtvaardigen.

Niettemin brengt de procedure zelf enige tijd met zich mee, wat als minder aantrekkelijk wordt beschouwd. Er kunnen daarnaast ook diverse redenen voorhanden zijn die de verdere samenwerking tussen beide partijen onmogelijk maakt; is het dan werkelijk nodig dat een ad hoc commissie advies

⁵³⁰ Art. 20, lid 1 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁵³¹ Art. 21 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁵³² *Ibid.*

⁵³³ Art. 22, Lid 2 décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

⁵³⁴ *Ibid.*

⁵³⁵ Art. 32-42 WAO.

⁵³⁶ Cass. 23 maart 1981, *Arr.Cass.* 1980-81, 817; Cass. 10 mei 2014, *RABG* 2015, 174.

geeft waarbij een voor de hand liggende reden voor ontslag aanwezig is. Bovendien kan men zich afvragen of het gerechtvaardigd is om hierin een onderscheid te maken tussen een medewerker en een toegevoegde notaris op basis van het gelijkheidsbeginsel.⁵³⁷

⁵³⁷ Art. 10-11*bis* Gw.

HOOFDSTUK 5. EVALUATIE VAN HET STATUUT

Dit hoofdstuk heeft tot doel de laatste drie subonderzoeksvragen van dit onderzoek te behandelen. Het begint met een grondige beschrijving van het evaluatiekader waaraan het statuut van de toegevoegde notaris zal worden getoetst, met speciale aandacht voor de aantrek van het notarisberoep in het kader van de war for talent (subonderzoeksvraag 5). Daarna wordt gekeken naar onderzoeken uit naburige landen, zoals de discussienota van de heer STOKKERMANS voor Nederland en de interviews en bevindingen van mevrouw DUTHLON voor Frankrijk, om te bepalen welke sterktes en zwakheden het Belgische statuut vertoont (subonderzoeksvraag 6). Ten slotte wordt er ook gekeken naar de resultaten van de uitgevoerde diepte-interviews om een concreter beeld te krijgen in hoeverre het nieuwe statuut daadwerkelijk kan bijdragen aan de verbetering van de aantrek van het notarisberoep (subonderzoeksvraag 7). Bij deze laatste analyse moeten echter de genoemde beperkingen in overweging worden genomen.⁵³⁸

AFDELING 1. TOETSINGSKADER

Onderafdeling 1. Aantrek van de notarisprofessie

145. Het rapport dat werd opgesteld door auteurs Nicaise en Van Sinay, diende als leidraad voor de wetswijzigingen.⁵³⁹ Het beoogde toekomstige ontwikkelingen in het notariaat te onderzoeken en het beroep aan te passen aan de modernisering.⁵⁴⁰ Het notariaat staat immers voortdurend voor nieuwe uitdagingen en moet flexibel genoeg zijn om hierop te reageren. Dit omvat onder andere de groeiende behoefte van mensen om hun toekomst zeker te stellen⁵⁴¹, maar bovendien ook de invloed van de steeds prominentere digitale technologie. Een recent voorbeeld hiervan vormt de mogelijkheid om sinds 8 april 2024 notariële documenten digitaal te ondertekenen behoudens enkele uitzonderingen.⁵⁴²

Het rapport wees op een opmerkelijke groei in het aantal notarissen en de dienstverlening sinds het toegankelijk maken van het ambt in 2000.⁵⁴³ Echter is er door de huidige organisatievorm binnen het notariskantoor, waar de titularis een dominante rol heeft en aan medewerkers slechts geringe verantwoordelijkheid wordt gegeven tot aan de ondertekening, nog steeds een uitstroom van talent waarneembaar.

Bovendien is het ook relevant om te benadrukken dat veel afgestudeerde juristen eerder geremd zijn om deel te nemen aan het vergelijkend examen voor kandidaat-notaris.⁵⁴⁴ Voor velen onder hen

⁵³⁸ *Supra* 5-7, nr. 12-14.

⁵³⁹ MvT wijzigingswet, 4.

⁵⁴⁰ T. VAN SINAY en P. NICAISE, "Juridische beroepen voor de toekomst – een toekomst voor de juridische beroepen", 30 juni 2018, 8.

⁵⁴¹ *Ibid.*

⁵⁴² NOTARIS.BE, "Je notariële akte digitaal ondertekenen? Het kan vanaf 8 april!", 5 april 2024, www.fednot.be/nl/nieuws/notariele-akten-digitaal-ondertekenen-vanaf-8-april-is-het-mogelijk/.

⁵⁴³ T. VAN SINAY en P. NICAISE, "Juridische beroepen voor de toekomst – een toekomst voor de juridische beroepen", 30 juni 2018, 165.

⁵⁴⁴ T. VAN SINAY en P. NICAISE, "Juridische beroepen voor de toekomst – een toekomst voor de juridische beroepen", 30 juni 2018, 168; MINISTER VAN JUSTITIE, "Parlement keurt modernisering notariaat goed", 8 december 2022, www.jubel.be/parlement-keurt-modernisering-notariaat-goed/.

ontbreekt er een tussenstap die hen de gelegenheid biedt om te verkennen of het beroep van notaris wel degelijk aan de verwachtingen voldoet zonder geconfronteerd te worden met alle risico's van het ondernemerschap. Ook de balans tussen werk en privé speelt een belangrijke rol: steeds meer mensen in het notariaat hechten waarde aan een evenwichtiger leven, waarin het gezinsleven een prominentere plaats inneemt.

Onderafdeling 2. War for talent

146. De afnemende aantrekkingskracht van het notarisberoep wordt beïnvloed door het wereldwijde fenomeen bekend als de 'war for talent'. Dit concept werd voor het eerst geïntroduceerd in 1998 door het Amerikaanse management adviesbureau McKinsey & Company, dat betoogde dat "hoogwaardig talent de strijd waard is".⁵⁴⁵ Dit leidde tot een verschuiving in de bedrijfswereld, meer bepaald van het idee dat mensen bedrijven nodig hadden naar het besef dat het net de bedrijven zijn die nood hebben aan getalenteerde werkkrachten.⁵⁴⁶ Voorspeld werd dat de vraag naar talent in de nabije toekomst zou toenemen, terwijl het aanbod van gekwalificeerde werknemers naar verwachting zou dalen.⁵⁴⁷

Hieruit ontstaat de war for talent, waarbij bedrijven – gezien de krappe arbeidsmarkt - voortdurend strijden om getalenteerde werknemers aan te trekken en te behouden.⁵⁴⁸ Verscheidene factoren spelen hierbij een rol. Allereerst is er de verhoogde mobiliteit van werknemers: waar mensen vroeger tevreden waren met het bekomen van een vaste job, streven ze nu naar een zinnigere invulling van hun werktijd en zijn ze sneller geneigd om van werk te veranderen.⁵⁴⁹ Ten tweede speelt ook de vergrijzing een rol, veroorzaakt door de stijgende levensverwachting, afnemende geboortecijfers en de trend dat ouderen steeds vaker langer blijven werken.⁵⁵⁰ Tot slot kampen sommige sectoren met specifieke problemen zoals de uitstroom van werknemers uit de zorgsector, waardoor knelpuntberoepen ontstaan.⁵⁵¹

147. De COVID-19-pandemie heeft ook een significante impact uitgeoefend op de concurrentie om talent.⁵⁵² Zo werd de digitalisering van wervingsprocessen versneld en werden bedrijven gedwongen tot het reduceren of zelfs schrappen van openstaande vacatures.⁵⁵³ Hoewel de nasleep van de pandemie mogelijk heeft geleid tot een tijdelijke pauze in de strijd om talent, doordat meer mensen opnieuw werden aangenomen, vormde dit slechts een kortetermijnoplossing; de

⁵⁴⁵ S. BEECHLER en I-C WOODWARD, "The global 'war for talent', *Journal of International management* 2009, nr. 15, 274.

⁵⁴⁶ *Ibid.*

⁵⁴⁷ *Ibid.*

⁵⁴⁸ SECUREX, "Win de war for talent: op een slimme manier personeel vinden – oorzaken van & oplossingen voor de talentschaarste", <https://www.securex.be/nl/personeelsbeleid/talent-management/war-for-talent>.

⁵⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁵⁰ S. BEECHLER en I-C WOODWARD, "The global 'war for talent', *Journal of International management* 2009, nr. 15, 274.

⁵⁵¹ SECUREX, "Win de war for talent: op een slimme manier personeel vinden – oorzaken van & oplossingen voor de talentschaarste", <https://www.securex.be/nl/personeelsbeleid/talent-management/war-for-talent>.

⁵⁵² R. BOONE, "De wereld verandert. Kantoren moeten zich de vraag stellen: veranderen we mee?", *Juristenkrant* 2023, 8.

⁵⁵³ A. DERMUL, "Did Corona end the war for talent? – a qualitative research into the impact of the coronavirus crisis on the recruitment industry according to HR employees", onuit. Manama meertalige bedrijfscommunicatie UGent faculteit kunst en filosofie, 2019-20, results.

veranderende mentaliteit onder de werknemersgroep om niet snel genoeg te nemen met een bepaalde job zou uiteindelijk weer leiden tot een hernieuwde strijd om talent.

148. Recent onderzoek wijst uit dat bedrijven momenteel minder moeite hebben met het aantrekken en behouden van getalenteerde medewerkers. Dit blijkt uit een jaarlijks werkgeversonderzoek uitgevoerd door Acerta Consult, waarbij meer dan 500 bedrijven werden bevraagd.⁵⁵⁴ Het onderzoek werd gehouden tussen 17 en 31 januari 2024. Twee op de drie bedrijven geeft aan vertrouwen te hebben in het behoud van hun werknemers, en bijna acht op de tien bedrijven verwacht dit jaar ook nieuw talent aan te trekken.⁵⁵⁵ Desondanks blijft er de voortdurende bezorgdheid bestaan over het verlies van talent en de krappe arbeidsmarkt.

De war for talent wordt niet alleen in het notariaat gevoerd. Verschillende andere beroepen staan voor hetzelfde probleem. Dit wordt voor de advocatuur onder andere uitgelicht in het jaarlijks onderzoek 'PwC Law Firms' Survey 2023'.⁵⁵⁶ Er wordt aangegeven dat kleinere ondernemingen steeds meer moeite ervaren om (potentiële) werknemers dezelfde kansen en mogelijkheden te bieden als de grotere advocatenkantoren.⁵⁵⁷ Daarnaast speelt ook de visie of het beleid van een kantoor een belangrijke factor in de war for talent: bepaalde kantoren worden als 'ouderwets' bestempeld door hun beleid, dat voorheen efficiënt en productief bleek te zijn, vandaag niet langer up to date kan worden beschouwd met de technologische vooruitgang en de meer klantgerichte maatschappij van nu.⁵⁵⁸ Het ontbreken van een duidelijke missie of visie binnen een bepaalde organisatie zal een essentiële rol spelen bij het aantrekken en behouden van getalenteerde medewerkers. Vooral sinds de corona crisis kiezen mensen er steeds vaker voor om hun tijd te besteden aan een doel dat voor hen zinvol is.⁵⁵⁹ Het is van cruciaal belang voor werkgevers om hier voldoende aandacht aan te besteden en zich hiervan bewust te zijn.

AFDELING 2. STERKTE- EN ZWAKTEPUNTEN VAN HET BELGISCHE RECHT BEKEKEN VANUIT RECHTSVERGELIJKEND PERSPECTIEF

Onderafdeling 1. Statistieken

§1 Nederland

149. Op 1 januari 2024 bestond het Nederlandse notariaat uit 1.227 notarissen, 1.958 kandidaat-notarissen en een groep van 242 toegevoegd notarissen.⁵⁶⁰ Opvallend is hierbij dat in deze laatste categorie vrouwen een meerderheid vormen met 73%, evenals bij de kandidaat-notarissen waar

⁵⁵⁴ ACERTA, "War for talent woedt minder hevig: opvallend minder bedrijven vrezen beste medewerkers te verliezen in 2024", 28 februari 2024, www.acerta.be/nl/insights/in-de-pers/war-for-talent-woedt-minder-hevig-opvallend-minder-bedrijven-vrezen-beste-medewerkers-te-verliezen-in-2024.

⁵⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁵⁶ PWC, "PwC Law Firms' Survey 2023", oktober 2023, 13.

⁵⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁵⁸ B. VANDROMME, "Wie zoekt, die vindt niet meer", *Juristenkrant* 2023, 10.

⁵⁵⁹ R. BOONE, "De wereld verandert. Kantoren moeten zich de vraag stellen: veranderen we mee?", *Juristenkrant* 2023, 8.

⁵⁶⁰ KNB, "Factsheet leden en kantoren – peildatum 1 januari", 1 januari 2024, www.knb.nl/stream/factsheet-leden-en-kantoren-2024.

70% vrouwelijk is. Echter, in de categorie van notarissen is de vertegenwoordiging van vrouwen beduidend lager, slechts 31%.⁵⁶¹ Verder is een significant leeftijdsverschil waarneembaar tussen de verschillende groepen: notarissen hebben een gemiddelde leeftijd variërend van 50-59 jaar; kandidaat-notarissen zijn gemiddeld tussen de 30 en 39 jaar oud, terwijl de toegevoegde notarissen de tussencategorie vormen en gemiddeld tussen de 40 en 49 jaar oud zijn.⁵⁶² Inzake het aantal toegevoegde notarissen in Nederland is vast te stellen dat in 2023 het aantal stabiliseerde voor het eerst sinds de invoering van het statuut.⁵⁶³ Inmiddels kent dit statuut opnieuw een lichte stijging in 2024.

§2 Frankrijk

150. Op 31 december 2023 zijn de statistieken over het Franse notariaat als volgt: er zijn in totaal 17.457 notarissen, waarvan 12.163 als zelfstandig notaris werken en 5.294 het statuut van gesalarieerde notaris bekleden. Dit aantal is van kracht sinds 1 januari 2024.⁵⁶⁴ De verdeling tussen mannen en vrouwen binnen het Franse notariaat is volgt: er zijn 9.984 vrouwen en 7.473 mannen, wat betekent dat vrouwen in Frankrijk de meerderheid vormen met 57,19%, vergeleken met het kleinere aantal mannen dat 42,81% bedraagt.⁵⁶⁵ Tijdens de internationale dag voor de rechten van de vrouw op 8 maart werd benadrukt dat meer dan 55% van de vrouwen de notarisstatus heeft.⁵⁶⁶ Hoewel actuele gegevens over het aantal vrouwelijke gesalarieerde notarissen ontbreken, is wel te zien dat het aantal vrouwen aanhoudend is gestegen sedert de introductie van het statuut in 1992.⁵⁶⁷ Het statuut van gesalarieerde notaris blijkt populair te zijn onder vrouwen in alle Franse regio's.⁵⁶⁸ Als voorbeeld kunnen we kijken naar de cijfers van vrouwen binnen de Compagnie de Paris: 54% is individueel notaris, 45% geassocieerde notaris en maar liefst 77% werkt als gesalarieerde notaris.⁵⁶⁹

Onderafdeling 2.

Evaluatie aantrek van het beroep

§1 Nederland

151. In de praktijk wordt het statuut over het algemeen als positief ervaren door de betrokken toegevoegde notarissen. Het wordt genoemd als een goede (tussen)stap voor wie het zelfstandigenstatuut en al het bijbehorende (nog) niet ambieert maar wel meer verantwoordelijkheid

⁵⁶¹ *Ibid.*

⁵⁶² KNB, "Infographic 10 jaar toegevoegd notaris", *Notariaat magazine* 2023-04, 1.

⁵⁶³ ADVOCATIE REDACTIE, "Aantal toegevoegd notarissen voor het eerst sinds ontstaan functie niet gegroeid", 23 januari 2023, www.advocatie.nl/nieuws/aantal-toegevoegd-notarissen-voor-het-eerst-sinds-ontstaan-functie-niet-gegroeid/.

⁵⁶⁴ CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Les chiffres clés du notariat – Répartition des notaires au 31/12/2023", www.csn.notaires.fr/fr/les-chiffres-cles-du-notariat.

⁵⁶⁵ CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Rapport annuel du conseil supérieur du notariat 2023", 6, www.csn.notaires.fr/fr/rapport-annuel-du-csn; CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Rapport annuel du notariat 2023", 4, www.csn.notaires.fr/fr/rapport-annuel-du-notariat.

⁵⁶⁶ CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Journée internationale des droits des Femmes", www.notaires.fr/fr/actualites/journee-internationale-des-droits-des-femmes#:~:text=Au%2031%20décembre%202023%2C%20le,elles%20sont%20titulaires%20ou%20associées

⁵⁶⁷ C. DELMAS, "Les notaires, le genre d'une profession à patrimoine", *Travail, genre et sociétés* 2019/1, 135.

⁵⁶⁸ *Ibid.*

⁵⁶⁹ CHAMBRE DES NOTAIRES DE PARIS, "Retour sur la journée internationale des droits des femmes 2024, 8 maart 2024, <https://paris.notaires.fr/fr/actualites/retour-sur-la-journee-internationale-des-droits-des-femmes-2024>.

op wil nemen.⁵⁷⁰ Ook voor de titularis heeft het statuut voordelen, aangezien het de mogelijkheid biedt om meer akten binnen een redelijke termijn te verlijden zonder dat enige verdere samenwerking met een andere notaris noodzakelijk is.⁵⁷¹ Voorts bleek er ook behoefte te zijn aan de invoering van dergelijke figuur binnen de wereld van het notariaat.⁵⁷²

152. Uit de gegevens hierboven is al gebleken dat in tegenstelling tot de advocatuur, het notariaat momenteel voornamelijk door vrouwen wordt beoefend.⁵⁷³ De trend van vervrouwelijking in het notariaat is reeds lange tijd bekend; in 1997 verscheen er al een artikel over, en werd het Koninklijke Notariële Broederschap omgedoopt tot de KNB zoals we die vandaag kennen.⁵⁷⁴ Desondanks kan worden vastgesteld dat vooral vrouwen het statuut van toegevoegd notaris en kandidaat-notaris bekleden, terwijl het traditionele zelfstandigenstatuut hoofdzakelijk door mannen wordt ingevuld.

De vraag die hierbij gesteld wordt is waarom deze groep eerder voor deze functies kiest dan voor het ondernemerschap van een notaris. Zo blijkt in de eerste plaats volgens de KNB naar voren te komen dat vrouwen - en algemeen mensen beneden de dertig jaar - lijken te worden afgeschrikt door de verantwoordelijkheden en risico's van het zelfstandig notarissenstatuut.⁵⁷⁵ Deze redenering wordt ook aangehaald door notaris FIJN die tevens beargumenteert dat vrouwen over het algemeen een evenwichtigere work-life balance primeren dan mannen en daarom voor het statuut van toegevoegd notaris kiezen.⁵⁷⁶ Daarnaast benadrukt notaris FIJN dat het statuut net om die reden wel een voordeel kan bieden, daar het getalenteerde werkkrachten binnen het notariaat kan blijven behouden; mocht dit statuut immers niet hebben bestaan, bleven slechts de opties van het zelfstandigenstatuut of het vertrek uit het notariaat over. Desondanks bestaat hierdoor alsnog het risico van een ernstig tekort aan zelfstandige notarissen op termijn.

153. Uit andere rechtsdoctrines wordt de gedateerde werkcultuur van het notariaat eveneens als kritiekpunt voor de aantrek van het notariaat aangekaart.⁵⁷⁷

Derhalve kan worden geconcludeerd dat het statuut van toegevoegd notaris in Nederland positief ontvangen is, doch geen wondermiddel vormt om de aantrek van het notariaat te versterken. Zo wordt het zelfstandigenstatuut van notaris vooral door vrouwen gelinkt aan een onevenwichtige, financieel lastige en onaantrekkelijk statuut. Tevens wordt ook de gedateerde werkcultuur binnen het notariaat verbonden met de aantrek van het beroep. Er lijkt onvoldoende te worden stilgestaan bij cruciale factoren zoals werkdruk, groei- en ontwikkelingsmogelijkheden en een billijke en

⁵⁷⁰ X, "Toegevoegd notaris: gouden greep of juist niet?", *Notariaat Magazine* 2023-02, www.knb.nl/notariaat-magazine/2023-02/anders-bekeken-toegevoegd-notaris-gouden-greep-of-juist-niet.

⁵⁷¹ *Ibid.*

⁵⁷² REDACTIE MR., "Tien jaar toegevoegd notaris: functie voorziet in behoefte", 20 juni 2023, www.mr-online.nl/tien-jaar-toegevoegd-notaris-functie-voorziet-in-behoefte/.

⁵⁷³ *Supra* 74, nr. 150.

⁵⁷⁴ N. VAN KALKEN, "Genderverhouding in het notariaat: bestorming van de barricade of verloren strijd?" 21 april 2023, www.advocatie.nl/nieuws/genderverhouding-in-het-notariaat-bestorming-van-de-barricade-of-verloren-strijd/.

⁵⁷⁵ *Ibid.*

⁵⁷⁶ *Ibid.*

⁵⁷⁷ L.C.A. VERSTAPPEN, J.S.L.A.W.B. ROES, C. KORDELAAR, R. VAN WISSE, E.E. MINKJAN, A.H.M. RIETER, CHR.M. STOKKERMANS en F.W.J.M. SCHOLS, "13 Toekomstscenario's voor het notariaat", *WPNR* 1 oktober 2021, 1.

proportionele verloning van arbeidsprestaties.⁵⁷⁸ Kantoren zoals dat van notaris FIJN proberen een betere aantrek te bevorderen door onder andere de vervulling van het zelfstandigenstatuut mogelijk te maken middels het ontlasten van de ondernemingsrechtelijke taken zoals de boekhouding of het HR-beleid.⁵⁷⁹ Andere kleinere kantoren streven gelijkwaardige kwaliteit na door samenvoeging.⁵⁸⁰

§2 Frankrijk

154. Heel wat gesalarieerde notarissen beschouwen dit statuut als gelijkwaardig aan de andere bestaande statuten. Voor sommigen is het een tussenhalt naar het vormen van een associatie of het starten van een eigen praktijk, terwijl anderen de sociale bescherming waarderen die het biedt en uit het statuut derhalve ook voldoening halen.⁵⁸¹ Deze tevredenheid werd bevestigd door een enquête in april 2023 onder 1.707 notarissen en medewerkers. Maar liefst 74% van hen gaf aan tevreden te zijn met het gesalarieerde notarisstatuut en steunde het behoud van deze praktijk.⁵⁸²

155. In 2023 vierde het statuut van gesalarieerde notaris in Frankrijk zijn 30-jarig bestaan. Dit jubileum bracht de Assemblée de Liaison des Notaires de France, een beroepsorganisatie die notarissen in Frankrijk verenigt sinds 1950, tot een evaluatie van het statuut.⁵⁸³ Concreet werd een team van notarissen belast met het opstellen van een rapport en het formuleren van verbeteringsvoorstellen door middel van verschillende bijeenkomsten in heel Frankrijk waarin het onderwerp werd gepresenteerd, bediscussieerd en geëvalueerd in het licht van de behoeften en noden van de Franse notarissen. Uiteindelijk zou het rapport ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Vergadering van Franse notarissen en, bij een gunstig resultaat, worden overhandigd aan de Conseil Supérieur du Notariat (hierna: CSN).⁵⁸⁴

De belangrijkste aanleiding voor hun onderzoek vormde de opmerkelijke toename van het aantal gesalarieerde notarissen sinds de Groeiwet van 6 augustus 2015.⁵⁸⁵ Deze trend werd echter niet door veel notarissen positief ontvangen, aangezien er veel zorgen en vragen rezen over de huidige werking en de gevolgen van het statuut.⁵⁸⁶ Eén van de kwesties die naar voren wordt gebracht is het feit dat, ondanks de voortdurende ontwikkeling van de notarisprofessie in lijn met moderne trends zoals de groei, verjonging, digitalisering en vervrouwelijking van het notariaat, het statuut zelf sinds de introductie ervan nagenoeg onveranderd is gebleven.⁵⁸⁷ Bovendien laat de Franse mededingingsautoriteit, die het beroep reguleert, te wensen over door het aantal gesalarieerde notarissen niet mee te nemen bij het bepalen van de behoeftes inzake nieuwe notariële praktijken,

⁵⁷⁸ *Ibid.*

⁵⁷⁹ N. VAN KALKEN, "Genderverhouding in het notariaat: bestorming van de barricade of verloren strijd?" 21 april 2023, www.advocatie.nl/nieuws/genderverhouding-in-het-notariaat-bestorming-van-de-barricade-of-verloren-strijd/.

⁵⁸⁰ *Ibid.*

⁵⁸¹ X, "Le notaire salarié: (en)quête de sens - chronique invitée par Julie Duthlon", *La Semaine Juridique et Immobilière* 7 avril 2021, nr. 14.

⁵⁸² F. LEFEBVRE, "Le notaire salarié: (en)quête de sens", *Solution Notaire Hebdo* 23 novembre 2023, nr.38, 1.

⁵⁸³ X, "Le notaire salarié: (en)quête de sens – Libres propos par Julie Duthlon, notaire, rapporteure générale de la session 2023 de l'AL", *La Semaine Juridique et Immobilière* 7 avril 2023, nr. 14.

⁵⁸⁴ *Ibid.*

⁵⁸⁵ *Ibid.*

⁵⁸⁶ *Ibid.*

⁵⁸⁷ *Ibid.*

puur omdat deze groep niet wordt beschouwd als zelfstandige professionals.⁵⁸⁸ Ook wordt melding gemaakt van een verkeerde toepassing van het statuut voor doeleinden waarvoor het niet bedoeld is.⁵⁸⁹

Naar aanleiding van de genoemde problemen worden in het rapport suggesties gedaan ter verbetering. Allereerst wordt voorgesteld om bij het aannemen van een gesalarieerde notaris het specifieke doel van de aanstelling te bepalen, en vervolgens vast te leggen.⁵⁹⁰ Daarnaast wordt voorgesteld om een nieuw statuut van plaatsvervanger te introduceren, wat eveneens zou voorkomen dat het statuut van gesalarieerde notaris verkeerd wordt toegepast.⁵⁹¹ Ten slotte wordt geopperd om regelingen tot winstverdeling voor werknemers in te voeren, gebaseerd op modellen uit andere gereguleerde beroepen zoals de advocatuur.⁵⁹²

Onderafdeling 3. Tussenbesluit

156. Over het algemeen wordt het concept van de toegevoegde notaris in de naburige landen positief ontvangen.⁵⁹³ De aanhoudende doch geringe groei van het aantal lijkt een tussenstap te vormen voor degenen die het ambt van notaris ambiëren, maar lijkt ook degenen aan te trekken die zo'n stap niet willen zetten doch meer verantwoordelijkheid willen opnemen.

157. In Nederland zijn echter sinds de invoering in 2013 slechts 242 toegevoegd notarissen geregistreerd.⁵⁹⁴ In verhouding tot het aantal zelfstandigen (1.227) en kandidaat-notarissen (1.958) vormt dit slechts een kleine 7%. Anders zijn de cijfers in Frankrijk waar op 1 januari 2024 maar liefst 5.294 gesalarieerde notarissen geregistreerd werden in verhouding tot het totaal aantal van 17.457, hetgeen neerkomt op een percentage van 30%.⁵⁹⁵

Cijfers vertellen echter niet alles, maar de onderliggende redenen wel. In Frankrijk werd namelijk een incorrecte toepassing van het statuut van gesalarieerd notaris vastgesteld; daar geen statuut van plaatsvervangend notaris voorhanden is, wordt deze taak vaak overgelaten aan de gesalarieerde notaris.⁵⁹⁶ Gesuggereerd werd om de figuur van plaatsvervanger in te voeren en eveneens bij de aanstelling van de gesalarieerde notaris de reden van aanstelling mondeling en schriftelijk neerschrijven.⁵⁹⁷ Dit risico van incorrecte toepassing zal vermoedelijk niet optreden naar Belgisch recht waar de figuur van plaatsvervangend notaris ingeburgerd is.

⁵⁸⁸ *Ibid.*

⁵⁸⁹ *Ibid.*

⁵⁹⁰ *Ibid.*, 14-15.

⁵⁹¹ Reeds gestemd door de CSN, verdere verfijning vereist; X, "74e session de l'Assemblée de Liaison des notaires de France: le notaire salarié (En)quête de sens" *Defrénois* 12 octobre 2023, n°41, 14-15.

⁵⁹² X, "74e session de l'Assemblée de Liaison des notaires de France: le notaire salarié (En)quête de sens" *Defrénois* 12 octobre 2023, n°41, 14-15.

⁵⁹³ *Supra* 75-76, nrs. 152 en 155.

⁵⁹⁴ *Supra* 74, nr. 150.

⁵⁹⁵ *Supra* 74, nr. 151.

⁵⁹⁶ *Supra* 76-77, nr. 165.

⁵⁹⁷ *Supra* 76-77, nr. 165.

158. In Nederland wordt het statuut hoofdzakelijk door vrouwen bekleed, gelet op het percentage van 73%, en bestaat daartegenover een mannelijke oververtegenwoordiging in het klassieke notarissenstatuut met bijna 70%.⁵⁹⁸ Vooral de fictieve rem die vrouwen voelen vanwege de risico's en onevenwichtigheden, als de gedateerde werkcultuur die binnen notariskantoren heerst en onvoldoende wordt besproken, vormen cruciale factoren in deze statistieken.⁵⁹⁹ Ook in Frankrijk is er een trend van vervrouwelijking in het notariaat, maar dit verschil is minder opvallend aangezien meer dan 55% de statuten van titularis of associé bekleedt.⁶⁰⁰ Toch is het opmerkelijk dat het statuut sinds de invoering in 1992 weinig tot geen verandering heeft gekend, ondanks de voortdurende modernisering, digitalisering en vernieuwing in de notariële wereld.⁶⁰¹

AFDELING 3. ERVARINGEN EN MENINGEN UIT HET WERKVELD

159. Tijdens deze studie werden 7 toegevoegde notarissen geïnterviewd, geografisch verspreid over de verschillende Vlaamse provincies. In deze afdeling worden hun meningen en observaties over het statuut van toegevoegde notaris op een vergelijkende manier gepresenteerd. Gezien het specifieke aantal respondenten wordt verwezen naar de eerder genoemde beperkingen.⁶⁰²

Onderafdeling 1. Motivatie of drijfveer

160. Alle respondenten hebben aangegeven het statuut eerder te zien als een logische tussenstap naar een latere associatie dan als een langetermijnstatuut. Maar liefst vier van de zeven respondenten hebben zelf voor het statuut gekozen en redenen aangegeven waaronder de leeftijd⁶⁰³, de woon-werksituatie⁶⁰⁴ en het toebedeeld krijgen van ambtelijke bevoegdheden⁶⁰⁵. De overige respondenten geven aan het voorstel gekregen te hebben om het statuut te bekleden en halen hierbij de snelle procedure⁶⁰⁶, het gebrek aan enige financiële last⁶⁰⁷, de oninteressante of reeds lopende associatieprocedure⁶⁰⁸, en de opportuniteit als tussenstap aan die hen overtuigd hebben om de sprong te wagen.⁶⁰⁹

Uit deze bevindingen kan worden afgeleid dat het statuut van toegevoegde notaris eerder wordt gezien als een tussenstap dan als een langetermijnstatuut. De betrokken notarissen willen meer verantwoordelijkheid dragen en bijgevolg eerst ervaren of het notarisambt voldoet aan de gestelde verwachtingen en doelen alvorens zich definitief te binden.

⁵⁹⁸ *Supra* 74, nr. 150.

⁵⁹⁹ *Supra* 74, nr. 150.

⁶⁰⁰ *Supra* 74, nr. 151.

⁶⁰¹ *Supra* 76-77, nr. 165.

⁶⁰² *Supra*, 5-7, nrs. 12-14.

⁶⁰³ Transcriptie interview 3, 1, opgenomen in bijlage 3.

⁶⁰⁴ Transcriptie interview 2, 4, opgenomen in bijlage 2; notities interview 7, 1, opgenomen in bijlage 7.

⁶⁰⁵ Transcriptie interview 1, 1, opgenomen in bijlage 1.

⁶⁰⁶ Transcriptie interview 4, 1, opgenomen in bijlage 4.

⁶⁰⁷ Transcriptie interview 6, 1, opgenomen in bijlage 6.

⁶⁰⁸ Transcriptie interview 5, 1, opgenomen in bijlage 5; transcriptie interview 6, 1, opgenomen in bijlage 6.

⁶⁰⁹ Transcriptie interview 4, 1, opgenomen in bijlage 4; transcriptie interview 5, 1, opgenomen in bijlage 5; transcriptie interview 6, 1, opgenomen in bijlage 6.

Onderafdeling 2. Voorafgaandelijke opleiding

161. Van de drie respondenten aan wie de vraag gesteld werd of de voorbereidende opleiding hen voldoende heeft klaargestoomd voor het notarisberoep, bevestigen twee van hen dit gegeven.⁶¹⁰ De manama notariaat werd, ondanks het zware karakter, zeker als goede voorbereiding beschouwd op het statuut van (toegevoegde) notaris, net als de daaropvolgende notariële stageperiode die de verworven theoretische kennis omzet in praktijkervaring. Enkel respondent 2 gaf aan dat de stage onvoldoende voorbereiding gaf op de uitoefening van het notarisambt.⁶¹¹

Concluderend bevestigt de meerderheid van de bevroegde respondenten de goede voorbereiding op het ambt van notaris door het specialisatiejaar en de bijbehorende opgedane praktijkervaring.

Onderafdeling 3. Voordelen statuut

162. Unaniem worden als voordelen voor het statuut onder meer aangereikt de bevoegdheid tot het verlijden van akten en het volwaardig notaris zijn. Vijf respondenten gaven ook aan dat het louter gelast zijn met het juridische aspect van het beroep eveneens een voordeel vormt om geleidelijk aan te kunnen groeien richting het notarissenstatuut. Respondent 2 en 7 vormen de uitzondering omwille van respectievelijk het werken in teamverband waardoor men gelast is met het personeelsbeleid en de algemene werking⁶¹², en de volledige betrokkenheid binnen het kantoor.⁶¹³

163. Tot slot worden eveneens de extralegale voordelen van het bediendenstatuut als voordeel vermeld waaronder het bevallingsverlof en de hospitalisatieverzekering. Respondent 3 benadrukte zelfs hierbij dat het statuut gemoedsrust en voldoening geeft en dat het statuut ademruimte creëert daar de respondent gedurende het gehele traject het privéleven tijdelijk *on hold* heeft moeten zetten.⁶¹⁴

Als conclusie kan worden gesteld dat het statuut voordelig is omdat de toegevoegde notaris doorgaans niet belast wordt met financiële aspecten en het personeelsbeleid binnen het kantoor, waardoor een geleidelijke ontwikkeling tot het ambt van notaris ervaren wordt en extralegale voordelen naar analogie met het bediendenstatuut daarnaast voordelen bieden.

Onderafdeling 4. Onderlinge samenwerking

164. Over de interne samenwerking met de collega-titularissen bestaat er eensgezindheid dat alles vlot en efficiënt verloopt. Hoewel in bepaalde grotere kantoren - zoals dit het geval is bij respondenten 4 en 5 - bepaalde medewerkers en collega-notarissen zich beperken tot een welbepaalde rechtstak⁶¹⁵, geeft iedereen aan gelast te zijn met allerhande soorten dossiers. Respondenten 3 en 5 benadrukken hierbij de nauwe verwevenheid tussen de verschillende

⁶¹⁰ Transcriptie interview 1, 1-2, opgenomen in bijlage 1; transcriptie interview 5, 1, opgenomen in bijlage 5.

⁶¹¹ Transcriptie interview 2, 1, opgenomen in bijlage 2.

⁶¹² Transcriptie interview 2, 2, opgenomen in bijlage 2.

⁶¹³ Notities interview 7, 1, opgenomen in bijlage 7.

⁶¹⁴ Transcriptie interview 3, 4, opgenomen in bijlage 3.

⁶¹⁵ Transcriptie interview 4, 2, opgenomen in bijlage 4.

rechtstakken, hetgeen van het notariaat een allround-professie maakt waar men van alle markten thuis moet zijn en derhalve ook een meerwaarde vormt in tegenstelling tot de gespecialiseerde advocatuur.⁶¹⁶ De zevende respondent deelt dezelfde mening, stellende dat de algemene juridische kennis als inherent wordt beschouwd aan het beroep.⁶¹⁷

165. Overigens wordt er een derde (overkoepelende) agenda ter beschikking gesteld en worden afspraken ingeroosterd op basis van de wensen van de cliënt en voorts op basis van de beschikbaarheid van de notarissen.

Concluderend kan worden gesteld dat de samenwerking tussen de toegevoegde notarissen en titularis/geassocieerde notarissen vlot verloopt in de praktijk zonder noemenswaardige problemen.

Onderafdeling 5. Specialisatiemogelijkheid

166. Enige controverse lijkt echter te bestaan met betrekking tot de vraag of het statuut zich ertoe leent om meer ruimte tot specialisatie te bieden.

167. Algemeen kan volgens respondenten 1, 2 en 4 worden gesteld dat het statuut zich hier mogelijks toe zou kunnen lenen. Hierbij wordt tevens opgemerkt dat hier vandaag de dag nog te weinig aandacht aan wordt besteed⁶¹⁸, maar dat het individuen in staat stelt tot verdere specialisatie over te gaan in hetgeen ze het liefst en vaak ook het beste doen.⁶¹⁹ Tot slot wordt kritisch gesteld dat het statuut zich uitsluitend ertoe leent wanneer de structuur en omvang van het kantoor dit toelaten.⁶²⁰

Aan de andere kant benadrukken respondenten 3, 5, 6 en 7 eensgezind dat de meerwaarde van het notariaat in wezen ligt in de all-in service die wordt geboden aan de betrokken burger, en dat specialisatie dit totaalpakket in essentie alleen maar zou aantasten.⁶²¹

Concluderend wordt de mogelijkheid tot specialisatie door de betrokkenen met gemengde gevoelens ontvangen. Hoewel begrip kan worden opgebracht voor dergelijke doelstellingen, lijken de meningen eerder verdeeld te zijn en kan er derhalve geen consensus worden bereikt.

Onderafdeling 6. Work-life balance

168. Eveneens controversieel blijkt de stelling dat het statuut bijdraagt aan een betere balans tussen werk en privé.

169. Respondenten 1 tot en met 3, evenals respondent 7 bevestigen over het algemeen dit gegeven. Door zich uitsluitend op de juridische aspecten te kunnen concentreren en niet op

⁶¹⁶ Transcriptie interview 3, 4, opgenomen in bijlage 3; Transcriptie interview 5, 2, opgenomen in bijlage 5.

⁶¹⁷ Notities interview 7, 2, opgenomen in bijlage 7.

⁶¹⁸ Transcriptie interview 1, 4, opgenomen in bijlage 1.

⁶¹⁹ Transcriptie interview 2, 4, opgenomen in bijlage 2.

⁶²⁰ Transcriptie interview 4, 2, opgenomen in bijlage 4.

⁶²¹ Transcriptie interview 3, 5, opgenomen in bijlage 3.

ondernemerschap, biedt het statuut aan toegevoegde notarissen een betere balans.⁶²² Het biedt de vrijheid om het werk in te vullen naar eigen denken met aandacht voor extralegale voordelen, terwijl titularissen en geassocieerde notarissen eveneens mee profiteren van een verlichte werklust.⁶²³ Respondent 5 is het echter niet eens met de stelling, omdat toegevoegde notarissen altijd bereikbaar moeten zijn.⁶²⁴ Wel wordt aangehaald dat het statuut de werklust van titularissen/geassocieerd notarissen enigszins kan verlichten.⁶²⁵ Respondenten 4 en 6 zijn neutraler en stellen dat hoewel er een extra agenda is, de balans toch een persoonsgebonden kwestie blijft.⁶²⁶

Er kan dus worden geconcludeerd dat er geen consensus bestaat over de werk-privébalans.

Onderafdeling 7. Beperkte aansprakelijkheid vs. onafhankelijke uitoefening

170. Hoewel theoretisch gezien de principes van beperkte aansprakelijkheid en onafhankelijke ambtsuitoefening met elkaar zouden kunnen conflicteren, blijkt dit in de praktijk echter geen problemen op te leveren. Alle respondenten zijn het erover eens dat ze geen verantwoording moeten afleggen aan de notaris(sen) onder wiens toezicht ze staan, en dat bij gerezen twijfel of complexiteit in dossiers best in overleg kan worden gegaan. Respondent 2 merkt op dat een tweede paar ogen een voordeel kunnen zijn.⁶²⁷ Respondent 3 wijst dan weer op een verkeerde perceptie die heerst bij titularissen of vennoten vanwege deze theoretische tegenstrijdigheid, wat het statuut mogelijk ook minder aantrekt.⁶²⁸

Het wordt derhalve bevestigd dat enig vertrouwen vereist wordt bij de titularis of notarisvennootschap om het ambt onafhankelijk uit te kunnen oefenen. Alle respondenten benadrukken het belang van het kennen van de filosofie en strategie van het kantoor, het afstemmen van normen en waarden, en het voeren van meerdere gesprekken voordat de beslissing wordt genomen om als toegevoegde notaris aangesteld te worden.

Onderafdeling 8. Regelgeving op punt vs. verdere verfijning

171. Hoewel het nog relatief vroeg is om deze vraag te stellen, zijn de meeste respondenten het er wel over eens dat het basiskader aanwezig is en dat verdere aanpassingen of moduleringen aan het statuut aan de contractspartijen zelf worden overgelaten. Dit geeft aan beiden een zekere vrijheid en wordt dan ook als positief ervaren.

172. Niettemin worden enkele nadelen benoemd. Respondent 1 merkt op dat er meer vragen komen vanuit het notariaat zelf, bijvoorbeeld over het gebruik van de titel van toegevoegd notaris, dan vanuit de burger die derhalve genoeg neemt met een notaris die voldoet aan de gestelde

⁶²² Transcriptie interview 1, 5, opgenomen in bijlage 1.

⁶²³ Transcriptie interview 3, 3, opgenomen in bijlage 3.

⁶²⁴ Transcriptie interview 5, 2, opgenomen in bijlage 5.

⁶²⁵ Transcriptie interview 5, 2, opgenomen in bijlage 5.

⁶²⁶ Transcriptie interview 4, 4, opgenomen in bijlage 4; Transcriptie interview 6, 3, opgenomen in bijlage 6.

⁶²⁷ Transcriptie interview 2, 4-5, opgenomen in bijlage 2.

⁶²⁸ Transcriptie interview 3, 4, opgenomen in bijlage 3.

eisen en een kwaliteitstoets heeft ondergaan.⁶²⁹ Respondent 3 duidt op de wettelijke lacune rond het financiële aspect en stelt dat dit gebrek mogelijk tot misbruik kan leiden in hoofde van zowel de werkgever die lage lonen uitkeert als door de toegevoegde notaris die gelijke beloning voor gelijke prestaties eist.⁶³⁰ Respondent 4 erkent de wettelijke complexiteit ervan maar wijst eveneens op het gebrek aan betrokkenheid binnen de werking van het kantoor.⁶³¹ Respondent 7 suggereert ten slotte een procedure die voorziet in een snellere overgang van toegevoegde notaris naar (geassocieerde) notaris.⁶³²

Desondanks wordt over het algemeen gesteld dat de tijd zal uitwijzen of verdere verfijning nodig is. Respondent 5 heeft bijvoorbeeld al nagedacht over het afsluiten van een aanvullende beroepsaansprakelijkheidsverzekering, hoewel dit wettelijk niet werd vastgelegd.⁶³³

Onderafdeling 9. Aantrek tot het beroep/meerwaarde

173. Inzake de vraag of het statuut effectief bijdraagt aan het bevorderen van de aantrek van het beroep bleken de meningen opnieuw te zijn verdeeld.

174. Zo werd door respondent 1 opgemerkt dat het slechts een meerwaarde vormt voor mensen die reeds actief zijn in het notariaat teneinde een betere balans te houden tussen werk en het privéleven; voor buitenstaanders bestaat er echter enige aarzeling omwille van het afschrikkend effect van het notarieel vergelijkend examen.⁶³⁴ Bijgevolg wordt in hoofde van de eerste respondent geen massale toestroom verwacht.⁶³⁵ Respondent 6 is dezelfde mening toegedaan en wierp de vraag op of de heersende frustraties bij de deelnemers rond het examen effectief met dit statuut verholpen kunnen worden.⁶³⁶ Respondent 2 noemde het statuut dermate flexibel dat hierdoor mogelijk meer mensen kunnen worden aangetrokken zonder onmiddellijk vastgebonden te worden in zekere zin aan het kantoor met als enig mogelijk struikelblok de onbekendheid rond het statuut.⁶³⁷ Respondenten 3 en 7 reageren op persoonlijk vlak en zijn tevreden met het statuut dat als tussenstap dan wel statuut dient voor mensen die het zelfstandig notarisschap al dan niet ambiëren.⁶³⁸ Hierbij wordt eveneens de snelle en eenvoudige start- en stopmogelijkheden vermeld als groot voordeel.⁶³⁹

175. Toch blijven er vragen rijzen over de effectiviteit van dit statuut om het notariaat aantrekkelijker te maken. Respondent 4 beargumenteert dat door het lange benoemingstraject van kandidaat-notaris het bijgevolg geen al te grote stap meer zou vormen om het notarisschap te ambiëren.⁶⁴⁰

⁶²⁹ Transcriptie interview 1, 6, opgenomen in bijlage 1.

⁶³⁰ Transcriptie interview 3, 6, opgenomen in bijlage 3.

⁶³¹ Transcriptie interview 4, 3, opgenomen in bijlage 4.

⁶³² Notities interview 7, 2, opgenomen in bijlage 7.

⁶³³ Transcriptie interview 5, 2, opgenomen in bijlage 5.

⁶³⁴ Transcriptie interview 1, 7, opgenomen in bijlage 1.

⁶³⁵ Transcriptie interview 1, 7, opgenomen in bijlage 1.

⁶³⁶ Transcriptie interview 6, 4-5, opgenomen in bijlage 6.

⁶³⁷ Transcriptie interview 2, 5, opgenomen in bijlage 2.

⁶³⁸ Transcriptie interview 3, 6, opgenomen in bijlage 3.

⁶³⁹ Notities interview 7, 2, opgenomen in bijlage 7.

⁶⁴⁰ Transcriptie interview 4, 4, opgenomen in bijlage 4.

Over het algemeen kan worden geconcludeerd dat de invoering van het statuut door de wetgever de modernisering van het notariaat in zekere zin heeft gestimuleerd. Hoewel het statuut persoonlijk als voordeel wordt ervaren vanwege de ambtelijke bevoegdheden en de erkenning als volwaardige notaris, bestaat er toch enige terughoudendheid onder de respondenten over de effectiviteit ervan om het notariaat aantrekkelijker te maken.

Onderafdeling 10. Tussenbesluit

176. Op basis van de afgenomen interviews kunnen een aantal conclusies worden getrokken met betrekking tot de aantrek van het notarissenberoep.⁶⁴¹

177. Uit de bevindingen van de respondenten blijkt dat het statuut eerder een interessante tussenstap vormt voor kandidaat-notarissen richting het klassieke ambt van notaris dan een langetermijnoplossing te zijn. Verscheidene factoren, zoals leeftijd, woon-werksituatie, de snelle en eenvoudige aanstellingsprocedure als het volwaardig karakter van notaris spelen een cruciale rol bij de overweging. Door het bestaande summiere wettelijk kader wordt flexibiliteit en vrijheid geboden aan de betrokken partijen, hetgeen positief ervaren wordt. Hoewel aan de toegevoegd notaris identieke rechten en plichten worden toegekend als aan de titularis en geassocieerde notaris, onderscheidt dit statuut zich in wezen door de uitoefening van het louter juridische aspect teneinde geleidelijk aan door te groeien tot het zelfstandigenstatuut. Op deze wijze wordt de toegevoegde notaris immers gedeeltelijk aan het kantoor gebonden en hoeven eveneens de zware financiële lasten verbonden aan het zelfstandigenstatuut niet door hem of haar vervuld te worden.

178. Er zijn echter ook enkele minder overtuigende aspecten aan het statuut verbonden die de algemene aantrek van het notariaat allesbehalve stimuleren. Zo wordt het statuut op financieel gebied als zeer onaantrekkelijk ervaren. In de hoofden van veel notaris-titularissen en geassocieerde notarissen bestaat tevens de vrees voor het onbekende, maar ook buiten het notariaat lijkt het statuut niet bekend genoeg te zijn opdat het voor meer aantrek kan zorgen. Bovendien lijkt het statuut eveneens geen oplossing te bieden voor de heersende frustraties bij velen rond het notarieel vergelijkend examen. Noch biedt het statuut enige garantie voor een verbetering van de work-life balance, daar het globaal gezien een persoonsgebonden kwestie vormt. Tot slot zijn er ook gemengde gevoelens waarneembaar rond de mogelijkheid tot specialisatie.

⁶⁴¹ *Supra* 77-81, nrs. 160-176.

CONCLUSIE

179. Sinds 1 januari 2023 vormt het statuut van de toegevoegde notaris een derde hoedanigheid waar de kandidaat-notaris/notaris voor kan kiezen. Een kenmerkende eigenheid waarmee deze figuur zich van de reeds bestaande statuten van notaris-titularis en geassocieerde notaris onderscheidt, vormt het toepasselijke bediendenstatuut: de toegevoegde notaris oefent namelijk onder hun gezag en verantwoordelijkheid bevoegdheden uit. Uniek vormt het gegeven dat aan de toegevoegde notaris eveneens identieke rechten en plichten worden toegekend als aan de zelfstandigenstatuten die hij of zij in volledige onafhankelijkheid en onpartijdigheid kan en mag uitoefenen conform de notariële deontologische regelgeving. Hierdoor wordt de toegevoegde notaris eveneens als volwaardig notaris beschouwd. Wanneer de arbeidsovereenkomst - als fundamentele bestaansvereiste van het statuut - echter een einde neemt, eindigt tevens ook het statuut van de toegevoegde notaris.

180. Aan de hand van een kritische en diepgaande analyse over het statuut vloeien bepaalde pijnpunten voort die - al dan niet bewust - een invloed uitoefenen op de aantrek van het notarieel beroep. Het gebrek aan transparantie en de heersende rechtsonzekerheid voeden dit gegeven. Een eerste pijnpunt betreft de vaststelling van hiaten en onduidelijkheden die uit de vereiste arbeidsovereenkomst voortvloeien. De nalatigheid van de wetgever om onder meer de toepassing van de Arbeidsrelatiewet al dan niet toepasselijk te verklaren in de zin van artikel 2 van het KB van 10 februari 1965, net als het verzuim om het toepasselijke paritaire comité en de bijbehorende functieclassificatie te bepalen omtrent het minimumloon, alsmede geen duiding te verschaffen omtrent het criterium van 'inactiviteit' bij de schorsing van de arbeidsovereenkomst bevestigen bovenstaande stelling des te meer. Bovendien blijft de toegevoegde notaris bij de schorsing als tuchtmaatregel ongestraft daar de arbeidsovereenkomst geen einde neemt en hij of zij - behoudens enige tussenkomst door de werkgever - gerechtigd blijft loon te ontvangen. Tot slot rijst de vraag of het statuut, en meer in het bijzonder de mogelijkheid tot deeltijdse dan wel voltijdse tewerkstelling, effectief een bijdrage levert in de zoektocht naar een evenwichtigere work-life balance daar dit een persoonsgebonden kwestie betreft die eenieder naar eigen wensen en noden invult.

181. Vanuit rechtsvergelijkend perspectief, en op basis van het gevoerde sociaalwetenschappelijk onderzoek, kan evenwel het volgende worden geconcludeerd. Hoewel het statuut op basis van de voorgaande analyse bepaalde hiaten en onduidelijkheden vertoont, blijkt het geringe basiskader in de praktijk nochtans als sterkte te worden beschouwd omdat het de nodige vrijheid en flexibiliteit geeft aan de betrokken partijen. Zo is uit de afgenomen diepte-interviews namelijk gebleken dat het statuut in België positief wordt ontvangen en bij voorkeur als tussenstap kan dienen omwille van de volwaardige bevoegdheid, de genoten extralegale voordelen, en de geleidelijke groeimarge.

Het statuut omvat tevens een snelle en eenvoudige aanstellingsprocedure. Dit staat echter in fel contrast met buurland Nederland waar een strenge identieke selectieprocedure gevolgd moet worden aan deze van de notaris, boven op de notariële beroepsopleiding en wettelijke stage. Daarnaast kan het statuut eenzijdig door beide partijen eveneens beëindigd worden, terwijl de Franse werkgever voorafgaandelijk verplicht een advies moet inwinnen wanneer deze voornemens is tot het ontslag

over te gaan. Hoewel het statuut derhalve als flexibel kan worden beschouwd, geldt daarentegen wel een strengere kwantitatieve beperking inzake het aantal toegevoegde notarissen per kantoor, met name het aantal titularissen vermeerderd met één.

182. Desondanks kan tevens ook worden besloten dat het statuut van toegevoegde notaris geen sluitende oplossing zal bieden voor de problematiek rond de aantrek van het beroep. Er bestaan namelijk nog tal van oorzaken die het notariaat enigszins verzwakken. Zo wordt naar analogie met Nederland en Frankrijk melding gemaakt van een gedateerde en hiërarchische organisatiestructuur die derhalve niet aangepast lijkt te zijn aan de huidige tijdgeest. Waar Nederland op haar beurt eveneens worstelt met de trend van vervrouwelijking binnen het notariaat, en het statuut in Frankrijk gebruikt wordt voor incorrecte doeleinden, kan bijgevolg voorspeld worden dat de figuur van toegevoegde notaris in België echter geen opmerkelijke toestroom zal kennen naarmate de jaren vorderen. Deze mening wordt gedeeld door de bevraagde respondenten: twijfels blijven namelijk rijzen of het statuut soelaas kan bieden aan de heersende frustraties rond het notarieel examen, het al dan niet bevorderen van de work-life balance en in essentie tot een betere aantrek van het statuut.

183. Mijns inziens biedt het statuut zowel een sterkte als zwaktepunt, afhankelijk van de betrokken doelgroep. Zo zal het statuut intern, d.i. voor de mensen werkzaam binnen het notariaat, zeker een meerwaarde vormen om getalenteerde werkrachten te kunnen behouden. Door omstandigheden als leeftijd, woon-werkverkeer, of bepaalde belangrijke onvoorziene omstandigheden biedt het statuut een mooie tussenstap om het hoofd te bieden aan dergelijke noden. Op extern vlak daarentegen, ten aanzien van de afgestudeerde juristen, lijkt het statuut daarentegen geen voordeel te vormen om een functie in het notariaat te overwegen. De jurist die het traject aanvat, zal hier hoogstwaarschijnlijk met de ambitie zijn ingestapt om effectief notaris te worden. Bovendien bestaat eveneens de onzekerheid dat het doorlopen van het benoemingstraject tot kandidaat-notaris niet altijd een succesverhaal vormt.

184. Kortom zal de tijd verder moeten uitwijzen of aan het notariaat door de introductie van het statuut een stimulans gegeven wordt.

BIBLIOGRAFIE

SUPRANATIONAAL

EVRM.

VWEU.

Richtl. Raad 2001/23/EG, 12 maart 2001 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen, *Pb.L.* 082, 22 maart 2001, 0016-0020.

BEECHLER, S. en WOODWARD, I-C., "The global 'war for talent', *Journal of International management* 2009, nr. 15, 273-285.

PWC, "PwC Law Firms' Survey 2023", oktober 2023, Law Firm Survey Report 2023
[PwChttps://image.uk.info.pwc.com > lib > PwC+Law+...](https://image.uk.info.pwc.com > lib > PwC+Law+...)

BELGIË

Wetgeving

Gecoördineerde Grondwet, *BS* 17 februari 1994.

Wet 16 maart 1803 tot regeling van het notarisambt, *BS* 16 maart 1803.

Oud Burgerlijk Wetboek, *BS* 3 september 1807.

Wet 15 juni 1935 over gebruik der talen in gerechtszaken, *BS* 22 juni 1935.

Strafwetboek, *BS* 9 juni 1967.

Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967.

Arbeidswet 16 maart 1971, *BS* 30 maart 1971.

Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *BS* 22 augustus 1978.

Wet 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, *BS* 9 februari 1993.

Wet 4 mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt, *BS* 1 oktober 1999.

Programmawet (I) 27 december 2006, *BS* 28 december 2006.

Wet 14 november 2011 tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt wat de vereisten om tot notaris benoemd te worden betreft, *BS* 10 februari 2012.

Wet 25 april 2014 houdende diverse bepalingen betreffende Justitie, *BS* 14 mei 2015.

Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen, *BS* 4 april 2019.

Wet 22 november 2022 tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen, *BS* 22 november 2022.

Burgerlijk Wetboek.

KB 10 februari 1965 tot aanwijzing van de personen die met een leidende functie of met een vertrouwenspost zijn bekleed in de particuliere sectors van 's lands bedrijfsleven, voor de toepassing van de wet betreffende de arbeidsduur, *BS* 12 februari 1965.

KB 30 december 1999 tot vaststelling van de bijlagen die bij de kandidatuur voor een benoeming tot kandidaat-notaris en bij de kandidatuur voor een benoeming tot notaris dienen te worden gevoegd, *BS* 8 januari 2000.

KB 21 december 2022 tot bepaling van de bevolking van de gerechtelijke kantons op 31 december 2021, *BS* 22 februari 2022.

MB 11 januari 2024 houdende de goedkeuring van het programma en het reglement van het jaarlijks vergelijkend examen van de kandidaat-notarissen, *BS* 15 januari 2024.

CAO nr. 32bis van 7 juni 1985 betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij wijziging van werkgever ingevolge de overgang van ondernemingen krachtens overeenkomst en tot regeling van de rechten van de werknemers die overgenomen worden bij overname van activa na faillissement.

CAO van 25 januari 2005 tot vaststelling van de functieclassificatie en loonvoorwaarden, *BS* 17 februari 2006.

Algemeen reglementair kader met betrekking tot de regels van de notariële praktijk, 24 oktober 2000.

Deontologische Code Notarissen, 22 juni 2004.

Codex Deontologie Advocaten, 8 juni 2005.

Regl. vennootschappen van notarissen, 26 april 2011.

Bericht notariaat - Vergelijkend examen voor de rangschikking van kandidaat-notarissen voor het jaar 2023 - Oproep tot kandidaten, *BS* 18 januari 2023, 7462-7464.

Bericht notariaat - Vergelijkend examen voor de rangschikking van kandidaat-notarissen voor het jaar 2024 - Oproep tot kandidaten, *BS* 16 januari 2024, 5676-5677.

Vorbereidende documenten

Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI, tot regeling van het notarisambt, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 1432-1433/1.

Wetsvoorstel tot gelijkstelling van de graad van master in de rechten, master in het notariaat en master in het sociaal recht met respectievelijk een licentiaat of doctor in de rechten, een licentiaat in het notariaat en een licentiaat in het sociaal recht wat betreft de diplomaverenisten voor juridische beroepen in wetten en reglementen die een aangelegenheid regelen als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet, *Parl.St.* Senaat, 2008-09, nr. 4-1377/1.

Wetsontwerp houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53-3149/001.

Wetsontwerp houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr.54-2259/001.

Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 16 maart 1803 op het notarisambt, tot invoering van een tuchtraad voor de notarissen en de gerechtsdeurwaarders in het Gerechtelijk Wetboek en diverse bepalingen, *Parl.St.* Kamer 2021-22, nr.2868/001.

Wetsontwerp houdende modernisering van het beroep van advocaat, *Parl.St.* Kamer 2023-24, nr.55-3880/001.

Rechtspraak

HvJ 24 mei 2011, nr.C-47/08.

GwH 20 oktober 2009, nr. 164/2009.

Cass. 22 februari 1968, *Arr.Cass.* 1968, 826.

Cass. 16 oktober 1972, *Arr.Cass.* 1972, 166.

Cass. 23 maart 1981, *Arr.Cass.* 1980-81, 817.

Cass. 26 september 1989, *Arr.Cass.* 1989, 117.

Cass. 6 oktober 2006, *Arr.Cass.* 2006, 1936.

Cass. 10 mei 2014, *RABG* 2015, 174.

Arbrb. Brussel 8 december 2000, *RW* 2000-01, 1208.

Rb. Antwerpen 12 november 2007, *T.Gez.* 2011-12, afl.4, 307 (noot C.L.).

Gent (1^e k.) 21 december 2017, *T.Gez.* 2019-20, afl. 3, 200-202 (noot X).

Rechtsleer

Boeken

DECKERS, E., *Het notariaat: de veerkracht van justitie*, Gent, Mys & Breesch, 1997, vii+103 p.

HARDYNS, W., *De advocatenbarometer 2020. Een beschrijvende analyse van het profiel van de Vlaamse advocaat*, Antwerpen, Boom juridisch, 2021, 211 p.

HEYLEN, D. en VAN PUYVELDE, I. (eds.), *Arbeidsrecht toegepast*, Brussel, Intersentia, 2021, 482 p.

KESTEMONT, L., SCHOUKENS, P., HENDRICKX, K. en TERRYNN, E. (eds.), *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2020, 144 p.

MEULEMAN, B. en ROOSE, H., *Kennis maken - methodologie voor sociale wetenschappers*, Gent, Skribis, 2021, xii+388 p.

MORTELMANS, D., *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*, Leuven, Acco, 2020, 544 p.

RENIERS, A., *De burgerlijke aansprakelijkheid herbekeken*, Brugge, Die Keure, 2010, iv+230 p.

VANSWEEVELT, T. en WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, xxxi+935 p.

Bijdragen in tijdschriften

BALIE GENT, "N°54", *Strop & Toga*, 14.

BOONE, R., "De 'great resignation', innovatie en ESG: de uitdagingen voor de juridische sector zijn niet min", *Juristenkrant* 2022, 6-7.

BOONE, R., "De wereld verandert. Kantoren moeten zich de vraag stellen: veranderen we mee?", *Juristenkrant* 2023, 8-9.

BREWAEYS, E., "Cassatie velt principearrest over arbeidsstatuut advocaten", *Juristenkrant* 2006, nr. 138, 7.

CASMAN, H., "Notariële aansprakelijkheid: contractueel of buitencontractueel?" *Not.Fisc.M.* 2014, nr. 2, 45-47.

DALCQ, R.O., "La responsabilité des professions liberals", *JT* 1964, 101-105.

DE KOSTER, P., "De advocaat als werknemer: een teken van moderniteit of net niet?", *Juristenkrant* 2023, 12-13.

DE WULF, C., "Over de nieuwe notariswetten in België en in Nederland", *TPR* 2001, nr. 36, 497-576.

MICHELSENS, A., "De deontologische code", *Not.Fisc.M.* 2007, 177-190.

MICHELSENS, A., "Wordt het notariaat nu menselijker, sneller en sterker?", *Nieuwsbrief Notariaat* 2023, nr. 1-8.

PIERARD, O., "Le notaire adjoint: nouveau-né de la réforme du notariat de 2022", *Rev.not.* 2023/2, 248-273.

SCHOUKENS, P., "De ziekenhuisgeneesheer: werknemer, ambtenaar of zelfstandige? De criteria uit het arbeids- en socialezekerheidsrecht toegepast op de ziekenhuissector", *T.Gez.* 2004-05, 172-204.

VAN DEN BOSSCHE, A., "De (nog maar eens) nieuwe notariswet '2023 (tweeduizend drieëntwintig)", *T.Not.* 2023, 473-509.

VAN DEN BOSSCHE, A., "Wijzigingen aan de organieke wet op het notariaat door de wet houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie", *T.Not.* 2017, 766-789.

VANDEN POEL, I., VAN EECKHOUTTE, A., HEYNDRIKX, S., DE MAESENEIRE, G. en DE KEZEL, E., "Sluiten van de overeenkomst – vorm en bewijs – soorten arbeidsovereenkomsten", *TPR* 2014, afl. 1, 161-191.

VANDROMME, B., "Wie zoekt, die vindt niet meer", *Juristenkrant* 2023, 10.

VERHEYE, B., "Buitencontractuele aansprakelijkheid notaris", *NJW* 2022, afl. 472, 901.

X, "Benoemingsprocedure kandidaat-notaris", *NJW* 2015, nr. 329, 683.

X, "Ook niet-Belgen kunnen notaris worden", *Notariaat* 2012, afl. 3, 7.

Verzamelwerken

RAUWS, W., JANVIER, R., PEETERS, J., VAN DEN LANGENBERGH, K. en VAN REGENMORTELT, A. (eds.), *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht. Individueel arbeidsrecht*, Brussel, 2020, Intersentia, xxiii+312 p.

HUMBLET, P. en RIGAUX, M. (eds.), *Synopsis van het Belgische arbeidsrecht*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2014, 410 p.

Bijdragen in verzamelwerken

BERQUIN, H., "Notarisvennootschappen" in VAN DEN EYNDE, P., HOLLANDERS DE OUDERAEN, C. en BUISSERET, P. (eds.), *De vernieuwde Notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 89-166.

BOES, T., "Associatie notaris-kandidaat notaris" in KONINKLIJKE FEDERATIE VAN BELGISCHE NOTARISSEN (ed.), *De notaris met u, nu en morgen*, Louvain-La-Neuve, Academia/Bruylant, 1992, 97-104.

BOES, M., "Professionele organisatie - aantal en spreiding van notarissen en notariskantoren" in VAN DEN EYNDE, P., HOLLANDERS DE OUDERAEN, C. EN BUISSERET, P. (eds.), *De vernieuwde notariswet– deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 443-450.

BUNKENS, M., "Wet 16 maart 1803 (25 ventôse jaar XI) op het notarisambt" in DEBUCQUOY, F., BUNKENS, M., CLAEYS BOUUAERT, M., CLYBOUW, A., MARYSSE, S., ROCHTUS, J., VAN DEN BERGH, B., VERBIST, S., VERMANDER, I., VERSTAPPEN, J. en VERWIMP, D. (eds.), *Deontologie juridische beroepen: notariaat*, Brussel, Larcier, 2017, 1-7.

CLEEREN, E., "De hervorming van het notariaat" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Jaarboek 2022*, Brussel, 2022, 591-598.

CLOET, B., "De toegevoegd notaris – sociaalrechtelijke aspecten" in VLANOT BY FEDNOT (eds.), *Jaarboek 2022*, Brussel, 2022, 599-616.

DELNOY, P., "Benoeming tot notaris-titularis" in VAN DEN EYNDE, P., HOLLANDERS DE OUDERAEN, C. en BUISSERET, P. (eds.), *De vernieuwde Notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 41-54.

KRINGS, E. en DECKERS, E., "Algemene inleiding" in VAN DEN EYNDE, P., HOLLANDERS DE OUDERAEN, C. en BUISSERET, P. (eds.), *De vernieuwde notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 1-24.

MICHELSENS, A. EN KRINGS, E., "Vernieuwde tuchtrechtspleging" in VAN DEN EYDE, P., HOLLANDERS DE OUDERAEN, C. en BUISSERET, P. (eds.), *De vernieuwde Notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 632-639.

RAUWS, W., "Dood van de werkgever" in RIGAUX, M. en RAUWS, W. (eds.), *Actuele problemen van het arbeidsrecht 8*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 359-366.

RENS, J., "Notaris" in X, *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2000, III.H.-1 – III.H.Lit.-2.

SAEPEN, A., "Statuut van kandidaat-notaris" in VAN DEN EYNDE, P., HOLLANDERS DE OUDERAEN, C. en BUISSERET, P. (eds.), *De vernieuwde notariswet – deel 2. Handboek organisatie notariaat*, Gent, Larcier, 2005, 62-88.

SAMOY, I. en RONSIJN, K., "De professionele aansprakelijkheid van de notaris en de notarisvennootschap" in X, *Professionele aansprakelijkheid*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 47-96.

VAN DEN BERGH, B., "Deontologie vs. tuchtrecht: een subtiel distingo", in VAN DEN BERGH, B., *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke Wet Notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2024, 5-26.

VAN DEN BERGH, B., "Inleiding" in VAN DEN BERGH, B., *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke wet notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2024, 1-3.

VAN DEN BERGH, B., "Krachtlijnen van de nieuwe wet" in VAN DEN BERGH, B., *Notarieel tucht(proces)recht na de gewijzigde Organieke wet notariaat*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2024, 81-89.

VAN DEN BERGH, B., "Notarieel tucht(proces)recht in hoofdlijnen" in HOFSTRÖSSLER, P., SLABBAERT, K. EN VAN DEN BERGH, B. (eds.), *Tuchtrecht voor advocaten, gerechtsdeurwaarders en notarissen*, Brussel, Larcier, 2019, 75-103.

VERBEKE, A-L., "De notaris is van ons allemaal" in ALOFS, E., CASMAN, H. en VAN DEN BOSSCHE, A. (eds.), *Liber amicorum André Michielsens*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2015, 715-725.

WEYTS, L., "Ambtsbeëindiging als notaris" in WEYTS, L., *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 415-422.

WEYTS, L., "Associaties of vennootschappen tussen notarissen" in WEYTS, L., *De Notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 423-436.

WEYTS, L., "De notaris" in WEYTS, L., *De notariswet*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2023, 383-414.

Andere

ACERTA, "War for talent woedt minder hevig: opvallend minder bedrijven vrezen beste medewerkers te verliezen in 2024", 28 februari 2024, www.acerta.be/nl/insights/in-de-pers/war-for-talent-woedt-minder-hevig-opvallend-minder-bedrijven-vrezen-beste-medewerkers-te-verliezen-in-2024.

ACLVB, "PC 216: Loon- en arbeidsvoorwaarden", www.aclvb.be/nl/pc-216-loon-en-arbeidsvoorwaarden#zijn-er-andere-vergoedingen-voorzien-in-deze-secto.

BLONDÉ, B., "De toegevoegd notaris: een blik in de glazen bol", *TNM* 2022, www.jubel.be/de-toegevoegd-notaris-een-blik-in-de-glazen-bol/.

BUYSSENS, H. EN VERHAERT, M., "Het statuut van toegevoegd notaris: enkele knelpunten", 23 juli 2023, www.jubel.be/het-statuut-van-toegevoegd-notaris-enkele-knelpunten/.

DERMUL, A., "Did Corona end the war for talent? – a qualitative research into the impact of the coronavirus crisis on the recruitment industry according to HR employees", onuitg. manama meertalige bedrijfscommunicatie UGent faculteit kunst en filosofie, 2019-20, *Did Corona end the war for talent?* Ghent University Library <https://libstore.ugent.be> > fulltxt > RUG01 > RUG...

FOD JUSTITIE, "Plan over de toekomst van het ambt van notaris", 6 augustus 2018, www.justitie.belgium.be.

FOD WERKGELEGENHEID, ARBEID EN SOCIAAL OVERLEG, "De overgang is voor de werknemer geen reden tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst. Kan de werknemer zich verzetten tegen zijn overdracht?", <https://werk.belgie.be/nl/themas/herstructurering/overgang-van-onderneming-krachtens-overeenkomst/de-overgang-voor-de..>

GEENS, K., "Persbericht aanstelling twee experten voor opmaak beleidsplan modernisering van het beroep van notaris", 5 december 2017, www.jubel.be/twee-experten-aangesteld-ter-modernisering-van-het-beroep-van-notaris/.

MINISTER VAN JUSTITIE, "Parlement keurt modernisering notariaat goed", 8 december 2022, www.jubel.be/parlement-keurt-modernisering-notariaat-goed.

NEDERLANDSTALIGE BENOEMINGSCOMMISSIE VOOR HET NOTARIAAT (NBCN), "Examen kandidaat-notaris 2024", www.bcn-not.be/sites/files/20240116_-_info_examen.pdf.

NOTARIS.BE, "Je notariële akte digitaal ondertekenen? Het kan vanaf 8 april!", 5 april 2024, www.fednot.be/nl/nieuws/notariele-akten-digitaal-ondertekenen-vanaf-8-april-is-het-mogelijk/.

SECUREX, "Win de war for talent: op een slimme manier personeel vinden – oorzaken van & oplossingen voor de talentschaarste", www.securex.be/nl/personeelsbeleid/talent-management/war-for-talent.

SSN, CNK EN FEDNOT, *Vademecum toegevoegde notaris*, 12 januari 2023, 1-48.

VAN SINAY, T. en NICAISE, P., "Juridische beroepen voor de toekomst - een toekomst voor de juridische beroepen", 30 juni 2018, 1-240.

VERENIGDE BENOEMINGSCOMMISSIES VOOR HET NOTARIAAT, "Advies van de Verenigde Benoemingscommissies voor het Notariaat over het aantal te benoemen kandidaat-notarissen in 2024 per taalrol", 1-5, [quota 2024](#).

X, "De notaris: je juridische 'huisdokter'", 1 april 2022, <https://www.notaris.be/nieuws-pers/detail/de-notaris-je-juridische-huisdokter>.

X, "Hervorming notariaat in de steigers, inclusief aanpassing van erelonen en kosten voor koop-en kredietakten", 23 februari 2022, www.notaris.be/nieuws-pers/detail/hervorming-notariaat-in-de-steigers-inclusief-aanpassing-van-erelonen-en-kosten-voor-koop-en-kredietakten#.

X, "5 clichés over de notaris ontkracht", www.notaris.be/de-notaris/5-cliches-over-de-notaris-ontkracht.

NEDERLAND

Wetgeving

AWB.

BW.

Wet 4 mei 1999 op het notarisambt, *Stb.* 1999.

Wet van 29 september 2011 tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister en van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme, *Stb.* 2011, 470.

Besluit van 12 juli 2012, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet herziening gerechtelijke kaart en van artikelen, of onderdelen daarvan, van de wet van 29 september 2011 tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister en van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme, *Stb.* 2011, 470.

Besluit van 27 september 2012 houdende regels ter uitvoering van de Wet op het notarisambt, *Stb.* 2012, 459.

Vorbereidende werken

Wetsvoorstel wijziging van de Wet op het notarisambt en enige andere wetten in verband met de invoering van de mogelijkheid het ambt van notaris in dienstverband uit te oefenen en het aanbrengen van enkele wijzigingen van technische aard, *Parl.St.* Tweede Kamer 2005-06, nr.30350-03, 1-32.

Wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, nr.32250-3, 1-32.

Nota naar aanleiding van het verslag tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister, *Parl.St.* Tweede Kamer 2009-10, nr.32250-6, 1-14.

Rapport commissie evaluatie wet op het notarisambt, *Staatscourant* 2004.

Rechtsleer

Boeken

BOKS, D.T., *Notariële aansprakelijkheid*, Deventer, Kluwer, 2002, 246 p.

Tijdschriften

HAVERMAN, R., "De stand van de Advocatuur en het Notariaat 2024", *Advocatie magazine* april 2024, 1-86.

KNB, "Infographic 10 jaar toegevoegd notaris", *Notariaat magazine* 2023-04.

KORTLANG, E.I., "De toegevoegd notaris", *JBN* 2011/31, 1-3.

LUIJTEN, E.A.A., "Het statuut van de candidaat-notaris in Nederland", *T.Not.* 1978, nr.4, 97-128.

VERSTAPPEN, L.C.A, ROES, J.S.L.A.W.B., KORDELAAR, C., VAN WISSE, R., MINKJAN, E.E., RIETER, A.H.M., STOKKERMANS CHR.M. en SCHOLS, F.W.J.M., "13 Toekomstscenario's voor het notariaat", *WPNR* 1 oktober 2021, 1-3.

Bijdrage in verzamelwerken

VAN EMDEN E.A.L. en DE HAAN, M., "Beroepsaansprakelijkheid" in *Recht & Praktijk*, Deventer, Kluwer, 2014, nr.CA11, 162 p.

WAAIJER, B.C.M. en MELIS, J.C.H, "De toegevoegd notaris" in WAAIJER, B.C.M. en MELIS, J.C.H, *De notariswet*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, nr.21.

Andere

ADVOCATIE REDACTIE, "Aantal toegevoegd notarissen voor het eerst sinds ontstaan functie niet gegroeid", 23 januari 2023, www.advocatie.nl/nieuws/aantal-toegevoegd-notarissen-voor-het-eerst-sinds-ontstaan-functie-niet-gegroeid/.

HAANTJES, E.H.F. en VAN DER MEER, C.H.J., *Vademecum Notariaat 2022*, Den Haag, Sdu, 2022, 610 p.

KNB, "Factsheet leden en kantoren – peildatum 1 januari", 1 januari 2024, www.knb.nl/stream/factsheet-leden-en-kantoren-2024.

KNB, "Kandidaat-notaris worden", www.knb.nl/de-notaris/werken-bij-de-notaris/kandidaat-notaris.

LACLE, Z.D en TER VOERT, M.J., "Eerste Trendrapportage Notariaat 2006 - Toegankelijkheid, continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening" Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2008.

REDACTIE MR., "Tien jaar toegevoegd notaris: functie voorziet in behoefte", 20 juni 2023, www.mr-online.nl/tien-jaar-toegevoegd-notaris-functie-voorziet-in-behoefte/.

STOKKERMANS, C.M., "Hoe versterkt het notariaat zijn maatschappelijke bijdrage? Discussienota in opdracht van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie", 26 november 2018, 1-31.

X, "Toegevoegd notaris: gouden greep of juist niet?", *Notariaat Magazine* 2023-02, www.knb.nl/notariaat-magazine/2023-02/anders-bekeken-toegevoegd-notaris-gouden-greep-of-juist-niet.

VAN KALKEN, N., "Genderverhouding in het notariaat: bestorming van de barricade of verloren strijd?" 21 april 2023, www.advocatie.nl/nieuws/genderverhouding-in-het-notariaat-bestorming-van-de-barricade-of-verloren-strijd/.

FRANKRIJK

Wetgeving

Code civil.

Loi n°90-1259 du 31 décembre 1990 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques, JORF n°0004 du 5 janvier 1991.

Loi n°2015-990 du 6 août 2015 pour la croissance, l'activité et l'égalité des chances économiques, JORF n°0181 du 7 août 2015, JORF N°0181 du 7 août 2015.

Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire, JORF N°0157 du 7 juillet 1973.

Décret n°93-82 du 15 janvier 1993 portant application de l'article 1er ter de l'ordonnance n° 45-2590 du 2 novembre 1945 et relatif aux notaires salariés, JORF n°18 du 22 janvier 1993.

Décret n°2006-1299 du 24 octobre 2006 relatif aux notaires salariés, JORF n°248 du 25 octobre 2006.

Ordonnance n°45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat, JORF du 3 novembre 1945.

Ordonnance n°2014-239 du 27 février 2014 relative à l'exercice des professions d'avocat au Conseil d'Etat et à la Cour de cassation et de notaire en qualité de salarié, JORF n°0050 du 28 février 2014.

Rechtsleer

Bijdragen in tijdschriften

BERNARD, A., "Les notaires et la réforme du statut des professions du droit", *Genèsis*, 1997, 70.

COLIN, T., "Le notaire: une hydre à têtes multiples", *La Semaine Juridique Notariale et Immobilière*, 8 janvier 1993, nr.1, 100023.

DELMAS, C., "Les notaires, le genre d'une profession à patrimoine", *Travail, genre et sociétés* 2019/1, 127-145.

DE POULPIQUET, J., "Exercice salarié", *Répertoire de droit civil* 2009, Dalloz, nr. 238.

ECHOS PRO, "74e session de l'Assemblée de Liaison des notaires de France: le notaire salarié (En)quête de sens", *Defrénois* 12 octobre 2023, n°41, 13-15.

LEFEBVRE, F., "Le notaire salarié: (en)quête de sens", *Solution Notaire Hebdo* 23 novembre 2023, nr.38, 1.

X, "Le notaire salarié: (en)quête de sens – Libres propos par Julie Duthlon, notaire, rapporteure générale de la session 2023 de l'AL", *La Semaine Juridique et Immobilière* 7 avril 2023, nr. 14.

X, "74e session de l'Assemblée de Liaison des notaires de France: le notaire salarié (En)quête de sens" *Defrénois* 12 octobre 2023, n°41, 13-15.

Andere

ATTALI, J., Rapport de la Commission pour la libération de la croissance française, La Documentation française, 2008.

CHAMBRE DES NOTAIRES DE PARIS, "Retour sur la journée internationale des droits des femmes 2024, 8 maart 2024, <https://paris.notaires.fr/fr/actualites/retour-sur-la-journee-internationale-des-droits-des-femmes-2024>.

CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Journée internationale des droits des Femmes", <https://www.notaires.fr/fr/actualites/journee-internationale-des-droits-des-femmes#:~:text=Au%2031%20décembre%202023%2C%20le,elles%20sont%20titulaires%20ou%20associées>.

CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Les chiffres clés du notariat – Répartition des notaires au 31/12/2023", www.csn.notaires.fr/fr/les-chiffres-cles-du-notariat.

CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Rapport annuel du conseil supérieur du notariat 2023", www.csn.notaires.fr/fr/rapport-annuel-du-csn.

CONSEIL SUPÉRIEUR DU NOTARIAT, "Rapport annuel du notariat 2023", www.csn.notaires.fr/fr/rapport-annuel-du-notariat.

Bijlagen

Bijlage 1. Interview met respondent 1

U werkt bij een geassocieerd notarissenkantoor. Klopt het dat u onder het toezicht van beide notarissen dan staat? Of is er effectief één notaris die u onder zijn/haar hoede neemt?

Ik sta onder het toezicht van beide notarissen. Het kantoor hier is er één waar er veel open communicatie is en iedereen op de hoogte probeert te zijn van alles, maar tegelijkertijd krijg ik ook wel veel vrijheid: in mijn akten beslis ik in principe zelf, tenzij het natuurlijk over echt complexe zaken of over aansprakelijkheidsgevaars voor het kantoor gaat. Dan bespreek ik dit natuurlijk altijd met mijn collega-notarissen. Maar in principe is het zo dat ik met hen allebei kan samenwerken voor een bepaald dossier of zaken met hen kan bespreken, samen of afzonderlijk. Dat kan natuurlijk altijd wisselen, maar ze proberen wel ongeveer op de hoogte te zijn van wie er langskomt en wat er precies gebeurt. We zijn een notariskantoor in een klein dorp, dus de families hier zijn vaker ook aan het kantoor verbonden. Daarom is het ook wel belangrijk dat mijn collega-notarissen ook weten wie er bij mij bijvoorbeeld langskomt, wat er precies getekend wordt, en dat iedereen ook op de hoogte is van het totaal aantal dossiers per familie hier op kantoor bijvoorbeeld.

Wat was uw motivatie of drijfveer om toegevoegde notaris te worden? Waarom hebt u specifiek voor dit statuut gekozen?

Voor mij was het altijd eigenlijk al de bedoeling om notaris te worden. Ik heb mijn notariële stage doorlopen en heb aan het vergelijkend examen deelgenomen. Uiteindelijk ben ik op datzelfde moment ook van kantoor veranderd; omdat hier wel de mogelijkheid bestond om eventueel op termijn aan te sluiten. Ik denk dat ik ongeveer 9 maanden in dit kantoor werkte vooraleer we besloten hebben om eens samen te zitten om te kijken wat er mogelijk was. Hierdoor zijn we uitgekomen op het statuut van toegevoegde notaris, zodat er drie agenda's ook konden worden geopend. Voor mij was dit een heel leuk idee want dit is wat ik op zich ook het liefst doe: mensen rechtstreeks kunnen begeleiden en uitleg geven. Ik heb vele jaren ook graag in het notariaat gewerkt en dossiers opgevolgd, maar het contact met het cliënteel bleef dan in zekere mate wel beperkt. Er is natuurlijk wel e-mailverkeer, en telefoneren behoort ook tot het takenpakket, maar als toegevoegde notaris zijn de meeste van mijn dagen gevuld met cliënteel contact, en zijn de dagen met administratief werk ook beperkter geworden wat ik op zich wel leuk vind en wat altijd een beetje mijn motivatie was. Ik heb altijd liever uitleg gegeven aan de mensen en de zaken concreet met hen besproken in plaats van dossiers op te maken. Het is niet dat ik dit niet graag deed, maar ik heb het ondertussen 5 jaar gedaan en ik had zin om eens van functie te veranderen en meer met het praktische, namelijk met de mensen bezig, te zijn.

Bent u van mening dat de rechtenopleiding, de manama notariaat, en uw stage u voldoende hebben voorbereid om notaris te worden?

Ja en nee. Ik denk dat de manama notariaat zeer belangrijk is: in de rechtenopleiding wordt slechts een beperkt deel bestudeerd van hetgeen in het notariaat van belang is. Het is soms ook al enkele jaren geleden dat je bepaalde vakken gekregen hebt die bij ons in de praktijk zeer belangrijk zijn. In de Manama Notariaat zie je heel veel zaken die wel nuttig zijn. Ikzelf heb deze in Gent gevolgd en ik vond het wel een goede opleiding die vooral theoretisch heel sterk was. Ik denk wel dat het zeer nuttig is als student om eventueel een dag in de week te gaan meelopen bij een notariskantoor, omdat dat toch nog iets anders is dan hetgeen we in de boeken hebben gezien. Ik denk ook dat dit wel kan helpen bij de studie: er zijn veel zaken die ik tijdens mijn opleiding in het notariaat wel begreep en kon toepassen op het examen, maar in de praktijk niet wist hoe het nu juist zat.

Natuurlijk, zoals voor alle juridische beroepen het geval is, blijft het wel een sector waarin je altijd zal moeten blijven leren. Als wij een jaar op onze lauweren zouden rusten, dan zijn we niet meer mee. Daarom moeten we elke week kijken wat er veranderd is qua wetgeving. We hebben hiervoor onze website e-notariaat, dat bij ons elke week wordt bijgehouden en besproken. Dat is wel noodzakelijk om up to date te blijven qua juridische kennis.

Ook voor het examen van kandidaat-notaris is het belangrijk om veel te studeren, omdat het een hoge moeilijkheidsgraad heeft, en er een grote schifting plaatsvindt. Hier moet je ook echt de details van de details weten. Om echt kandidaat-notaris te worden, zijn er nog wel velen honderden uren studiewerk in het verschiet, wat logisch is: in een jaar opleiding kun je ook niet alles leren wat in een toekomstige carrière nodig is.

Als ik het goed begrijp heeft de stage dan wel meer duidelijkheid gebracht in de theorie?

Jazeker, ik denk dat de stage het belangrijkste moment hiervoor is. Je komt bij een notaris terecht die je onder zijn vleugels zal nemen en waar je veel van zal leren en oppikken. Het is dus wel belangrijk dat dit een goede keuze is, en dat diegene iemand is waar je ook verschillende soorten dossiers voor kan (en mag) doen, want dan leer je het pas echt.

In de praktijk is het sowieso een aanpassingsperiode: in de eerste maanden had ik het gevoel dat ik precies niets gestudeerd had, en dat ik allemaal niet wist wat er aan het gebeuren was. Dat is voor de meeste mensen zo lijkt me. Maar na een paar maanden begint het al beter te gaan. Het is belangrijk om altijd bij te blijven, en verschillende dossiers afwisselend te behandelen: in de voormiddag bijvoorbeeld koopakten, in de namiddag vennootschappen, om af te sluiten met familiale akten. Het is ook wel uitdagend in het begin dat je altijd moet kunnen schakelen tussen de verschillende rechtsdomeinen.

Een stage was dus zeker goed voor mij. Ik heb mijn stage gedaan bij een notaris die ook professor was aan de Universiteit, en dus eigenlijk van alles op de hoogte was. Ook als mens leer je hier veel van, bijvoorbeeld hoe met cliënten om te gaan en hoe om te gaan met de praktische problemen, hoe het team begeleid wordt, etc. Dat zijn allemaal zeer belangrijke zaken. De eerste notarissen bij wie je terecht zal komen zijn toch wel belangrijke figuren in je carrière die je veel gaan leren. Dat was bij mij zeker een positief verhaal, maar ik vermoed dat dat ook van kantoor tot kantoor kan wisselen. Sommige kantoren gaan misschien eerder over één specifiek domein, grotere kantoren hebben verschillende divisies waarbij mensen bijvoorbeeld enkel vastgoeddossiers doen en anderen vennootschappen of familiaal recht. Als je de intentie hebt om notaris te worden lijkt me dit dan minder interessant omdat je dan ook echt alles moet kunnen. Dus ik denk dat dat bij mij een goede voorbereiding was. Maar veel ligt ook bij jezelf: het blijven doen, blijven bijleren, jezelf blijven uitdagen, want dat is de enige manier om door te groeien en te verbeteren, en uiteindelijk op het examen te kunnen slagen.

Welke ervaringen of kwalificaties hebben volgens u een rol gespeeld bij uw beoordeling? Kende u het kantoor bijvoorbeeld al? Had u hier al enige connectie mee waardoor het een mogelijkheid was om toegevoegde notaris te worden?

Vooraf niet echt. Er was iemand van dit kantoor die ik wel al kende omdat ik er samen mee gestudeerd heb en door hem ook hier ben komen solliciteren. Daarna was het vooral door in de praktijk met elkaar samen te werken dat direct zichtbaar wordt hoe we met problemen omgaan en dossiers aanpakken, hoe we met mensen omgaan, wat onze drijfveer is om binnen het notariaat te (blijven) werken. En als dat gelukt is, dan kan verder gekeken worden naar een eventuele uitbreiding van de samenwerking naar een toegevoegde of geassocieerd notaris. Het is dus wel belangrijk dat je goed overeenkomt met elkaar en dezelfde filosofie deelt. Het kunnen allemaal heel goede notarissen zijn, maar als je een andere insteek hebt, of anders naar bepaalde zaken kijkt, dan is het niet per se een goed idee om met elkaar verder in zee te gaan. Bij ons is het wel een zeer familiaal kantoor waarin we veel tijd besteden aan de mensen, uitleg geven en behulpzaam zijn. Het is iets

minder commercieel ingesteld; we zitten meer met gewone burgers en minder met grote bedrijven of projecten, en dat matcht ook allemaal goed bij ons. Daardoor hebben we uiteindelijk besloten om langer te gaan samenwerken. Ik denk als kwaliteit in het algemeen dat het bij ons erg belangrijk is dat je het voor de mensen doet. Wij zeggen namelijk altijd dat we werken voor, en met mensen. Bij ons is het eerder pragmatisch, preventief en bemiddelend. Ook nauwkeurigheid is belangrijk, want we hebben wel een job waarbij alles juist dient te zijn, net als discretie aangezien we veel gevoelige informatie krijgen waar we in de praktijk soms mee geconfronteerd worden, situaties die uitdagend zijn en niet in een handboek kant en klaar terug te vinden zijn van hoe dit aangepakt moet worden. Op deze momenten leer je ook veel van elkaar en hoe de andere persoon over het notariaat en de job inhoud denkt. Als dat klikt, dan kan je verder samenwerken.

Kunt u mij dan misschien kort uitleggen hoe het statuut verschilt van de andere statuten? En welk voordeel u daaruit denkt te halen met het statuut van toegevoegde notaris?

Heel simpel: je mag geen akten tekenen als je geen notaris bent. In de praktijk betekent dit dat je wel veel contact kan hebben met cliënten en veel mail- en telefoonverkeer met hen doet, maar dat het grootste deel van het werk het uitvoeren van juridische opzoeken is en het maken van akten en bijgevolg dat je het eindpunt zelf niet mag meemaken. Dit is eigenlijk wel het leukste moment vind ik, bijvoorbeeld in een verkoopdossier de akte ondertekenen zodat mensen officieel het huis hebben. Je kan als jurist wel alles doen, wat zeer leuk ook is, en voor de mensen kan dit ook zeker een toegevoegde waarde zijn, maar uiteindelijk moet je op het einde wel alles uit handen geven, en het is leuk dat ik dit nu ook zelf kan doen. In andere gevallen kan ik ook de kern van de zaak meemaken zonder dat ik per se al het administratieve werk ervoor moet doen. Dus voor mij is het een zeer interessantere job, die een goede aanvulling is op de theoretische kennis.

Geassocieerd notaris zijn betekent dat u verder ook nog eens eigenaar bent van een bedrijf. Ik moet me momenteel niet bezighouden met de boekhouding, het personeelsbeleid, de strategische visie van het kantoor, etc. Eens er sprake is van een associatie is dit natuurlijk wel het geval. Er gaat dan ook een groot deel van de tijd naar bijvoorbeeld het beheer van de financiën van het kantoor, maar ook naar het personeelsbeleid. Als je een team van 15 mensen hebt en iemand heeft eens een mindere dag en nood aan een gesprek, of iemand bepaalt ideeën om de zaken te veranderen op kantoor, dat zijn beslissingen die je moet nemen als bedrijfsleider. Dat zijn zaken waar ik wel mijn mening over kan geven, maar waar ik geen beslissingsmacht over heb. Dus voor mij is het juridische iets wat ik volledig kan doen, maar niet het hogere niveau van een bedrijfsleider; mijn collega-notarissen doen dit zeer goed.

En ziet u het statuut dan eerder als een tussenstatuut om misschien later effectief titularis of geassocieerd notaris te worden?

Momenteel is het voor mij een tussenstap naar geassocieerd notaris worden. Associëren is een procedure die redelijk veel tijd in beslag neemt en waar veel formaliteiten aan verbonden zijn die je zelf ook niet altijd in de hand hebt, maar daar zijn we dus een aantal maanden wel al mee bezig. Maar moest het niet direct een optie zijn geweest, dan zou ik ook perfect gelukkig zijn geweest om nog een aantal jaar toegevoegde notaris te blijven. De mogelijkheid passeert in het notariaat natuurlijk ook niet elke week, je moet de gelegenheid hebben. Bij ons was die mogelijkheid er omdat mijn collega-notaris aangehaald heeft dat ze binnen x-aantal jaar op pensioen wenst te gaan en dat ze graag de overstap zou willen maken naar 3 notarissen voordat ze definitief ermee stopt. Ik heb zeker niet het gevoel dat ik nu al uitgeleerd ben. Ik denk dat je hier zelfs heel lang en uitgebreid in kan gaan, en dat je daar lang geïnteresseerd door kan zijn ook.

Hoe verloopt de samenwerking dan tussen jullie? Want ik kan begrijpen dat dat ook wel een punt is wat besproken is geworden. Verdelen jullie de dossiers bijvoorbeeld volgens rechtstak?

Wij doen alle drie alles. Elke week is er een kantoormeeting en wordt er gekeken of er bepaalde mensen al een band hebben met één van ons drie want dan wordt deze bij één ons van drie ingepland in de agenda. Iedereen doet dus alles bij ons, maar vaak kijken we naar de agenda's: wie is er op welk moment beschikbaar? Thuiswerk? Op verplaatsing? Etc. Dus het is eerder praktisch ingesteld op basis van familie- en cliëntgeschiedenis dan op rechtstak eigenlijk.

Dan is er misschien wel in het algemeen ook ruimte voor specialisatie op dat vlak in de toekomst? Denkt u dat dat misschien een meerwaarde zou kunnen zijn voor het nieuwe statuut?

Voor het statuut op zich is dat zeker een meerwaarde. Wij doen alle drie graag alles en proberen ook mee te blijven met alles, maar het statuut leent zich perfect tot specialisatie. Ik denk dat het ook niet uitgesloten is bij ons. Stel dat er iemand door het examen is en niet per se geassocieerd notaris maar graag toegevoegde notaris wil worden, dat die ook de mogelijkheid heeft om akten te tekenen zodat hij/zij altijd kan inspringen of door zijn specialisatie bepaalde akten voor zijn/haar rekening kan nemen. Zeker wanneer dit een niche rechtsdomein is kan het een heel grote meerwaarde zijn om daar een specialist van in huis te hebben.

Ik denk dat dit vandaag nog te weinig gedaan wordt. Ik weet niet onmiddellijk veel kantoren die het doen, maar ik denk wel dat dat in de toekomst gaat gebeuren. Hoe groter het bedrijf, hoe groter de kans dat ze zo iemand in dienst hebben. Bijvoorbeeld de grote bedrijven in Brussel met een afdeling in het vennootschapsrecht: als ze daar iemand hebben die geslaagd is op het examen en een specialist is in vennootschapsrecht, dan zou ik in hun plaats deze persoon zeker toegevoegde notaris maken zodat hij/zij daar ook volop akten mee kan tekenen. Dat lijkt me dus perfect mogelijk en voor cliënten ook een meerwaarde dat ze iemand extra hebben waarbij ze terecht kunnen.

Er zijn ook kandidaat-notarissen die kiezen voor het statuut omdat ze hun work-life balance misschien evenwichtiger hierdoor kunnen maken. Mijn vraag was of u deze mening deelt?

De work-life balance als toegevoegde notaris is zeker beter dan wanneer men geassocieerd notaris is, vooral omdat je niet de boekhouding moet doen, niet de strategie van het kantoor moet bedenken, niet het personeelsbeleid moet voeren, etc. Dat zijn zaken die heel veel uren in beslag nemen waardoor je agenda vol raakt. Een geassocieerd notaris zal vaak in de weekends nog bezig zijn met de praktische zaken van het kantoor, wat voor de meeste zelfstandigen misschien ook zo is, maar als je een bedrijf hebt komt daar dus heel veel bij kijken. Als toegevoegde notaris moet ik mij daar niet veel zorgen over maken. Juridisch heb ik redelijk veel werk en heb ik ook wel eens drukke periodes, en werk ik dan in de weekends ook een beetje bij, maar dat is zeker niet de regel bij mij. Ik denk dat dit als geassocieerd of notaris-titularis wel het geval is. De andere niet-juridische taken zoals afspraken met de boekhouder bijvoorbeeld zitten momenteel niet in mijn takenpakket, dus op dat vlak is de work-life balance zeker beter dan wanneer je een geassocieerd notaris bent. Je hebt uiteindelijk ook minder verantwoordelijkheid als toegevoegde notaris: ik werk nog altijd voor twee geassocieerd notarissen die instaan voor mijn aansprakelijkheid: als ik een fout maak dan is het eigenlijk voor hun verzekering, en dat is iets waar zij ook aan moeten denken. Het is dus niet dat ik zelf heel veel van die zaken moet beginnen regelen, daarvoor blijf ik werknemer en wordt alles eigenlijk een beetje boven mij geregeld.

U geeft aan in verband met de aansprakelijkheid dat u inderdaad onder de verzekering van beide andere notarissen valt, maar u beslist natuurlijk wel volledig onafhankelijk en onpartijdig over bepaalde aktes en dossiers. Botsen die twee principes dan niet met elkaar, omdat u enerzijds onder toezicht staat van beide notarissen maar anderzijds wel volledig zelfstandig mag beslissen?

Dat kan in theorie zeker botsen met elkaar, maar ik denk wanneer dit in de praktijk gebeurt, dit geen goed teken is voor de onderlinge relatie. Dat betekent dan dat je fundamenteel anders denkt

over hoe bepaalde zaken aangepakt moeten worden in de praktijk. Als ik met een deontologisch probleem kom, dan zullen mijn collega-notarissen daar normaal gezien wel dezelfde mening over hebben en zeggen dat het correct moet verlopen zoals het in de wet of de deontologische code geschreven staat. Als één van beide partijen aangeeft dat de regels maar regels op papier zijn, en dat het in de praktijk gebogen of gedraaid kan worden, blijkt deze persoon niet op zijn plek te zijn binnen het notariaat want het is en blijft een beroep waarin alles juist en precies moet zijn en waarin altijd ook zeker kan gebeuren dat verschillende jaren later nog iets wordt bovengehaald dat getekend is geweest. Het is belangrijk dat deze dingen correct zijn. Dus ik denk dat dat op zich geen probleem moet zijn. Ik denk dat vooral gekeken moet worden naar wat de filosofie en mindset is van het kantoor: is deze gelijk, dan gaat dat in de praktijk goed verlopen. Zit daar een botsing op, dan is het misschien ook geen goed idee om toegevoegde notaris te worden en nauwer met elkaar te gaan samenwerken. Als je fundamenteel anders denkt dan kan het inderdaad problematisch worden. Het is uiteindelijk wel de bedoeling dat je de strategie van de baas en de grote lijnen van het kantoor volgt. Je mag natuurlijk op vlak van details wel veel zelf beslissen, maar over de grote zaken dien je toch best dezelfde mening te hebben denk ik.

Bent u dan van mening dat het nieuwe statuut op punt staat, of dat er nog verdere verduidelijking of aanvulling nodig is?
--

Ik denk dat het vrij goed op punt staat. Het is op zich ook geen extreem complex statuut. Ik denk dat het redelijk duidelijk is. Toen ik erin stapte wist ik wat mij te wachten stond en wat mijn mogelijke taken waren (vooral het tekenen van akten dan). De bijkomende deontologische verplichtingen gelden ook voor mij als toegevoegde notaris.

Ik denk dat het vooral een uitdaging is, momenteel toch, naar de buitenwereld en de rest van het notariaat toe. Wij hebben er op kantoor specifiek voor gekozen om niet met de titel 'toegevoegde' notaris te communiceren. Ik denk dat dat ook de bedoeling en de geest van de wet is. Voor de burger moet er enkel een notaris voor hen staan, zij hebben er geen nood aan om te weten of het iemand is die al dan niet aandeelhouder van de vennootschap is. Ik merk wel in het notariaat zelf dat daar vaak vragen over komen. Dat is misschien ook omdat het nog nieuw is. Sommige kantoren vragen bijvoorbeeld wel van 'moet daar niet toegevoegde notaris in de akte staan?' Ik denk dat het in de loop der jaren ook allemaal vlotter zal verlopen en nog duidelijker zal worden. Van de mensen zelf krijg ik daar eigenlijk weinig vragen over. Ik denk dat ze daar minder mee bezig zijn. Hetgeen ze eigenlijk willen horen is dat er een notaris voor hen zit die aan alle juridische en deontologische vereisten voldoet enerzijds, en dat er een kwaliteitscontrole is geweest anderzijds.

Ook in het notariaat zijn er momenteel redelijk weinig toegevoegde notarissen; ik denk dat ik er hier in de streek minstens 3 tot 5 uit het hoofd kan opnoemen, en dan spreek ik al van Oost-Vlaanderen. Dus het is zeker nog niet iets dat heel vaak gebruikt wordt, maar ik denk dat het binnen enkele jaren de norm gaat zijn van toegevoegde notarissen op het kantoor te hebben. Ik denk dat als een medewerker geslaagd is op het examen, dat deze bijna standaard toegevoegde notaris kan worden, gewoon omdat het zo'n voordeel is dat iemand extra kan inspringen mocht een notaris ziek vallen, of een agenda uitloopt, etc. Ik denk dat, naarmate de jaren voortgaan, dat iedereen daar de voordelen van zal inzien en dat elk kantoor bijna toegevoegde notarissen gaat willen hebben, en dat het momenteel een beetje vrees voor het onbekende is dat sommige nog niet aandurven. Maar ik denk dat er veel meer voor- dan nadelen zijn. Je moet het natuurlijk niet doen als je mekaar niet goed kent of vertrouwt, maar als er een stevige basis is om samen te werken, dan zie ik geen reden om dat eigenlijk niet te doen.

Op een schaal van 1 tot 7, waarbij 1 'totaal niet' en 7 'volledig' is, in welke mate heeft de invoering van het nieuwe statuut de aantrek van het notarisberoep beïnvloed denkt u?

Ik zou 5 zeggen want ik denk dat het statuut zeker de sector en het beroep bevordert, maar het vergelijkend examen is en blijft iets dat veel mensen afschrikt om eraan te beginnen. Zodra je besloten hebt om deel te nemen, zal dit verschillende maanden in beslag nemen en dat is voor veel mensen nog steeds een grote drempel. Ik denk dat er namelijk heel veel goede notariële juristen zijn die perfect door het examen zouden kunnen geraken, maar daar momenteel niet aan mee doen omwille van bepaalde omstandigheden waaronder bijvoorbeeld hun kinderen of partner. Het is dus niet altijd evident om te doen: het vergt veel tijd en discipline.

Ik denk wel dat het statuut voor velen hun leven zal verbeteren; eens je geslaagd bent voor het vergelijkend examen, en je wil graag de work-life balance behouden, dan is het alternatief om werknemer te blijven en om dossiers op te volgen maar finaal geen akten te ondertekenen. Ik denk niet dat deze mensen het notariaat zouden verlaten, maar wel dat het hun leven veel zal verbeteren door het nieuwe statuut. Het zal hun job namelijk ook veel interessanter maken. Dus in dat opzicht denk ik dat het statuut de sector wel aantrekkelijker maakt, maar het is zeker niet zo dat dit een enorme toevloed aan mensen naar het notariaat zal trekken. Ik ben van mening eens je toegevoegde notaris bent en deze job zo divers en uitgebreid is in mogelijkheden, dat men dit perfect voor de rest van zijn carrière zou kunnen doen terwijl men als jurist sneller zou veranderen van werk: je doet wel alle soorten van materies, en elke dag is anders, maar het is toch nog anders om notaris te zijn. Ik denk dus dat het zeker nog altijd beter kan. Het zal eerder voor de mensen die erin zitten interessant zijn, maar ook voor de notarissen zelf om een rechterhand aan te kunnen stellen.

Er is wel beweging gekomen in het examen van kandidaat-notaris, in die zin dat er een keuze-onderdeel vervat zit in de 4 onderdelen sinds dit jaar. Daarmee proberen ze misschien de toegang tot het beroep wel wat beter te maken en met het statuut heb ik begrepen dat u het ook wel een meerwaarde vindt.

Absoluut. Het examen moet wel gerelativeerd worden: je mag een onderdeel kiezen maar je hebt alsnog 3 van de 4 onderdelen die algemeen zijn, dus ik denk dat dat nog veel studeerwerk vergt. Het zal misschien iets minder zijn maar het is nog altijd wel een zware opgave, plus ook dat het vergelijkend is en je perfect op alles door kan zijn en nog niet toegevoegde kan worden. Ik denk dat je toch alles moet kunnen. Het optrekken van het jaarlijks aantal te benoemen kandidaat-notarissen lijkt me eerder een meerwaarde dan het keuzeonderdeel van het examen. Het is zeker wel een goede zaak dat meer mensen worden toegelaten tot het beroep als je een manama notariaat gedaan hebt, stage doorlopen hebt, het examen gehaald hebt en een goede score behaald hebt. Ik vind dat je dan niet bij de beste x moet zitten voor akten te mogen tekenen in de praktijk. Natuurlijk is ons beroep beschermd en dus beperkt in toegang, maar voor de mensen die erbij willen komen is het misschien handig als daar wat aan geschroefd wordt en mensen al meer bevoegdheden krijgen wanneer zij door het examen zijn. Momenteel zijn er wel heel veel goede juristen die misschien onterecht beperkt zijn in opties.

Misschien om af te sluiten de vraag wat u zou adviseren aan andere kandidaat-notarissen die mogelijks overwegen om toegevoegde notaris te worden?

Ik denk dat er op zich weinig risico verbonden is aan toegevoegde notaris worden, dus ik zou zeggen 'doen'. Als je een goed gevoel hebt bij de werkgever, dan zie ik geen reden om het niet te doen.

Je moet voor jezelf wel vooral uitmaken 'of ik in het notariaat zit omdat ik graag met mensen contact heb en zaken wil bespreken' ja dan nee. Dit betekent dat je op een laagdrempelige manier aan het communiceren bent. Je kunt met een cliënt op afspraak geen juridisch discours voeren of een uittreksel uit een handboek aan hen vertellen zoals het er letterlijk geschreven staat. Als je liever in de boeken zit en alles juridisch juist aan het uitwerken bent, dan moet je niet per se toegevoegde

notaris worden. Toegevoegde notaris zijn vergt een andere manier van werken: het is proberen om alles zo eenvoudig mogelijk te houden en zo beperkt mogelijk uit te leggen dat mensen het begrepen hebben en de kern van de zaak mee te hebben, terwijl je als juridische medewerker achter de schermen werkt en jezelf volledig verdiept in de juridische materies. Deze diepgaande juridische kennis zal dan zeker gewaardeerd worden door de collega-notarissen, maar voor de gewone mens is dit niet voldoende: op kantoor verwacht hij/zij namelijk een eenvoudige uitleg.

En natuurlijk speelt de mindset – als ik het goed begrepen heb – ook een belangrijke rol hierin?

Dat denk ik wel ja. Dat is de eerste stap altijd. Het is een beetje hetzelfde als met stage: je komt bij een notaris terecht en gaat van hen leren en gewoontes overnemen. Ik denk als toegevoegde notaris dat dit hetzelfde is: je gaat zaken uitleggen aan de burger die over de vloer komt, en dan leer je tegelijkertijd ook veel van de geassocieerde notarissen en notaris-titularis hoe zij het aanpakken, uitleggen, bepaalde concepten verwoorden, met mensen omgaan. Uiteindelijk is dit even belangrijk als het juridische: hoe voelen mensen zich als ze bij u langskomen: begrepen en geholpen, goed onthaald? Dit zijn allemaal zaken waar je geen examen voor moet doen, maar die er wel bij komen en een nieuwe job zijn waardoor je een mentorfunctie hebt

Bijlage 2. Interview met respondent 2

2A: Welkom. Binnen ons kantoor werken we met teams die bestaan uit een teamverantwoordelijke enerzijds en twee tot vijf teamleden anderzijds. De concrete samenstelling van dit team varieert in profielen: zo kan de teamleider een jurist zijn of ook een jurist door ervaring, is er een ondersteunende kracht aanwezig die geen rechtenopleiding heeft genoten maar bijvoorbeeld rechtspracticus is of in het verleden administratief werk heeft verricht, en tot slot (ervaren) juristen. Deze teams worden bovendien niet in hokjes geplaatst op het gebied van rechtstakken: iedereen doet alles binnen de teams, met de nuance dat sommige dan wel weer meer dan anderen doen waaronder bijvoorbeeld de vennootschappen en nieuwbouwprojecten. Het is echter wel de bedoeling dat iedereen hier alles doet, zeker ook omdat we een redelijk jong kantoor zijn. De mensen die hier hun stage doen moeten namelijk ook alles kennen voor het vergelijkend examen, en dus lijkt het ons niet aangewezen om dan in hokjes te denken. Er is hier trouwens ook iemand die recent geslaagd is op zijn schriftelijk onderdeel: over het algemeen zijn diegene hier die zich ervoor inzetten er meestal ook wel altijd door.

Jullie zijn een heel groot kantoor heb ik begrepen?

2A: Klopt, we zijn ongeveer met dertig medewerkers nu, één standplaatshouder, één geassocieerde notaris en één toegevoegde notaris namelijk mijzelf. Misschien komt er nog wel een toegevoegde notaris bij wanneer onze collega succesvol het examen heeft doorlopen, maar ook de beperking op het aantal mag hierbij niet vergeten worden: we hebben hier dus een maximumaantal van twee toegevoegde notarissen.

Goed, dan denk ik dat ik mijn collega aan het woord laat. Zij heeft rechtspraktijk gestudeerd en is door haar jarenlange ervaring jurist door ervaring geworden.

Welke verwachtingen heeft u met betrekking tot het nieuwe statuut, en hoe denkt u dat dit uw dagelijkse werkzaamheden zal beïnvloeden?

2B: Ik verwacht vooral eigenlijk dat het bij ons sterk zal verschillen ten opzichte van andere kantoren. Hier werd aan de toegevoegde notaris namelijk alle bevoegdheden ineens toebedeeld, terwijl ik me kan voorstellen dat dit bij andere notariskantoren meer geleidelijk aan gebeurt.

2A: Ik ben inmiddels wel al een tijdje bezig dus voor mij was dit statuut dan ook geen inloopsценario. Ik was onmiddellijk geslaagd voor het vergelijkend examen, en ben ondertussen al 7 jaar kandidaat-notaris. Op mijn vorig kantoor hebben ze mij al van meet af aan alle verantwoordelijkheid gegeven, hetgeen ook een goede leerschool bleek te zijn. Ik heb dus van in het begin alles mogen doen, gaande van telefonische of fysieke afspraken tot het verder helpen van mensen die met de deur in huis vallen, tot het lezen van aktes wanneer de notaris mogelijks wat uitliep bij vorige aktes, etc. Voor mij is er dus niet zoveel veranderd: ik mag nu enkel ook mijn handtekening op de aktes plaatsen.

2B: We zijn eigenlijk een kantoor dus waar de notarissen vaak enkel de mensen zien bij het finaal ondertekenen van de aktes. Het team hierachter doet vaak de besprekingen, het voorbereiden van de aktes, hetgeen ook fijn is aangezien dit ons veel vertrouwen en autonomie geeft.

2A: Dus het moet dan ook wel correct zijn: als het niet ingevuld is, kan het ook niet getekend worden. Alles moet op punt staan vooraleer het geagendeerd wordt. Ik denk dat hierin wel sterke verschillen bestaan want ik doe namelijk wel zelf vaak mijn eigen dossiers. Dat is het fijnste vind ik. Volledig afhankelijk zijn van een voorbereid dossier dat slechts een uur op voorhand voorgeschooteld wordt vind ik zeker geen fijn gevoel. Dit gebeurt dan ook zelden tot nooit bij mij.

Zijn jullie daarom ook in teams opgesplitst?

2A: Ja, maar ook wanneer er problemen zouden rijzen, of mensen bepaalde vakantiedagen zouden willen opnemen, dan wordt dit altijd eerst intern met het team opgelost in het kader van permanenties, opvolging van dossiers, etc. We zitten ook met een gevarieerd team waardoor niet iedereen alles doet, het is vooral een wisselwerking hierrond. Het is vaak de ondersteunende kracht binnen ons team die voorafgaandelijk aan een verkoopakte bijvoorbeeld voorafgaandelijke opzoekingen zal verrichten, datums zal stellen die vereist zijn, de communicatie met de cliënt verzorgen, etc. De indeling in teams vormt hier kantoorgeschiedenis, en ik denk niet dat we hier snel van af zullen stappen. Ook houden we een tweewekelijkse teamleider vergadering, hetgeen efficiënter is dan alle 30 medewerkers bij elkaar te roepen. In deze meeting worden bepaalde punten besproken die al dan niet door gecommuniceerd al mogen worden naar de teams waarbij ook naar de haalbaarheid wordt gekeken. Dit zal dus inderdaad wel atypisch zijn in vergelijking met anderen.

2B: Want sinds u toegevoegde notaris geworden bent, is er niet echt veel veranderd. U ben top dat vlak voor ons wel hetzelfde gebleven.

U merkt als notariële medewerker dan weinig verschil nu er een toegevoegde notaris is aangesteld binnen het kantoor?

2B: Dat is fijn natuurlijk, want er is een extra notaris aanwezig. In het verleden hebben we vaak voor de notaris-titularis hier veel aktes voorbereid omdat dit organisatorisch praktischer was. Maar nu er een extra toegevoegde notaris is bijgekomen biedt dit ons ook meer mogelijkheden.

2A: Maar anderzijds is mijn tijd voor het beantwoorden van vragen wel aardig gekrompen. Ik ben hier zelf ook 5 jaar geleden ingestapt met de intentie om te associëren. Dit is afgeblazen geworden gezien mijn woon-werksituatie. Initieel was er dus de intentie om naar deze regio te verhuizen, maar dat is gaandeweg toch afgesprongen. Ik ga blijven wonen waar ik nu woon. Dit vormt voor mij ook één van de redenen waarom ik voor dit statuut gekozen heb, het vormt eerder een tijdelijk statuut. Ik ga hier nooit associëren of overnemen, maar ik wilde na die 7 jaar wat meer verantwoordelijkheid krijgen en de aktes kunnen tekenen. Ik denk dat dat het voordeel is van toegevoegde notaris te zijn: een gevoel van autonomie krijgen maar tegelijkertijd ook met de gedachte dat men nergens vast komt te zitten, hoeft te associëren en dissociëren bij eventueel vertrek, etc. Ik heb enkel een opzeg nu, dus het is voor mij veel gemakkelijker om weg te gaan.

Ziet u het statuut op lange termijn dan eerder als een tussenstap naar het notarisschap of eerder als een langdurige carrièremogelijkheid?

2A: Als ik mijn plek ergens gevonden heb, en wanneer het kantoor ook beter bij mij past, is het zeker de bedoeling om te associëren. Voor hier ben ik zeker tevreden met het statuut van toegevoegde notaris want hadden ze dit eerder ingevoerd, dan had ik dit al veel eerder gedaan, wetende dat ik hier intussen al 5,5 jaar werk intussen. Mocht ik in de toekomst dichterbij huis komen te werken, dan is het zeker wel de bedoeling om te associëren. Het statuut is en blijft een bediendenstatuut wat heel duur is voor de werkgever enerzijds maar anderzijds ook weinig opbrengt voor de werknemer. Ik denk ook niet dat dit zal veranderen, maar vind dit heel nadelig.

Staat u dan ook onder het toezicht van één van de notarissen hier, of?

2A: Het toezicht is er wel, beide notarissen zullen hun verantwoordelijkheid hiervoor wel opnemen, maar van daadwerkelijk toezicht is er hier geen sprake.

2B: Tijdens een jaarlijkse vergadering vertelde de notaris ons 'dat fouten maken moet, en we jullie heel veel autonomie geven', hetgeen wil zeggen dat wanneer er fouten gemaakt worden dat deze ook door ons worden opgelost en hiervoor onze verantwoordelijkheid moeten nemen. Het besef is er dus wel dat we onder de beroepsaansprakelijkheidsverzekering van de notarissen vallen, maar zij komen echter enkel tussen indien nodig. Dit geeft enerzijds vertrouwen, maar anderzijds ook stress.

2A: Het tekenen van aktes en het inhoudelijk overlopen ervan is hetgeen voor mij veranderd is.

Misschien in zekere zin ook meer contact met de mensen?

2A: Er is wel een verschuiving in die zin dat er minder ruimte en tijd overschiet om besprekingen te doen, maar anderzijds meer contact plaatsvindt in dossiers van anderen. Tegenwoordig gebeurt ook het een en ander al via videoconferentie. We proberen dit af te blokken door te vragen dat de mensen bij ons langskomen of dat wij naar een andere notaris gaan, maar bij nieuwbouwaktes of wanneer er bijvoorbeeld sprake is van een kleinere constructie dan moeten er geen sleutels of documenten worden afgegeven. Dan is videoconferentie wel een nuttig instrument. Maar ik blijf dit onpersoonlijk vinden.

2A: Toegevoegde notaris, wat weet u daarover?

2B: Voor mij was dit enkel de krabbel zetten. Ik dacht zelfs dat het niet toegelaten was om de titel van 'notaris' te dragen wanneer men zich niet had geassocieerd.

2A: In het contact met het publiek mag de term 'toegevoegde' ook niet gebruikt worden. Eigenlijk ben ik naar de buitenwereld toe gewoon notaris, net als mijn andere collega's. Er zou geen verschil mogen zijn, tenzij men echt als bediende wordt gekwalificeerd natuurlijk. Ik draag als toegevoegde notaris tot slot ook geen verantwoordelijkheid: ik heb geen aansprakelijkheidsverzekering, hetgeen maakt dat ik mee onder de verzekering van beide collega-notarissen val. Tevens krijg ik verder ook nog andere voordelen zoals een hospitalisatieverzekering, maaltijdcheques, etc.

2B: Daarom denk ik dat het statuut het wel aantrekkelijker maakt voor mensen die het beroep van notaris nog wat willen aftasten in plaats van zich daadwerkelijk al in te kopen en te associëren, om finaal toch te beseffen dat dit niet hetgeen is wat ze ervan verwacht hadden.

Denkt u dat op termijn er meer toegevoegde notarissen zullen worden aangesteld?

2B: Ja, dat denk ik wel. Wij zijn een kantoor dat heel veel kansen en mogelijkheden biedt aan mensen. Eens de klik er zou zijn denk ik dat er wel veel mogelijk is.

2A: Ook als me hier werkt en door het examen geraakt is dit zeker ook een mogelijkheid. Maar we moeten ook rekening houden met het maximumaantal toegevoegde notarissen per kantoor. Dat is hier de notaris-titularis plus één, dus er zou nog plek zijn voor één toegevoegde notaris. Voor mij hadden dat er ook meer mogen zijn: iedere jurist die het examen gehaald heeft mag naar mijn mening toegevoegde notaris worden, want dit zorgt ervoor dat de druk minder wordt en de taken meer gespreid kunnen worden.

Is de interne samenwerking en de taakverdeling tussen de verschillende notarissen voor u dan ook hetzelfde gebleven?

2B: Ik denk dat dit van kantoor tot kantoor verschillend is en dus persoonsgebonden is.

2A: De 7 jaren waarin ik kandidaat-notaris geweest ben tonen wel aan dat de titel voor mij weinig betekent. Op mijn 28ste zag ik mezelf nog geen notaris worden, ik vond dit veel te vroeg. Ook de stage die hieraan voorafging vond ik onvoldoende. Ik mocht al veel zelf doen en ik ontving ook al mensen, maar ik voelde me nog niet zeker genoeg om notaris te worden. Maar ik moet toevoegen

dat ik ook wel redelijk perfectionistisch ingesteld ben; er zullen veel collega-kandidaat-notarissen geweest zijn die op dat moment wel de stap hebben gemaakt en even veel wisten, maar ikzelf voelde mij hier nog niet klaar voor.

Dus u vindt wel dat de vakken en de genoten opleidingen u voldoende voorbereid hebben?

2A: Jawel. Bepaalde vrienden van mij hebben in Brussel gestudeerd. Ik merkte dat de opleiding daar wel praktischer was dan aan de KULeuven waar ik gestudeerd heb. Ik bevond mijzelf ook net in het schakeljaar tussen professor Luc Weyts van de oude garde notarissen enerzijds, en Alain Verbeke van de nieuwe generatie. Het was ook totaal niet gestructureerd. Wat de stage erna betreft heb je wel veel zelf in de hand natuurlijk: je moet wel zelf het initiatief hiervoor nemen soms.

U gaf aan een uitbreiding van het aantal toegevoegde notaris wel te zien zitten. Ik denk mocht dit gebeuren, dat er vervolgens ook mogelijkheid is tot specialisatie mochten bepaalde kantoren liever de voorkeur geven aan een specialist in een bepaalde rechtstak, en dat dit bijgevolg ook een spreiding van de werklast zou kunnen betekenen.

2A: En dat we ons ook meer zouden kunnen toespitsen op hetgeen we echt graag doen. Ik heb heel wat nieuwbouwprojecten en vennootschappen zien voorbijkomen vorig jaar. Dat is iets wat ik niet graag doe, maar toch wil kunnen. Maar als ik zou kunnen kiezen dan zou ik dit liever niet meer doen. Dus specialisatie is zeker mogelijk maar ook een eigen agenda kunnen hebben in functie van hetgeen je graag doet is ook een must want, wat je graag doet doe je vaak ook het beste.

Respondent 2B verlaat de aktezaal.

Mijn volgende vraag, die u inmiddels reeds beantwoord hebt gezien uw wens tot associatie, luidde wat uw drijfveer vormde om toegevoegde notaris te worden.

2A: Dit is essentieel, deze plek vormt voor mij een tussenstop. Ik ben vaak 1 tot 2 uur onderweg naar hier, dus voor een levenslange associatie is dit engagement te groot voor mij. Anderzijds was dit statuut een statuut dat op mijn lijf geschreven was, want ik was er veel eerder ingerold mocht dit eerder zijn ingevoerd.

Bent u van mening dat het statuut daarnaast ook uw work-life balance verbetert?

2A: Hoewel ik hier niet 100% zeker over ben, neig ik eerder om ja te zeggen. Voor mij is er niets veranderd maar ik snap wel dat anderen er stilaan ingroeien en stukje bij beetje de kneepjes van het vak leren. Ik heb zelf momenteel ook nog geen kinderen, maar ik wil alvorens te associëren wel nog hierop anticiperen. Maar wanneer de mogelijkheid tot associatie er is wens ik wel terug naar mijn roots te keren. Na 7 jaar vond ik dat het toch ook wel tijd werd voor een volgende stap zonder mijzelf vast te moeten zetten en het ondernemingsrisico te moeten dragen, etc. Als toegevoegde notaris ben je dus niet met alles bezig waaronder bijvoorbeeld de financiën of boekhouding; qua personeelsbeleid en dagdagelijkse werking dan weer wel binnen dit kantoor. Het nieuwe statuut zou dus wel moeten toelaten om het takenpakket binnen het kantoor meer te spreiden in de ideale wereld.

U had dus al enige band of vertrouwensrelatie met dit kantoor, want als u theoretisch ernaar kijkt is het statuut ook wel risicovol te noemen voor de notaris zelf omdat u onder zijn/haar aansprakelijkheid valt. Dus in dat opzicht meen ik te stellen dat er reeds een soort vertrouwensband moet bestaan alvorens men toegevoegde wordt aan de notaris. Denkt u hier ook zo over?

2A: Absoluut. Ik ben geen invlieger om het zo te noemen: ik werkte hier al enige tijd voordat ik vorig jaar toegevoegde notaris ben geworden, en dat heeft de weg er naartoe wel vergemakkelijkt. Ik zou als associé of standplaatshouder niet zomaar direct beginnen met eender welke toegevoegde

notaris die ik hiervoor niet kende. Maar ik merk dat het vertrouwen bij mijn collega-notarissen bijvoorbeeld wel grenzeloos kan zijn: zij geven heel veel vertrouwen, maar anderzijds mag dit vertrouwen ook niet beschadigd worden. Ik denk daarom net dat het feit dat het niet mijn aansprakelijkheid is maar die van iemand anders mij zelfs nog waakzamer maakt hierover.

En botst dit voor u dan niet? Want enerzijds staat u onder het toezicht van uw collega-notarissen, maar anderzijds bent u voor de buitenwereld gewoon een notaris en beslist u volledig onafhankelijk over bepaalde dossiers?

2A: Het botst niet als ik zelf achter mijn oplossingen sta. Mocht ik twijfelen over bepaalde zaken, dan zal ik dit zeker met mijn collega-notarissen verder bekijken en met hen overleggen. Het is namelijk ook niet 100% correct dat ikzelf een dossier voorbereid, de mensen hiervoor ontmoet, en de akten teken want dan heeft ook slechts één paar ogen het dossier gezien. Hier probeer ik dus zeker op te letten, om ervoor te zorgen dat er nog een paar ogen naar kijkt die mogelijks andere oplossingen bieden of gewoonweg controleren.

Ik heb ook begrepen dat het examen van kandidaat-notaris voor u vlot verlopen is?

2A: Klopt. Ik heb onmiddellijk meegedaan na het afronden van mijn notariële stage om geen enkele kans onbenut te laten. Er is heel wat studeerwerk en voorbereiding aan vooraf gegaan telkens na de werkuren en in de weekends. Moeilijk is wel dat er geen cursussen voor bestaan: alles wordt geacht gekend te zijn. Ik had mezelf 3 kansen gegeven, anders ging ik iets anders doen, maar het was dus niet nodig. Het is heel vlot gegaan, net als mijn verzoek om toegevoegde notaris te worden. Wij hebben Vademecums voor zowel associaties, overnames als voor toegevoegde notarissen. Dit omvat een heel stappenplan met modellen en alles wat nodig is om eraan te kunnen beginnen. Dit verliep dus ook veel vlotter dan verwacht.

En denkt u dat het statuut momenteel op punt staat? Of zijn er nog verbeteringen, aanvullingen mogelijk?

2A: De aanstellingsprocedure is echt heel eenvoudig en vlot te doorlopen vond ik. Eerst dient er een arbeidsovereenkomst te worden opgesteld, die dan ter goedkeuring aan de Kamer wordt neergelegd, om uiteindelijk naar de minister van Justitie te gaan die de aanstelling in het Belgisch Staatsblad laat publiceren. Wij dachten dat dit langer ging duren en hadden daarom een einddatum vermeld. Maar ze waren eigenlijk zo snel dat in het Staatsblad geschreven stond 'maar treedt pas in werking vanaf 30 september', waardoor ik nog een maand langer heb mogen wachten met tekenen. De eedaflegging verliep ook heel vlot. Enkel wat de gerechtelijke aanstellingen betreft heb ik om bevestiging moeten vragen aan de Kamer. Ik ben derhalve ook bevoegd om beslagen en vereffening-verdelingen te doen.

Het statuut is er bijgevolg gekomen om het notariaat aantrekkelijker te maken, zowel voor jonge notariële juristen als voor notarissen die een 'uitbolstatuut' wenselijk achten. Denkt u dat het statuut van toegevoegde notaris hierin geslaagd is?

2A: Dat lijkt mij van wel, het kan alleszins geen kwaad. Het statuut bestaat ook nog niet lang genoeg om dit grondig te kunnen evalueren. Het statuut moet er geleidelijk aan nog wat ingeburgerd geraken want veel mensen zijn denk ik zelfs niet eens op de hoogte van het bestaan van dit nieuwe statuut. Daarnaast denk ik dat de mensen die in het notariaat zitten, of nieuwe studenten er in hun opleiding hopelijk wat meer over leren, maar het lijkt me wel een zeer flexibel statuut om mensen aan te trekken en tegelijkertijd niet onmiddellijk vast te zetten. Op deze manier kunnen zij echt proeven van het notarierschap zonder de hele procedure van associëren te moeten doorlopen. Ook zeker naar de toekomst van het notariaat toe zijn reeds vragen gerezen als 'blijft het notariaat wel bestaan' of 'notarissen die met kopieermachines gelijkgesteld worden' etc. Ik weet niet of het dus een systeem is om levenslang te kunnen invullen, maar wel dat het doorgroeimogelijkheden biedt.

Denkt u niet dat het vergelijkend examen mensen afschrikt om de stap te zetten?

2A: Neen dat denk ik niet. Als mensen het echt willen en weten waarmee ze bezig zijn, dan is deze moeite geen opgave. Er dient ook wel altijd een kwaliteitscontrole aanwezig te zijn ook. Het notariaat is daarnaast ook wel toegankelijker gemaakt door het keuze-onderdeel dat ingevoerd is geworden en door het optrekken van het aantal kandidaat-notarissen. Het lijkt me dan ook niet nodig om dit nog meer te vereenvoudigen, want anders gaan te veel mensen het misschien proberen. Het mag voor mij dus gereguleerd blijven.

Wat zou u verder nog adviseren aan mogelijke kandidaat-notarissen die overwegen om toegevoegde notaris te worden?

2A: Niet te veel nadenken en gewoon doen. Je kunt het maar weten wanneer je ervan geproefd hebt. De afgelopen 7 jaar waren wel grotendeels gelijklopend, maar toch niet hetzelfde als wanneer je aktes mag ondertekenen. Vooral in de omgang met de collega's en door het aanzien van de mensen ben ik wat geschrokken dat de titel 'notaris' toch wel veel invloed heeft. Dus als tip: gewoon doen, er is zeker niets mee verloren!

Hoe verloopt de samenwerking tussen jullie drieën onderling? Zijn er bepaalde criteria waarmee jullie rekening houden bij het inplannen van afspraken bijvoorbeeld?

2A: Ons eerste criteria luidt: Wat wil de cliënt zelf? Tijdens besprekingen probeer ik zoveel mogelijk te vragen bij wie ze graag hun akte willen ondertekenen. De mensen met wie we al eens hebben samengewerkt keren meestal terug, net zoals vrienden. Mochten er mensen zijn wiens achtergrond bij één van ons gekend is vormt het een logisch gevolg dat dit dossier dan bij deze persoon komt. Dit vormt het tweede criteria. Voor de rest speelt de beschikbaarheid een belangrijke rol: mensen willen namelijk zo snel mogelijk langskomen. Bovendien neemt ieder van ons ook wel eens een dossier over wanneer een collega plots uitvalt of op vakantie gaat.

Hebt u om af te sluiten misschien zelf nog aanvullingen of dingen die graag zou willen toevoegen aan dit interview?

2A: Dat ik mezelf een goed tegengewicht vindt en dat het notariaat ook aan vervrouwelijking onderhevig is. Verder biedt het kantoor niet voldoende ruimtes om met een toegevoegde notaris optimaal te kunnen functioneren. Het is daarom ook de bedoeling om volgend jaar naar een nieuwbouw te verhuizen.

Bijlage 3. Interview met respondent 3

Mag ik u eerst vragen aan welke universiteit(en) u uw diploma's heeft behaald, en hoelang u ondertussen al in het notariaat actief bent?

Ik heb zowel de rechtenopleiding als de manama notariaat aan de VUB doorlopen. Aangezien mijn traject 5 jaar geduurd heeft, ben ik in september 2015 beginnen werken in het notariaat, en parallel heb ik mijn manama notariaat in juni 2016 behaald.

Wat was uw drijfveer of motivatie om toegevoegde notaris te worden, en welke voordelen hoopt u uit dit statuut te halen?

Ik leef naar een bepaald punt toe om het zo te verwoorden. Ik ben beginnen werken met de intentie om mijn manama notariaat te behalen en de notariële stage tot een goed einde te brengen. De volgende stap hierna betrof het notarieel examen, hetgeen ik 2 jaar heb uitgesteld om wat meer praktijkervaring op te kunnen doen. Ik ben naar het examen gestapt met geen verwachtingen: *"Ik zie wel hoever ik geraak, zodat ik mezelf nooit kan verwijten het niet geprobeerd te hebben."* de eerste keer was ik nipt niet geslaagd. Ik heb als eerste job in een groot kantoor gewerkt en daar heel veel geleerd ook, maar ik heb bij de eerste poging gemerkt dat dit niet toereikend genoeg was. Ik had veel te weinig praktijkervaring aangezien ik in al die jaren geen enkele afspraak heb mogen meemaken. Bovendien was ik ook te veel toegespitst op één bepaalde materie, namelijk het vennootschapsrecht, waar ik een monsterscore op behaalde. Daarom ben ik naar een kleiner kantoor verhuisd met één notaris. Bij mijn sollicitatie gaf deze echter wel al aan dat er op korte termijn een MSK zou komen met een ander kantoor over de grenzen van de gemeente heen, waardoor we uiteindelijk met 4 notarissen zouden zijn. Toen ik toch had besloten om het een kans te geven trad het nieuw goederenrecht in werking, en besloot ik toch opnieuw deel te nemen aan het examen, ditmaal met meer succes.

Hiervoor heb ik mijn privéleven wel tijdelijk *on hold* moeten zetten, en zat ik ook met vragen of ik bijvoorbeeld kinderen wilde, en of deze job wel echt iets voor mij was. Ik voelde me nog te jong om notaris te worden; zelfstandig starten leek me dus zeker geen optie. Bij een associatie zet je je in zekere zin wat vast, dus dan moet de klik daar ook zeker zijn op dat moment. In die tijd, ik denk dat het 2020-2021 was, begon het nieuwe statuut wel al wat in voege te komen.

En miste u dat contact met de mensen dan niet bij uw eerste job?

Ik wist niet of ik het miste omdat ik het nog nooit gedaan had. Maar ik merkte na de eerste keer dat ik het examen meedeed wel dat ik tekortschoot, en dat de opgedane theorie uit handboeken en cursussen niet voldoende was. Als ik het notariaat een eerlijke kans wilde geven moest ik het grotere kantoor verlaten en meer facetten en materies behandelen, zodat ik ook mensen kon ontvangen.

Die kans heb ik in dat kleinere kantoor wel gekregen. Ik ben er in de zomer begonnen, en heb er wel de vruchten van geplukt. Ik had minder gestudeerd, maar ik ben naar het examen gegaan met het idee dat een status-quo voor mij voldoende was, en ik was geslaagd. Ik heb mijn schriftelijk deel in februari nog onder één notaris afgerond, terwijl mijn mondeling deel eind maart was gepland en de MSK op 1 april zou plaatsvinden.

Toen ik in de zomer te horen kreeg dat ik geslaagd was nam ik terug een afwachtende houding aan: *"3 nieuwe bazen, wat gaat dat geven?"*. Opnieuw merkte ik dat we naar een groter kantoor geëvolueerd waren, terwijl dat niet meer mijn manier van werken was. Ik had van een klein kantoor geproefd, en de band met de mensen was ook volledig anders. Daarom heb ik geopperd om toegevoegde notaris te worden - mede omdat er toen ook een rush was voor vennootschappen en dit mijn expertise geweest is voordat ik van kantoor veranderd ben - maar ik merkte dat niet

iedereen daar even warm van werd. Ik ben hierna nog een half jaar in dit kantoor blijven werken, maar wilde toch vooruit; ik kon ook niet alles *on hold* blijven zetten.

Toevallig ben ik dan in dit kantoor uiteindelijk terechtgekomen. Via een algemene oproep via LinkedIn vernam ik dat men hier op zoek was naar een extra werkracht. Ik ben er niet op ingegaan, omdat ik toen nog zoekende was naar welke richting ik uit wilde gaan. Tijdens een algemene vergadering van notarissen, waar kandidaat-notarissen ook welkom waren, heb ik deze notaris ontmoet. Ondanks dat het bij een korte introductie bleef, werd ik toch wel getriggerd. Vervolgens ben ik hier op gesprek gekomen en merkte ik dat de kleinere omvang van het kantoor me wel aansprak. Zij had ook aangegeven naar een toegevoegde notaris op zoek te zijn, dus heb ik de sprong uiteindelijk gewaagd om als toegevoegde notaris verder te gaan.

Ik ben altijd wel voorstander van dit statuut geweest, want er zijn toch wel voordelen aan verbonden. Ook kon ik via deze weg uitmaken of dit beroep wel iets voor mij was, en of ik een klik met deze persoon had. Voor veel mensen is dit misschien niet de eindhalte, maar het is wel een goede overgang om te merken of men deze job wel wil doen en of er een klik is met de notaris van het kantoor.

Ik denk ook wel dat er mensen zijn die zichzelf het statuut zien uitoefenen voor de rest van hun leven, maar ik denk dat het ook wel afhankelijk is van de streek waar men woont en hoe oud men is. Op mijn leeftijd weet ik niet of ik daar wel genoeg mee zou nemen. Misschien denk ik er over 5 jaar wel volledig anders over, maar heb ik hier wel de toets kunnen doen om te ontdekken of dit wel echt iets voor mij is, en of deze persoon iemand is waarmee ik een klik heb en waarin ik wil investeren.

Want u kan nu gewoon een opzeg doen en dat is het, toch?

Klopt. Het is gelijkend aan een bediendencontract: als iemand van ons het morgen niet meer zou zien zitten, wordt er een opzeg gedaan en word ik terug kandidaat-notaris. Ik zet mij hier dus gedeeltelijk vast. Ik denk ook dat als men ergens al langer zit, en denkt dat het kantoor echt iets voor hem/haar is, dat men de tussenstap niet wil doen. Maar wanneer men ergens nieuw begint vind ik dit wel een goede tussenstap.

Dus als ik het goed begrepen heb kenden jullie elkaar hiervoor totaal niet? Want het zou mogelijks wel handiger zijn als er al een soort van vertrouwensband was aangezien u onder de aansprakelijkheid van de notaris valt?

Dat klopt. Mijn titularis heeft van in het begin al aangegeven dat ze het statuut vrij snel op gang wilde brengen. We hebben dan even gewacht, dossiers samen overlopen, en enkele zaken besproken zodat zij mijn manier van werken zag. In oktober hebben we dan besloten om het verzoek tot toevoeging in te dienen. Dat duurt dan een paar maanden.

Het klopt dat ik onder haar aansprakelijkheid val, maar ik blijf zelf ook nog persoonlijk aansprakelijk voor mijn deontologie. Het notariaat is een kleine wereld waarin je ook je best wil doen. Je komt hier ook anders binnen dan een gewone bediende. Ik ben in dit kantoor binnen gestapt als een gelijke, en ik werd van in het begin al zo behandeld. Het testen van mijn kennis was volgens de notaris ook niet nodig omdat ik het examen behaald heb. Op dat vlak moet er dus wel een klik zijn.

Het is natuurlijk ook zo dat notariële medewerkers, die aktes voorbereiden en misschien niet nauwkeurig worden nagelezen door de betrokken notaris, ook onder de aansprakelijkheidsverzekering van de notaris komen te vallen. Op dat vlak denk ik dat deze notaris wel de uitzondering op de regel is, maar zelf vond ik dit erg aangenaam: ze gaf me van meet af aan al het volle vertrouwen. Ik heb dan zelf mijn dossiers aan haar voorgelegd ter nazicht, maar na 2-3 weken hadden we het gevoel dat het werkte. Elke beslissing die ik moest nemen en waar ik twijfels

over had, heb ik met haar kunnen bespreken. Wij zitten ook twee keer in de week samen om te bekijken hoe we het gaan doen. Dus het is zeker een basis van vertrouwen.

Daar was ik eerlijk gezegd wel wat nieuwsgierig naar, omdat u aangaf hier recent te zijn ingerold.

Het werkt wel echt goed. Zij heeft zelf nu ook wat meer werkbalans: op vrijdag werkt zij bijvoorbeeld van thuis uit en vang ik haar op, en zij doet hetzelfde op de woensdagen. Deze week heeft zij verlof en neem ik alles over. Volgende week ben ik er niet en vangt zij het op, dus we hebben wel balans.

Eigenlijk hebben we daar ook nooit echt over moeten spreken, dit is heel snel gegroeid. Ik heb ook na 3-4 maanden aangegeven dat ik met een kinderwens zat, en dat ik van de voordelen dat het statuut biedt wilde genieten. Tegelijkertijd heb ik haar ook duidelijk gemaakt dat wanneer dit het moment tot associëren zou zijn geweest, ik dit ook onmiddellijk zou hebben gedaan.

Zoals u aanhaalt hebben zowel u als de andere notaris hierdoor een betere work-life-balance gekregen. Denkt u dat het statuut hier een rol in speelt?

Ik denk voor allebei wel ja, maar het zijn ook de afspraken die gemaakt worden natuurlijk. Er zijn wel basisregels, maar men kan het statuut volledig vrij invullen. Ook qua werklast denk ik dat er ruimte bestaat om dit zelf te moduleren. Ik weet ook dat, als ik me op een groot kantoor had ingekocht de lening me wel veel geld had gekost, maar dat ik binnen 5 à 10 jaar winst aan het maken was. Nu krijg ik elke maand mijn loon en verdien ik dus wel wat minder, maar dat is de keuze die ik gemaakt heb: ik behoud mijn gemoedsrust en balans, ik heb mijn bevallingsverlof zoals elke andere bediende, en ik bepaal mijn uren zelf. Natuurlijk overlopen we iedere week de agenda en moet er steeds een notaris aanwezig zijn wanneer een akte getekend moet worden, maar dat is puur op basis van vertrouwen en dat is ook iets waard. Zij heeft op haar beurt ook die ontlasting door bijvoorbeeld eens op vakantie te kunnen gaan of een dag thuis te werken, wetende dat het kantoor verder blijft functioneren. Zij kan ook op deze manier doorwerken. Omdat we een klein kantoor zijn doen we onze dossiers vaak ook zelf, terwijl het werk anders wat zou blijven liggen. Dus ik denk dat dit zeker wel een meerwaarde kan zijn ja.

Dus als ik het goed begrijp volgen jullie beide jullie dossiers op, gaande van het eerste kennismakingsgesprek tot het tekenen van de akte?

Dat wordt meestal wel gedaan ja. Als er informatieve afspraken binnenkomen waar dossiers uit voortvloeien dan beoordeel ik het meestal zelf. Onze medewerkers zijn dan wel geen juristen, maar hebben inmiddels 30 jaar ervaring. Mocht ik bepaalde dingen in een dossier wel delicaat vinden, of wanneer er al een vertrouwensrelatie met de betrokken persoon is, dan zal ik het eerder wel zelf naar mij toe trekken. Het is wel zo dat de dossiers die binnenkomen wekelijks samen besproken worden, maar meestal volgen we onze dossiers wel zelf op.

Dat is een meer persoonlijke aanpak, waar bij andere kantoren het vaak de medewerkers zijn die de gehele akte voorbereiden en de notaris op het einde tussenkomt.

Het is ook afhankelijk van het type kantoor: in een groot kantoor waar veel aktes worden gemaakt is er weinig ruimte om alle dossiers zelf op te volgen. Ik heb namelijk op zo'n kantoor gewerkt, maar ik neem persoonlijk toch liever mijn tijd de mensen, en ik heb het gevoel dat ze hierdoor ook wel naar ons terugkeren. Een bezoek aan de notaris gebeurt bij de grotere momenten in het leven; de essentie van onze job gaat wat verloren wanneer dan niet de nodige tijd kan worden geïnvesteerd hierin omdat de agenda het niet toelaat. Dat is natuurlijk ook mijn persoonlijke mening. Ik begrijp dat er dergelijke kantoren zijn die op deze wijze perfect functioneren, maar voor mij werkte dit niet meer. Sommige mensen willen ook niet eindelange gesprekken met de notaris hierover voeren.

Wanneer we bijvoorbeeld een professional voor ons hebben zitten die over 10 vennootschappen beschikt en graag iets wil verkopen, gaan we ook niet alles overlopen. We voelen dat ook wel aan.

Maar wij hebben dus wel de marge om het eventueel wel te doen. We gaan hierdoor dan wel nooit het 'grote geld' verdienen omdat de winst op deze manier lager ligt, maar op het einde van de dag keer ik met een zekere voldoening huiswaarts. Het begint ook wel een unicum te worden want de grotere kantoren zijn en worden de toekomst, en daar ben ik me ook bewust van. Maar om het vak te leren, de essentie van de job te kennen, en het psychologisch aspect te leren is dit heel belangrijk.

Hoe verloopt de onderlinge samenwerking met de andere notaris? Hoe plannen jullie de verschillende dossiers in? Volgens voorkeur van rechtsgebied of willekeurig?

Ik heb dan wel mijn voorkeursmateries zoals iedereen, maar in België bestaat er een ander systeem dan bijvoorbeeld in Nederland waar de toegevoegde notaris benoemd wordt om bepaalde bevoegdheden toebedeeld te krijgen. Tijdens mijn eedaflegging heb ik beloofd om alle mensen te helpen, wat betekent dat ik alle materies moet beheersen. Er zullen dan wel altijd materies zijn waarin mijn voorkennis wat geringer is, maar een notaris is naar mijn mening een *allround*-jurist en notaris.

Hiervoor hebben wij een overkoepelende agenda voor het kantoor. Onze medewerkers plannen daarin de afspraken, daarbij rekening houden met het feit dat we momenteel maar over één aktezaal beschikken. Mocht het dus voorkomen dat een andere afspraak parallel ingepland wordt, dan is dit best een informatieve afspraak en een akte tezamen, zodat ik de mensen eventueel ook op mijn bureau kan verwelkomen. 1 à 2 weken op voorhand bekijken mijn collega-notaris en ik de agenda, en verdelen we de dossiers op basis van beschikbaarheden. Wanneer de medewerkers dit voor ons zouden doen verliezen we daardoor in zekere zin wat voeling met de dossiers, bijvoorbeeld wanneer mijn collega-notaris met een complexer dossier zit en ik bijgevolg wat meer zaken van haar overneem. Op deze manier hebben we zelf de controle en de balans, en is er ook variatie.

Wat betreft uw aansprakelijkheid: aan de ene kant staat u onder het toezicht van uw collega-notaris, maar aan de andere kant beslist u volledig zelf over de dossiers die u in handen hebt. Denkt u niet dat deze principes op de een of andere wijze botsen met elkaar?

Ik snap waar deze redenering vandaan komt. Voor mij botsen deze principes niet omdat ik een bediende ben: als er fouten gebeuren die geld kosten, val ik onder de verzekering van mijn titularis. Anderzijds blijft mijn persoonlijke aansprakelijkheid inzake de naleving van de deontologie wel behouden.

Ik denk dat veel notarissen ook die perceptie hebben dat de toegevoegde notaris onder hun verzekering valt. Maar wanneer men deze job echt wil doen – velen zien het als een springplank – dan denkt men effectief ook als notaris zijnde. Enkel het statuut waaronder men dit doet is verschillend, namelijk het sociaalrechtelijk statuut als toegevoegde notaris.

Ik denk dat het daarom net meer verantwoordelijkheid oplegt aan de toegevoegde notaris.

Ja, het is niet enkel mijn aansprakelijkheid maar bijgevolg ook deze van de notaris zelf. Het komt mij natuurlijk ook niet ten goede. In de praktijk voelt het dus echt niet zoals in de theorie. Mijn titularis staat dan wel boven mij, maar juridisch en deontologisch doen wij exact hetzelfde. Ik val enkel onder zijn/haar verzekering omdat het statuut dit zo geregeld heeft. Ik denk ook niet dat veel toegevoegde notarissen op deze manier ernaar kijken want men heeft dan al zo'n traject afgelegd dat, wanneer een grote fout gemaakt zou worden, dit ook een persoonlijke impact heeft op mijn verdere carrièremogelijkheden. Ik denk dus dat het overschat wordt.

Ik heb al vernomen dat sommige toegevoegde notarissen het bediendenstatuut financieel gezien niet zo aantrekkelijk vinden.

Ik denk dat het ook belangrijk is om naar de omzet van het kantoor en het kantoor zelf te kijken. Natuurlijk zal men meer verdienen als men zich inkoopt. Men zal dan wel een lening moeten aangaan maar deelt wel in de winst. Men zou dan eventueel kunnen overeenkomen met de toegevoegde notaris om winstpremies uit te keren, maar opnieuw wordt dit moeilijk om te bepalen, bijvoorbeeld wanneer de agenda op bepaalde momenten wat minder druk is. Als toegevoegde notaris moet men dus beseffen dat men niet even veel geld zal verdienen als iemand die zich inkoopt, maar ik vind dit wel logisch. Men kan niet van alles het beste willen hebben. Zelfs indien men een monsterloon zou krijgen, dan gaat er misschien ook meer verwacht worden aangezien men zich dan moet bewijzen, langere dagen moet maken en zelfs in de vrije tijd werken, en wat vormt dan de meerwaarde van het statuut? Dus ik denk inderdaad dat dit een beslissing is die iedereen voor zich moet maken. Ik denk dat dit heel persoonlijk is ook. Als men voor dit statuut kiest lijkt het mij dus ergens wel logisch omdat men bediende is. Het kost een werkgever ook veel meer om een bediende te betalen dan iemand met een zelfstandigenstatuut.

En u geniet in dit statuut ook de voordelen die een bediende ook heeft.

Voilà. Onder het bediendenstatuut krijg ik verlof, een hospitalisatieverzekering, bevallingsverlof, etc. Als ik dit kan combineren met bijvoorbeeld thuiswerk en flexibele uurregelingen, is dat voor mij natuurlijk ook geld waard. Wanneer men daarentegen een keurslijf heeft komt hier nog extra druk en werklust bij kijken. Plus ik vind dat wanneer het statuut als opstapplan dient, het ook fijn is dat er nog een groeimarge bestaat. Ik begrijp natuurlijk ook dat er toegevoegde notarissen deze mening dragen want dat is de perceptie van velen ook. Maar ik vind het persoonlijk belangrijker om minder geld te verdienen en aan het einde van de dag mijn gemoedsrust te hebben en de voldoening uit deze job te halen omdat ik mensen heb kunnen helpen.

Op uw vorig kantoor heeft u zich gespecialiseerd in het vennootschapsrecht, binnen dit kantoor is dit helemaal niet het geval. Daarom misschien een algemene vraag of u denkt dat het statuut van toegevoegde notaris ook de mogelijkheid leent tot specialisatie?

Ik begrijp zeker dat mensen dat zouden willen, maar ik denk wel dat dit dan tot een hervorming van het beroep zal moeten leiden. Alles is namelijk zo verweven met elkaar. Wanneer iemand bijvoorbeeld langskomt om een huis te kopen, dan zit hier zoveel familierecht door verweven: is deze persoon getrouwd? Wat gebeurt er als één van de twee sterft? Mensen komen hier misschien wel voor één bepaalde zaak, maar juridisch gezien heeft dit betrekking op zoveel meer rechtstakken. Ik denk ook dat het bieden van deze all-in service juist de meerwaarde is van het notariaat. Een advocaat specialiseert zich in een bepaalde rechtstak en zal daarin ook heel goed zijn, maar heeft vaak geen verdergaande kennis binnen andere rechtsdomeinen. Mensen komen bij ons langs en krijgen een totaalpakket aangeboden.

Ik ontken ook niet dat het selectietraject om notaris te worden zeker zwaar is, maar het is ergens ook de bedoeling om de mensen die gemotiveerd zijn te onderscheiden van de rest. Het is ook een foute perceptie dat men de slimste moet zijn om op het examen te kunnen slagen. Wanneer de drive en inzet, en het hebben van gezond verstand, aanwezig is kom je al heel ver. Ik vind het ook goed dat in deze selectie de praktijkervaring getest wordt. Ik denk dat door specialisatie veel hiervan verloren zal gaan.

Een notaris moet, zoals ik het begrepen heb, volgens u veelzijdig zijn op dat vlak.

Ja, omdat alles inderdaad zo met elkaar verweven is. Als mensen langskomen moet men al 10 stappen vooruitlopen om het zo maar te zeggen, om bijvragen te kunnen stellen en de valkuilen te

kunnen zien. Notaris zijn is ook een beetje advocaat van de duivel spelen, ook al willen ze dat misschien niet even graag altijd horen. Ontbreekt deze helicoptervisie, komt dat de burger ook zeker niet ten goede, omdat men dan oplossingen zal voorstellen waarover niet voldoende nagedacht is. Het is ook natuurlijk niet de bedoeling wanneer iemand langskomt deze met 4 verschillende notarissen moet samenzitten. Ik heb hier dus zeker wel over nagedacht, maar ik ben er geen voorstander van. Ik was er zelfs al geen voorstander van dat het quotum werd verhoogd.

Denkt u dat het statuut vandaag volgens u op punt staat, of dat er nog verbeteringen of aanvullingen kunnen worden gedaan?

Ik denk dat dit gaandeweg zal blijken. Ik heb op dit moment nog geen dingen ontdekt die ik vreemd vind. Er zijn wel een paar basisregels, maar hierdoor bestaat er ook de vrijheid om het te moduleren. Ik denk dat de grootste lacune voor veel mensen in de praktijk het financieel aspect is. Hiervoor is namelijk niets wettelijk neergeschreven. Dit zou in mijn ogen tot misbruik kunnen leiden langs twee zijden: mensen die vinden dat ze hetzelfde moeten verdienen als de notaris enerzijds, maar ook notarissen die bij wijze van spreken slechts een hongerloon uitbetalen anderzijds. Als kandidaat-notaris staat men in een betere onderhandelingspositie gezien de aantallen die jaarlijks benoemd worden, en wanneer dit laatste scenario zich zou voordoen denk ik dat men zelf moet uitmaken of dit statuut het wel is. Voor mij is het op dit moment prima zo. Ik kan mijn statuut moduleren zoals ik het wil, en ik heb een goede verstandhouding met de notaris.

Hoe zit het hier met uw titel? U mag uzelf gewoon notaris noemen toch?

Klopt. Dit is ook effectief de bedoeling en het staat ook zo in de wet vermeld dat het naar de buitenwereld toe niet kenbaar gemaakt mag worden. Dat doen wij dus in principe ook niet. In de aktes bijvoorbeeld wordt het ook niet vermeld. Wij zijn hier met twee notarissen is het verhaal dat verteld wordt. Uiteindelijk heeft men ook hetzelfde examen afgelegd en heeft men dezelfde kwalificaties, dus hoe het dan financieel tussen ons geregeld wordt daar liggen de mensen niet van wakker. Ik denk dat veel notarissen hier wel mee worstelen dat ze 'maar' toegevoegde notaris zijn. Er wordt in zekere zin wat op neergekeken ook vind ik: men draagt geen risico, men heeft zich niet ingekocht, etc. Maar uiteindelijk mag men wel dezelfde aktes tekenen. Ik trek mij dit persoonlijk niet aan, ik heb hier ook bewust voor gekozen. Maar ik denk dat voor sommige de perceptie van de buitenwereld zo belangrijk is dat het statuut om die reden wat afgeschreven wordt.

Eigenlijk weet ik het antwoord al op deze vraag, maar ter bevestiging: bent u het eens met de stelling dat het statuut dus een meerwaarde is voor het notariaat?

Ja, ja, ja. Ik denk inderdaad dat veel mensen die juridisch de capaciteit hebben om het examen te doen misschien in het verleden wat afgeschrikt zijn geworden door het zelfstandigenstatuut, dus ik denk zeker dat dit voor hen een meerwaarde kan zijn. Anderzijds vind ik het dan wel minder goed dat het quotum verhoogd is geworden en dat er bijgevolg veel meer toegevoegde notarissen zullen zijn. Ik vind persoonlijk dat de basis moet blijven wat het is, en het statuut waar men het onder uitoefent losstaat van het aantal notarissen. Maar het is allicht een meerwaarde. Ik heb het niet concreet gevolgd dus ik durf niet te zeggen of er meer mensen dit jaar hebben meegedaan aan het notarieel examen, maar het is ook wel hervormd dit jaar. Vroeger had men voor het verbeteren van de akten bijvoorbeeld open vragen, kleine vragen, etc. Nu wordt het niet langer opgedeeld per soort vraag maar per rechtstak. Er zijn drie algemene delen waar men overkoepelend 60% op moet halen dacht ik, en dan mag men één specialisatie kiezen. Dus daarmee dat misschien de verwarring al wat begint te komen in de praktijk dat we misschien naar een meer gespecialiseerd statuut evolueren. Maar ik denk dat de praktijk hier ook nog steeds zoekende in is. De mensen die de wetten moeten schrijven, evalueren, of in de benoemingscommissie zetelen hebben het ook niet gemakkelijk. Ik zie het nut niet in van de hervorming van het notarieel examen, noch van het verhogen van het quotum.

Ik denk persoonlijk dat de vergrijzing daar ook een rol in speelt, om de nodige continuïteit van het notariaat te kunnen blijven garanderen.

Dat zou kunnen. Maar anderzijds varieert het aantal te benoemen kandidaat-notarissen jaarlijks. In mijn jaar waren er 10 van de 54 in Limburg, wat heel veel was. Dit jaar waren het er dacht ik maar 4. Er zijn altijd wel x-aantal kandidaat-notarissen, en het aantal zuivert ook weer aan. Ik denk dat er ook wel veel verjonging is, al weet ik dit niet zeker. Toch blijf ik er geen voorstander van om het aantal op te trekken.

Bent u dan wel voorstander van de beperking van het aantal toegevoegde notarissen per titularis/kantoor?

Ik denk dat die beperking vrij hoog is, namelijk het aantal titularissen plus één. Ik stel mezelf dan de vraag hoeveel notarissen men bijvoorbeeld bij ons dan zou willen toevoegen, of in een kantoor waar er al 4 notarissen zijn. Ik begrijp dat er ergens een grens getrokken dient te worden, dus op zich kan ik me hier wel nog in vinden. Ik vind het nog een vrij ruime marge. Dat zou dus eigenlijk willen zeggen dat hier bij ons er nog een tweede toegevoegde notaris zou kunnen bijkomen. Als dat mensen zijn die in het begin van hun carrière staan zal er wel meer begeleiding ook voor nodig zijn, dus ik begrijp dat er een limiet op staat.

Misschien een laatste vraag wat u zou adviseren aan kandidaat-notarissen die momenteel overwegen al dan niet toegevoegde notaris te worden?

Ik denk dat het gevoel en de gezinssituatie hierin een belangrijke rol speelt. Mijn mening is dat ik een gelijke ben voor mijn collega-notaris, maar sommigen kijken naar de titel en hebben schrik dat erop neergekeken wordt. Ik denk dus dat het iets heel persoonlijks is. Het is ook moeilijk om een plaats te vinden op dit moment, zeker hier in deze provincie. Ik denk dat ze hier wat terughoudender zijn daarin. Dat zal op termijn wel verbeteren.

Ik denk dus dat het vooral de essentie is dat men bij zichzelf blijft en uitmaakt of men het statuut als een opstapplank ziet of tout court altijd toegevoegde notaris wil blijven. Daarna zal de moeilijkheid erin bestaan om iemand te vinden die in dit statuut wil meegaan. Als men ergens nieuw begint zou ik aanraden om daar altijd op aan te sturen om de mensen te leren kennen en de kans te krijgen om elkaar wat af te toetsen. Als titularis zijnde kan men iemand wel vijf jaar in dienst hebben, maar blijft de hamvraag op de dag dat deze de verantwoordelijkheid krijgt om notaris te zijn diens persoonlijkheid hetzelfde is gebleven. Ik denk dat het vooral het zoeken is naar iemand waarmee men een klik heeft, en zeker niet met het minste genoegen nemen. Dus ik denk gewoon het gevoel volgen, de voor-en nadelen in rekening nemen, en kijken wat belangrijk is.

Bijlage 4. Interview met respondent 4

Misschien een algemene vraag om mee te starten, ik heb begrepen dat dit een groot kantoor is waar u werkt, klopt dat? En werken jullie hierdoor dan ook in teamverband?

Momenteel zijn we met 5 notarissen en 35 werknemers. Ons team is heel gevarieerd, bestaande uit juristen, dossierbeheerders, onthaalmedewerkers, medewerkers die zich met de postaktes bezighouden (5-10), een officemanager met een ondersteunende medewerker, etc. Ik denk dus dat er ongeveer 10-15 personen bij ons geen dossiers doen, de overige medewerkers zijn derhalve wel dossierbeheerders en hebben een diploma rechtspraktijk op zak of master in de rechten en/of notariaat. Zij mogen kiezen of ze alle dossiers willen doen, of zich meer specifiek in een bepaalde rechtstak willen verdiepen. De indeling binnen ons kantoor is gelijkaardig aan het curriculum van de manama notariaat in Leuven: wij hebben zowel een cel vennootschappen als een cel vastgoed en familiaal recht. Tot slot is er ook een cel nalatenschappen waar 2 dossierbeheerders zich over ontfermen en dit ook erg goed doen. Indien men dus een bepaalde voorkeur zou hebben voor enig rechtsgebied en er zou plaats zijn binnen deze cel, dan is dit zeker ook mogelijk. De notarieel juristen krijgen wel alle materies op hun bord en zijn dus wel meestal allround.

Wat was uw drijfveer of motivatie om voor het statuut van toegevoegde notaris te kiezen?

Eerlijk gezegd was dit niet gepland. In 2023 heb ik deelgenomen aan het vergelijkend examen voor het notariaat. Toen ik te horen kreeg dat ik geslaagd was had ik op dat moment nog geen concrete plannen. Ik was er namelijk van uitgegaan dat het kantoor verder zou blijven functioneren met hetzelfde aantal notarissen. Uiteindelijk werd mij toch een voorstel gedaan om toegevoegde notaris te worden. Ik vond dit toen al vrij snel een goed idee. Het is in de eerste plaats een veel minder lange procedure die doorlopen moet worden om aangesteld te worden dan wanneer men associé of titularis wenst te worden. Als tweede voordeel heb ik mij ook niet moeten inkopen in de associatie, ben ik geen lening moeten aangaan bij de bank, etc. Ikzelf zie dit statuut dus als een goede tussenstap. Het is wel de bedoeling om op termijn mee in te stappen in deze associatie (uiteraard in samenspraak met de andere notarissen indien alles goed blijft lopen), maar voorlopig ben ik blij om als toegevoegde notaris hetzelfde werk te mogen doen.

Bent u van mening dat de work-life-balance misschien ook een belangrijke factor kan spelen met betrekking tot het statuut?

Ik denk dat het vooral afhangt van hoe men het statuut concreet invult. Bij een associatie wordt de associé van meet af aan al volledig betrokken in het reilen en zeilen van de vennootschap. Als toegevoegde notaris daarentegen kan men zijn/haar agenda of werkschema plannen naar wens. Mijn agenda is bijvoorbeeld gelijkend aan de agenda's van mijn collega-notarissen: elke dag kunnen aktes en besprekingen worden ingepland en heb ik zelf ook steeds minder eigen dossiers. Naar mijn mening verschilt mijn work-life-balance dus niet zoveel van deze van de andere notarissen. Een verschilpunt hierbij is wel dat ik mij geen zorgen moet maken over de werking van het kantoor en het personeelsbeleid – dat is dus een verlichting van mijn work-life balance. Ik ben namelijk geen vennoot en beslis ook niet hierover mee. Ik mag met het nieuwe statuut dus wel net iets meer dan als dossierbeheerder, namelijk het tekenen van aktes, maar een extra last is dat voor mij niet.

Dus als ik het goed begrijp zijn de voordelen die u uit het statuut hoopt te halen enerzijds om na te gaan of de job inhoud bij u past, en anderzijds ook het gegeven dat u zich niet onmiddellijk moet vastzetten aan het kantoor, klopt dat?

Ja dat klopt.

Hoe verloopt de samenwerking dan tussen de verschillende notarissen? Houdt iedere notaris zich met iets specifieks bezig zoals bijvoorbeeld het vennootschapsrecht, of doet iedereen alles binnen uw kantoor?

Binnen ons kantoor wordt dit wat verdeeld. Er zijn 2 notarissen die zich vooral met familiaal recht bezigen en hier de voorkeur ook aan geven. Verder waren er ook 2 notarissen, waarvan één intussen ere-notaris is, die vennootschapsdossiers op zich namen. Eén notaris doet zowat alle dossiers. Ikzelf ben ook allround, maar door de verdeling hou ik me vaak meer met familiaal recht of vastgoedzaken bezig.

En denkt u dat het statuut zich daar ook toe leent, om meer ruimte mogelijk te maken voor specialisatie?

Dit lijkt mij op zich wel mogelijk, indien dit past binnen het kantoor waar men werkzaam is. Ik denk niet dat veel kleinere kantoren op specialisatie inzetten gezien de omvang. Om daar dan toegevoegde notaris te worden en zich te specialiseren binnen één bepaald rechtsgebied lijkt me redelijk moeilijk. Ik denk dat het dan beter geplaatst is om alle soorten dossiers te behandelen.

Dit kan ik natuurlijk enkel zeggen op basis van mijn ervaring. Op mijn vorig kantoor waren er 3 notarissen en +/- 15 medewerkers werkzaam. Daar deden de notarissen ook alle soorten dossiers. Maar ik denk dus dat het vooral afhankelijk is van hoe het kantoor gestructureerd is. Als de toegevoegde notaris toch wenst zich te specialiseren, dan denk ik dat deze best een kantoor zoekt dat opgesplitst is in teams of cellen, zoals dat hier eigenlijk het geval is.

Ik heb van een aantal andere toegevoegde notarissen de bemerking gekregen dat het statuut op financieel vlak wat teleurstelt. Anderen zeggen dan weer dat men zelf de overweging moet maken tussen het financieel aspect en de voordelen die men hiervoor in de plaats krijgt. Hoe denkt u hierover?

Ik was me er zelf eerst totaal niet van bewust maar het statuut is niet enkel financieel nadelig voor de toegevoegde notaris, maar ook voor de associatie die de toegevoegde notaris moet betalen. Ik denk daarom dat het beter zou zijn om de toegevoegde notaris ook in een zelfstandigenstatuut te gieten. Ik begrijp namelijk ook de reden niet waarom de wetgever het statuut specifiek onder het bediendenstatuut wilde laten vallen, maar het is dus niet ideaal nee en ik denk dat veel mensen deze mening delen. Het is onzeker of dit ooit nog zal wijzigen, maar ik denk dat dit op zich niet slecht zou zijn om het notariaat nog toegankelijker te maken.

Dus u zou dan de bijkomende voordelen zoals bijvoorbeeld verloven en hospitalisatieverzekeringen liever inruilen voor een zelfstandigenstatuut?

In mijn specifieke geval weet ik te weinig over het zelfstandigenstatuut om de overweging te kunnen maken. Ik weet dus niet of ik direct zelfstandige zou worden. Ik zou dit wel overwegen. Anderen zouden dit wel onmiddellijk doen, dus ik kan het niet zo goed vergelijken. Mocht de mogelijkheid er zijn zou ik de voor-en nadelen wel zeker afwegen en kijken wat voor mij het beste zou zijn.

Het statuut van toegevoegde notaris vormt een mooie tussenstap voor u.

Klopt.

Wat betreft de aansprakelijkheid: enerzijds staat u onder het toezicht van de vennootschap, maar anderzijds beslist u volledig onafhankelijk en zelfstandig over de dossiers die u in handen heeft. Daarom vroeg ik mij af of deze twee principes niet wat botsen volgens u?

Ik vind niet dat de twee principes botsen. Ik mag in mijn dossiers namelijk volledig vrij beslissen, dus er is niemand die dit nakijkt of controleert. Hetgeen wel vaker gebeurt is dat problemen of complexe zaken in bepaalde specifieke dossiers met alle collega-notarissen besproken worden. Ik voel mij in die zin dus volledig onafhankelijk; ik moet mij niet verantwoorden tegenover mijn collega-notarissen.

Wat betreft de aansprakelijkheid dan val ik wel onder de aansprakelijkheidsverzekering van de associatie. Er wordt ook vermeld dat ik voor de associatie optreedt, en dat het dus duidelijk wordt meegedeeld aan de mensen. Dat vind ik op zich wel goed. Mochten er dan ooit problemen zijn, dan zal mijn aansprakelijkheid ook gedekt worden.

Ik vind dus dat het in de praktijk niet zo strijdig is als het lijkt.

Maar u bent wel nog steeds persoonlijk aansprakelijk wat betreft mogelijke inbreuken op de deontologie, toch?

De regel is dat ofwel een titularis een persoonlijke verzekering afsluit, ofwel dat deze zijn/haar vennootschap laat verzekeren. Ik heb dit dus niet moeten doen omdat ik onder de verzekering van de vennootschap val. Mocht ik inderdaad een persoonlijke fout begaan, dan kan ik inderdaad worden aangesproken maar val ik alsnog onder de aansprakelijkheid van het kantoor wel (tenzij het een fout betreft die de verzekering niet denkt, maar dat geldt niet enkel voor een toegevoegde notaris, ook voor titularissen en associés).

En denkt u dat het statuut momenteel op punt staat? Of is er nog enige verbetering of aanvulling vereist volgens u?

Het kader is er, maar de invulling wordt volledig overgelaten aan de betrokken partijen. Ik vond dit wel fijn om onmiddellijk te kunnen starten als toegevoegde notaris.

Als nadeel vind ik persoonlijk wel de mate waarin de toegevoegde notaris betrokken wordt binnen het kantoor. Als toegevoegde notaris heb ik geen inspraak in de associatie omdat ik geen aandeelhouder ben. Het lijkt mij ook moeilijk om wettelijk te verankeren voor welke punten de toegevoegde notaris al dan niet mag deelnemen aan het management of kantoorgebeuren.

Dus misschien is het wel een meerwaarde volgens u dat hier misschien meer bij stilgestaan moet worden?

Ja. Natuurlijk moet dit niet altijd het geval zijn; over bepaalde dingen hoeft ik niet te beslissen. Maar bij andere zaken, zoals bijvoorbeeld bij evaluatiegesprekken van dossierbeheerders, kan de toegevoegde notaris wel nuttig zijn. Het is dus hoe de betrokken partijen het concreet invullen.

Kende u het kantoor trouwens al voordat u toegevoegde notaris werd? Want ik kan wel begrijpen dat u onder de aansprakelijkheid van de vennootschap valt en daardoor wel enige band of relatie met het kantoor aanwezig moet zijn?

Ik ben in dit kantoor werkzaam sinds juni 2021. Ik was dus geen onbekende. Ik ben mij er inderdaad wel van bewust dat er een vertrouwensband moet bestaan opdat de toegevoegde notaris onder de verantwoordelijkheid van de vennootschap aktes kan en mag ondertekenen. Het lijkt mij daarom aangewezen om eerst een bepaalde tijd binnen kantoor te werken.

Ik ken daarentegen ook wel mensen die onmiddellijk ergens als toegevoegde notaris aangesteld zijn geworden, maar ik vind het toch ook belangrijk dat titularissen en associés weten wat voor personen binnenhaalt, hoe hij/zij de dossiers aanpakt, etc. Het benoemingsproces verloopt ook redelijk eenvoudig en snel, waardoor ook snel aktes ondertekend worden onder de aansprakelijkheid van de titularis/vennootschap.

Hoe staat u tegenover de stelling dat het nieuwe statuut de aantrek van nieuw talent stimuleert of bevordert? Denkt u dat door het nieuwe statuut er meer mensen geïnteresseerd zullen zijn in het notariaat?

Ik heb er wel mijn twijfels bij: toegevoegde notaris wordt men niet van de ene dag op de ander. Om gewoonweg kandidaat-notaris te worden moet al een heel parcours doorlopen worden. Ik denk eens men geslaagd is dat men hoe dan ook notaris wil worden, ongeacht onder welk statuut. Daarom denk ik dus dat op kantoren waar het mogelijk en gewenst is, en waar men zich specifiek op iets wil toeleggen, dat dit statuut van toegevoegde notaris zeker interessant kan zijn.

Anderzijds zie ik niet in waarom men dan ervoor zou kiezen om notaris te worden onder het statuut van toegevoegde notaris en niet als associé of titularis. Het statuut lijkt me wel aantrekkelijk voor mensen die enkel het tekenen van aktes willen nastreven en verder geen interesse hebben in het runnen van een notariskantoor. Voor de andere categorie lijkt me dit een minder aantrekkelijk statuut.

Ik weet dus niet zeker of het een grote impact heeft of zal hebben. Het voordeel voor mij was dat de procedure tot aanstelling heel snelt gaat: men moet gewoon een addendum bij de arbeidsovereenkomst ondertekenen waarin vermeld wordt dat men als toegevoegde notaris zal optreden.

Hoe ik het had begrepen is dat de mogelijkheid tot deeltijdse tewerkstelling ook een doelstelling van de wetgever vormde bij de invoering van het nieuwe statuut.

Zelf ken ik persoonlijk niemand die deeltijds werkt momenteel. Het zou op zich wel kunnen, maar het moet dan zeker ook voldoende worden afgebakend. Ik denk wel dat dit praktisch gezien moeilijk is: men moet bereikbaar zijn voor de dossierbeheerders die de aktes voorbereiden, men moet de aktes ook kunnen nalezen, feedback kunnen geven aan de opstellers, mails en oproepen van cliënten tijdig kunnen beantwoorden, etc. Ik denk dat dit wat uitgebreid is om in deeltijdse tewerkstelling te kunnen verrichten, tenzij men natuurlijk veel minder dossiers zou opnemen dan.

Anderzijds kan men ook argumenteren dat de werklast van uw collega-notarissen door het statuut in zekere zin verlaagd wordt.

Dat klopt. Het voordeel is dat er nu een bijkomende agenda is waar afspraken en aktes ingepland kunnen worden. Ik weet wel niet of mijn collega-notarissen het hierdoor wat rustiger hebben. Eén van mijn collega's werkt nu 4/5 en is er dus niet op vrijdag. Ik denk wanneer het dan druk zou zijn op kantoor hij op vrijdag of in de weekends en vrije dagen wel werk zal moeten inhalen dan.

Dus als ik het goed begrepen heb denkt u niet dit een voordeel zou kunnen zijn?

Nee. Ik denk dat dit voor bedienden wel mogelijk is en ook makkelijker is om te vragen aan de werkgever. Wanneer men associé is wordt van diegene verwacht om volledig geëngageerd en betrokken te zijn binnen de associatie, en het lijkt het me iets moeilijker om dit overeen te komen. Deeltijdse tewerkstelling is misschien iets meer ingeburgerd bij bedienden, maar het zal er dus van afhangen wat men wil.

Hoe staat u zelf tegenover het statuut? Vindt u het een meerwaarde om de tussenstap te kunnen maken?

Voor mezelf vind ik het een goede tussenstap om te maken. Veel mensen denken er ook zo over, dus in die zin dat ik wel dat het opzet van de wetgever hierin geslaagd is. Op deze manier kan de toegevoegde notaris er veel sneller achter komen of het notarisschap iets voor hem/haar is en of men ook kan samenwerken met de collega-notarissen. Men moet ook niet naar de bank gaan voor

een lening, de procedure verloopt snel, en men merkt onmiddellijk of het voor hem/haar weggelegd is of niet. Stel dat het notariatschap toch zou teleurstellen, dan is het voorts ook heel gemakkelijk om weg te gaan: door een eenvoudige opzegging wordt de arbeidsovereenkomst beëindigd. Hoe het dus verder gaat ziet en bepaalt men zelf natuurlijk. Ik had op voorhand wel besproken dat dit statuut eerder een tussenstap vormde.

Wat zou u tot slot adviseren aan kandidaat-notarissen die de verschillende statuten momenteel aan het overwegen zijn?
--

Ik zou vooral aanraden om te kijken naar welk statuut hem/haar het meeste aanspreekt. Ik denk dat het, buiten in mijn geval dan, voor velen reeds op voorhand een uitgemaakte zaak is of ze al dan niet toegevoegde notaris wensen te worden. Bij twijfel denk ik dat het belangrijk is om allerlei zaken te bespreken met de notarissen zoals de inhoud van de functie, de al dan niet onmiddellijke betrokkenheid binnen het kantoor, de mogelijkheid tot al dan niet associëren, etc. Vanaf dan is het voor iedereen ook duidelijk wat er verwacht wordt. Stel dat de kandidaat-notaris het statuut van toegevoegde notaris eerder als tussenstap ziet daar waar de andere notarissen geen mogelijkheid tot associëren voorstellen in de verdere toekomst, dan zou ik hier zeker ook conclusies uit trekken.

Bijlage 5. Interview met respondent 5

Aan welke universiteit(en) heeft u uw diploma('s) behaald, en hoelang bent u reeds actief binnen het notariaat?

Ik heb mijn bachelor aan de UHasselt, en mijn masterdiploma aan de KULeuven behaald. Ik heb mijn manama notariaat ook aan de KULeuven behaald in 2017, wat betekent dat ik ondertussen 7 jaar actief ben binnen het notariaat. Ik werk ondertussen al twee jaar in dit notariskantoor, waarvan nu momenteel al een half jaar als toegevoegde notaris dan.

Zijn jullie een groot kantoor? Hoeveel medewerkers zijn hier werkzaam?

Wij zijn wel een redelijk groot kantoor: bij ons zijn er namelijk ongeveer 25 medewerkers werkzaam naast de 4 geassocieerde notarissen en ikzelf dan als toegevoegde notaris.

Wat was uw motivatie of drijfveer om toegevoegde notaris te worden? Waarom heeft u specifiek voor dit statuut gekozen?

Na het slagen voor mijn vergelijkend notarieel examen werd door de oorspronkelijke twee notarissen binnen dit kantoor de vraag gesteld welk verder parcours ik voor ogen had, waarbij ik onmiddellijk mijn ambitie te kennen heb gegeven om snel notaris te willen worden. Helaas was op dat moment de associatieprocedure reeds ingezet met twee andere kandidaat-notarissen die al langer binnen dit kantoor werkzaam waren. Toch leek het me wel een meerwaarde om als vijfde 'notaris' mee in de volledig nieuwe vennootschap te stappen zodat het naar de buitenwereld ook onmiddellijk duidelijk was dat er geen vier maar vijf notarissen aan dit kantoor verbonden zijn. Gezien de snelle aanstellingsprocedure om toegevoegde notaris te worden hebben we besloten om mij als toegevoegde notaris in de vennootschap te betrekken. Hierdoor hebben mijn twee andere collega-notarissen en ik eind september de eed afgelegd, en zijn we op 1 oktober in de vennootschap gestapt. Ik zie het statuut van toegevoegde notaris dus eerder als een tussenstap tot een mogelijke associatie.

Denkt u dat de rechtenopleiding, de manama notariaat en de notariële stage u voldoende hebben voorbereid op het beroep van notaris?

Voor mij persoonlijk was dit wel het geval: De manama zelf is heel uitgebreid en zwaar, maar wel een goede opleiding naar mijn mening. Ik heb in mijn stageperiode erna ook al mensen mogen ontvangen en kreeg hierin ook veel vrijheid, dus naar mijn mening was ik hier wel goed op voorbereid. Natuurlijk hangt dit ook sterk af van de gekozen stageplek. Ik kan me voorstellen dat men stageloopt op een kantoor waar dit bijvoorbeeld helemaal niet toegelaten wordt, of waar men vooral in een bepaalde specifieke rechtstak wordt tewerkgesteld. Dit zou wel voor onzekerheid kunnen zorgen bij de betrokken notarissen, bijvoorbeeld wanneer mensen langskomen voor een vennootschapsdossier waarin de notaris gespecialiseerd is, maar zich bijkomend ook vragen stellen bij hun huwelijksakte.

Toen ik binnen dit kantoor ben gestart als kandidaat-notaris heb ik ook onmiddellijk afspraken mogen doen, dus de switch was voor mij niet heel erg groot wanneer ik dan als toegevoegde notaris bijkomend nog mijn handtekening mocht zetten. Binnen dit kantoor zijn de notarieel juristen en medewerkers, buiten de kandidaat-notarissen en de notarissen dan, wel specifiek verbonden aan een bepaald rechtsgebied. Met de omvang van dit kantoor is deze mogelijkheid er dus, en doet men ook wat men graag doet. Er zijn namelijk ook medewerkers die de deelname aan het examen niet ambiëren om net zo specifiek te kunnen blijven werken. Maar in het algemeen vind ik dit dus wel een goed parcours.

In een voorafgaandelijk rapport aan het wetsvoorstel werd de mogelijkheid tot specialisatie vermeld voor de toekomstige toegevoegde notaris. Denkt u dat dit een goed

idee zou kunnen zijn, of eerder dat de toegevoegde notaris van alle markten thuis moet (blijven) zijn?

Mocht men het statuut van toegevoegde notaris zien als een lange-termijn-optie omwille van een *nine to five* job of omwille van een 4/5 tewerkstelling, dan denk ik dat dit wel zou kunnen werken. Voor mij moet een notaris iedereen kunnen helpen die met vragen of problemen uit verscheidene rechtsgebieden zitten net omwille van het feit dat alles zo nauw verweven is met elkaar. Wanneer mensen met een vennootschap bijvoorbeeld langskomen voor een familiaal dossier te bespreken is het moeilijk om deze dingen los te trekken van elkaar. Het is natuurlijk ook zo wanneer iemand reeds bij iemand van ons een akte heeft getekend, hij/zij dan ook graag naar deze persoon zou willen terugkeren voor een volgend dossier; ik denk dat specialisatie dit gegeven ook moeilijker zou maken dan. Binnen dit kantoor wordt er overigens ook geen onderscheid gemaakt in titels, andere kantoren doen dit wel meer.

Wat hoopt u uit het statuut te halen? Denkt u dat het verkrijgen van een betere work-life-balance tot deze voordelen behoort?

Ik snap niet goed hoe mensen dit kunnen zeggen want in mijn ogen is men notaris 's morgens, 's middags en 's avonds en moet men altijd bereikbaar zijn en blijven. Ik zou hier persoonlijk wel moeite mee hebben aangezien mijn ambitie van meet af aan al was om (geassocieerd) notaris te worden. Ik denk wel dat sinds ik toegevoegde ben geworden de werklast van mijn collega-notarissen wel in zekere zin wat meer verminderd is.

Wat de aansprakelijkheid betreft valt u enerzijds onder de verzekering van het kantoor, maar mag u anderzijds volledig onafhankelijk beslissen over de dossiers die u in handen heeft. Denkt u niet dat deze twee principes met elkaar botsen?

Dat is nu eenmaal de manier van werken binnen het statuut van toegevoegde notaris. We lachen er hier soms wel mee: *'Ik ga dit tekenen maar jullie zijn toch ook akkoord hé?'*. Maar mijn collega-notarissen halen dan aan dat ze net meer vertrouwen moeten hebben in een toegevoegde notaris omdat deze alles kan ondertekenen onder hun aansprakelijkheidsverzekering. Anderzijds is het zo dat men niet in meedeelt in de winst, dus ik denk dat dit de tegenpool vormt. Het zou maar erg zijn dat men aansprakelijk zou zijn maar met wat dan eigenlijk? Ik voel in zekere zin dus wel meer verantwoordelijkheid, maar ik zou geen notaris worden als ik deze verantwoordelijkheid niet zou willen of kunnen nemen. Ik denk dus dat ik geen verschil hierin zou ervaren mocht ik geassocieerd notaris zijn geweest: wat men doet moet gewoon in orde zijn.

U bent intussen twee jaar hier in dienst, u was dus geen onbekende toen u toegevoegde notaris werd. Denkt u dat deze mogelijkheid er alsnog zou zijn als u pas in dienst getreden was?

In mijn concrete geval was dit langs beide zijden heel aangenaam: we kenden mekaar al en wisten ook hoe iedereen zijn/haar dossiers voorbereidde en afrondde. Er werd voorafgaand aan de aanstelling ook al intensief samengewerkt. Ik denk daarom ook dat dit heeft bijgedragen aan het vertrouwen dat er dus reeds bestond. Ik ben van mening dat enige vertrouwensband ook wel nodig is om als toegevoegde notaris te kunnen optreden. Daarom zou ik voorstellen om eventueel een half jaar als kandidaat-notaris in dienst te treden bij het kantoor waaraan men eventueel toegevoegde zou willen worden. Op deze manier kan ook de onderlinge samenwerking op een ander niveau getoetst worden vooraleer er tot een associatie wordt overgegaan.

Denkt u dat het statuut van toegevoegde notaris momenteel op punt staat, of dat verdere aanvulling of verduidelijking hierbij nodig is?

Ik denk dat het statuut nog verdere uitwerking moet krijgen zoals bijvoorbeeld op het vlak van de aansprakelijkheid. Ik heb namelijk in tijdschriften al gelezen dat het misschien ook nuttig kan zijn

voor toegevoegde notarissen om een eigen aansprakelijkheidsverzekering af te sluiten, dus niemand weet momenteel goed hoe of wat met die aansprakelijkheid. Ik heb, als eerste generatie toegevoegde notarissen in België, ook heel wat telefoons gekregen van kandidaat-notarissen die het statuut ook overwogen en specifieke vragen hadden over bepaalde elementen van het statuut.

Heeft de procedure eigenlijk lang geduurd?

Nee, dat ging redelijk snel. Eigenlijk moet men gewoon een addendum bij de arbeidsovereenkomst voegen waarin vermeld wordt dat men van functie wenst te veranderen. Dit wordt dan naar de kamer van notarissen gestuurd om goed te keuren, en finaal naar de minister van Justitie die de kandidaat als toegevoegde notaris zal aanstellen.

Denkt u, wetende dat de doelstelling van de wetgever erin bestaat om het notariaat aantrekkelijker te maken, dat met de invoering van het statuut de wetgever hierin geslaagd is?

Ik denk het wel. Ik denk dat het statuut voor veel kandidaat-notarissen die de stap nog niet willen nemen om notaris te worden, vaak omwille van persoonlijke omstandigheden zoals een mogelijke kinderwens, zeker een meerwaarde kan zijn. Ik denk dat het ook mogelijkheden biedt om bepaalde periodes te overbruggen zoals bijvoorbeeld wanneer men jonge kinderen heeft. Ikzelf daarentegen zie het statuut wel eerder als een tussenstap. Ik denk dat iedereen na een bepaalde tijd wel voor zichzelf kan en zal uitmaken ook of men al dan niet verder zou willen associëren of zelfstandig notaris zou willen worden.

Er zijn toegevoegde notarissen die aanhalen dat dit statuut een meerwaarde is voor het notariaat, maar anderen geven dan weer aan dat het financiële aspect van het statuut wel minder aantrekkelijk is. Deelt u deze mening?

Het is dubbel: men doet alles wat een notaris doet, heeft dezelfde rechten en verplichtingen, men is er dag en nacht bij wijze van spreken ermee bezig, maar anderzijds draagt men de aansprakelijkheid dan weer niet. Het feit dat men dit verplicht onder het bediendenstatuut dus moet doen vind ik zelf ook wel een nadeel. Wat betreft de voordelen die men onder het bediendenstatuut krijgt, denk ik dit ook perfect mogelijk is wanneer men als geassocieerde notaris aan de slag gaat en hierover goede afspraken maakt met de collega-notarissen. Ik ben nu tevreden omdat ik nog recent bezig ben, maar eens op termijn vind ik dit mogelijk wel een nadeel: men maakt het kantoor groot en ziet er finaal eigenlijk niets of niet veel van.

Hoe staat u tegenover de stelling dat het statuut een meerwaarde vormt voor het notariaat? Denkt u dat het vergelijkend notarieel examen hier misschien ook een rol in speelt?

Ik heb vorig jaar gemerkt dat er beduidend meer kandidaat-notarissen zijn toegelaten. Er zit op bijna elk kantoor hier wel een kandidaat-notaris. Vroeger was dit echter uitzonderlijk. Ik denk dus wel dat het notariaat aantrekkelijk is, maar dat er iets gedaan zou moeten worden aan de instroom van notarieel juristen. Ik heb namelijk niet het gevoel dat er een tekort is aan kandidaat-notarissen, eerder omgekeerd dat er velen zijn die geen plek vinden.

Tot slot, wat zou adviseren aan kandidaat-notarissen die voor de keuze staan momenteel om toegevoegde notaris te worden?

Ik had eerlijk gezegd nooit gedacht om het statuut van toegevoegde notaris te bekleden toen het pas bekend werd: ofwel word ik notaris met alles erop en eraan, ofwel word ik het niet. Toen hier de vraag gesteld werd ben ik in dit avontuur gestapt en nu ben ik blij dat ik dit gedaan heb. Hoewel ik daar bij ons geen twijfel over had, vormt dit statuut een goede mogelijkheid om te zien hoe het notarisschap is, en hoe de samenwerking concreet verloopt. Men kan het in dit statuut beter

inschatten dan wanneer men slechts notarieel jurist is. Dus ik zou aanraden om het eerst via het statuut van toegevoegde notaris te proberen, niet per se om te kijken of men het al dan niet leuk zou vinden, maar wel om de onderlinge samenwerking te kunnen evalueren en concrete afspraken hierover te maken naar de toekomst toe.

Dus als ik het algemeen mag concluderen bent u dus wel positief over het statuut?
--

Jawel, dat klopt!

Bijlage 6. Interview met respondent 6

Aan welke universiteit(en) heeft u uw diploma's behaald, en hoe lang bent u ondertussen al actief in het notariaat?

Ik heb alles in Leuven gedaan, dus drie jaar bachelor ERB, twee jaar master ERB, één jaar master rechten en één jaar manama notariaat. Daarna heb ik dan mijn driejarige notariële stage binnen dit kantoor volbracht. In maart 2023 heb aan het examen deelgenomen en had ik het geluk van de eerste keer geslaagd te zijn. In september vier ik mijn vijfde verjaardag binnen het notariaat.

Dus u heeft enkel binnen dit kantoor gewerkt?

Ja dat klopt. Tijdens mijn manama notariaat heb ik hier mijn stage gedaan, en dan ben ik hier wat verder blijven plakken. Ik heb mijn notariële stage ook hier volbracht. Ik heb altijd gezegd dat, mocht ik door het examen geraken dat ik ooit graag notaris wil worden maar dat ik niet per se hier weg wil. Het liefst blijf ik hier, want hier voel ik mij heel goed, ik werk hier heel graag. Heel leuke collega's, leuke omgeving, leuke locatie van kantoor: niet de stad, maar ook niet het platteland. Ook een leuke mix van cliënteel, in die zin dat er ook wel wat grotere projecten binnenkomen en ook wel wat moeilijkere constructies, maar ook gewone mensen zoals jij en ik die samen iets aankopen voor de eerste keer.

Wat was uw motivatie of drijfveer om voor het statuut van toegevoegde notaris te kiezen?

Kort gezegd: omdat het mij werd aangeboden. Ik heb daar zelf eigenlijk nooit over nagedacht. Ik ben beginnen studeren toen dat statuut nog niet helemaal bestond. Ik heb altijd gezegd als ik notaris zou worden dat ik zou associëren. Dus ik had niet zo veel nagedacht over dat toegevoegde notarissenstatuut. Toen het mij dan werd aangeboden was mijn eerste reflex wel van 'oei, dat was eigenlijk niet hoe ik het zag, en ik weet eigenlijk ook niet wat dit precies inhoudt'. Ik heb dit ook eerlijk aan mijn twee patrons aangegeven. Ik was heel blij dat ik hier mocht blijven en dat ze mij die kans zo snel wilden geven, maar ik had zelf nog nooit over nagedacht over hoe dat statuut er concreet uitziet. Mijn patrons stelden het dan voor dat het bedacht is om mensen aan te trekken naar het notariaat omdat ze dan minder investeringen moeten doen, minder zware lasten van hun kantoor moeten dragen, etc. en dat was niet per se iets wat mij afschrikte. Mijn patrons hebben ook uitgelegd hoe zij het zagen, namelijk dat het eerder als overgangsfase zou plaatsvinden omdat ze nog niet super lang geassocieerd zijn. Het zou te snel zijn om een nieuwe associatie door te voeren, maar ook financieel leek het nog niet interessant genoeg langs beide kanten om dit door te voeren. Maar zij hebben wel duidelijk aangegeven dat ze dat statuut van toegevoegde notaris dus eerder zien als iets wat aangeboden kon worden eens ik door het examen was. Het biedt mogelijkheden: langs de zijde van mijn patrons was er een extra notaris, en ikzelf kon er hierdoor al wat inrollen, aktes plannen, maar tegelijkertijd ook nog dossiers blijven beheren.

Uiteindelijk werk ik ook nog maar vier jaar in het notariaat. Ik heb al veel dossiers gedaan, maar nog niet om te zeggen dat ik heel veel ervaring heb. Er zijn mensen die al 10 of 15 jaar in het notariaat werken en dan pas notaris worden. Zij hebben al veel meer situaties gezien. Maar omdat mij uitgelegd werd dat het wel degelijk de bedoeling is om op lange termijn, of ja over een paar jaar, te kunnen associëren, dat ze dit wel zouden doen. Zij vonden ook dat dit statuut van toegevoegde notaris zou evolueren naar een tussenstap, en zo willen zij het ook aanpakken. Ik wilde niet in een hoekje geduwd worden om maar te vermijden dat ik naar een ander kantoor zou gaan, of omdat ze het eigenlijk misschien wel handig zouden vinden dat ik kan tekenen maar verder niet zouden willen associëren. Maar zij gaven onmiddellijk aan dit zo niet te zien. Ze gaven me net veel vertrouwen omdat ik in hun naam en voor hun verzekering aktes mag tekenen. Dat heeft me overtuigd om het toch te doen.

Dus eigenlijk vormt dit statuut voor u puur een tussenstap om later te kunnen associëren?

Dat is mijn mening op dit moment. Natuurlijk, wie weet valt dit heel erg goed mee en wil ik niet meer associëren net omwille van de luxe die ik heb qua afgelijnde uren, sociale zekerheid, geen zware bijdragen of verzekeringen moeten afsluiten, etc. Dus misschien verandert mijn motivatie wel nog de komende jaren; niemand wist uiteindelijk een half jaar geleden hoe het zou zijn. Dus voorlopig is het nog altijd wel een tussenstap, maar je weet nooit.

Ondertussen ben ik ook al wat ouder, maar ben ik nog steeds heel erg jong om al een kantoor echt te moeten runnen. Vroeger begonnen notarissen ook piepjong, maar telde het kantoor maar vier of vijf medewerkers. Nu zijn het er veel meer, en hou deze mensen maar in de hand, zet de lijnen maar uit, zorg ervoor dat iedereen betaald wordt, etc. Dus ik snap wel dat dat ergens voor jonge mensen een grote stap is. En in dat opzicht vormt het statuut van de toegevoegde notaris daarin misschien wel een goede tussenstap. Natuurlijk moeten de patrons er ook op deze manier naar kijken: sommigen willen misschien een extra notaris om het werk te verlichten en om verlofdagen en werklast op te vangen, maar willen verder niet associëren omdat ze dan moeten delen in de winst en inspraak binnen hun kantoor moeten dulden. Dat vind ik dus jammer. Er zullen zeker ook mensen zijn die het statuut enkel willen uitoefenen om enkel aktes te kunnen tekenen, maar zo zag ik het niet. Voor mij was het dus wel heel belangrijk dat mijn collega-notarissen dezelfde mening droegen.

Dan is het zeker goed dat jullie dit onderling goed besproken hebben dat bij u de wens wel bestaat om op termijn door te willen groeien. Communicatie hierin is dus zeker heel belangrijk.

Ja, klopt. Zij hebben het mij ook aangeboden, dus ik had wel de positie om te vragen hoe zij het concreet zagen. Dat was wel een geruststelling, wetende dat het vooruit zou gaan en dat het voorstel niet bedoeld was om mij in een hoekje te duwen, maar om mij eerst te laten proberen om notaris te zijn en het kantoor mee te dragen, maar dan enkel met het juridische bezig te zijn. Dat is wel tof, want hierdoor heb ik ook nog de tijd om dossiers te doen en daar leer ik ook nog heel uit.

Dus als ik het goed begrijp zijn de voordelen die u uit het statuut wenst te halen enerzijds de sociale voordelen zijn zoals de verzekeringen, de mogelijkheid van verlof, etc. maar anderzijds ook het feit dat u al mag proeven van het notarisberoep zelf?

Ja, zonder eigenlijk de randbeslissingen ook te moeten nemen.

Hoe verloopt de samenwerking tussen u en de andere notarissen? Worden de dossiers ingedeeld per rechtsgebied of doen jullie alle soorten zaken?

Iedereen doet alles. Ons kantoor werkt ook niet met clusters. Natuurlijk hebben we mensen die zich meer toeleggen op bijvoorbeeld vennootschappen, maar in principe doet iedereen alles en dat is bij de andere notarissen ook zo. Wij kijken ook meer naar de cliënten zelf eigenlijk. Mensen die al heel hun leven bij een bepaalde notaris komen proberen we dan opnieuw in de agenda van deze notaris te plannen, nieuwe cliënten worden ingepland bij de andere notaris, en voor mij was het de bedoeling om twee halve dagen akten te doen en een halve dag afspraken zodat ik genoeg tijd had om nog dossiers te kunnen doen. Maar eigenlijk komt het erop neer dat wanneer er iets ingepland moet worden en er geen plaats meer is in de agenda, dat dit dan in mijn agenda komt te staan. Het loopt nu allemaal dus wat doorheen, maar het is ook wel een zekere luxe; wetende dat er bijna altijd plaats is om afspraken in te kunnen plannen. Dus in die zin moet ik een beetje flexibel zijn. Over een aantal maanden zullen we onze samenwerking evalueren. Het is wel druk, want als er bijvoorbeeld

afspraken ingepland staan om 10 uur en om half 12 en om 14u dan is mijn hele dag wat verbrokkeld en schiet ik ook niet op met mijn werk. Dus soms is dit wel wat vervelend.

Denkt u als toegevoegde notaris dat uw work-life-balance evenwichtiger is? En zou dit volgens u anders zijn mocht u de andere statuten van titularis of associé bekleden?

Dat hangt er een beetje vanaf hoe men voor zichzelf het statuut van toegevoegde notaris beschouwt. Bij mij is dat helemaal niet goed omdat ik natuurlijk wil tonen dat we naar die associatie moeten evolueren en het kantoor moeten laten groeien. Ik vind het ook oprecht niet erg om buiten mijn uren te gaan.

Maar als je natuurlijk iemand bent die het wel heel belangrijk vindt om rond 17u00 naar huis te gaan en hierna niet meer gestoord te worden, dan is dit ook even goed. Stel dat men om die reden kiest voor het statuut, dan denk ik wel dat men meer het recht heeft om te zeggen van 'sorry collega's of sorry kantoor, maar ik zit in het statuut van toegevoegde notaris, wat wil zeggen dat ik mijn werkuren heb. Ik wil zeker wel eens, maar niet elke dag overwerken.' Dus ik denk dat het wel kan. Ik denk dat men ook in het recht is om dat te zeggen, maar bij mij persoonlijk is dat helemaal niet het geval.

U heeft aangehaald dat u onder de aansprakelijkheid van het kantoor valt, maar aan de andere kant mag u volledig zelfstandig en onafhankelijk beslissen over de dossiers die u in handen heeft.

Klopt, maar ik probeer wel altijd de dossiers die ik zelf heb voorbereid te laten nalezen door mijn collega-notarissen omwille van het feit dat iemand zijn of haar eigen werk anders leest dan dat van een ander. Een thesise kan je tot op zekere hoogte nalezen, maar iemand anders haalt hier dan weer nog andere dingen uit. Dus ik heb in die zin wel verantwoordelijkheid over mijn eigen dossiers en over de akten die ik teken. Het is niet zo dat ik al mijn aktes eerst bij mijn collega-notarissen moeten passeren voordat ik ze mag tekenen.

In mijn hoofd botsten deze twee principes wel, maar dan lijkt het me inderdaad een goede optie wanneer er twijfel zou bestaan dat u dit navraagt aan uw collega-notarissen.

Ja, en toch ben ik zelfstandig in die zin dat, wanneer ik morgen bijvoorbeeld een verkoop dossier op mijn bureau krijg en ik dit helemaal nalees en goed vind, dat ik mag tekenen zonder dit te moeten vragen. Het vertrouwen bestaat erin dat ik dat niet moet doen; dat het niet de bedoeling kan zijn om het akkoord te moeten vragen om een akte te tekenen omwille van het feit dat een notaris onpartijdig en onafhankelijk moet zijn. Maar mijn collega-notarissen zeggen wel vaak dat het feit dat ik bediende ben en dus onder de verzekering van het kantoor zelf val waar ik niet voor bijdraag, dat mijn handtekening wel even veel waard is als die van mijn collega-notarissen. Ik moet dus echt zeker zijn van hetgeen ik teken, en wanneer dit niet zo ik 1) niet teken of 2) met mijn collega-notarissen overleg pleeg hierover.

Wat betreft het vertrouwen: u werkt redelijk lange tijd al binnen dit kantoor. Denkt u dat dat in het algemeen wel een must is? Dat kandidaat-notarissen die toegevoegde wens te worden reeds langere tijd aan het kantoor verbonden zijn?

Ik denk dat dit zeker ook het geval is voor een associatie, want daar gaat enige tijd overheen en men moet elkaar wel echt blindelings vertrouwen en goed kennen, en het moet natuurlijk ook klikken want het gaat over zo'n belangrijke zaken. Het enige verschil met de toegevoegde notaris is dat wij het nooit over geldzaken moeten hebben, noch over kantoorafspraken. Mijn verlof bijvoorbeeld vraag ik aan en wordt door mijn collega-notarissen goedgekeurd; het is niet dat we moeten bespreken wie welke weken verlof neemt.

Voor het overige denk ik inderdaad dat notarissen dus niet snel eender wie als toegevoegde notaris zouden aannemen. Er gaan toch heel wat gesprekken aan vooraf zoals een kennismaking, maar ook om erachter te komen of de toegevoegde notaris en de titularis op dezelfde lijn zitten: wat verwacht de notaris namelijk van het statuut en waarom wil men toegevoegde notaris worden, etc. Daar heb je wel wat tijd voor nodig. Ik denk inderdaad wel dat dat niet heel snel zal zijn. Ik denk ook dat de meeste toegevoegde notarissen, want er zijn er heel veel in de provincie Antwerpen, mensen zijn die hun stage hebben volbracht en misschien al een aantal jaar op een kantoor hebben gewerkt. Dus ik denk dat dat inderdaad wel niet toevallig is.

Er moet dus toch wel enige tijd overheen gegaan zijn volgens u, ook om te kijken hoe deze persoon werkt, dossiers aanpakt, met cliënten omgaat, etc.

Ja, zeker.

Denkt u dat het statuut momenteel op punt staat of denkt u dat er nog toevoegingen of aanvullingen moeten gebeuren? Want hoe ik het begrepen heb zijn het eigenlijk enkel basisregels die wettelijk zijn neergelegd, en dat de rest vrij naar eigen wensen kan worden ingevuld.

Klopt. Eigenlijk kun je heel veel dingen zelf afspreken. Ik weet niet of er nog veel aan gaat veranderen in de wetgeving. Ik denk dat elk kantoor dit voor zichzelf gaat invullen naargelang wat de wensen van het kantoor zijn en wat de kandidaat-notaris wil. Ik denk dat er ook wel veel verschillen in gaan komen, net omdat je er zoveel mee kunt doen en er zoveel mensen mee kunt aantrekken. Dus afhankelijk van hoe je het wilt evalueren, denk ik dat het statuut zeker aangepast zal worden nog.

Dus u bent niet van mening dat er bepaalde houvasten geboden moeten worden?

Nee, eigenlijk niet. Ik vind het wel fijn dat je dat zelf kunt invullen en dat dat ook kan evolueren doorheen de tijd. Ik ben nu sinds december bezig en we hebben afgesproken om ergens in de zomer na een half jaar opnieuw te overleggen over hoe loopt het, wat iedereen momenteel van het statuut en de samenwerking vindt, en wat er mogelijks aangepast moet worden. Een voorbeeld van een aanpassing zou het uitbreiden van de tijdsblokken kunnen zijn, maar dat gaat waarschijnlijk geen bespreekpunt meer zijn aangezien dit onmogelijk is momenteel. Of de verloning kan eventueel ook nog evolueren doorheen de tijd. Dus ik vind dit wel motiverend.

Andere respondenten gaven dan weer aan veel telefoons te hebben ontvangen van kandidaat-notarissen die met specifieke vragen zaten over de concrete invulling van het statuut, bijvoorbeeld over de aansprakelijkheid of de tijdsindeling. Ik denk daarom dat er nog wel wat onzekerheid bestaat hierover.

Ik dacht eerst ook dat ik geen zuiver bediende wilde zijn. Het is zeker niet daarom dat ik niet zou durven notaris te worden. Maar op deze manier laat het me wel toe dat ik het statuut kan invullen zoals dit voor mij en voor het kantoor het meest nuttig is, en dat het voor veel mensen ook kan passen denk ik. Ik snap wel waarom er veel onzekerheid is, maar dan moet je die dingen op je kantoor kunnen overleggen vind ik. Het kan altijd dat je vraag verkeerd begrepen wordt, maar dan moet je daar ook weer uit geraken.

Natuurlijk heeft de invoering van het statuut eigenlijk getracht om het notariaat aantrekkelijker te maken. Denkt u dat het statuut daar in deze tussentijd reeds in geslaagd is? Denkt u dat door het statuut er veel meer aantrek is naar het beroep of dat het eerder gelijk is gebleven?

Ik denk eerder dat dat gelijk is gebleven. Ik denk dat het grootste probleem in het notariaat, en daar ben ik echt van overtuigd, niet het examen op zich is. Als je de master notariaat hebt behaald en je werkt op een notariskantoor en wil graag vooruit, dan heb je namelijk niet veel opties: ofwel ben je

medewerker, misschien een teamverantwoordelijke van een groepje, of je bent notaris. Maar je moet dan door dat examen geraken, en dat is een frustratie bij velen. Ik weet niet of het statuut aan deze frustratie een oplossing kan bieden. Misschien is dat ook omdat ik nooit schrik heb gehad van associëren en ondernemen dat ik dat nooit zo heb aangevoeld als enige belemmering. Ik weet dat er wel kandidaten zijn die ooit notaris zijn geworden omdat ze niet als bediende konden werken.

Wat zou u mogelijks adviseren aan kandidaat-notarissen die overwegen om toegevoegde notaris te willen worden?

Doen! Ik zou het zeker doen als men zegt zich comfortabel te voelen met het idee dat men bediende is en toch akten mag tekenen en afspraken mag begeleiden, en derhalve heel veel contact mag hebben met de mensen. Dat is eigenlijk het grootste verschil tussen een medewerker en een notaris vind ik. Als medewerker zijnde doet men ook afspraken en belt en mailt men ook veel, maar men werkt dan vaak achter de schermen, terwijl men als notaris met heel veel mensen directer in contact komt. Aan de mensen die aangeven graag te willen associëren zou ik op kantoor de vraag durven stellen of het mogelijk zou zijn om in de tussenperiode als toegevoegde notaris aan de slag te kunnen en na misschien één jaar of eender welke termijn mensen voor ogen hebben mogelijks te associëren. Het is ook een beetje zien wat de wereld nog brengt.

Maar ja, je kunt het doen. Je kunt het beste van jezelf laten zien op een kantoor en daarnaast ook nog wel profiteren van de voordelen van het bediendenstatuut. Ze hebben mij hier op kantoor zien toekomen als student-stagiair, met al mijn domme vragen en vergissingen enzovoort. Iedereen vergeet in het begin wel eens naar de bank te mailen bijvoorbeeld. Dat vind ik nu dus ook een geruststelling dat ik niet met een vingerknip anderen moet gaan terechtwijzen omdat ze die fouten ook zullen maken. Ik krijg de kans om te groeien en om tegelijkertijd de leuke dingen van het notariaat te kunnen doen. Dus ja, dat maakt het wel echt heel tof. En dan kun je toch het beste van jezelf laten zien aan je toekomstige associés hopelijk, en kun je bijkomend aan je collega's zeggen dat je er slechts tussenin staat en ook nog fouten maakt, dat je niet ineens de baas zou zijn. Dat vind ik wel best wel comfortabel.

U voelt zich in een bepaald opzicht dan wel als een gelijke ten opzichte van uw collega-notarissen, of merkt u daar toch enige hiërarchie?

Afhankelijk van het topic. Qua dossiers nakijken, akten inplannen, tekenen, overleggen, complexe dossiers bespreken, bellen want als notaris zijn mensen soms net iets vriendelijk, daarin zijn we 100% gelijken. Ook naar cliënten toe delen wij niet mee dat ik als toegevoegde notaris optreed, dat staat ook nergens vermeld. Naar collega's toe ben ik niet de baas. Als iemand verlof of opslag wil, gaat hij of zij dat niet aan mij komen vragen. Het is ook niet aan mij om te zeggen dat iemand zijn of haar werk niet goed doet of veel te vaak al te laat is gekomen. Dus op dat vlak ben ik niet de baas.

Maar u voelt zich wel voldoende betrokken binnen het kantoor, bijvoorbeeld inzake het management van het kantoor?

We zijn momenteel ook bezig met het kantoor uit te breiden, dus er gaat gebouwd worden en daar heb ik niks mee te maken. Dat loopt al en ik ken dat ook niet, dus laat dat maar lopen. Ik zal later zo'n dingen wel doen. Ik zal nu eerst de rest even leren en proberen. Dus het management van het kantoor, ja uiteraard overleggen we weleens, maar niet over evaluatiegesprekken bijvoorbeeld. Dat mis ik ook (nog) niet.

Bijlage 7. Notities met respondent 7

Bij welke universiteit(en) heeft u uw diploma's behaald en hoelang bent u intussen al actief in het notariaat?

Ik begon mijn rechtenstudies aan de KULak in Kortrijk en behaalde mijn master in de rechten en manama notariaat aan de KULeuven. Op 4 september 2017 ben ik begonnen in dit kantoor en werk hier nu al bijna 7 jaar.

Hoeveel medewerkers zijn er werkzaam in dit kantoor?

In totaal zijn er 9 medewerkers en 2 notarissen werkzaam in het kantoor. Bovendien is er een ere-notaris die nog enkele dagen per week actief is.

Wat heeft u gemotiveerd om toegevoegde notaris te worden? Was dit een voorstel van het kantoor of was het uw eigen wens om dit statuut te verwerven?

Na twee jaar als kandidaat-notaris te hebben gewerkt, hebben mijn collega-notaris en ik overlegd over de mogelijkheid om te associëren. We wilden een tussenoplossing creëren. Toen het statuut van toegevoegde notaris van kracht werd, leek dit de ideale situatie voor onze specifieke behoeften.

Welke voordelen verwacht u te behalen uit dit statuut?

Voor mijn benoeming tot toegevoegde notaris was ik actief als dossierbeheerder. Het nieuwe statuut bod mij een belangrijk voordeel: de uitgebreidere bevoegdheid om authentieke akten te verlijden. Bovendien zie ik binnen dit statuut ook meer mogelijkheden om geleidelijk aan het notarisschap te leren kennen en te groeien, in vergelijking met een directe associatie waarbij de werklast meteen zou toenemen. Hoewel ik onder de aansprakelijkheidsverzekering van het kantoor val, wordt er intern en extern ook geen onderscheid gemaakt tussen mij als toegevoegde notaris en mijn collega-notaris als titularis. Bovendien word ik ook door mijn collega-notaris reeds betrokken bij het management van het kantoor.

Nu u het over aansprakelijkheid heeft: u valt onder de verzekering van het kantoor, maar anderzijds heeft u volledige autonomie en onafhankelijkheid bij het nemen van beslissingen over de dossiers die aan u zijn toegewezen. Denkt u niet dat deze twee principes met elkaar in conflict kunnen komen?

Nee want bij een associatie valt de geassocieerde notaris ook onder de aansprakelijkheidsverzekering van het kantoor, net zoals dit geldt voor eventuele fouten die notariële medewerkers van het kantoor zouden begaan tijdens de uitoefening van hun taken. Tot op heden heb ik hier dus nog geen problemen of uitdagingen mee ervaren. Over het algemeen ervaar ik zelf wel meer verantwoordelijkheidsgevoel nu ik zelfstandig akten mag tekenen in naam en voor rekening van het kantoor. Ik denk echter wel dat de situatie anders zou zijn mocht er een derde kandidaat-notaris worden aangesteld als toegevoegde notaris.

U hebt aangegeven dat u hier al geruime tijd werkt en dus geen onbekende bent binnen het kantoor. Over het algemeen: denkt u dat het belangrijk kan zijn om bijvoorbeeld wettelijk vast te leggen dat er enige tijd moet verstrijken voordat iemand als toegevoegde notaris binnen een kantoor kan worden benoemd?

Naar mijn mening lijkt dat geen goed idee. De notariële wereld is relatief klein en kent talloze verschillende situaties; het zou daarom lastig zijn om dit wettelijk vast te leggen. Ik ben er dus geen voorstander van omdat het een moeilijke opgave is om een algemene (wettelijke) minimumtermijn te verbinden aan iets wat in de praktijk heel specifieke situaties behelst.

Gelooft u dat het statuut zich ook leent tot meer specialisatie, of behandelen jullie hier alle soorten dossiers?

Zowel mijn collega-notaris als ikzelf behandelen alle soorten dossiers. Ik beschouw dit als inherent aan het beroep van notaris: een notaris moet veelzijdig zijn. Daarnaast vind ik het belangrijk dat cliënten al hun zaken bij één notaris kunnen regelen, zodat deze hen kan bijstaan met een overzicht van reeds ondertekende akten en potentiële toekomstige dossiers die van invloed kunnen zijn op deze eerdere ondertekende akten. Het geheel overzicht is dus ook van groot belang in dit opzicht.

Vindt u dat dit nieuwe statuut voldoende aandacht heeft besteed aan het verbeteren van de balans tussen werk en privé?

Ik werk nog steeds behoorlijk lange dagen, maar dat was ook al het geval toen ik nog kandidaat-notaris was. Het lijkt me alleszins zeker mogelijk om als toegevoegde notaris bijvoorbeeld een 4/5-deeltijds werkregime aan te vragen, maar dat was hier zeker niet het geval.

Vindt u dat het statuut momenteel op punt staat, of denkt u dat het nog verdere verduidelijking nodig heeft?

Ik denk dat de wetgever zich hiervan bewust is en daarom nog niet al te veel regels heeft willen vastleggen. Een nadeel dat ik momenteel ervaar is de beperking om het statuut als zelfstandige uit te oefenen. Het zou dus mogelijk een meerwaarde kunnen zijn als dit op termijn mogelijk wordt gemaakt. Het zou daarnaast ook een goed idee zijn om een bepaalde versnelde procedure te voorzien in het scenario dat een toegevoegde notaris kan en wenst te worden aangesteld als geassocieerd notaris.

Vindt u dat de invoering van het statuut heeft bijgedragen aan het aantrekkelijker maken van het beroep van notaris en het notariaat in het algemeen?

Het is nog te vroeg om te zeggen of de invoering heeft geleid tot een verbeterde aantrekkelijkheid van het notariaat. Het maakt wel deel uit van een charmeoffensief. Het is duidelijk dat er voorheen een tekort aan notarissen en kandidaat-notarissen was, wat heeft geleid tot een verhoging van het minimumaantal kandidaat-notarissen en de introductie van het statuut van toegevoegde notaris.

Persoonlijk zie ik het statuut als een voordeel omdat het notariaat veel mensen nodig heeft. Voorheen heerste er binnen de kantoren meer hiërarchie en werden associaties sneller aangegaan, terwijl het statuut nu een mooie tussenstap vormt om op eigen tempo te groeien en goede afspraken te maken naar de toekomst toe. Het statuut kan ook snel beëindigd worden, wat in zekere zin voordelig lijkt voor de toegevoegde notaris maar anderzijds ook nadelen met zich kan meebrengen voor de titularis.

Wat voor advies zou u geven aan andere kandidaat-notarissen die wellicht overwegen om toe te treden tot dit statuut?

Mijn advies is dat men vooral moet overwegen welke visie men heeft binnen het notariaat op zowel korte als lange termijn, rekening houdend met factoren zoals het kantoor, zijn of haar persoonlijke situatie, woonplaats, enzovoort. Voorheen, als men een lange termijnvisie had, was de keuze vaak snel gemaakt om te associëren. Tegenwoordig kan een kandidaat-notaris met een kortetermijnvisie ook notaris worden. Dus ik zou het niet per sé aan iedereen aanraden.

Mag ik algemeen concluderen dat u voorstander bent van het statuut?

Ik sta zeker achter het statuut van toegevoegde notaris, maar ik ben me er ook van bewust dat er risico's aan verbonden zijn zoals bijvoorbeeld de vlotheid van de benoemingsprocedure; deze kan als een mogelijk gevaar worden beschouwd.

Zijn er nog zaken waarvan u denkt dat ik ze zou moeten overwegen in mijn onderzoek?

Het zou eveneens nuttig zijn om te onderzoeken welke toegevoegde notarissen momenteel deeltijds werken, welke de ambitie hebben om te associëren, enzovoort.